

**Ion Gavrilă
Ogoranu**

MARINEASA

**brazii
se frâng,
dar nu se
îndoiesc**

vol. I

ION CĂRILĂ-OCORANU

Coperta - Cornel Pitut

BRAZIL

SE FRÂNG

DAR

NU SE ÎNDOIESC

EDITAT ÎN ROMÂNIA
DE ÎNTR-UN PUBLISHER

ISBN 973-95729-4-4

ION GAVRILĂ-OGORANU

MEMORIEI LUI TRAIAN TRITAN

**BRAZII
SE FRÂNG,
DAR
NU SE ÎNDOIESC**

*Din rezistența anticomunistă
în Munții Făgăraș*

Volumul I

© Editura MARINEASA, 1993

Str. Mureș nr. 34, Timișoara - România

Editura MARINEASA

Timișoara, 1993

ION CAVRILA-OCORANU

Coperta - Corol Păun

BRAZII

SE FRÂNG

DAR

NU SE ÎNDOIESC

Din rezistența anticomunistă
în Munții Făgăraș

Volumul I

© Editura MARINEASA, 1993

Str. Mureș nr. 34, Timișoara - România

Editura MARINEASA

Timișoara, 1993

ISBN 978-95729-4-4

CUVÂNT ÎNAINTE

MEMORIEI LUI TRAIAN TRIFAN

Bădie Traian,

Cu mulți ani în urmă, niște adolescenți, încă aproape copii, aflându-se la o răscruce de viață, v-au cerut să le scrieți pe o carte de rugăciuni un cuvânt călăuzitor. Și ne-ați scris: "BRAZII SE FRÂNG, DAR NU SE ÎNDOIESC". Și ați desenat dedesubt o cruce și un steag dac, simbolizând pe Dumnezeu și neamul nostru.

Dumneata ai trăit, ai luptat și ai închis ochii așa cum ai scris.

După 50 de ani, unul dintre acei copii, azi la rându-i bătrân, îți depune pe mormânt această carte, în care e cuprinsă viața, lupta și moartea tinerilor de atunci și a altora ca ei.

Nu ne-am ridicat totdeauna la înălțimea devizei, dar am năzuit mereu spre aceasta.

CUVÂNT ÎNAINTE

Am scris aceste rânduri în amintirea celor care au luptat și au murit în acei ani, 1948-1957, în rezistența armată anticomunistă făgărășană și care nu au nici mormânt, nici cruce.

Am scris pentru a lăsa mărturie că acest colț de țară nu și-a plecat capul de bunăvoie în fața comunismului. Să se știe că au existat oameni care, cu sângele lor, au spălat fața României, pătată de lașități și trădări. Copiilor și nepoților să nu le fie rușine să se numească români.

Orice întâmplare din carte e o mărturie istorică. Desigur, după mai bine de patruzeci de ani, unele amănunte le-am uitat. Altele nu le-am știut nici atunci; au fost acțiuni la care nu am luat parte personal, iar cei ce le-au îndeplinit au dus cu ei secretul în pământ.

Pentru a scrie o istorie a Rezistenței făgărășene ar trebui cercetate și arhivele securității cu dosarele noastre, cu procesele Tribunalelor militare, cu piesele-mărturie ajunse de la noi în mâinile lor, cu procesele-verbale ale ședințelor de lucru, cu ordinele de zi și cu planurile de acțiune ale unităților militare securiste ce au acționat opt ani împotriva noastră, cu fotografiile ce le-au făcut; ar trebui consemnate și mărturiile celor ce au participat la această luptă, fie de-o parte, fie de alta.

În atâția ani s-au întâmplat mai multe decât cele povestite. Pentru a nu îngreuna lectura, am omis întâmplările nesemnificative (ca, bunăoară, micile incidente cu securitatea) sau care s-au repetat cu mici variațiuni, păstrând doar pe cele care au avut urmări decisive asupra destinului nostru.

Cineva mi-a băgat de vină că-s prea multe personaje și că pun astfel la încercare memoria cititorului. Nu sunt personaje, dragă cititorule, sunt oameni vii, care au trăit cu adevărat, care au jertfit mult și care nu mai au pe lumea asta decât cele câteva rânduri scrise în volumul de față. La sfârșitul cărții voi alcătui un pomelnic al tuturor celor de care îmi voi aduce aminte, fiecare cu o mică biografie.

Am scris mereu cu gândul la cei ce azi au vârsta pe care o aveam noi atunci și care nu ne cunosc decât din cărțile și filmele comuniste, unde am fost prezentați ca niște criminali înrăiți, avizi de bunuri materiale, capabili de orice mârșăvie. Răspund acestor calomnii cu siguranța că nu se va putea găsi în lupta noastră nici o acțiune, nici o faptă, nici o vorbă, care să nu se poată încadra în legile onoarei și în morala creștină.

Unora nu le place culoarea ochilor celor ce au luptat în munți. Le răspund că munții României au fost exact unde sunt și astăzi, în mod egal, pentru toți tinerii de atunci ai țării. Dacă numai unii dintre ei au luat arma în mână și au intrat în hățișurile lor, istoria va trebui să țină seama de ei așa cum au fost: buni sau răi.

Mulțumesc celor ce m-au ajutat să-mi completez amintirile și îi rog pe toți cei ce pot aduce noutăți la cele scrise de mine să o facă, pentru a se putea scrie cândva o Istorie a Rezistenței făgărășene anticomuniste.

"Până aici democrația, De-aici Mănăsturul."

Deschiderea noului an universitar 1945-1946 la Facultatea de Agronomie din Cluj s-a făcut după vechea tradiție de dinainte de război, cu slujbă religioasă oficiată de către un preot din Mănăstur și în prezența unor invitați de onoare. Au participat la festivitate ambii episcopi români, Iuliu Hossu și Nicolae Colan, generalul Atanasiu, consulul englez și o mulțime de locuitori, țărani și târgoveți din Mănăsturul românesc, din care simțeam că făceam și noi, studenții, parte. Era o însuflețire generală. Facultatea se întorcea după cinci ani de refugiu de la Timișoara, unde trăise tot timpul cu dorul întoarcerii la vechea matcă. A vorbit decanul, a vorbit un student, a vorbit apoi un țăran mănășturean cu vorbe puține, pe care le rețin și acum: "Bine-ați venit, dragii mei, că ne-a fost urât fără voi !". S-a cântat, s-a intonat de vreo trei ori Imnul regal. Era atâta înălțare sufletească, atâta duiosie pornită de la toate cadrele universitare (profesori, asistenți, laboranți), cu ochii strălucind de lacrimi și de emoție, ce ne cuprindea treptat și pe noi, studenții, care nu fusesem niciodată la Cluj. Luați de avântul momentului, uitasem că mai exista pe lume un guvern Groza, că numai la câteva sute de metri se aflau unități ale armatei roșii și că întreg Clujul era condus și administrat de "Partidul Comunist din România" și că, de la primii pași făcuți în Cluj, am fost primiți cu dușmănie. Gândurile ni se îndreptau spre viitor, spre un viitor luminos pentru România, ai cărei copii ne simțeam a fi.

(Eram prima unitate de învățământ superior, ce se întorcea acasă, mai mult cu sufletul. Aparatura laboratoarelor, mobilierul, nu puteau fi aduse încă. Sălile de cursuri erau pline de moloz, geamurile sparte, curtea murdară. Am pus cu toții mâna pe unelte și am făcut curățenie. Studenții dormeau pe paie în cămin, unde ne înghesuisem cu toții. Profesorii nu-și putuseră găsi locuință în oraș și se așezară cum putură în

clădirile din jurul facultății, cu familiile lor. Asistenții necăsătoriți se aciuiră în mansardele de deasupra clădirii principale. Severii profesori, cum îi cunoscusem la Timișoara, se transformaseră în prieteni și părinți, cu care te întâlneai zi de zi, ceas de ceas, la cursuri, la masă (mâncau și ei la cantina noastră), la lucrări practice și la discuții și povești în serile calde pe băncile din parcul din curtea facultății. Se crease o adevărată atmosferă de familie, care mai dăinuia încă în anul 1948, la dezmembrarea facultății. Așa se explică de ce doi dintre profesori, Martinovici (de economie agrară), cel care-și împărțea leafa studenților, așa ca să nu se știe, motivând că el e singur și bătrân, și Mihail Șerban (de economie politică), fost ministru în Consiliul dirigent de la Alba-Iulia, cel care până în ultima zi de curs nu pregeta să atace de la catedră totalitarismul comunist, care, dacă se va instaura în țara noastră, va aduce aceeași noapte ca și în Rusia, ambii murind, au lăsat cu limbă de moarte să fie îngropați în grădina facultății, să rămână pe veci în mijlocul studenților.

Și era nevoie de această atmosferă, pentru a putea face față valului de ură, cu care ne înconjurau autoritățile din Cluj. Aici, după îndepărtarea frontului, toate bandele de zdrențăroși care își făcuseră de cap sub stăpânirea lui Horthy se vopsiseră peste noapte în cei mai înflăcărați comuniști, socialiști și madosiști; puseră mâna pe toată viața economică (economatele de tristă amintire), politică și socială din oraș, se purtau dușmănos și arogant, încurajați de autoritățile de ocupație sovietică din localitate. Mai ales în poliție își găsiseră acești declasați locul - de la șefi până la ultimul polițai. Șeful guvernului, Petru Groza, venit la Cluj, a consfințit această situație și, de la vizita lui, starea a devenit și mai încordată. Până la venirea noastră, rezistența românească era dusă de mănăștureni, care nu puteau pricepe cum, acum când Ardealul era eliberat, să mai fie siliți să îndure aceleași umilințe ca sub horthiști. Uneori, pe Calea Moșilor se dădeau adevărate bătălii de stradă între polițiști (ajutați de niște indivizi dubioși) și mănăștureni (ajutați de studenții noștri). Cu vremea se stabilise un echilibru de forțe chiar în fața porților de fier ale facultății noastre. Singur sau în grupuri mici, nu puteai îndrăzni să mergi în oraș, mai ales seara, dar nici picior de polițai nu îndrăznea să intre în Mănăștur. În

aceste condiții a apărut pe zidurile clădirii istorice, unde în 1437 s-a făcut armistițiul dintre răsculații țărani și nobilii maghiari, inscripția: "Până aici <<democrația>>, de-aici Mănăsturul", inscripție prin care oamenii acestui colț de țară băgau în aceeași oală guvern, comuniști, polițai, armată străină de ocupație și toate minciunile și relele, cu care Dumnezeu avea să ne pedepsească pe noi românii, cine știe pentru cât timp. Astăzi, în 1989, Mănăsturul nu mai există. Gospodăriile și căsuțele cu grădini și pomi au fost distruse de buldozere.

Oamenii au fost împrăștiați cu ură în blocurile de beton cenușiu ale orașului. Preoții și călugării de la mănăstirea "Calvaria" au fost arestați și duși cine știe unde. Singură biserica mănăstirii mai străjuiește pe un dâmb cu râpi galbene, gata-gata să se prăvale, ca un Crist răstignit și învechit de vânturi și ploi, imagine simbol al unui întreg popor batjocorit și uitat.

VIZITE PRIETENEȘTI

În acest timp, Facultatea a fost vizitată de oaspeți străini. Primul a fost academicianul sovietic Tîțîn, cel care reușise, se spunea să creeze un hibrid între grâu și pir. Tîțîn semăna extraordinar cu Stalin. A vorbit despre hibridul lui cu rădăcini ca pirul și spic ca grîul, care, odată semănat, dădea producții nemaipomenite, fără să mai fie nevoie a-l mai semăna an de an. Prezicea că, atunci când cultura lui va fi extinsă în Uniunea Sovietică și în țările "frățești", belșugul de pâine nu va cunoaște margini. Ne miram numai că nu adusese cu el vreo câteva spice să le vedem și noi cum arată. Rămânea deci să-l credem pe cuvânt și, până una alta, fiind vremea mesei, l-am invitat să prânzească cu noi, lucru ce l-a primit bucuros. Și-a ales singur locul la masă între două studente, s-a servit fără mofturi din săracăcioasa noastră mâncare. Ne-a lăudat foarte mult berea (singura băutură, de care făcusem rost cu mare greutate) și, ca dovadă că spune adevărul, a băut

vreo câteva sticle și, înfierbântându-se, a poftit să-i cântăm ceva. I-am cântat cântecele studentești și populare care ne-au venit în minte. L-am rugat la rându-ne să ne cante și dânsul, lucru ce l-a făcut fără multe rugăminți. A cântat un cântec popular rusesc, frumos, dar atât de tare că vibrau geamurile. Ne-a mărturisit că se simte întinerit între noi, a strâns mâna celor din jur, a sărutat studentele și, în urările noastre, a plecat să cultive mai departe hibridul peren, cu rădăcini de pir și spic de grâu, spre fericirea omenirii înfometate.

În timp ce noi petreceam cu academicianul Tîțîn în sala de mese, afară se petrecu un incident neașteptat. Pe fațadele principalelor clădiri ale Facultății apăruseră ca din senin vreo șapte drapele maghiare. Fluturau în vânt, în timp ce în curtea Facultății se plimbau cu bastoanele de cauciuc vreo zece polițai. Primul care le văzu a fost profesorul de chimie, Bodea. Ca să nu producă zarvă, a venit în sala de mese și calm a rugat să iasă zece studenți. Crezând că-i vorba de ceva de ridicat ieșiră cam zece ce se credeau mai solizi. "Luați cozile acestea de mătură și veniți după mine!" La ieșire așteptau polițiștii cu bastoanele în mână poruncind să nu iasă nimeni afară, sub motiv că ei au misiunea de a-l proteja pe Tîțîn. Când zăriră și studenții steagurile, năvăliră afară orbește și în câteva minute curtea fu golită de nepoftiți. A urmat doborârea steagurilor, lucru greu, căci ușile erau încuiate și mânerele zarurilor erau legate la curentul electric. A trebuit oprit curentul și ușile scoase din țățâni. Steagul de pe poarta principală a fost doborât încă în timpul încăierării de profesorul Bodea. "Cădeți, domnule profesor!" i-a strigat un student. "Vreau să-l dobor cu mâna mea", a răspuns profesorul. De câte ori am privit poarta masivă de fier, n-am înțeles cum firavul profesor a reușit să se cațere prin împletiturile de fier forjat. După cum am aflat ușor mai târziu, isprava era făcută de câțiva din puținii colegi maghiari. A trebuit să le recunoaștem și o oarecare istețime. Se urmărea ca steagurile să fie văzute de Tîțîn când va pleca. Dar, în situația în care era Tîțîn la ora aceea, mă îndoiesc că mai era în stare să observe că drapelele erau maghiare și nu românești, de cumva va fi știut sau l-ar fi interesat ce culori avea drapelul românesc sau maghiar.

După plecarea lui Tîțîn, când s-a aflat povestea cu steagurile și cine erau vinovații, studenții s-au umplut de

mânie. Nu știu ce se putea întâmpla, dacă am fi fost lăsați de capul nostru să dăm frâu indignării. Dar au venit decanul Buia, profesorul de matematică Curea, Martinovici și Bodea și ne-au convins că cea mai mare răzbunare a unor oameni superiori, cum trebuie să fim noi, e să nici nu amintim acest incident. "Purtați-vă ca și când nu s-ar^t fi întâmplat nimic. Căutați să-i înțelegeți și voi pe ei. Arătați-le dimpotrivă prietenie." Nu ne-au lăsat până nu le-am promis că așa vom proceda. Ni s-au adresat mai ales nouă, din anul II, de unde erau studenții maghiari cu pricina și mă bucur și acum că le-am ascultat sfatul, cu toții, fără nici o excepție.

Pe colegii maghiari îi găsisem la Cluj, rămași din fosta agronomie maghiară, în număr de 10-12. N-aș putea spune că ne priveam la început cu dușmănie, dar nici departe de acest sentiment nu eram. Și ei ne priveau la fel. Ne atribuiam unii altora cele mai rele intenții. Erau între noi, românii, unii care suferiseră, copii fiind, sub stăpânirea horthistă, cele mai mari umiliri, de-și luaseră lumea în cap și trecuseră noaptea prin păduri în România. Trăiseră ani de zile fără părinți și familie, înstrăinați de tot ce aveau mai drag. Și asta n-o puteau uita ușor. De la o confruntare aproape deschisă s-a trecut apoi la o indiferență totală. Ei își aveau locul lor în sala de cursuri, noi pe al nostru. În pauze ei se strângeau între ei, noi ne adunam între noi. Cam în această situație a apărut incidentul cu steagurile. Au urmat apropieri singuratic; un curs împrumutat, o explicație la un desen, o mână dată la trecerea unui șant în excursiile ce le făceam, un ajutor la practica agricolă, un râs comun la o glumă aruncată; fie dintr-o parte, fie din alta. Într-o zi îi împrumuți unei colege maghiare un curs și fata ți-l înapoiază cu ochii plini de lumină. "Și eu am aceeași deviză în viață, ca și cea scrisă de tine pe curs" ("Ora et labora") și constăți că și ea se roagă aceluiași Dumnezeu ca și tine. Înțelegerea și prietenia au venit prin cunoaștere, cu tot ce e bun sau mai puțin bun în fiecare dintre noi. Pe la finele anului III, eram colegi ca toți colegii. Viața și noaptea celor patruzeci de ani de asuprire comună din partea unui regim, care într-adevăr ținea să împartă teroarea fără deosebire de origine etnică și naționalitate, avea să rotunjească ultimele asperități ale sufletului. Astăzi, când ne întâlnim la treizeci-patruzeci de ani de la terminarea facultății, tot mai puțini, ne îmbrățișăm

cu drag și ne depănăm cu duioșie amintirile de pe vremea visului vieții studențești de altădată, încât de-abia ne mai putem despărți.

Se vorbește acum de existența a două universități la Cluj: română și maghiară. Două universități ar fi două prilejuri de îndepărtare, de necunoaștere, de bănuială reciprocă de rele intenții, de alunecare pe panta șovinismului și a tuturor relelor ce ar decurge de aici. E nevoie de o singură universitate cu două limbi de predare: română și maghiară. Studenții, ca de altfel și profesorii, trebuie să trăiască și să muncească alături unii de alții, să se cunoască și să se prețuiască. Armonia nu poate veni prin separare și dezbinare, ci prin unire, în prețuire și înțelegere. Dacă în revoluție am reușit să fim solidari în suferință, luptă și moarte comună, de ce nu am putea să fim solidari în prietenie și libertate?

Cam tot pe atunci am fost vizitați de ministrul agriculturii din S.U.A. Dacă pentru Tițin n-am arborat nici un steag românesc, să nu fim siliți să-l arborăm și pe cel sovietic, americanului i-am făcut o primire cu atât mai călduroasă, cu cât era pe deplin sinceră. Era pe vremea când se discuta la Moscova de către aliați legitimitatea guvernului Groza. L-am întrebat pe american ce părere are despre acest fapt la sfârșitul conferinței. Ne-a răspuns destul de rece că problema era de competența titularului Departamentului de Stat. Și-a ținut prelegerea despre agricultura americană, ne-a împărțit niște pliante, ne-a salutat și a plecat, lăsându-ne cu un gust amar, pe care avea să-l simtă în curând întregul popor român, când se va afla rezultatul conferinței de la Moscova, unde eram definitiv părăsiți în ghearele comunismului de la Răsărit. Vorbeam de părăsiți pentru a nu pronunța cuvântul "vânduți", pentru a nu umbri imaginea angelică de "binefăcători ai omenirii", ce ne-o făcusem întregul popor român despre anglo-americani.

Și pentru a fi siliți și mai mult a gusta din paharul cu fiere, a trebuit să ascultăm o conferință a unui ofițer politic "moldovean" din armata roșie. Era destul de tânăr, între 30-40 ani, avea nume românesc, vorbea într-o frumoasă limbă a lui Neculce, dar nu ne credeam urechilor ceea ce auzeam. După ce invocase nașterea poporului moldovean de la Traian și Dragoș Vodă, zugrăvi gloria acestui popor sub Alexandru

cel Bun, Ștefan cel Mare, și ajunse la 1812, când cu mare bucurie o parte din acest popor s-a dezrobit și s-a unit pe veci cu marele popor rus. N-avea cuvinte mai grele pentru a înfiera pe "imperialiștii români", care în 1918 au cotopt pământurile Moldovei, înrobind și exploatând crunt poporul moldovean până în 1940, când Moldova a fost din nou dezrobită și s-a unit din nou cu glorioasele popoare sovietice. Prefigura pe viitor o și mai mare fericire, când toți moldovenii vor înainta împreună victorioși pe drumul socialismului și comunismului sub glorioasa conducere a marelui I.V. Stalin. A terminat cu câteva urale, dintre care ultima mi-o aduc aminte acum: "Slavă genialului strateg, conducător de oști, generalisimul I.V. Stalin". Și noi, săracii, știusem până atunci că slavă i se poate aduce numai lui Dumnezeu. Am rămas ca întunecați de un nor greu. Nu eram în stare să judecăm tot ce auzisem, dar presimțeam că ceva groaznic are să se întâmple cu noi, românii, cât de curând.

"Trăiască Petru Bumbac, care a adus groaza în țară."

Eram de vreo 12-13 ani, în clasa a II-a sau a III-a la liceul "Radu Negru" din Făgăraș. Locuiam în gazdă cu Costică Roșca, un elev mai mare ca mine cu un an, pe Ulița Olarilor. Costică, fecior de plugar ca și mine, de loc dintr-un sat vecin, Râușor, avea o soră măritată după un bogătan plugar pe Ulița Iazului, aproape de moara cu apă. Îl chema Bălcăceanu. Costică mergea des pe la sora lui și câteodată mă lua și pe mine. Acolo am văzut pentru prima dată ce însemna o gazdă mare. Bălcăceanu era cam la 40-45 ani, îmbrăcat jumătate plugar-jumătate domn, totdeauna curat, veșnic poruncind la două sau trei slugi. În curtea aceea parcă nu era nici ziuă, nici noapte, nici duminică, nici sărbătoare. Șura, grajdurile, cocinile porcilor arătau altfel de cum le văzusem eu la gazdele din sat de la noi. Costică mi-a povestit povestea cumnatului lui. Plecase în America de tânăr, câștigase dolari, se întoarse

acasă și cumpărase pământ în marginea Făgărașului. Zidise grajduri și șuri, se însurase cu sora cea mai mare a lui Costică. Copii nu aveau. Familia lui Costică nu prea avea ce căuta acolo, decât cel mult când era ceva de făcut, ca bunăoară în toamna aceea, când ne-am dus la desfăcut cucuruz. Bălcăceanu nu era acasă. În șură era un munte de știuleți. Sora schimbase câteva vorbe cu noi la început, apoi se cufundase din nou în tăcerea ei din totdeauna. Rupeam foile și ascultam huruitul înfundat al morii din apropiere. Mă uitam la sora lui Costică, era tânără, frumoasă, de mă sfiam să-i întâlnesc privirea. În hainele negre părea veșnic la priveghi. N-am lucrat mult și în stradă, la poartă, s-a oprit un automobil. Sora a ieșit, dar s-a întors repede la noi: "Costică, du-te în țigănie și caută-l pe cumnatul tău ! Spune-i că a venit domnul lui. Ionele, tu vino cu mine și să nu te duci nicăieri, și dacă te mână undeva." O slugă a deschis poarta, automobilul a intrat în curte, șoferul a deschis ușa și dir. mașină a coborât un domn mare, elegant, cu un pardesiu pe mână, care se apropie de soră glumind că-i tot mai frumoasă și-i sărută mâna. Drept răspuns femeia îi spuse: "Soțul meu e dus după oameni, trebuie să sosească curând. Poștiți în casă." Domnul mai făcu câteva glume, râzând singur, o felicită că și-a luat și un înger păzitor. Sora nu răspunse, ci mecanic se apucă să aprindă focul, lucru la care domnul întrebă de ce nu are o servitoare. "Îmi place, în casa mea să fiu și stăpână și servitoare !" Între timp pe poartă a intrat Bălcăceanu însoțit de 10-15 țigani. Unul dintre ei se opri în mijlocul curții și strigă cât putu: "Trăiască doftorul Petru Groza, președintele Frontului țăranilor !" "Plugarilor", corectă domnul din pragul casei. Așa l-am cunoscut pe cel care avea să fie peste 10 ani coada toporului ce va ciopârți pădurea României.

L-am văzut apoi pe Petru Groza la mănăstirea Brâncoveanu de la Sâmbăta de Sus în vara anului 1946. Era lume multă adunată din toată Țara Oltului și chiar de mai departe, majoritatea femei, intelectuali mărunți, studenți, elevi. Se terminase slujba vecerniei; predicase un călugăr. În liniștea pădurii unde era așezat altarul, sub cerul liber, părea că se așternuse o atmosferă de comuniune sufletească, de credință, pace și dragoste. Din păcate numai părea a fi. A fost destul ca să sosească câteva automobile, pentru ca toată vraja

să se spulbere. Din unul coborâse jovial și surâzător, salutând în dreapta și în stânga, dr. Petru Groza, urmat de o adevărată suită; unii încruntați și fălcoși și care aruncau priviri de Irod spre preoții de la altar. În urma lor un grup de tineri ce păreau studenți ziarști și poeți, căci își luau notițe. Desigur niște "copii de pricopseală" la curtea ciocoiului, stânjeniți de hainele luxoase în care erau îmbrăcați. Se vedea că erau de la sate. Se citea pe fața lor, râzând când acesta râdea și aplaudând cu toții ca la o comandă. Privindu-i, mi-aduc și azi aminte că mă chinuia adevărul rostit de un rege al Prusiei: "Dacă ai bani și putere, de două categorii de oameni nu duci lipsă: de curve și de poeți". Așa și-au făcut aceștia ucenicia, pentru ca, atunci când ciocoiului i s-au tocit dinții, să treacă în slujba altor stăpâni mai puternici, ca scriitori angajați. Vârful pixului ar dori să dea și nume, căci l-am recunoscut printre tineri pe un student, dar mi-e silă să-l spun, căci, se pare că spre bătrânețe a început să-i fie silă și lui de ce-a făcut atunci. Mai erau în suită câțiva țărani, între ei fiind și Bălcăceanu, acum candidat de deputat al Frontului plugarilor. Era îmbrăcat numai țăran, nu și domn, ca să facă impresie bună țăranilor, după cum, tot pentru bună impresie, pe casa lui din Făgăraș fâlfâia drapelul roșu cu secera și ciocanul. Vroia să fie luat în seamă de tovarășii comuniști. Cu șerpar lat sub burta lăbărtată, grași și plini de sine, cu zâmbetul lor tâmp, arătau așa cum numai peste câțiva ani aveau să arate caricaturile cu care vor fi batjocoriți chiaburii în ziarele Partidului Comunist și a căror soartă aveau s-o împărtășească cu toții. Până atunci, ca o turmă de boi, care habar n-au că sunt mânați la tăiere, își urmau idolul cu credincioșie și viclenie, cam în felul cum Sancho îl urma pe Don Quijote pe drumurile Spaniei. Și ce ochi plini de spaimă vor fi făcut când și-au dat seama că idolul i-a părăsit, atunci când vor ajunge în beciurile securității și la Canal. Deocamdată, ședea plini de sine cu mâinile pe șerpar, visând la onorurile și averile de care vor avea în curând parte.

Între timp, Groza vorbea. Trebuie recunoscut că nu era lipsit de o anumită istețime șireată. Amestecă la început câteva vorbe cu iz religios, amintind că și el era fecior de popă și-atunci privi la la preoții de la altar. Nu uită să amintească de Goga, ca lumea să știe că au fost prieteni buni. "I-am zis lui Tavi, când era ministru: <<Tavi, de ce nu faci tu cutare sau

cutare lucru ?>>” și atunci se uită spre intelectualii care se țineau rezervați de o parte. Recită, privind grupul nostru de studenți, niște versuri de Aron Cotruș, bănuind, poate, că pribeagul poet își avea un loc în sufletul nostru. Se adresează apoi țăranilor cu vorbe atrăgătoare, amintindu-le că le-a dat pământ și, fiindcă nu au urmat urale, căci în regiunea noastră nimeni n-a primit pământ, își încercă norocul adresându-se femeilor, spunând că, dacă va fi votat, va aduce lucruri care să le facă mai frumoase. ”Să ne-aduci bumbac, domnule”, strigă o femeie și toate celelalte s-au luat după ea, încât glasul lor acoperi pe al oratorului. ”V-aduc, numai să mă votați.” ”Te votăm, domnule, numai să te ții de vorbă !” ”Ziceți, tu hă, să trăiască domnul Groza că ne aduce bumbac !” Își termină discursul zicând: ”Trăiască victoria în alegeri a F.N.D.-ului”, în uralele femeilor care-l cicăleau întruna să nu uite să le-aducă bumbac și care s-au ținut de el până s-a urcat în automobil. În urmă o bătrână făcându-și cruce: ”Să-ți ajute Dumnezeu și sfânta zi de azi. Să izbândești și să ne aduci o țără de bumbac !” De pe sprânceană podului, pe care era altarul, starețul mănăstirii, părintele Arsenie Boca se uita la credincioasele sale, care se depărtau de altar uitând de Dumnezeu pentru o făgăduială de bumbac. Părea o cloșcă pe malul apei privind cu deznădejde cum puii de rață se îndepărtează pe lac, fără să se mai uite înapoi.

Și fiindcă suntem încă la vizita lui Groza la mănăstire să amintesc un episod petrecut un an mai târziu. Reproduc cuvintele unui fiu de preot, elev de liceu, care tocmai se întorcea de la sfințirea ca episcop, parcă de Maramureș țin eu minte, a tatălui său: ”Norocul tatei a fost că l-a întâlnit la mănăstire pe domnul Petru Groza. Tata îl cunoștea dinainte. Din vorbă în vorbă, tata i-a spus că e văduv. Domnul Groza a stat un pic pe gânduri, apoi i-a spus tatei: <<Nu vrei să te faci episcop ? E vacantă o episcopie și caut un om potrivit. Dacă primești, vino la mine.>> Tata s-a gândit că n-ar fi rău și s-a dus. Și domnul Groza s-a ținut de cuvânt. Acum mă întorc de la sfințire. A fost foarte frumos. Domnul Groza n-a putut veni, dar se va duce tata să-i mulțumească.” Tânărul vorbea atât de nevinovat și cu atâta convingere că așa și numai așa trebuia să se înalțe în scaun episcopii în Țara Românească.

VIATA UNIVERSITARĂ

Revenirea la sfârșitul anului 1945 a Universității la Cluj din Sibiu și din Timișoara, unde se refugiase în 1940, a schimbat total raportul de forțe dintre autorități și studenții din oraș. Poliția parcă nici nu mai era, străzile răsunau de pașii voioși ai tineretii până seara târziu. În orele amiezii practic nu mai puteai înainta pe străzile din jurul Universității. Din când în când se făceau coridoare lungi, prin care treceau surâzând nume bine cunoscute ale științei și culturii românești: Emil Racoviță, Iuliu Hașegan, Lucian Blaga, Alexandru Borza, Ioan Lupaș, Nicolae Mărgineanu și alții. O dată cu sosirea Universității își luă cursul și viața culturală a Clujului. Se țineau conferințe, ca bunăoară a lui Lucian Blaga despre Dimitrie Cantemir. Teatrul Național și-a deschis stațiunea cu "Trandafirii roșii" având în rolul principal pe însuși autorul, Zaharia Bârsan. La această viață culturală luam parte și noi, cei circa 200 de studenți ai Facultății de Agronomie, coborând în Cluj din Mănăstur pentru a ne contopi în masa celor câtorva mii de studenți ai Universității, cu al căror destin ne simțeam solidari. Ne întorceam seara târziu în marș forțat, veseli și gălăgioși. Sub pașii noștri, Calea Moșilor răsuna ca sub pasul unei coloane militare, biruitoare. Ne simțeam tineri și fericiți.

Din punct de vedere politic studenții clujeni erau net și total împotriva comunismului, împotriva guvernului Groza, împotriva Uniunii Sovietice, cu simpatie față de țările apusene, cu credință și dragoste față de regele Mihai. Majoritatea nu făcuseră parte din vreo organizație politică, în regimul antonescian neexistând una oficială, nici în licee, nici în universități. Elevul și studentul trebuia să învețe și să asculte de superiori. Dar el, de capul lui, cu propria lui voință nu trebuia să întreprindă nimic politic, nici măcar sub îndrumarea unui profesor de liceu sau cadru universitar. Și acum, studenții se

treziseră într-o viață nouă pentru România. Erau plini de credință, de dragoste pentru țară, nu trebuia să li se explice răul ce însemna pentru România comunismul, dar nu știau ce să facă. Și nu prea era cine să le spună ce să facă și cum să se organizeze. Erau mai mult individualități decât o unitate de forțe orientate într-un scop precis. Și nu-i de mirare că energia se manifesta și se consuma destul de haotic. Se purta portretul regelui la butonieră, se lua parte cu entuziasm la manifestații cu ocazia sărbătorilor naționale. Când zăreai coloanele lungi cât străzile cântând și fluturând drapelele Societății "Petru Maior", când agronomii apăreau călări în costume naționale, când tot Mănăsturul și Feleacul erau încolonate după studenți, când apoi întreaga coloană scanda în pas de defilare "Re-ge-le !", simțeai în acele momente sentimentul de forță. Micile grupuri de fenediști ce apăreau și încercau cu "studentimea și poporul" sau "trăiască partidul cumunist rumun" dispăreau repede înspăimântați de neputința lor. Dar manifestația se termina, studenții își reluau viața de toate zilele. Ciocnirile cu fenediștii se mutaseră la periferia Clujului; câte unii din studenți mai aveau de furcă cu poliția, de multe ori din vina lor, dar chiar și în aceste cazuri tot poliția era aceea care bătea în retragere. Guvernul lui Groza nu era luat în serios. Nu inspira frică, ci mai mult compătimire. Dacă s-ar aduna toate glumele ce se făceau despre diverșii membrii ai acestei adunături, cu predilecție asupra ministrului agriculturii, Zăroni, s-ar putea scrie o carte numai cu materialul de la Cluj. Majoritatea studenților înclinau spre național-țărăniști. Iuliu Maniu era, în întregul Ardeal, un simbol. Era un steag pentru orice român, chiar și pentru cei ce nu-i împărtășeau în totalitate opiniile politice. El era Ardealul. Restul înclinau spre liberali. Dacă vor fi fost și din cei care din convingere sau din interes jinduiau spre socialism și comunism, n-ar fi îndrăznit să-și arate față convingerile. Ceea ce nu au făcut conducerile acestor două partide e că nu au urmărit organizarea acestui val de adeziune ce bătea la porțile lor și, ceea ce era și mai de neînțeles, că nici nu socoteau necesar acest lucru. În cluburile lor de tineret intra cine voia, fără legitimație, se discuta, se critica guvernul Groza, se da drept sigur sprijinul total al puterilor apusene, care vor pune piciorul în prag lui Stalin imediat după alegeri, care vor fi câștigate cu o majori-

tate zdrobitoare de partidele istorice. Se țineau și conferințe. La o astfel de conferință am fost la liberali unde asistentul de la Agronomie, Neagoe, a prezentat un proiect de organizare a agriculturii românești, în care un rol important urma să-l aibă "trustul agricol". Nu știu dacă denumirea de trust din agricultura comunistă avea vreo legătură cu conferința de atunci. Și, bun înțeles, se spuneau ultimele glume pline de haz la adresa F.N.D.-ului. Exprimându-mi odată surprinderea față de un fruntaș intelectual țărănist că există o prea mică activitate organizată în mijlocul tineretului, mi-a replicat râzând: "La ce bun, dragul meu ? Nu avem toată țara cu noi ? Pe cine să mai convingem ? Și chiar fără activitate nu suntem. Nu se colindă în întregul Cluj: <<Și Maniu venea / Groza se ducea / Pe calea ferată >> ? Nu a apărut în ziare epigrama: <<Camarade, nu fi trist / Garda merge înaintea / Prin partidul comunist >> prin care discredităm și pe unii și pe alții ?" "Chiar și pe Horațiu Comanici ?" "Nu, el e de-al nostru." "Nu-i o tactică greșită ?" "Când ești tare ca noi nu te temi ! Zici că p.c.r.-ul e organizat militărește ? Bine ! Ai auzit de *Sumanele negre* ? Ai auzit șoptindu-se, dar nu cunoști pe nimeni. Normal. Există secrete care nu trebuiesc numai decît știute de toată lumea. Vom vorbi după alegeri." N-am mai vorbit după alegeri. I-am întâlnit după zeci de ani numele într-o revistă obscură sub o recenzie a unei cărți, de-abia în câteva rânduri. Desigur, după ce a avut parte de pușcăria reglementară, canal, umilințe și suferințe, trebuia să scrie pentru a-și câștiga pâinea cea de toate zilele. Partidele istorice n-au fost pregătite pentru lupta împotriva comunismului. Nu-l cunoșteau cu adevărat. I-au subestimat puterea potențială și n-au pregătit mijloace potrivite de apărare. Ne mângâiem, dacă poate fi o mângâiere în asta, că nici alții mult mai mari și mai puternici ca noi, ca Roosevelt, Churchill și Truman n-au fost imuni la viclenia comunistă. I-au dus de nas și astfel și-a impus voința un semidoct cu câteva clase de școală de popie. Deosebirea a fost în aceea numai că plata naivității și prostiei lor am plătit-o numai noi, românii și alții ca noi, din această parte oropsită a lumii, ce se va chema "Estul Europei". Dar se va zice, pe bună dreptate, că, chiar dacă ar fi fost mai multă activitate, că dacă toți românii am fi pus mîna pe armă împotriva comuniștilor, tot am fi fost

zdrobiți de armata roșie. Soarta ne era pecetluită la Ialta, ca un destin de la care nu te poți sustrage. Totuși, dacă se făcea ceva mai mult atunci, ar fi rămas o experiență bună pentru mult mai târziu, în lunga mlaștină a deznădejdiei în care ne zbatem azi.

Erau printre studenți și un număr destul de mare dintre ei cu experiență politică, provenind din "Frățiile de cruce" din aproape toate liceele din țară.

"Frăția de Cruce" a fost creată în 1924 de frunțașii mișcării studențești din 1922; ca organizație de educație creștină și naționalistă a elevilor români. Statutele și conducerea au aparținut mai bine de zece ani lui Ion I. Moța, cel care în 1937, împreună cu Vasile Marin, avea să-și dea viața în războiul civil spaniol, luptând în forțele naționaliste. Era cel care își motivase hotărârea de a pleca să lupte astfel: "Se trăgea cu mitraliera în obrazul lui Hristos. Se clătina așezarea creștină a lumii. Puteam eu să stau nepăsător? Eu așa am înțeles datoria vieții mele: am iubit pe Hristos și am mers fericit la moarte pentru El." Baza educației în Frăție era credința în Dumnezeu și morala creștină. Era o datorie de a merge în fiecare duminică la biserică.

Ședințele începeau și se terminau cu o rugăciune. În decursul ședinței se citea un text din Sf. Scriptură. Trebuia să duci o luptă continuă împotriva tuturor păcatelor precum și o strădanie continuă pentru însușirea virtuților creștinești. Trebuia să cunoști și să citești Biblia și cărți religioase, atât de autori români, cât și de străini. În ultimul timp, cărți de căpătâi au fost scrierile tânărului episcop unit Ioan Suciu: "Eroișm", "Tinerete" și "Mama".

În ce privește educația naționalistă, se preconiza dragostea totală față de patrie și neamul românesc. În formula de legământ se spunea: "Dreptul meu cel mai sfânt față de neamul românesc este să muncesc, să lupt și să mă jefesc pentru el". Trebuia să-ți formezi un cult față de pământul românesc, pe care trebuia să-l străbați cu piciorul, oprindu-te să te închini la altarele neamului: la mormântul lui Ștefan cel Mare, a lui Mihai Viteazul, a lui Avram Iancu, la locul de execuție al lui Horia, la Sarmizegetusa, Războieni, Călugăreni și Mărășești. Trebuia să cunoști și să ai un cult față de limba și literatura română. Trebuiau citite, știute și cântate

poeziile lui Alecsandri, Coșbuc, Goga, Aron Cotruș, Nichifor Crainic, Radu Gyr. Trebuia să iubești cântecul românesc. Cântecul trăit urma să te însoțească în toate ocaziile vieții. Se cânta mult în serile de tabără, adunați în jurul focului, în munți și în păduri.

Trebuia să crești în spiritul dragostei de muncă, dezinteresate, pentru patrie: "Răsplata muncii tale să-ți fie nu câștigul, ci mulțumirea că ai depus o cărămidă la zidirea României". La școală trebuia să înveți bine nu pentru notă, ci pentru ca să știi. Dacă rămâneai repetent din vina ta, trebuia să părăsești organizația. Trebuia să crești în spiritul onoarei, în învingerea greutăților, luându-le pieptiș și nu pe ocolite: "Mergi numai pe căile indicate de onoare, luptă și nu fii niciodată mișel. Decât să învingi printr-o mișelie, mai bine să cazi luptând pe căile onoarei."

Trebuia să crești în cultivarea prieteniei între frați, a dragostei față de toți frații de cruce. Bucuriile unuia erau bucuriile tuturor, durerea unuia trebuia să fie și durerea ta. Ajutorarea materială și spirituală a fratelui de lângă tine era o datorie principală. Egoiștii și individualiștii n-aveau ce căuta aici și nici certăreții. Dacă doi se certau, cel vinovat trebuia să părăsească organizația. Dacă amândoi erau vinovați și nu se puteau împăca, plecau amândoi.

Trădarea și vânzarea fraților era socotită ca cea mai mare crimă. Cele mai mari nenorociri ale poporului nostru au avut drept cauză vânzarea țării de către unii dintr-ai noștri. Prin vânzare a căzut Ion Vodă, prin vânzare a căzut capul lui Brâncoveanu și al lui Tudor, prin vânzare a fost prins Horia. Puteai pleca oricând din organizație, dar nu puteai niciodată trăda.

Comunismul era socotit cel mai mare dușman al poporului român și trebuia luptat pe viață și pe moarte împotriva lui, pentru că urmărirea distrugerea statului românesc, a credinței în Dumnezeu, a familiei, a culturii și uciderea celor mai buni fii ai neamului pentru a rămâne numai o turmă dresată și mânată din urmă cu biciul, ca în Rusia.

După o educație în mănunchiul de prieteni și după ce dădeai dovadă că ți-ai însușit toate calitățile ce ți se cereau urma legământul în fața crucii, a drapelului și a săculețului de pământ adus din locurile istorice colindate împreună.

Când s-a înființat Mișcarea Legionară în 1927, Frățiile de Cruce au devenit organizația de tineret a ei. Începând cu anul 1938-1940 a urmat o opresiune sălbatică împotriva lor. Era destul să fii bănuț, pentru a fi aruncat în închisoare sau în lagăr sau ucis la Siguranță ori în piețele publice. Și cu toate acestea, în toate liceele din țară existau Frății activând sub nasul și în ciuda siguranței.

În 1940, în timpul guvernării legionare, Frățiile s-au înmulțit cuprinzând și tineret muncitoresc și sătesc. După 21 ianuarie 1941, ele au continuat să existe tot atât de numeroase și puternice, în ciuda represiunii tot mai necruțătoare. Valuri de sute și mii de tineri din toată țara au fost aruncați de către Curțile Marțiale în închisorile din Aiud, Alba-Iulia, Deva, Ocnele Mari, Pitești, Vaslui, Suceava, Cetatea Albă și Odeșă. În locul lor continuau alții.

În închisori, "frații de cruce" proveneau din toate regiunile țării, din întregul spațiu românesc, din Maramureșul cehoslovac până în Munții Pindului în Grecia și din Moldova de peste Nistru până în Banatul sârbesc. Conducerea închisorilor o avea pe atunci colonelul Alexandru Petrescu, cel care a trecut apoi la comuniști ajungând general magistrat, în care calitate a condamnat la moarte și la mii de ani închisoare sute de anticomuniști, între care și pe mareșalul Ion Antonescu și pe Iuliu Maniu.

În lupta cu conducerea închisorilor, care voia cu tot dinadinsul să-i îngenuncheze cu foamea, frigul, izolarea și bătaia, acești tineri între 11-20 ani s-au maturizat de timpuriu (Curțile Marțiale au condamnat mulți copii de 11-15 ani, băieți și fete, la mai mulți ani închisoare decât vârsta lor). Activitatea de educație a continuat și în închisori, în condiții mult mai bune decât afară în libertate.

Între timp, războiul își continua cursul. Făcând parte din generația născută și crescută în România Mare și pentru care imaginea de medalie rotundă a țării era o icoană sfântă, acești tineri vedeau războiul de răsărit ca o datorie de luptă împotriva acelor ce au smuls din trupul țării Basarabia și Bucovina nordică. În repetate rânduri, în închisoare, au făcut cerere de trimitere pe front ca voluntari, lucru ce li s-a refuzat mult timp. De-abia în 1943 s-a admis ca o parte din ei să plece pe front, fiind introduși în batalioane disciplinare, luând

parte la luptele din Moldova unde au murit mulți. În primăvara anului 1944, în sfârșit, ca urmare a unei vizite a generalului Picky Vasiliu, ministrul de interne, la închisoarea din Alba-Iulia, s-a emis un decret de grațiere, dar care cuprindea atâtea condiții, încât mulți au rămas în închisoare în continuare. Se cerea de exemplu adeziunea școlii la care elevul studiasse, ca și a primăriei și a preotului localității unde era născut. Or, cum puteau obține aceste adeziuni cei născuți în nordul Ardealului, în Basarabia ocupată sau în Macedonia ? Așa s-a făcut că acești tineri au fost dați ca zestre de regimul antonescian celui comunist, stingându-se apoi în închisorile comuniste din anii de după 1948, alături de valurile de tineri ce vor intra după acest an în închisoare.

Cei ieșiți în libertate au fost încorporați imediat în armată și o parte dintre ei și-au lăsat oasele pe frontul de apus sau au rămas schilodiți pe viață. O parte din cei scăpați de la moarte de pe fronturi au fost prea tineri pentru a fi încorporați și, terminându-și liceul, erau acum studenți în anul întâi și doi. Între ei au venit și "frații de cruce" din școlile din Ardealul ocupat de maghiari, ca cei de la Frăția "Virtus romana rediviva" din Năsăud. Toți aceștia, al căror număr se ridică la sute, socoteau o datorie de la sine înțeleasă de a se înrola în lupta contra comunismului. Un număr mare dintre noi, studenții, erau ofițeri "deblocați" din armată. Erau oameni în toată firea, făcuseră războiul, unii având răni încă nedeplin vindecate și purtând pecetea unei maturități și seriozități politice. Pentru cei ce făcuseră închisoare sau front sau trăiseră sub stăpânire străină politica nu mai era o joacă veselă de strigat lozinci la manifestații și de a vota, ci o obligație morală, totală și dureroasă, de la care vedeau bine că nu se pot eschiva. Ei nu luau regimul Groza în derâdere, ci judecau că în fața pericolului comunist era nevoie de mai mult. Încă nu era nimic realizat, dar în masa studenților începeau să se cristalizeze primele centre de rezistență. Dar, cu toată seriozitatea și maturitatea, erau foarte departe de conștiința prăpastiei pe marginea căreia stăteau împreună cu întregul neam românesc. La acea dată, cred că nu era student, nu era fruntaș politic la noi, care să prevadă ce se va întâmpla peste un an sau doi. Nimeni nu putea bănuî în afară, poate, de călăii care pregăteau lanțurile și-și ascuteau pumnalele.

Nici o organizație religioasă nu-i grupa într-un fel pe studenți în așa măsură ca să reprezinte o forță de rezistență. Ortodocșii, după câte știu, nu aveau la Cluj vreo organizație. Uniții aveau A.S.T.R.U. (Asociația Studenților Români Uniți). "Astrul" avea un imn foarte frumos (de care ne vom aminti peste câțiva ani la munte, însușindu-ni-l), o insignă și o revistă cu teme religioase. În unele dumineci țineau consfătuiri și conferințe, ascultau muzică religioasă, dar în restul timpului erau străini unul față de altul.

O excepție fericită am cunoscut-o la Cluj: era mănunchiul de câteva zeci de seminariști uniți de pe lângă episcopie. Îi întâlneam în podul catedralei de unde dădeau răspunsurile la liturghie. Mă impresiona pietatea neafectată din timpul slujbei religioase și mai ales frățietatea dintre ei. Nu era de mirare, căci trăiseră ani de zile sub stăpânire străină, suferind umilințe și asupriri. Dar grupul lor era destul de mic, și influența lor se oprea la poarta seminarului. Peste doi ani vor fi ținta celei mai groaznice prigoane. Vor lua calea închisorilor, vor fi torturați, uciși sau urmăriți ca fiarele prin orașele, satele și pădurile Transilvaniei. Dar acelora dintre ei cărora le va fi dat să supraviețuiască vor forma osatura bisericii unite.

În magazinele Universității zăceau la vremea aceea niște steaguri prăfuite și uitate. Și doar sub faldurile lor se purtasera lupte naționale înainte de unire. Au fost de față la manifestațiile de solidaritate cu "memorandiștii" în 1894, ca și la Alba-Iulia în 1918. Erau steagurile societății studențești "Petru Maior" de la Budapesta, dinainte de unire. Odată descoperite steagurile, ca și istoria lor, la toate facultățile s-au constituit secții studențești, s-au ales conducători, au început să se țină ședințe. Tot ce s-a făcut apoi în Cluj în 1946 "Petru Maior le-a făcut".

La Agronomie, steagul prăfuit a fost adus de profesorul Mihail Șerban, care a evocat istoria lui. L-am preluat cu emoție și, după îngălbenitele statute, a înviat "Petru Maior" al nostru. Țineam comunicări științifice, șezători literare și s-a pregătit sub supravegherea profesorilor bătrâni "Agapa", masa comună la care luau parte profesorii cu familiile lor, oaspeți de onoare și toți studenții. Vechile cântece studențești, triste și vesele în același timp, răzbăteau până departe în noapte:

"O vis al vieții studentești
Din vremuri dispărute
De ce nu vii să înflorești
Simțiri ce azi stau mute ?
O erum, erum, erum
O que mutatio rerum."

O LECȚIE DATĂ STUDENȚILOR

O dată cu primăvara lui 1946 în conducerea Universității se produsese schimbări. Rector ajunsese Petrovici, istoricul C. Daicovici - decan, la fel - Kernbach - la medicină și Roșca - la filozofie și litere; nu-mi aduc aminte dacă la intervenția guvernului sau din proprie inițiativă a Senatului Universitar. Se socotea, probabil, că e bine să se dea totuși ceva concesii Cezarului, punându-se înaintea câțiva înroșiți la repezeală, pentru ca Universitatea să aibă liniște și să-și urmeze mersul ei tradițional. Interesant că schimbările n-au alertat atunci pe studenți. Mi-aduc aminte că un student de la istorie îl prezenta pe Daicovici ca pe un martir, gata să-și sacrifice reputația pentru liniștea Universității. Și-l credeam. Sfântă naivitate ! Blânzii voluntari, gata să se sacrifice pe altarul patriei, doar peste doi ani vor alunga pe Blaga și Hașeganu de la catedră, vor trimite la închisoare pe Ghibu, Lupaș, Mărgineanu, Popovici. Împreună cu securitatea vor mâna sute de studenți la moarte sigură în închisorile comuniste. Din fericire, la Agronomie n-am avut astfel de inși. S-a schimbat decanul, Alexandru Buia, cu profesorul Eugen Rădulescu, dar nici unul dintre profesori nu s-a făcut unealtă a stăpânirii cât am fost la Cluj, până în 1948. Din contră, nu țin minte precis când, venind o decizie ministerială de reducere de catedre și asistenți sub motiv de "economie bugetară", Consiliul profesoral a luat frumoasa hotărâre de a nu îndepărta nici un profesor și nici un asistent, plătindu-li-se salariul din al celorlalți, rămași pe posturi.

Între timp, se simțea că poliția se întărise, iar în Cluj unitățile militare se schimbaseră. Generalul Atanasiu fusese înlocuit cu un altul, al cărui nume nu-l rețin. Dacă primul a venit de multe ori între noi și ne-a vorbit atât de frumos, terminând discursul cu: "Trăiască regele", pe cel de-al doilea nu l-am văzut niciodată. În aceste condiții a avut loc demonstrația studentească din 10 mai 1946. Alături de studenți și mănăstureni au venit mii de oameni din satele din jur, moți, în costumele lor din Munții Apuseni, săteni de prin părțile Dejului precum și aproape toată populația Clujului. Câteva grupuri de fenediști au fost măturați cu steagurile subsuoară, încât nu-i de mirare că în ura lor neîmpăcată și neputincioasă a încolțit planul acelei răzbunări idioate.

Era sâmbătă seara după cină. Majoritatea studenților de la cămin erau plecați în oraș. Puținii rămași, care nu prea aveau cu ce ne îmbrăca, ne urcarăm în "Careul trandafirilor" (o grădină de câțiva ari de trandafiri înalți cât omul și înfloriți ca în piesa "Trandafirii roșii", piesă pe care n-o puteam uita). Ne-am așezat pe bancă și am fi cântat melodiile dragi până seara târziu, când dintr-o dată, dinspre oraș începură urletele sinistre ale sirenelor. Făceam fel de fel de presupuneri când sunetului sirenelor i se adăugă un zgomot surd și prelungit de geamuri sparte și lovituri înfundate. Alergarăm la telefonul facultății, dar telefonul nu funcționa. Ne îndreptarăm spre poartă, când sosi în goană o trăsură din oraș cu un grup de studenți cu planul gata făcut: să baricadăm poarta ! Auziseră că a fost atacată Universitatea și se așteptau să fim atacați și noi. Am încuiat poarta de fier și am cărat în spatele ei tot ce ne cădea la îndemână: bănci, trunchiuri de lemn, pietre scoase din pârau. Ne înarmasem cu pari, șipci, îngrămădisem o movilă de pietre să le avem la îndemână. Un asistent de la Agronomie venise cu sondele de teren. Am stat de pază până noaptea târziu, dar n-a venit nimeni. Între timp am aflat ce se întâmplase în oraș. La căminul studentesc "Avram Iancu", spre sfârșitul cinei, au sosit niște tineri cu zvonul că la capătul străzii Horia sunt bătuți studenții de poliție și de fenediști. La repezeală, nu s-a întrebat nimeni cine erau acei străini. Studenții au sărit de la masă pornind în fugă spre strada Horia. Între timp, în sunetul sirenelor din oraș, vreo zece camioane pline, cică cu muncitori, au intrat și s-au oprit

înaintea ferestrelor căminului și au început să arunce cu pietre în ferestre. Puținii studenți ce se aflau în cămin, sosiți după plecarea grăbită a celorlalți, văzând pericolul, au încuiat ușa ce ducea spre dormitoarele de la etaj, baricadând-o cu paturile de fier scoase din cameră, apoi au început să arunce de la etajul doi cu taburete în capul celor din camioane și să întoarcă pietrele ce intrau pe geamuri. Atacatorii au intrat în cămin cu topoarele și s-au repezit în sala de mese stricând tot ce le cădea în cale. Au trecut apoi în bucătărie, unde n-au găsit decât pe bătrânul bucătar, pe care l-au bătut crunt, fetele de la bucătărie reușind să fugă pe o ușă din dos și să se ascundă. După ce au distrus vesela și cazanele, au încercat să se urce în dormitoare fără să reușească. S-au retras apoi în grabă, pentru că-i claxonau cei din camioane, s-au urcat și au plecat. Studenții din oraș, auzind sirenele și zgomotul de geamuri sparte, s-au grăbit spre cămin, dar au fost opriți de un cordon puternic de ostași români, înarmați cu baioneta la armă, ce blocaseră intrările spre cămine cât timp intraseră camioanele. Zgomotul a încetat, camioanele s-au retras pe alte străzi decât pe cele ce au venit, armata s-a înapoiat și ea în cazarmă, iar studenții întorși în cămine stăteau înmărmuriți de uimire și umilință. A doua zi, în ziarele de limbă maghiară ale partidelor comunist și socialist apărea, cu litere mari, titlul: "O lecție dată studenților".

În zori întreaga suflare studențească se afla în fața căminului devastat, într-o tăcere de mormânt. Conducerea societății "Petru Maior", după o scurtă ședință în care a fost ales ca președinte medicinistul călugăr Valeriu Anania, a hotărât să propună studenților greva generală. La adunarea din sala Casei Studențești greva a fost votată în unanimitate. Decanul, Constantin Daicovici, a încercat zadarnic să ia cuvântul. Nu a reușit și a trebuit să plece huiduit. N-a avut mai mult succes nici profesorul Ștefănescu-Goangă. Comitetul de grevă s-a prezentat la rectorat și a anunțat greva, până când cei vinovați de vandalism nu vor fi demascați și pedepsiți. Drept răspuns, a doua zi a apărut somația rectorului, prin care studenții erau obligați să depună carnetele de student la rectorat și să se prezinte la cursuri. În caz contrar vor fi exmatriculați. Din șase mii de studenți doar patrusprezece și-au prezentat carnetele. În zilele următoare, în semn de

solidaritate cu studenții din Cluj, au declarat grevă studenții din Timișoara, Brașov, Iași și Politehnica din București. La rândul lor, studenții din Cehoslovacia au declarat o grevă de solidaritate cu studenții români. Greva a luat sfârșit cam după zece zile, dacă îmi amintesc bine, la stăruința lui Iuliu Maniu și Dinu Brătianu și a lui Lucrețiu Pătrășcanu. Toți motivau că la Conferința de pace de la Paris, ce urma să înceapă în curând, drepturile României ar fi avut de suferit dacă la Cluj ar fi fost tulburări. Iuliu Maniu și Dinu Brătianu ne-au trimis scrisori, iar Lucrețiu Pătrășcanu a venit personal. N-ar fi fost lăsat să vorbească dacă n-ar fi început dintr-o dată cu: "Mai întâi sunt român și apoi sunt comunist." A continuat cu argumentele cunoscute și a accentuat că nu va pleca la Paris până nu se va asigura că în Cluj va fi liniște. S-a făcut mult caz de această declarație de-a lui Lucrețiu Pătrășcanu, mergând până la a-l socoti erou. Cred că i se atribuie mai multe merite decât a avut în realitate. La urma urmei, el a fost ministrul justiției pe timpul proceselor mareșalului Antonescu și al lui Iuliu Maniu, el a fost imediat după 23 august de acord ca vinovații de război să fie trimiși în Siberia, fiind vorba de mii de români. Noroc că s-a opus Ana Pauker, care-și avea planurile ei de întemeiere a Siberiei în România. Dacă Lucrețiu Pătrășcanu a fost o victimă a propriilor lui tovarăși, asta nu-l poate scuti de participarea la crimele ce s-au făcut cu aprobarea lui. Dacă el ar fi fost în locul lui Gheorghiu-Dej nu cred că România ar fi fost mai fericită.

LECȚII DE COMUNISM

Dacă îmi amintesc bine, despre comunism am auzit de copil mic, în serile lungi de iarnă, când veneau prietenii tatii la povești la noi și când eu, luptându-mă cu somnul, le urmăream vorbele. Unii fuseseră prizonieri în Rusia și povesteau despre grozăviile din timpul revoluției: jafuri, crime, alungări din casă și câte și mai câte. Tot pe atunci într-un

"călindar" am văzut și mi-a rămas întipărită în minte o caricatură: un țăran zdrențuros cu șapca întinsă a pomană stă în fața unui domn înalt, slab, cu barbă cioc, care cu o mână se scotocește în buzunare și cu cealaltă mână oferă cu zgârcenie cerșetorului un ban cu un desen șod pe el. Mare mi-a fost mirarea când în 1989, răscolind prin podul casei părintești, am găsit acel calendar. Era al *Foii poporului* de la Sibiu, pe anul 1928. Nu mă pot opri să nu fac legătura între cele două date istorice. În 1928 ca și în 1989 Uniunea Sovietică se afla în aceeași situație de sărac zdrențuros întinzând șapca înaintea aceluiași zgârcit unchi Sam.

Îmi vine apoi în minte o altă întâmplare din copilărie. Într-o seară de iarnă un prieten al tatii, din satul vecin, Breaza, a rămas troienit cu sania în drum și a fost nevoit să înnopteze la noi. Omul fusese prizonier în Rusia, unde se și însurase, trăise mulți ani acolo și acum povestea oamenilor adunați la noi întâmplări groaznice ce s-ar fi petrecut pe acolo pe la ruși. Vorbea de plugari cărora li se luau toate bucatele, de grămezi de morți de foame, oameni mari și copii aruncați și înghețați la marginea satului, de biserici închise și făcute magazii și cum pe o furtună el și ai lui s-au suit într-o luntre și s-au lăsat în voia lui Dumnezeu, care i-a dus mai întâi la turci și apoi acasă în România.

Îmi amintesc apoi cum comentau oamenii când Ana Pauker a încercat să răskoale găgăuzii din Basarabia. Revăd indignarea oamenilor contra celei care a îndrăznit să ridice mâna împotriva țării.

Îmi aduc aminte de discuțiile purtate în șoaptă de tata și de fratele mamei cel mic, Vasile, care făcuse armata la grăniceri și făcuse parte din unitatea care a tras la Grivița în 1933. Feciorul vesel ce se juca cu mine la plecarea în armată și-n permisiu era acum un om abătut ce nu mai știa râde: "Erau înrăiți, cumnate. Strigau de parcă erau nebuni; eu n-am tras, mulțumesc lui Dumnezeu, decât în ziduri, dar ce-am văzut acolo, Doamne păzește, să nu mai vadă om pe lumea asta".

Am fost dat apoi la 11 ani la liceu și m-am trezit dintr-o dată într-o lume străină celei în care crescusem. Însăpăimântat, o priveam și nu o înțelegeam. M-am tras în sinea mea ca într-o carapace, ferindu-mă de lumea din jur, ce

mi se părea ostilă, apărându-mi luminița plăpândă din inimă cu care venisem din sat.

Am fost prin clasa a II-a de liceu, la un pas de a fi comunist. Ședeam în gazdă pe Ulița Olarilor din Făgăraș. În vecini locuia și-și avea atelierul un cizmar ungur care, în timp ce-mi peticea bocancii și eu rămâneam desculț în atelier, îmi vorbea întruna despre dreptate, despre bogați și săraci, despre o luptă a săracilor din toată lumea împotriva celor bogați. Reușise chiar să mă impresioneze, căci vorbea sincer. Mi-a arătat chiar o carte veche cu chipul lui Marx pe copertă. După chip părea un bătrân cumsecade, cum mai văzusem eu în cărți. M-a lăsat chiar să citesc din ea, dar n-am înțeles decât o mulțime de vorbe încâlcite. Ceea ce m-a făcut să dau repede înapoi au fost două lucruri: bătrânul era ateu și era împotriva României Mari.

Mai târziu aceleași lucruri, spuse mai limpede, le-am auzit în discuțiile dintre cei șapte-opt colegi evrei și maghiari din clasă. De la ei auzeam vorbindu-se de "materialism dialectic", "materialism istoric", "orânduiri sociale". Mi-aduc aminte că un coleg evreu a vorbit la asociația de lectură a elevilor despre materialismul lui Feuerbach. Într-un fel îi invidiam de câte știau și nu bănuiam de unde le învățaseră. Faptul că urau și disprețuiau România m-a făcut să nu am în nici un fel de a face cu ei. Pe pereții liceului nu era lucru mare să apară în câte-o dimineață scris: "Jos România" sau să fie desenată cu roșu emblema cu seceră și ciocanul. Când eram în clasele mai mari era știut de toți că aceștia aveau o organizație comunistă în liceu. Recrutaseră și câțiva colegi români. Prin 1937, la un 1 mai, într-un Zăvoi din jurul Făgărașului am auzit cântându-se melodia pe care mai târziu am recunoscut-o ca fiind Internaționala și am văzut grupul celor ce o cântau. Pe lângă colegii mei de liceu evrei și maghiari, vedeam cu mirare și multe fețe cunoscute din Făgăraș, câțiva negustori evrei, meseriași maghiari, jucători de fotbal la echipa locală, români maghiarizați. Și mi-aduc aminte că nu văzusem în acel grup vesel nici un pericol pentru țară. Nu vor trece decât 7 ani și, din figurile de acolo, se vor ridica cei ce vor tăia și spânzura și vor teroriza întreaga Țară a Făgărașului. Unii, ca ofițeri de securitate, vor comanda unități de ostași români ce vor căuta să ne omoare prin munți

și prin sate. Alții, ca Godra Zoltan și Mendel, vor chinui țăranii, luându-le toată recolta și vor conduce comerțul socialist sau vor ajunge asesori la judecătorii.

Nu s-au prins de mine și de nici un elev român ideile marxiste și datorită faptului că am avut la liceu profesori buni, ce ne iubeau. Așa ne-am însușit valorile morale și naționale ce aveau să ne călăuzească viața de mai târziu. Cinstesc memoria acestor oameni, citându-le numele: Procopie Bentia - de desen, Valer Literat - de franceză, Ermil Roșală - de gimnastică, Mihai Novac - de matematică, Florescu Octavian - de chimie și fizică, Nicolae Tașcă - de științe naturale, Nica, Pariza și Costache - de geografie, dar mai ales pe cei doi profesori de religie - Octavian Popa și Tonceanu. Ei ne-au descris și ne-au explicat filozofia marxistă, deschizându-ne ochii asupra celor ce se petreceau lângă noi în Uniunea Sovietică, în Spania și ne atrăgeau atenția de ce-ar însemna comunismul pentru România.

Am cunoscut în împrejurări grele, în timpul guvernării antonesciene, pe un naționalist ucrainean, Hrehorovici, care trăise de copil sub comunism, care luptase acolo și fusese condamnat la moarte, dar reușise să fugă. Din păcate, ajuns în România, Curțile Marțiale românești s-au purtat foarte urât cu acest tânăr, condamându-l la zece ani muncă silnică, pentru simplul motiv că făcuse un memoriu către guvernul român ca, în Transnistria, limba oficială să fie alături de limba română cea ucraineană și nu cea rusă. Tânăr inteligent, absolvent a două universități din apus, povestea cu ochii înlăcrimați despre nenorocirile țării lui, despre milioane de deportați, despre lagăre, morți, poliție secretă atotputernică, dar și despre eroism și sacrificiu al unei mâini de oameni gata să moară pentru patria lor și pentru credința creștină. Nici nu ne puteam închipui că peste câțiva ani aceste povestiri vor fi realități crude la noi în țară.

Din dorința de a cunoaște comunismul la fața locului mă duceam la Cluj împreună cu colegul și prietenul de suferință Popa Dorin, din Sebeș, la sediul partidului socialist din Cluj din palatul Banfy. Ne așezam într-un colț al sălii și ascultam ce se vorbea și chiar intram în discuții, căci pretutindeni se discuta. Un student îmbătrânit, cu chică mare, se confrunta cu altul folosindu-se de vreo zece cărți din care scoteau citate

subliniate cu roșu. Unii au ținut discursuri pro și contra unirii cu partidul comunist, alții pierdeau pur și simplu vremea, neștiind ce vor și ce căutau acolo, într-un nor de fum de țigară să-l tai cu cuțitul. Venise și un oaspete de la partidul comunist român și a fost înconjurat cu atenție deosebită. Odată am nimerit și-n biroul în care lucra profesorul Victor Papilian. Mă gândeam cum se simțea omul acesta, pe care îl respectam, acolo în atmosfera aceea pestriță. Ca să spunem ceva, l-am întrebat care-i atitudinea domnului în problema unirii celor două partide. Ne-a răspuns că este pentru independența partidului social-democrat. Dacă unii vor să se unească, treaba lor ! După plecarea acestora ne vom urma țelurile noastre până la victorie. Era prin 1947 ! Omul acesta, atât de inteligent, cu o cultură universală imensă, n-a fost în stare să prevadă ce se va petrece numai peste un an cu partidul lui și cu țara întreagă.

Pe scările palatului întâlnim o studentă cu insigna "Astru" la butonieră, cu cruce. O oprește Dorin cu o voce disprețuitoare: "Ce cauți aici, dragă colegă ?" "Ce căutați și dumneavoastră, răspunse surprinsă fata. Vreau să-mi găsesc o cale în viață." "Atunci aruncă insigna cu crucea că aici nu-i loc pentru Dumnezeu."

În tot acest timp citeam toate cărțile editate de partidul comunist, ca să înțeleg și să cunosc comunismul, ceea ce l-a făcut pe răposatul doctor Maga Mihai, mai în glumă mai în serios, să mă poreclească "socialistul". Eram de părere însă că pentru a învinge un dușman e neapărată nevoie să-l cunoști. Cred și acum că multă suferință de mai târziu ar fi putut fi evitată, dacă s-ar fi citit cărțile lui Lenin și Stalin, că era scris în ele negru pe alb tot ce avea să se întâmple peste câțiva ani la noi.

ALEGERILE DIN 1946

Sesiunea de examene din toamna lui 1946 a început prin octombrie. Noua conducere comunistă a Universității a

aranjat astfel data examenelor ca să nu fie niciodată un număr mare de studenți în Cluj. Între timp, nou înființata organizație studențească procomunistă U.N.S.R. începea să se înfiripe. Conducerea Universității le dăduse căminele și cantinele pe mână. Toate lichelele, toți restanțierii fără speranță, oportuniștii de toate gradele au mirosit că se află în fața unei mari șanse și s-au grăbit să profite de ocazie. Voi ai să te înscrii la cămin ? "Da, dar cu condiția să te înscrii în U.N.S.R., îți răspundea un coleg de-al tău vândut." La cantină se petrecea același lucru. Era în anul foametei 1946. Studentul își număra banii din buzunar și vedea ce puțini sunt. Mulți nici nu aveau ce număra. Așa s-a făcut că mulți s-au înscris în U.N.S.R. Toți vedeau însă în asta o simplă formalitate. "Las' că vin toți studenții ș-apoi vedem noi." A fost însă primul deget ce l-ai dat Satanei. După sesiune studenții s-au risipit iar în țară, cursurile urmând să se deschidă după alegeri, prin noiembrie 1946. Cum s-au desfășurat aceste alegeri ? Voi spune cum s-au petrecut lucrurile în județul Făgăraș, mai bine zis la un centru de vot: Breaza, la care am votat și eu. În circumscripția electorală Făgăraș candidau câteva forțe: Partidul Național Țărănesc (Maniu), Partidul Național Țărănesc trecut la comuniști și Frontul Plugarilor. Mai erau și altele, printre care și partidul comunist, care se ținea în umbră, în cadrul fene-deului. P.N.T. avea drept cap de listă pe Octavian Popa din Ludișor, medic. F.N.D. avea pe profesorul Șerban Cornilă și pe Bălcăceanu, despre care am mai pomenit.

O figură frumoasă au făcut frunțașii țărăniști din județ, între care doctorul Giurca, profesorul Romulus Ursu, țăranul Aron, avocatul Cosgarea, care și-au lăsat orice ambiții personale la o parte, punând în frunte pe doctorul Popa, acceptat și voit de întregul tineret din județ. O tristă figură a lăsat profesorul de la liceul din Făgăraș, Șerban Cornilă. Îl avusesem ca profesor cu câțiva ani în urmă. Om în pragul pensionării, fără copii, inteligent și cu veleități literare, trece la comuniști din ambiție că nu a fost el cel desemnat de candidat pentru alegeri. În afara câtorva rudenii din sat nu l-a votat nimeni. S-a mâniat atunci pe sat, zicând la o adunare o vorbă rămasă celebră în regiune: "Țăranul nu știe altceva decât să vadă o mămăligă mare pe masă." Replica a primit-o câțiva ani mai târziu la canal, când aștepta să-și primească porția de

terci, de la unul din consătenii săi aflat și el acolo: "Ei, domnule profesor, ce bună ar fi acum o mămăligă mare !"

În ziua alegerilor ordinea trebuia supravegheată de două grupe de soldați, conduși de un căpitan. Cu respectul ce-l poartă lumea de la sate uniformei militare, nimănui nu i-a trecut prin cap că sub haina militară se ascundeau de fapt niște comuniști de la Brăila și "căpitanul" nu era decât un activist al partidului comunist. Alegerile s-au desfășurat în liniște. Oamenii din satele vecine veneau voioși. Nu se rostea decât un singur semn: "Ochiul". Votarea s-a terminat seara târziu. Reprezentant al P.N.Ț.-ului era preotul militar, pensionar, Coriolan Buracu. Îl cunoșteam pe părinte de mult. Întâlnindu-l pe o vreme urâtă, într-o căruță, bolnav, m-am mirat că s-a angajat la un așa de greu lucru: "Dragul meu, dacă nu câștigăm aceste alegeri România e pierdută." Voturile s-au numărat corect. După cum se aștepta, pentru candidații P.N.Ț. votaseră 90 % din alegători. Președintele comisiei de votare, doctorul Negrea, alcătuia procesul verbal. Părintele Buracu ieșise afară să anunțe rezultatul numărării voturilor sutelor de oameni ce nu se lăsau duși acasă și care așteptau gata să nu se producă vreo hoție, de care se temeau. Lumea a izbucnit în aplauze și s-au îndreptat în grupuri spre satele și casele lor. În sală, procesul verbal fu iscălit de toți, președintele îi dădu un exemplar părintelui Buracu; reprezentantul F.N.D., un chip de brută ce stătuse tot timpul ca un buboi încruntat, se apropie de preot cu mâna întinsă, chipurile, să-l felicite. Dar mâna se transformă în pumn care izbi drept în obrazul preotului. I se luă procesul verbal și urmară alte lovituri date de militarii de față. Și omul bătrân, care, ca preot, ținuse flacăra credinței în Hristos și neamul românesc în Mehadia înainte de primul război mondial, care cunoscuse temnițele Seghedinului și Vatzului patru ani în timpul războiului, care a semnat la Alba-Iulia actul unirii în 1918, fost deputat și senator în parlamentul României Mari, tată a opt copii, dintre care cel mai mare murise pe front, care însuși în calitate de preot colonel făcuse războiul și în răsărit și în apus, devenise o minge sub loviturile pumnilor și paturilor de armă. E cules de oameni și ascuns, căci în zilele următoare au venit să-l caute și să-l aresteze. Hăituit câțiva ani prin satele Țării Făgărașului, e prins în sfârșit și băgat la închisoare.

Acasă preoteasa Maria cu cinci copii încă mici își pierde mințile de durere și de revoltă, terorizată zilnic de comuniști. Am vizitat-o în primăvara anului 1947. "Murim de foame și ne omoară tâlharii !" S-a prăpădit în același an, iar copiii s-au risipit ca potârnichele în toate părțile, urmăriți de securitate și vârați și ei în închisori la rândul lor. Azi, în 1990, când scriu aceste rânduri, nimeni nu-și mai amintește de această familie cu care s-a început teroarea comunistă din Făgăraș.

Lucrurile s-au petrecut la fel și în alte centre de vot. În câteva însă, ca în Șercaia, sătenii nu s-au lăsat amăgiți și s-au răcorit pedepsindu-i pe nelegiuïți. Fiind urmăriți apoi, i-am întâlnit peste trei ani, apărându-și cu arma în mână libertatea prin Munții Perșanilor și terminând ca și noi în vreo groapă fără cruce și fără amintire, pentru că iată, după 44 de ani, nu-mi mai aduc aminte nici eu cum îi chema. Nu știu dacă această bătaie a fost prima faptă a activistului de partid Stoica, dar stilul de lucru al ofițerilor de securitate cu numele Stoica, căci au fost mai mulți la securitatea din Făgăraș, acesta a fost. N-au făcut decât să-l perfecționeze o dată cu anii.

Rezultatul alegerilor, dat în ziare și la radio, avea să arate exact invers decât adevărul. Erau declarați aleși cei doi candidați ai fenedeului Bălcăceanu și Cornilă. N-au putut împiedica totuși să fie declarat ales doctorul Popa. Și cam așa s-au petrecut lucrurile în întreaga țară. În jurul lui Iuliu Maniu s-a strâns din instinct de apărare întreaga suflare românească. Dar cei ce aveau puterea și cu spatele acoperit de forța oarbă a Uniunii Sovietice au dictat altfel. Aceste siluite alegeri au constituit primul act de legitimitate al guvernării comuniste. Puterile apusene au reacționat anemic, protestul lor fiind mai mult o încurajare decât o frână. Târgul de la Ialta își spunea cuvântul: o țară nevinovată, creștină, ce iubea valorile europene ca pe un bun propriu, încrezătoare în Apus până la naivitate; era dată, legată de mâini și de picioare, ursului roșu să facă din ea ce vrea. Și cu țara noastră odată întreaga Europă răsăriteană.

Două gânduri mă frământau și-mi aduc aminte, atunci după alegerile pierdute prin silnicie. Cum a fost posibil să se găsească atâtea cozi de topor în sânul poporului nostru și care să facă jocul comuniștilor, căci fără aceștia comunismul n-ar

fi reprezentat nimic ? Ce i-a determinat pe Tătăărăscu, Alexandrescu și pe atâția alții mai mari sau mai mici de la orașe și sate să se asocieze cu comuniștii ? Vedeau în acest pas o trambulină politică ? Au fost vreunii sinceri ? Vroiau să-și salveze propria piele ? Ce l-a determinat pe Iuda să-l vândă pe Isus ? Au fost oare și unii naivi ? E în firea poporului nostru, suntem noi românii blestemați ca în clipele cele mai grele să apară ca o necesitate vânzarea de frate și de țară ? E în firea omenească păcătoasă aplecarea ca din 12 ucenici unul să fie neapărat vânzător ? Era obligatoriu ca Horia să fie vândut pe bani chiar de vecinul de peste drum, Trif ? Eu unul n-am putut găsi răspunsul.

O altă întrebare de atunci: cum era posibil ca un partid cu atâția aderenți, cu un conducător venerat de toți românii, să cadă pradă, neputându-se apăra de un partid pitic cu foarte puțini aderenți și pe deasupra urât de întreg poporul românesc ? Răspunsul era și că acest partid era organizat. Deși puțini, orientându-și forțele spre același scop criminal, erau mult mai puternici decât o mare masă dezorganizată. Voturile creează opțiuni, dar nu și putere efectivă. Concluzia ? Tineretul României trebuia să se organizeze să lupte cu armele cu care era atacat. Comunismul ataca cu putere militară ? Era nevoie de putere militară, care să lupte împotriva lui. Și, fiindcă întregul popor era ostil regimului comunist, organizațiile ce trebuiau create trebuiau să fie reprezentante ale întregului popor român. Cu aceste gânduri plecam la Cluj în 1946. Am observat repede că erau gândurile tuturor ce simțeau românește în acele vremuri. Pretutindeni se acționa și încă foarte repede. În câteva zile a fost alcătuită organizația județului Făgăraș, unde am rămas câteva zile, crezând că pot fi de folos în vreun fel. În fruntea organizației trecuse fostul meu coleg de liceu Gheorghe Toader, inginer chimist. Mi-amintesc, de asemenea, de funcționarul Văjei, tâmplarul Niciu Nicolae, croitorii Maier și Marhau, profesorul Procopie Benția, studentul Nelu Munteanu, fost elev la liceul militar, preotul Comșa, țărani Dan din Mândra, Strâmbu din Vad, Ieronim din Bărcut, Gheorghe Arsu din Râușor. Cei mai mulți erau foști legionari, dar și țărăniști sau care nu făcuseră politică. Păstrau legătura permanent cu avocatul Virgil Mateiaș. Tot în acest timp am luat legătura cu orga-

nizația de rezistență anticomunistă a militarilor din Făgăraș prin căpitanul Sabin Mare, pe care l-am pus în legătură cu ing. Gheorghe Toader. Am păstrat tot timpul legătura cu Frăția de la Liceul "Radu Negru", care era destul de puternică. Am cunoscut chiar câțiva elevi printre care și pe Gelu Novac, fiul profesorului de matematică, cu care ne vom întâlni în munți peste doi ani.

**"Să ardem ca o flacără,
măcar, dacă nu putem învinge."
"Să nu murim cu o zi înainte
de-a fi nevoie de noi."**

Când am sosit la Cluj, organizația de la Agronomie era formată. Mi-amintesc de numele câtorva dintre ei: Mircea Bucur, Emil Mărcuș, Manole Vlad, Ritiu și Bucin, Poenaru și Marușca din anii mai mari, Popa Dorin, Ilieș, Alexa și Gotea, Hașu Laurean, Bucurenciu, Valer Lungu și Gheja Gherasim, majoritatea "frați de cruce" din anii mai mici. Organizația se voia a fi politică, cu tendința de a se transforma în militară în eventualitatea unei ciocniri cu puterea comunistă într-un viitor mai mult sau mai puțin apropiat. De asemenea, organizația se voia secretă și selectivă. Primirea unui nou membru se făcea numai cu consimțământul celor vechi. Drept garanție era caracterul moral al celui ce voia să intre în organizație și prietenia față de cei vechi. Fiecare trebuia să aibă un cerc de colegi asupra cărora să aibă influență pentru a nu-i lăsa sub înrâurirea comunistă sau în descurajare. Era nevoie de această organizație pentru că toate evenimentele politice arătau încotro merge România. Arestarea și condamnarea lui Iuliu Maniu și Ion Mihalache, întărirea organelor de represiune, schimbarea cadrelor în armată nu erau evenimente care să producă optimism.

Prin foștii colegi de liceu am intrat în legătură cu organizația Universității. Procedaseră și ei cam în același fel ca noi. Ca mod de organizare erau puse în discuție două căi:

organizarea pe facultăți sau proveniența județeană a studenților (făgărășeni, maramureșeni etc). Se presupunea că în acest fel, studenții, cunoscându-se, vor acționa mai bine și intrarea agenților între noi va fi eliminată. Ședințele ar fi fost mai puțin bătătoare la ochi. Eu m-am opus cât am putut acestui stil de lucru și am făcut rău. Judecam după situația locală de la Agronomie, unde eram studenți puțini și ne cunoșteam bine. În facultățile cu mulți studenți cunoașterea reciprocă era mai greu de realizat, pericolul de a recruta oameni nesiguri sau spioni era mai mare. Evenimentele din 1948 vor arăta că s-a acceptat organizarea pe facultăți. Alături de noi acționau, având sau neavând legătură cu noi, alte organizații secrete cum erau: "Spic", organizația "T" și altele. Sigur, existau și la Cluj organizații militare anticomuniste. Se propunea să avem și noi un nume mai sonor, dar s-a renunțat (și pe bună dreptate), pentru că folosind un nume, am fi fost descoperiți mai ușor.

Societatea "Petru Maior" a fost interzisă de autoritățile universitare numite de guvern. Majoritatea studenților se înscriseseră în U.N.S.R., nu din convingere, ci din nevoie. Fără înscriere nu aveai bursă, cămin, cantină și cartelă pentru haine. Câteva evenimente au făcut să mai pâlpâie entuziasmul din primăvară, ca bunăoară ziua de Sfinții Arhangheli, 8 noiembrie 1947 și 24 ianuarie 1948, dar focul din sala de festivități n-a trecut în stradă. Între studenți au apărut oportuniștii, lichelele, care vedeau bine încotro se îndreaptă corabia lumii și voiau să profite de ocazie. Aveau atâtea avantaje că mirarea era cum nu se găseau mai mulți să le poștească. O grevă nu mai era posibilă; inițiatorii ei ar fi fost arestați în faza de pregătire.

O dată cu acest an a apărut un element nou la admiterea în facultăți, se dăduse în toamnă examenul de admitere, dar lista era numai orientativă și ajungea la U.N.S.R. Aici candidații reușiți și nereușiți erau întrebați: "Te înscrii în partidul comunist?" "Nu!" "Atunci ești respins." În felul acesta s-a ajuns ca studenții din anul I să fie în totalitate membri de partid. Și trebuiau să se supună și în continuare, căci eliminarea din partid coincidea cu eliminarea din facultate. S-au făcut atâtea abuzuri, s-au manipulat atâtea sume de bani de care au profitat conducătorii U.N.S.R. și toți membri de

partid, încât ridicarea în funcții U.N.S.R. coincidea cu o viață de huzur și destrăbălare. Or, din rândurile acestora s-au recrutat apoi cadrele universitare, specialiștii de toate felurile, academicienii de bățut din palme de mai târziu. De altfel lichelișmul începea să fie produs încă din liceu. Prețuirea, notele și recomandările pentru facultate nu se obțineau decât pe criterii politice. Așa a apărut era lătrătorilor din ședințe, a declamatorilor de la montajele literar-artistice în care era slăvit partidul, generalisimul Stalin, precum și treimea conducătorilor iubiți: Pauker-Luca-Gheorghiu Dej.

O dată cu începerea anului universitar la Agronomie, în căminul studențesc de băieți, într-o cameră, se instalează un personaj caracteristic acelor vremuri: tovarășa Ella, secretara organizației de partid. Era o fostă studentă, ce absolvise facultatea cu ani în urmă, fără a avea examenele din anul I și II luate. Acum, cu de la sine putere, se instalează picior peste picior în decanat, luând parte la toate hotărârile, terorizând și amenințând pe profesori. Obține de la minister o sesiune extraordinară pentru toți restanțierii în frunte cu ea și cu porunca de la partid de a-i trece cu orice preț. Figură frumoasă au făcut profesorii care i-au trecut în bloc fără a-i mai asculta.

-Nu-i așa, domnișoară, că problema cutare se prezintă astfel ?

-Da ! răspunse tovarășa Ella.

-Frumos, foarte bine, dați carnetul.

O distracție obișnuită o avea de a chema studenții la ea în cameră, seara la interogatoriu, aruncându-le cele mai grele insulte, încercând să-i umilească. Cu cei mai slabi de înger reușise. Avea și un pretext oficial - tot cu de la sine putere se erijase în administrator al căminului și al cantinei. Încasa taxe, da și nu prea da chitanțe, vindea cartele pentru masă. Dacă studenții din anii mari refuzau să se prezinte la chemare, se prezenta ea în camere de multe ori beată, sumar îmbrăcată și se așeza picior peste picior cu țigara în gură, de obicei la ore foarte târzii. Scoasă afară din camere, a plecat înjurând și amenințând. S-a prezentat la decanat cu o listă de studenți, între care eram și eu, care trebuiau imediat exmatriculați. A fost refuzată, ba mai mult, într-o ceremonie, la o ședință de comunicări științifice au fost premiați studenții propuși pentru exmatriculare. Și-a adus o soră identică cu ea în toate

privințele. Indivizi dubioși dormeau la ele, chefurile se țineau seară de seară. Din păcate apăruseră și între studenți spinări încovoiate ce i se închinau mieroși și lipicioși cu zâmbet servil. Odată, când m-am dus să-mi plătesc căminul, tovarășa Ella m-a întrebat așa ca din senin: "Ce știi despre Spic?" I-am răspuns ironic cu definiția științifică de la botanică. "Să vedem dacă vei răspunde tot așa la cei de pe strada Regală!" Pe strada asta era poliția. Dacă asupra studenților mai mari nu avea autoritate, era în schimb stăpâna absolută a celor din anul I. Ținea cu ei zilnic ședințe, studiind cursul scurt al partidului comunist bolșevic. Prin ferestrele deschise ale sălii de ședințe răsunau minute întregi aclamații: Ella!Ella!Ella noastră!..., întrerupte de aplauze prelungite, apoi urmau urletele tovarășei care amenința totul: pe rege, burghezie, elemente subversive, dușmanii poporului. Se scanda prelungit sloganul zilei "Ana-Luca-Gheorghiu Dej, bagă spaima în burghezi" și se termina cu "Lui Stalin slavă-i cântăm, lui Stalin imn înălțăm".

Priveam cu tristețe cum acești copii se robotizau pe zi ce trecea și se fereau de a avea legături cu noi iar mai târziu dintre ei se vor recruta agenți zeloși ai poliției, de ne urmăreau fiecare pas. La un moment dat toată lumea se miră că Oțoi Nicolae, colegul nostru cel care se ținea cel mai bogat dintre noi și nu uita să sublinieze acest lucru, când vorbea despre ferma tatălui său (avea un teren agricol de 50 de iugăre între Alba-Iulia și Bărbant) se duce la ședințele comuniste ale lui Ella Orzescu. Îl întreb direct ce caută acolo? "Nu văd altă cale de a păstra ferma tatii." A început a se feri de colegi, mai apoi prin a ne sfătui să încetăm cu reacțiunea, a trecut repede la amenințări și a terminat facultatea însoțind organele de poliție și arătându-le studenții ce trebuiau arestați. Între timp - dă o lovitură de teatru: o demască pe tovarășa Ella pentru fraudă unei sume mari de bani, și Ella, puternica Ella, cade în dizgrație și pleacă. Oțoi rămâne secretar de partid, în timp ce Ella primește aceeași funcție în altă parte. A făcut ulterior o căsătorie cu un evreu și a plecat în Israel. Dau două exemple de fondatori ai U.N.S.R. Cluj: Streza Ion, după ce duce lumea albă în ultimii ani ai Facultății de Medicină ajunge medic ginecolog la Timișoara, fiind cel mai neprețuit ajutor frumuseților orașului, scăpându-le de neplăcerile sarcinii,

învârtindu-se în cele mai înalte cercuri ale protipendadei comuniste. Fuge pe neașteptate în străinătate și n-ar fi exclus să apară într-o zi, dându-ne lecții de democrație. Nu știu de ce doctorul Morcovan n-a prea înaintat pe scară ierarhică, pentru că servicii le-a făcut destule atunci, de a ajuns la bătrânețe medic de circă. Într-o seară de iarnă mă aflu la un pahar de vin cu mai mulți cunoscuți, când a intrat și doctorul Morcovan. A început repede să povestească ce a văzut prin Austria și ce băuturi selecte a băut pe acolo. L-am recunoscut după voce, cu toate că nu-l văzusem de 48 de ani. N-am ce lucra decât să zic: "Dar cum se face, domnule doctor, că în tinerețe vă plăcea numai votca." A rămas cu mâna crispată pe pahar, de parcă vinul s-a transformat în vitriol, când mi-a recunoscut vocea. Mă privește de parcă ar fi întâlnit un strigoi și de-abia reușește să spună: "Asta așa a fost pe-atunci." Mi-a părut rău că nu am tăcut.

În mod normal ar fi trebuit să nu cunosc organizația de la Universitatea din Cluj, și nici nu-i cunoșteam structura, dar aveam o mulțime de colegi de liceu și prieteni cu amintiri comune, încât era ca și când aș fi cunoscut-o. Ar fi trebuit să ne prefacem că nu ne cunoaștem când ne întâlnim, dar nu puteam respecta această măsură de prevedere. Lucrurile se petreceau mai ales duminică după ce ieșeam de la biserică. Se făcea pe băncile din fața statuii lui Matei Corvin, întâi un cerc de trei-patru cunoscuți, apoi se opreau alții și alții, până cercul se forma prea mare pentru a nu fi suspect. Nu se discuta nimic politic, nici măcar bancuri la modă, nu se depănau nici amintiri, se vorbea mai degrabă despre un eveniment cultural sau pur și simplu se povesteau întâmplări hazlii din viața studențească. Parcă-l văd pe Eugen Pintea, feciorul popii dintr-un sat de pe Mureș, numai răs și numai glumă, pe Pop Cornel și pe Pop Grigore de la Blaj, pe Ovidiu Cotruș și pe alții. Nu era important ce vorbeam. Importantă era conștiința unei sfinte frății în slujba unui ideal comun, pentru care eram în stare să facem orice sacrificiu. Nu era bine ce făceam, am fost și muștrați pentru asta, puteam fi bănuți, se pare că am fost și fotografiați. Tactica revoluționară va fi avut de suferit, dar aceste clipe de fericire au rămas ca niște mătânii, pe care mulți din cei de acolo le-au depănat apoi în lungi ani de închisori și prigoană, care pentru cei mai mulți s-au terminat cu

mormântul. Ne strângeam apoi pe la gazdele unora dintre noi. Un astfel de loc de întâlnire și discuții era locuința studenților Pavel Mârza, Mihai Maga și Ion Chiușdea. Veneau aici medicii Petru Săbăduș, Ion Golea, Mija, Berlovan, Muntean și rămăneau până noaptea târziu.

Ca student (în paralel) la Academia Comercială Brașov am cunoscut și organizația de aici. Ei, băieți și fete, alcătuiau o mare familie și se întâlneau destul de des la munte. S-au cimentat acolo prietenii și iubiri ce au dus la întemeierea de căsătorii mai durabile decât închisorile (în care au intrat cu toții) și mai tari decât moartea. Amintirea acelor Ane, Mării, Ilene și Vetuțe le-am purtat cu mine apoi în viață și azi, când le întâlnesc bunicuțe, îmi sunt la fel de dragi ca și atunci.

Așa cum era la Cluj și Brașov era și la București, Timișoara și Iași. Studențimea română nu s-a lăsat fără luptă să fie înjugată la carul comunist, fără a face tot ce s-a putut pentru a i se împotrivi.

În vara anului 1947 s-a ținut în Munții Apuseni un congres al organizațiilor de luptă studențești. Nu am luat parte la ea, dar am aflat mai târziu că problema cheie era - nu dacă să se treacă la acțiune sau nu, ci când să se treacă. Părerile erau împărțite. Cei mai mulți și cei mai mici cereau o acțiune imediată: "Dacă vom porni, întregul popor ni se va alătura nouă. Armata va fi cu noi." "Și rușii?... Îi vom învinge?" Aici era peretele roșu care ne tăia orice perspectivă de viitor, orice rezistență armată ar fi fost distrusă cu cruzime de armata roșie. "Și-atunci ce facem?" Redau cuvintele medicinistului Ion Golea, pe care le repeta și la Cluj: "Să ardem ca o flacără vie dacă nu putem învinge. Dacă nu putem birui ca la Podul-Înalt să ne jertfim măcar ca la Valea Albă." Forurile politice anticomuniste căutau să calmeze pe cei mai aprinși: "Să nu murim cu o zi înainte de a fi nevoie de noi." Pe ce se bazau conducerile partidelor anticomuniste, eu nu știu. Avut-au niște promisiuni mincinoase din partea puterilor apusene, se bazau pe faptul că apusenii vor fi siliți să acționeze la o intervenție sovietică? Se dădeau încă lupte între armata greacă și partizanii comuniști susținuți din Bulgaria și Yugoslavia.

Așa cum s-au petrecut evenimentele, judecând azi cum era mai bine de acționat, cred că nu e nimeni din cei ce au mai

rămas care să nu fie de prima părere. Nu cred că există unul care să nu fi preferat să lupte și să moară cu arma în mână, decât să facă ani fără număr de închisoare și umilință. Decât un glonte în spate, mai bine unul în piept. N-am făcut atunci acest lucru ? A rămas să-l facem peste un an sau doi, însă cu forțe de zece ori mai mici și cu rezultate pe măsura forțelor. N-am murit odată într-o revoltă glorioasă, ci ne-am stins pe rând neștiuți, în munți, dar foarte mulți în întunecimile închisorilor comuniste. Aceasta a fost tragedia luptei generației noastre.

ÎNTOARCEREA ÎN FRĂȚII

Cam prin martie 1947 am fost chemat de șeful Centrului Studentesc Cluj, maramureșeanul Ion Bohotici, la internatul Școlii Normale de băieți, unde era pedagog. Îl cunoșteam mai mult din vedere și nu știam că el este șeful Centrului. Fără nici o introducere mă întreabă: "Vrei să lucrezi în Frății ? E vorba de regionala Ardeal. Cei ce au lucrat până acum sunt urmăriți de poliție și trebuie să fie înlocuiți. Cineva te-a propus pe tine." Întrebarea a căzut ca un trăsnet pe liniștea mea de până atunci. Eu îmi cam făcusem un plan de integrare în lupta anticomunistă: voi fi o cătană obișnuită, nici mai bună, nici mai rea decât oricare luptător. Mă cunoșteam destul de bine și eram convins că atât îmi erau posibilitățile. Ion Bohotici a văzut surprinderea mea:

-Crezi că e mai periculos în Frății ?

-Nu-i vorba de pericol, am răspuns. E la fel peste tot, ba poate e mai mare la studenți. E vorba de altceva. Eu nu sunt pregătit sufletește. Frăția e o școală de educație și în educație cea mai bună metodă, dacă nu singura, e exemplul personal. Pe tineri nu-i poți minți. Trebuie să ai curajul moral de a le spune: Purați-vă ca mine, fiți ca mine.

-Dar cum trebuie să fii, știi ?

-Vezi bine că știu, cine nu știe, dar între știință și realizare e drum lung.

-Atunci trebuie să te porți așa cum știi că trebuie să fii. Dragul meu (și-i văd și acum zâmbetul) și eu mă aflu aici ca pedagog în aceeași situație. Și aici există o Frăție. Vei face și tu ca mine. Să ne străduim să fim mai buni. Dacă nu reușim să fim sinceri să nu ne-ascundem slăbiciunile. Să nu mințim. Dacă vrei, ia-ți un timp de gândire.

-Ce să mă mai gândesc, că tot aici ajung. Primesc. Bohotici zâmbi din nou:

-Ce să facem, Ioane, trebuie să ne supunem destinului generației noastre. Pentru noi, personal, puțin mai rămâne. Aranjează o întâlnire cu Pop Cornel. El îți va da toate lămuririle și consemnele. Trebuie să ai o întâlnire cu șeful Frățiilor. Te anunț eu unde și cum.

Ne-am luat rămas bun și am plecat. Mai mult, nu voi sta de vorbă cu el decât peste 42 de ani, după Revoluție, la Prefectura din Cluj.

Am plecat cu gândurile răvășite. Să calci pe urmele lui Ion I. Moța și Gheorghe Istrate, bădița Istrate cum îi ziceam noi copiii, nu era lucru ușor. Cunoșteam mulți șefi de Frății, știam ce calități sufletești dobândiseră. Îmi veneau în minte chipurile lui Ion Agapie și Gheorghe Apostolescu din Brașov, ale lui Valeriu Gafencu și Ion Ianolide și-mi venea greu să mă gândesc că voi fi pus să calc pe urmele lor. Am aranjat o întâlnire cu Pop Cornel. A venit însoțit de alți doi studenți, pe care nu-i cunoșteam până atunci: Iuga, cel ce va sfârși împușcat la graniță în Yugoslavia (în 1949) și Balanișcu, ce va fi ucis de Țurcanu la Pitești, amândoi bucovineni. Lucraseră împreună și mi-au relatat situația în amănunțime. Regionala Ardeal cuprindea tot Ardealul fără Banat, Bihor și Hunedoara. Mi-a spus numele șefilor de grup de Frății, consemnele, cum a observat că sunt urmăriți, mi-au urat succes și ne-am despărțit. Peste câteva zile m-am întâlnit cu Constantin Opreșan, șeful Frățiilor pe țară. Nu-l cunoscusem până atunci. Era un tânăr subțire cu ochi expresivi, nu prea înalt, cu vocea domoală și sigură a omului care știe ce vrea. I-am observat imediat inteligența și cultura superioară mie, pe care o avea. Am stat de vorbă, seara, cam o oră pe bancă în parc, i-am explicat cum mă gândisem eu să lucrez. Mi-a lăsat toată libertatea. Ne-am despărțit ca doi prieteni. Îl voi reîntâlni în vară, în Munții Apuseni, la Scărișoara.

Primul pas a fost de a vizita pe rând Frățiile din Ardeal. Deplasările din Cluj le aveam destul de bine motivate, pentru a nu da de bănuț celor din jur. Ca student și la Academia Comercială din Brașov aveam motiv ca să merg într-acolo, ca și în Făgăraș acasă. Pe tren foloseam o legitimație de călătorie a colegului Roman Mureșan cu o fotografie ce semăna cu toată lumea. Cu nordul Ardealului- motivul era comerțul. Pe vremea aceea mulți studenți făceau comerț ambulant prin satele din împrejurul Clujului și mai departe. Specialitatea mea era drojdia de bere (ilejd, cum i se spunea pe acolo) pe care o procuram "en gros" de la Arad și o vindeam "en detail", pe ouă, prin satele Sălajului, ouă pe care le valorificam apoi în piețele Clujului sau în cofetării. Reușeam astfel să mă maschez și să-mi plătesc drumurile, pentru că aproape toți frații de cruce erau săraci și cotizațiile lor nu reprezentau mare lucru. Uneori dormeam pe la oameni prin sate, doritor de a afla gândurile lor adevărate. Îmi creasem un "vad comercial" în satele din jurul Jiboului. Când se da semnalul că am sosit în sat, îndată se îngrămădeau copiii și femeile.

-Hai, mamă, c-o venit studentu cu ilejd !

Întâi am luat legătura cu medicinistul Nicoară, șeful grupului Cluj. Existau Frății la toate liceele din Cluj. Nu știu dacă, întâmplător sau anume, el coborâse vârsta de pregătire în Frății la 13-14 ani. În câteva rânduri m-am întâlnit cu o parte din acești copii superiori în cunoștințe și seriozitate vârstei lor.

Am trecut apoi la Baia Mare la Școala de Subingineri. Aici era Dumitru Oniga, bucovinean din Solca, pe care îl cunoșteam dinainte. În Frăția școlii erau elevi de vârste diferite; unii aproape copii, iar alții cu armata făcută. Am fost de părere amândoi să se formeze un grup universitar cu cei mai mari dintre ei și să ia legătura cu centrul Cluj, iar restul să rămână în Frății alături de cei din liceul din localitate. Am trecut apoi la Satu-Mare unde conducea Murgu, bănătean, urmaș de-al lui Eftimie Murgu. Am ajuns la Sighet și aici am cunoscut pe minunatul profesor de chimie Ion Vișovan și, în laboratorul liceului, am stat de vorbă o seară întreagă cu elevii din frăție. Am rămas și a doua zi. Ei avuseseră și sub stăpânirea horthistă o Frăție. Erau tineri, serioși și gravi.

La Bistrița Năsăud nu am fost. Tocmai ieșise din închi-

soare studentul Nicolae Trifoi și a luat această muncă el, muncă pe care o făcuse înainte copilul cu ochi negri strălucitori, poetul Dale, cel ce va muri în închisoare peste câțiva ani. Și la Năsăud se păstrase sub stăpânire horthistă Frăția "Virtus romana rediviva". Studenții Ilieș, Alexa și Gotea de la Agromonie, ce vor muri în închisoare, proveneau din această Frăție.

La Brașov am luat legătura cu studentul Muntean Alexandru. Îl cunoșteam, dar nu știam că se ocupă cu Frățiile. Și el era pedagog la un cămin de ucenici. Avea Frății la liceele din Brașov. Aici existau organizații de tineret muncitoresc conduse de muncitorii anticomuniști de la Astra și I.A.R. Am cunoscut câțiva dintre ei, băieți și fete. Mă gândeam să-i separ de vârstnici, dar m-a oprit un muncitor bătrân:

-Lăsați-i la noi ! Noi îi cunoaștem, noi îi alegem, noi îi creștem și tot cu noi vor munci în fabrică. I-am dat dreptate.

La Făgăraș am găsit ca șef de Frăție pe elevul Victor Roșca și am asistat la o ședință de-a lor și le-am evocat amintiri de la aceeași Frăție cu 10 ani în urmă. La Sibiu, șef de grup era elevul Victor Florea. Mai târziu va deveni studentul Alexandru Munteanu care va trece de la Brașov la Teologie la Sibiu. La Blaj, Frăția era îndrumată de studentul Spătăceanu. La Aiud era Popa Ștefan, cel care va muri în luptă cu securitatea în Munții Apuseni, peste doi ani.

În Alba-Iulia, de Frăție se ocupa studentul Goția Constantin. La Târgu-Mureș Frățiile activau în cadrul organizației anticomuniste de aici. Am aflat despre existența unor Frății la Mediaș, Sighișoara, Târnăveni și Odorhei, dar n-am putut lua legătura cu ele. Aceasta era situația pe care am găsit-o. Recrutările nu erau greu de făcut. Copiii veneau de acasă cu un bagaj de convingeri bune și bine fixate, școala încă le mai consolida. Noi urma să le întărim aceste bunuri sufletești și să-i unim într-o sfântă frăție. Începuseră să apară însă oportuniști între profesori și elevi, unii copii fiind îndemnați chiar de părinții lor să intre în organizațiile comuniste, convinși fiind că în felul acesta copiii vor reuși mai ușor în viață. Frăția trebuia să lupte și împotriva acestora. Din păcate apăruseră între elevi agenții poliției.

Lucrurile păreau a merge bine. Frățiile creșteau. Ceva tot mai lipsea. E în firea lucrurilor ca o organizație pentru a

putea supraviețui și crește trebuie să lupte în vreun fel. Să dea tuturor membrilor ei satisfacția unei activități: biruință sau măcar înfrângere. Noi eram puși în situația de a ne pregăti în vederea unei ore "H". Să fim gata pentru ora mântuirii neamului românesc. Dar când va fi această oră ? Când vor veni americanii ? Unii credeau în această minune, de altfel logică. Era în interesul lor să intervină, să nu lase timp lagărului socialist să se întărească. Dacă m-aș fi întâlnit cu președintele Statelor Unite i-aș fi spus: "Veniți acum, vă dorim ca prieteni; de nu, cine știe, vom fi siliți să venim noi la voi, dar comuniști. Vom fi târați împotriva voastră."

Ca să fiu cinstit cu mine și cu alții, pentru a nu da speranțe zadarnice, am procedat la fel. Le-am mărturisit sincer tot zbuciumul meu sufletesc. Le-am arătat și eventualitatea unei lungi nopți comuniste, în care să nu se întrevadă nici o lumină încotrova. Întocmai ca peștii din adâncul oceanelor, care, lipsiți de lumina soarelui, și-au creat propria lor lumină fosforescentă pentru a se putea orienta în întuneric. Această lumină este credința în Dumnezeu. Să ne lipim de Dumnezeu avându-i învățătura drept călăuză. Și biserica a trăit veacuri în catacombe, dar a biruit. Același lucru și cu credința în viitorul neamului nostru. N-am stat doar veacuri sub stăpânire turcească ? A venit însă odată și ziua Plevnei. Să ne întoarcem asupra noastră înșine, să ne desăvârșim creștinește și românește și, de va trebui să fim o generație de sacrificiu, să fim pregătiți să-l primim. În vara anului 1947, în Munții Apuseni, a avut loc o tabără a conducerii Frățiilor pe țară. Veniseră cam 40-50 de șefi de Frății și grupuri. Eram triști, viitorul apăsa greu asupra tuturor, dar în tristețea noastră eram fericiți să ne vedeam odată la un loc. Unii pentru prima și ultima dată. Era atâta liniște și pace în munți ! Nu vântul domol, ci parcă veșnicia se prelingea printre cetinile brazilor. Într-o noapte ne-am dus la mormântul lui Avram Iancu, la Țebea. Am stat toată noaptea ascultând susurul vântului ce adia prin frunzele gorunilor lui Horia și Iancu. Cine eram noi să ne așteptăm la o soartă mai bună ? Poate că această ursită e scrisă în istoria poporului nostru. Ne-am despărțit îmbrățișându-ne. Țin minte de o vorbă a celui căruia îi ziceam "Ghiță de la Baia": "Bre, frăților, de murit vom muri noi frumușel, cum se cuvine, dar dați-mi o sfoară să-mi

leg ciubotele ca să pot ajunge până acasă !" Peste câteva luni o carte poștală, scrisă ca din partea unei fete, mă anunța că Ghiță ar fi murit. C-ar fi fost ajutat să moară eram lăsat să înțeleg. O lacrimă pentru un frate, pe care nu l-am văzut decât o dată-n viață și drept mângâiere gândul că mâine îți poate veni și ție rândul. Nu observam în mod deosebit să fiu urmărit în Cluj sau în țară. Pentru prudență nu foloseam niciodată scrisul. Comunicări, sfaturi, totul se făcea oral. Nu trebuia să facă nimeni note, însemnări, memorii, pentru că, la nevoie, să nu existe dovezi de care să se poată folosi poliția în cazul arestării.

TIMPUL SE GRĂBEA MAI TARE CA NOI

La Brașov cunoscusem un tânăr de care ascultau toți. Bănuiam, după comportare, a fi ofițer deblocat. Nu-i cunoșteam numele. Nici nu trebuia să-l știu. De-abia după Revoluție l-am cunoscut. Era Gheorghe Brahonschi.

Cu toate că activam în Frății, nu eram cu totul izolat de activitatea celor din organizațiile de rezistență. Din discuții sporadice la Cluj cu Pop Cornel, la Brașov cu șeful grupului studentesc Gheorghe Jimboi și la Făgăraș cu Gheorghe Toader și cu căpitanul Sabin Mare, am înțeles că se adunau arme și se depozitau. Gheorghe Toader m-a întrebat o dată dacă-i recomand un loc potrivit pentru depozitare, dar n-a mai revenit cu întrebarea. Dacă se proceda astfel în locuri diferite, era de presupus că totul era condus dintr-un centru unic, că exista un comandament în țară. Din câteva vorbe scăpate de avocatul Virgil Mateiaș și din alte părți am înțeles că prin 1947 era realizată o înțelegere între toate partidele și organizațiile anticomuniste și că exista un plan și un comandament unic.

Deși eram într-o organizație de educație, mi s-a cerut de către studentul de la București, Florea Dumitrescu, să găsesc niște adrese sigure în satele de munte din nordul Ardealului

în care să se adăpostească frați parașutați din străinătate. Am găsit cu profesorul Vișovan câteva în Maramureș, în județul Bistrița și în Munții Apuseni.

În vara și toamna anului 1947 în Munții Făgăraș exista, în legătură cu mănăstirea Sâmbăta și cu părintele Arsenie, o grupă de oameni din întreaga țară adăpostiți aici. Pe câțiva îi cunoșteam dinainte. Întâlnindu-l pe profesorul Murea l-am salutat prietenește, dar n-a dat nici un semn la salutul meu, ca și când ar fi fost vorba de altcineva. Am înțeles că trebuie să tac și să nu mai recunosc pe nimeni. Spre toamnă au venit în câteva rânduri acasă la mine câțiva frați după alimente, cunoșteam dintre ei pe Țoțea din București. Intrară în legătură cu Andrei Hașiu din Pojorta, care în această toamnă i-a ajutat foarte mult.

După plecarea mea din Cluj, au sosit în vizită la noi acasă într-o seară doi oameni, și au fost primiți de tata. Găsisem la anticariat o carte scrisă de Constantin Gane, "Prin viroage și coclauri", în care erau înșirate amintiri din primul război mondial. M-a impresionat mult, ca de altfel tot ce a scris acest suflet de vioară al literaturii române. Cartea rămăsese la vedere în casă și o citea și tata. Unul din cei veniți era înalt, voinic cu mustați mari, cu ochii sprâncenați, celălalt era bătrân, slăbuț, scund și fin. Acesta a zărit cartea, a luat-o și i-a spus tatii: "Când vine fiul dumitale, spune-i că a fost aici cel ce-a scris această carte". "Iar de mine spune-i că a fost Pele din Bihor, că știe de cine-i vorba." M-am mirat și m-am întrebat cum s-a produs această simbioză între un urmaș plăpând al boierilor moldoveni (era urmaș al lui Nicu Gane) și acest munte de forță întruchipată în persoana muncitorului bihorean Pele, amândoi veniți în Munții Făgărașului în vederea aceluiași scop: rezistența împotriva comunismului.

La Sâmbăta de Sus lângă mănăstire, într-o cabană, își avea din 1946 domiciliul obligatoriu profesorul Nicolae Pătrașcu, secretar al Mișcării Legionare. Îl vedeam la slujba religioasă, când mă duceam la mănăstire. Masiv, cu mișcări domoale, părea să fie absent la tot ce era în jur, nu vorbea cu nimeni. De altfel lumea îi respecta tăcerea. Nici nu s-ar fi apropiat cineva de dânsul, căci în jur erau permanent câțiva spioni, care ocheau pe toți din jurul dânsului. Inginerul Gheorghe Toader m-a prevenit că la mine ar putea veni cineva

care să se prezinte cu parola: "Brâncoveanu". Eu trebuia să răspund clar: "Cantemir". În toamna anului 1947, au sosit în amurg trei bărbați: doi aveau în jur de 50 de ani și erau cărunți, al treilea, căruia cei doi îi dădeau atenție deosebită putea avea 65-70 de ani. Era cu părul alb. După ținută și comportament sigur erau ofițeri activi sau fuseseră așa ceva. Mi-au cerut să-i conduc la mănăstirea Sâmbăta, dar nu pe căile principale.

"Avem 3 ore la dispoziție." Am mers cu dâșșii pe sub poalele pădurii, deasupra satului Lisa. N-au scos un singur cuvânt tot drumul. Când ne-am apropiat de limba de pădure, dintre Lisa și mănăstire au spus: "Acum cunoaștem locul." Am intrat pe o cale de pădure și ne-am oprit într-o poieniță unde cineva îi aștepta. Au mai sosit câteva persoane. Păreau că se cunosc dinainte. Au fost 8-9 oameni în vârstă. Nu mi-a cerut nimeni să mă retrag, dar am socotit că-i de datoria mea să o fac. Azi îmi pare rău, căci ce s-a pus la cale acolo sigur interesa istoria României. După vârsta ce o aveau atunci, e aproape sigur că acești oameni nu mai sunt în viață. Consfătuirea a durat preț de o oră, s-a vorbit numai în șoaptă. M-am întors cu cei trei pe același drum, tot atât de tăcuți. La Calea Prihodeștilor mi-au dat mâna și mi-au mulțumit. Le-am spus "Doamne ajută !" și mi-au răspuns la fel. Altă dată inginerul Toader mi-a dat o scrisoare să o duc generalului Coroamă, ce locuia la Aiud. Mai fusesem la acest general încă de două ori, trimis de generalul Dumitru, ce locuia în Recea. Din toate aceste întâmplări am tras concluzia că evenimentele se precipită și m-am bucurat.

SE APROPIA DICTATURA PROLETARIATULUI

Anul universitar 1947-1948 a început în condiții și mai grele pentru idealul căruia îi slujeam. Chiar și la Agronomie cursurile nu s-au mai deschis cu serviciul religios. Numărul studenților vânduți comuniștilor era tot mai mare și se

manifestau tot mai pe față. În anul I studenții au fost primiți tot cu condiția să se înscrie în partid. Împreună cu anul II formau majoritatea. Înscrierea în U.N.S.R. era aproape totală. Noi nu ne-am înscris, ba s-a dat un ordin să nu ne înscriem. Când s-a văzut că rămăsesem pe dinafară numai noi, s-a făcut marea greșeală că s-a dat ordinul să ne înscriem. Poliția n-a avut decât să ia lista cu cei înscriși așa de tardiv, pentru a avea cu destulă precizie numele celor din organizație.

Detronarea regelui de către regim m-a prins în Brăila, unde eram cu câțiva din conducerea pe țară a Frăției, invitați de studenții Ion Gheorghiu și Florea Dumitrescu, din localitate. Îmi amintesc încă de Vasile Pătrașcu, de Arapu și de Cojocaru. Când, după 30 de ani, mă aflu la securitate în București am aflat că atunci am fost tot timpul supravegheați. Atunci n-am băgat de seamă acest lucru, dar îndată ce m-am întors la Cluj l-am observat evident. Colegul Oțoi, secretarul de partid, se uita la mine ca la un dușman personal. La cantină, când mă duceam la masă, aveam încontinuu câțiva studenți din anii I și II cu urechea întinsă. Pe stradă, înși suspecti se țineau după mine. După vacanța de iarnă m-am mutat din cămin împreună cu Hașiu Laurean și Lungu Valer. După nici o săptămână, chiar și gazda a observat că un cetățean păștea găștele pe malul Someșului și supraveghea casa. Într-o seară ne-am mutat, dar secretul noii locuințe n-a ținut decât iar câteva zile. Ne-am mutat din nou și iar din nou, găsindu-ne o gazdă în așa-zisul "Texas", un cartier supraaglomerat lângă Someș, cu străduțe întortocheate și înguste. Nu ne întorceam decât pe întuneric acasă. Ziua o pierdeam pe unde puteam. Vedeam că nu arestarea imediată o urmăresc, ci stricta supraveghere. Am început să-mi cunosc toți "îngerii protectori". Boieru, un medicinist ce locuise în cămin, voia să mă însoțească să vadă unde locuiesc. L-am purtat prin oraș cu autobuzul, am coborât undeva la întâmplare, a coborât și el că "tocmai acolo trebuia și el să ajungă". Am intrat în prima curte deschisă și m-am despărțit de el rugându-l prietenește să nu vorbească unde mi-e locuința că eu nu mă prea am bine cu stăpânirea. Am intrat în curtea respectivă și am zăbovit cât mai mult întrebând de o persoană necunoscută, dacă nu locuiește acolo, după care am ieșit din

nou în stradă. Am repetat și în altă zi aceeași figură. Rețin o întâmplare din acel timp. Observ că un tânăr se ține permanent de mine. Intru pe străzi lăturalnice cu el în urma mea și mă întorc după un timp în fața lui:

- Domnule, ce vrei ?

Tânărul zâmbește:

- Domnule Gavrilă, fratele meu (sau vărul meu, nu mai rețin exact), colegul dumitale de la Agronomie, Mureșan Tiberiu, mi-a cerut să vă urmăresc. Eu nu-mi vând sufletul. Voiam să vă previn. Feriți-vă.

La aceasta nu mă așteptam. Fiu de preot din Mihai Viteazul, de lângă Turda, fost ofițer activ; ce-l putea determina să facă acest lucru ? La început nu-mi venea să cred. Dar dacă era o diversiune ? M-am convins însă de tristul adevăr când peste câteva luni umbla prin clase cu poliția dându-și colegii pe mâna acesteia.

În aceste condiții nu-mi mai puteam continua activitatea în Frății. Am cerut conducerii studențești să fiu înlocuit cu cineva nebănuit de poliție, propunând ca înlocuitor pe studentul bănățean Curescu. Îl cunoșteam bine și îi apreciam înțelepciunea și calmul cu care lucra. I-am dat consemnele cu care trebuia să se prezinte la Frății, i-am împărtășit experiența ce am dobândit-o într-un an, dorindu-i mai mult noroc decât am avut eu. Le-am transmis tuturor fraților un ultim rămas bun și m-am întors în organizația de studenți, dar rămânând o vreme izolat. De la secretara Facultății, d-șoara David, am aflat că tot la câteva zile un agent de la poliție cu ochelari negri se prezenta la decanat și se interesa de mai mulți studenți, printre care eram și eu, fiind convins că d-șoara David este de partea lor. În lista agentului eram trecuți mulți dintre noi, dar nu toți, după cum erau mulți trecuți fără să facă parte din organizație, dar aveau o atitudine fațăș anticomunistă. De aici am înțeles că poliția nu știa ceva precis despre noi. O întâmplare avea să mă convingă mai bine. Am aflat că la poliție era comisar unul Maldarescu, care făcuse liceul la Lugoj. Ori cum bunul meu coleg Septimiu Munteanu făcuse liceul la Lugoj, l-am întrebat dacă îl cunoaște pe acest comisar. "Prăpăditul ăla ? A fost cu doi ani mai mare ca mine, bine că mi-ai spus că ți-l iau eu la trei parale. Nu i-e rușine ?" Exact așa a făcut. Numai că peste o săptămână

pe lista neagră era trecut și el, ba și colegul lui de cameră Moț Ioan. Lista ajunsese a fi cunoscută și profesorilor, ceea ce a avut din partea lor și a asistenților un val de simpatie față de noi, cu atât mai mult cu cât exista și o listă asemănătoare cu asistenți și profesori. Aceasta m-a ajutat să-mi pun la punct toate lucrările de laborator restante. Rămâneam în laboratoare în afara orelor oficiale până seara târziu, și de multe ori m-am culcat pe o masă de laborator, simțindu-mă aici mai sigur ca în altă parte. Eram în ultimul an de studiu și-mi alcătuisem lucrarea de diplomă, îmbinând cunoștințele cu cele câștigate la Academia Comercială Brașov. O intitulasem: "Stat agrar, stat industrial". O citisem și în cercul științific studențesc. Susțineam necesitatea industrializării țării, până la limita materiilor prime de care dispune țara, a forței de muncă, a energiei și a necesității de bunuri industriale. Teza, refăcută și dezvoltată, avea să cadă în mâna securității și n-aș fi amintit de ea dacă peste 30 de ani la securitatea de pe Calea Rahovei un procuror (probabil procurorul Republicii) nu căuta să mă convingă că în lucrare eu susțineam idei socialiste și că drumul meu în viață a fost greșit. I-am răspuns că vedeam lupta dintre socialism și contrariul lui, nu pe plan material, ci pe plan spiritual.

În primăvara lui '48, din ziare și de la conducerea Frăților, am aflat de căderea Frăților din nordul Moldovei. Între numele citate erau multe cunoscute. Câțiva frați reușiseră să scape și veniseră la Cluj, unde le-am dat adăpost prin orașele și satele din Ardeal, unii chiar continuându-și studiile cu ajutorul directorilor de liceu, prieteni cu noi. Printre ei era și unul Hrușcă, care venise cu o pușcă mitralieră germană, demontată.

Observam că poliția continuă să adune date despre noi, unora dintre studenți li se propusese să lucreze pentru poliție. Unii acceptaseră, la sugestia noastră pentru a afla ce se dorea de la ei. Îi interesa în primul rând adresa exactă. Știam că pe masa șefului poliției se afla un plic sigilat, care trebuia desfăcut la o dată pe care aveau să o primească de la București.

Nu am mai rămas la Cluj. Am plecat la Brașov unde era o sesiune de examene. Mă pregătisem și mă duceam la Academie numai în ziua examenului. Dar, ca toți studenții în

situația mea, învățam și dam examene numai în virtutea inerției. Presimțeam că aceste examene, luate chiar cu nota maximă, nu o să ajute la nimic. Ca unul ce studiasem pe Lenin, eram convins că o dată cu alungarea monarhiei, comuniștii vor socoti că este timpul de a se trece de la revoluția populară burghezo-democratică, la revoluția socialistă, la dictatura proletariatului și la ascuțirea luptei de clasă. Că va fi rău nu mă îndoiam, dar ce va însemna într-adevăr pentru întregul popor timp de zeci de ani de-acum înainte, nici prin cel mai pesimist gând nu mi-ar fi trecut atunci. Și eram unul din cei ce mă lăudam că știam ceva despre comunism.

Cei mai nerăbdători dintre studenți au mai pus o dată problema unui atac armat asupra puterii politice în regiunea munților, apoi retragerea în munți pentru o rezistență mai îndelungată. Pentru a câta oară se punea problema aceasta ? Era oare o soluție în situația disperată în care ne aflam ? Mă întreb și azi ca și atunci și nu pot da un răspuns. Destul că lucrurile au rămas să se desfășoare așa cum va voi DESTINUL. Cu fatalismul ciobanului din Miorița și cu înseninarea lui în fața morții. De altfel, care era starea sufletească în grupul Brașov ? E destul să amintesc că numai cu trei săptămâni înaintea furtunii, de Sfântul Gheorghe, doi studenți de aici, Ghiță și Maria, și-au sărbătorit logodna în mijlocul celorlalți, într-unul din crângurile înflorite de pe dealurile ce mărginesc Brașovul. Cine i-ar fi văzut, ar fi putut crede că nu aveau nici o grijă pe lume. Căsătoria celor doi avea să se facă de abia peste 15 ani, după tot atâția ani de temniță.

PRIMA ZI ÎN AFARA LEGII

Prin 9 Mai, după vacanța de Paști m-am reîntors la Cluj. Mai era o săptămână de cursuri, după care trebuia să plecăm în practică, stagiari, fiecare într-un colț de țară. Urma ca în toamnă să ne luăm examenele de anul IV, iar în februarie să susținem lucrarea de diplomă. Mă temeam că, din cauza absențelor de la cursuri, voi întâmpina greutăți cu semnarea

carnerului de student, dar profesorii mi-au iscălit frecvența cu multă bunăvoință.

Era în ultima zi de curs: 15 Mai 1948, mai aveam de audiat un ultim curs care începea la ora 9. Până atunci eu m-am îndreptat spre Poșta centrală, unde aveam de făcut o reclamație: trimiseseam un mandat poștal și nu ajunsese la destinație. Colegii mei de gazdă, Hașiu Laurean și Lungu Valer, au plecat la facultate. Ajungând la Poștă observ cât ce întru că la ușă, în interior, era postată o patrulă militară și un civil cerceta actele celor ce ieșeau. Câțiva tineri, ce păreau studenți, erau reținuți. Mă gândeam că la ieșire sigur voi păți la fel. Trebuia găsit altceva de făcut. Știam că la poștă lucrează sora colegului Mărcuș. O chem și o rog să mă ajute să ies afară pe altundeva. Sub motiv că vreau să scriu plângerea m-a introdus în ghișeu, mi-a dat o coală de hârtie și m-am apucat de scris. Între timp ea a găsit soluția. Un coleg de-al ei urma să ducă cu un cărucior niște pachete. I-am ajutat la încărcatul lor și, sub ochii unei alte patrule militare ce se afla în spatele poștei, ne-am îndepărtat trăgând de cărucior. Mulțumindu-i funcționarului că mă scăpase, m-am îndreptat spre stația de autobuz. Mă urc în cel de Mănăstur, când mă trezesc acostat de un student de anul II, al cărui nume nu-l știam și care mă invită să mă dau jos din autobuz să-mi spună ceva: "Nu vă duceți la Facultate, așa mi-au transmis Hașiu și Lungu, că sânteti așteptat să fiți arestat." I-am mulțumit și am pornit pe străzi lăturalnice. Mi-am făcut planul să mă ascund pe la cineva care nu era bănuțit și apoi spre seară să mă strecor spre gazdă. Mi-a venit în minte locuința fostului coleg de liceu, medicinistul Muntean Vasile. El nu avea de ce fi bănuțit, nefăcând parte din organizație și, fiind căsătorit, soția îi va fi acasă. Trebuind să trec prin cartierul Universității observ grupuri de studenți discutând pe stradă. Întreb un grup care îmi expune situația: în decursul nopții Poliția și Armata au înconjurat căminul "Avram Iancu" și au arestat o mulțime de studenți. Căminul a rămas ocupat de armată, care nu lăsa pe nimeni să iasă din el. Dimineăta, în interiorul Universității patrule militare și civili arestau studenții pe baza unor liste. Nimeni nu mai putea să părăsească Universitatea, cei intrați sedeau la geamuri și de acolo anunțau pe studenți să nu intre în Universitate. Cu doi ani în urmă era de neconceput o astfel

de îndrăzneală a Poliției. Acum Poliția putea face ce vrea, fără nici o ripostă, ba pentru studenții din anii I și II lucrul părea ca de la sine înțeles de normal. "Puterea populară" trebuia să îndepărteze din Universitate pe profesorii reacționari, fasciști, obscuranțiști, dușmani ai poporului, agenți ai imperialismului, ce se împotriveau fericirii poporului și democrației. Că unii se chemau Blaga, Hațeganu, Lupaș, acesta era un motiv în plus pentru a fi îndepărtați cât mai repede. Și o dată cu ei și pe studenții lor.

Am ajuns la locuința lui Vasile Munteanu și am spus soției că am convenit să-l aștept acasă până vine de la cursuri, fără altă explicație. Nu știa ce se petrecuse în oraș, altfel cred că nu mă primea în casă. Curând a sosit și Vasile, căci nu s-au mai ținut cursuri. Mi-a explicat ce se întâmplase la clinici, bibliotecă și la toate obiectivele studențești. Vorbea de arestări de sute de studenți, asistenți și profesori. Având și după-amiaza cursuri s-a dus, întorcându-se târziu spre seară, lăsându-mă o zi întreagă victimă a cicălelii soției sale. Am aflat astfel prețurile exacte ale tuturor legumelor din piață.

Peste 20 de ani, după ce doctorul Munteanu făcuse 7 ani de închisoare politică, unde a fost unul dintre cei mai optimiști (când era mai sumbră atmosfera în celulele de la Aiud doctorul cânta de joc, iar bătrânul Ieronim Mihai din Bărcut începea să joace; toate frunțile se descrețeau) și era medic în satul lui, toată lumea s-a mirat de ce bunul și tăcutul medic Munteanu nu a găsit altă cale de a ieși din necazuri, pare-mi-se familiale, decât luându-și singur viața.

Am luat o carte de medicină și am încercat zadarnic să citesc. Doamne, cât de lungă a fost prima zi petrecută în afara legii! Îmi amintesc cel mai mic amănunt, chiar și chipurile din cartea de anatomie pe care o aveam în față. Încercam să-mi aduc gândurile acasă, să cântăresc la rece situația și să iau hotărârea cea mai bună. La lungă durată mă gândeam, dar că voi petrece 29 de ani în afara legii, asta nu. Vasile a sosit spre seară. Venea de la poliție, unde a ajuns cu toți studenții prinși în plasa unei razii în piața Bibliotecii universitare. Soția îl certa de ce s-a dus pe acolo. Stătuse vreo câteva ore la poliție până s-a făcut trierea și i s-a dat drumul. Am plecat o dată cu inserarea, mulțumindu-le pentru adăpost. Ocolind străzile circulate, m-am abătut pe la unii colegi de an, aflând amă-

nunte de la Agronomie. Noaptea, pe la trei, căminul studențesc a fost înconjurat de patrulare militare și de poliție îndrumate de mai mulți studenți, între care colegii Oțoi Nicolae și Tiberiu Mureșan. Aceștia, cu lista în mână, intrau din cameră în cameră și arătau poliției pe cei căutați. Cei prinși, cu cătușele la mâni au fost duși la Poliție. Căminul a rămas închis și păzit să nu poată nimeni ieși din el. Dimineața au blocat toate intrările la facultate, arestând după o listă pe toți câți erau trecuți în ea. Se vorbea de 30 de studenți arestați.

Pentru ajutorul dat, Oțoi Nicolae avea să ajungă consilier al ministrului Moghioroș și din minister nu s-a mai dat jos, în plus păstrându-și terenul agricol din Alba-Iulia (peste drum de Peco) unde și-a construit un fel de vilă, care putrezește de vreo 25 de ani, fără ca cineva să se lege de el. În prezent (1990), dacă s-ar valorifica acest teren, ajuns în mijlocul municipiului, proprietarul ar putea deveni cel mai bogat om din Alba-Iulia. Dar să se țină la preț, că acest teren are valoare mare: e preț de sânge ! Căci Ilieș, Gotea, Marușca și alți studenți arestați atunci nu s-au întors din închisoare.

Cine mai știe azi că acum 40 de ani în fruntea unei patrulare de polițiști i-a strigat colegului său Popa Dorin: "În numele Republicii Populare ești arestat !" Și i-a pus cătușele.

Celălalt personaj, Tiberiu Mureșan va avea de străbătut o cale mai strălucită. Și el a pus cătușe la mâinile colegilor săi. A făcut carieră științifică deosebită. Curând profesor universitar, director al stațiunii de ameliorare a plantelor Fundulea, rector al Institutului Agronomic "N. Bălcescu" București, academician în bună companie cu savantul de renume mondial Elena Ceaușescu, este în prezent președintele Academiei Agricole. Într-un articol de ziar (1991) își acuză pe unul din colegi (pe D. Davidescu) că, pe când era student, și-ar fi vândut colegii securității (vezi ziarul "România Liberă").

Între asistenți, trebușoara murdară a făcut-o Nicolae Giosan, al cincilea asistent la Fitotehnie. O bună parte dintre colegii lui asistenți, mai ales cei imediat superiori lui, câțiva profesori au luat calea închisorilor, de unde unii nu s-au mai întors niciodată. Și conform principiului socialist de răsplată după munca făcută el a avut o înaintare și mai spectaculoasă: profesor universitar, director la Fundulea, rector la "N. Bălcescu", ministru al agriculturii, academician și-apoi preșe-

dinte al Adunării Naționale. Mai mare numai în locul lui Ceaușescu ar mai fi putut ajunge. Când i s-a citit rechizitoriul în procesul fostului comitet executiv (1990) a leșinat și apoi s-a sinucis. Ce prostie ! A luat revoluția în serios. Trebuia să mai fi răbdat câteva zile, că nu pătea nimic.

Vânzători de frați din România, nu vă temeți ! Faceți-vă meseria cu încredere, ba chiar cu pasiune ! În România "munca" vă va fi răsplătită. Veți obține tot ce doriți: avere, ranguri, decorații. Nimeni nu se va atinge de "cinstea" voastră. Tineretul neștiutor vă va sorbi cuvintele din gură, închinându-se marilor voastre personalități, dorind să fie și ei tot atât de mari ca și voi. Nu vă temeți nici când veți fi invitați la un simulacru de judecată. Nu veți păți nimic ! Românii nu-iucid fizicește și sufletește decât pe cei care muncesc și luptă pentru binele țării.

LA BRAȘOV. AVEȚI UN PRIETEN LA POLIȚIE ?

Am intrat cu grijă în "Texas" și, ca să nu mă duc direct la gazdă, am căutat-o, pe Böji, o fată care venea la gazda noastră, a cărei nepoată era. Am întrebat-o dacă a fost pe la mătușa ei. "Abia am sosit de acolo, că m-au alungat colegii tăi, nu știu ce au că-s tare urâcioși. Învață tot timpul." Cei doi plecaseră de dimineață la facultate și, cu prudența obișnuită, au trecut prin curțile laboranților, apărând chiar în spatele facultății. De la geamuri colegii le-au făcut semne să se întoarcă înapoi. Au întâlnit un coleg mergând spre facultate și l-au trimis să-mi iasă înainte la autobuz, iar ei au revenit în "Texas". Gazda noastră, o familie de maghiari catolici, oameni foarte cumsecade, a observat repede situația în care ne aflam. Ne-au cerut să avem încredere în Dumnezeu și în ei și am rămas câteva zile pe loc. De la dâșii am aflat că acolo unde cineva a fost arestat în casă, se instalau polițiștii, aceștia rețineau pe oricine intra și-i trimiteau noaptea la poliție. În-

În-o noapte, cu bilete de tren cumpărate de gazdă, am apărut în gară tocmai când trenul era gata de plecare. La Teiuș ne-am despărțit de Lungu Valer, ce urma să plece la Brad. N-am mai aflat nimic despre el. La Brașov Laurean Hașiu a luat trenul spre Făgăraș, el crezând că se poate ascunde în satul lui, Breaza. Eu mai speram să dau examene la Brașov, dacă aici ar fi fost liniște.

Știam o gazdă aproape de gară, doamna Perșinaru, femeie în vârstă, care avea o cameră la subsol, ce o închiria studenților. Era foarte înțeleghătoare. Chiriașul putea veni cu prietenul său, care la rândul său aducea alt prieten, așa că după o vreme nu mai știa nimeni cine-i chiriașul și cine-i prietenul său. De data aceasta aici locuia numai un elev brănean, pe care-l cunoscusem tot aici. Eram gata să mă dezbrac, căci era noapte, când elevul îmi spune:

- Domnule Gavrilă, cunoașteți pe cineva la poliție aici în Brașov ?

- Nu știu să cunosc pe cineva. De ce ?

- Ieri a fost aici un domn și zicea că-i un prieten al dumneavoastră.

- A zis el că-i de la poliție ?

- Nu, dar îl cunosc eu. A arestat câțiva colegi de-ai mei. I-am spus că n-ați fost de mult pe-aici.

- Nici să nu-i spui c-am fost pe-aici.

Mi-am luat rămas bun de la brănean și am plecat. Știam în Săcele o adresă la un muncitor din organizația de la ASTRA, Dragoș. Acesta își avea casa aproape de pădure și în grădină o casuță de vară din lemn, "o filigorie", cum i se spunea aici. Originar din Sălaj, avea, ca orice ardelean, o venerație față de Iuliu Maniu. Filigoria aceasta o pune la dispoziția studenților. Scăpat ca prin minune de patrulele de polițiști, care m-au oprit și m-au legitimat, am ajuns spre dimineață în filigorie. Aici se afla studentul ieșean Isac, urmărit pentru activitatea din Moldova. De la el am aflat că la Brașov era încă liniște, dar se vedea bine că erau urmăriți. El riscase să se prezinte la două examene, dar mai mult nu mai vedea prudent să o facă. Prin el am ajuns la șeful organizației de rezistență, Gheorghe Jimboi, căruia i-am arătat ce s-a întâmplat la Cluj. Brașovenii erau hotărâți să se retragă în munți ca singură alternativă posibilă, cel puțin cei siguri că

sunt urmăriți. Ceilalți urmau să alcătuiască grupul de sprijin de la poale. Eu urma să mă întorc la Cluj, să văd dacă au scăpat Frățiile și să aduc niște formulare de practică agricolă cu care speram că se va putea ascunde la vreo fermă agricolă. Peste câteva zile m-am reîntors la Cluj. M-am despărțit de Isac și de Jimboi. N-aveam să-i mai revăd niciodată. Primul, prins curând și dus într-un convoi de la închisoare la tribunalul militar, fuge prin mulțime cu întreg convoiul. Cei mai mulți scapă, dar el cade atins de un glonte, în pădurea de sub Tâmpa, glonte ce i-a perforat ficatul. Dus la spital și păzit, doctorul și personalul sanitar au făcut tot ce le-a stat în putință ca să-l scape. Povestea o soră mai târziu:

-Era atât de tânăr și de împăcat că moare, avea o așa liniște sufletească, că ne-a impresionat pe toate. I-am cumpărat un sicriu și așa l-a luat poliția din spital.

Era în 1948 la începutul calvarului și pe atunci îți mai puteai permite să porți simpatie unui "bandit" și luxul de a fi îngropat în sicriu. Peste numai doi ani, asemenea "rămășițe de mentalitate obscurantistă" nu-și mai aveau locul, iar cine ar fi fost bănuیت că le are ar fi sfârșit prin a împărtași soarta celui osândit.

Gheorghe Jimboi a fost arestat, condamnat și ucis în închisoare în împrejurări pe care nu le cunosc. M-am întors la Cluj și-am tras la doi studenți medicinști: Nicolae Cordea și Francisc Păunescu. Seara m-am dus la profesorul Emil Negruțiu acasă și l-am rugat să-mi dea câteva fișe pentru practica agricolă. Se obișnuia să se facă acest lucru. Îți căutai singur locul de muncă unde-ți convenea, puteai să-ți schimbi acest loc, important fiind să înveți cât mai multe lucruri despre care apoi urma să dai examen la economia agrară. Profesorul, clătinând din cap, mi-a promis că mi le va da, dar să nu mă mai duc eu, ci să trimit pe altcineva să nu fiu recunoscut. I-am mulțumit și i-am promis că voi fi prevăzător. A doua zi fostul coleg de liceu Cordea mi-a adus fișele.

-Cine știe cui îi va veni mâine rândul, mi-a spus profesorul, la despărțire.

Nu i-a venit rândul. Din contră, a ajuns rector la Agromie la Cluj și mai târziu membru al academiei. Nu știu ce preț a plătit pentru aceste înaintări, dar era o capacitate intelectuală și un om de omenie. L-am revăzut în 1978 la

treizeci de ani de la terminarea facultății. Nu-i venea să creadă că mai exist.

-Asta și datorită ajutorului dumneavoastră, i-am zis.

-Taci să nu ne audă cineva, mi-a șoptit, uitându-se în toate părțile. Îs și eu urmărit de când mi-a plecat fiul în străinătate.

Și eu, care credeam că un academician măcar de atât să fie scutit, să nu-i fie frică că-l aude cineva ce vorbește.

Cu foile de practică în buzunar eram gata să mă întorc la Brașov. Urcam pe strada Piezișă, seara, când dau față în față cu Pop Cornel. Ne crucim ca de o mare minune. Scăpase de arestare la Cluj printr-un noroc, fiind plecat cu Pîntea la Târgu-Mureș. Acum era fugit și venea din Târgu-Mureș, în urma unui val de arestări și-n acest oraș.

-Îs sute de inși arestați sau fugiți. Știam că în acest oraș avem o organizație puternică și că mulți moldoveni își găsiseră scăpare aici. Era atât de deznădăjuit că abia se stăpînea să nu plângă.

-Nu puteam muri, cel puțin, dacă tot trebuia să murim, undeva la munte, în luptă ?

Mi-aduc aminte că, de câte ori ne întâlneam în Cluj, îl obseda teama de-a suferi și a muri zadarnic, ca neamul nostru să nu se aleagă cu nimic din jertfa noastră. De la el am aflat amănunte și de la arestările din Cluj și din regiune. M-a întrebat apoi dacă nu vreau să trec în Yugoslavia. "Avem organizată o filieră de trecere. Am trimis până acum vreo douăzeci." Propunerea era ademenitoare, dar nu puteam pleca până nu mă întorceam la Brașov. Mi-a cerut să transmit la Brașov situația de la Târgu-Mureș. I-am spus și ce plan aveam eu. Mă hotărâsem, venind spre Cluj, să merg la practică la Rupea. Mi-a dat o adresă în Cluj unde să scriu și unde se va găsi cineva care va ști de el. Era un nume de față. Am memorat parola și ne-am îmbrățișat. Eram gata să ne despărțim când mi-a spus cu ochii înlăcrimați: "Să știi că l-au împușcat pe Bubu Pîntea." N-a mai rămas să vadă reacția mea. Am plecat plângând în noapte, în față având icoana de arhanghel a acestui tânăr exuberant, pe care nu-l știam decât râzând. Și nu mă gândeam la el, ci la ai lui, la mama care-l căuta în fiecare săptămână la Cluj. Când l-am cunoscut întâi era de-abia un copil și se comporta ca atare. În mijlocul

seriozității celorlalți era un contrast binefăcător. Intrase ca student tot copil, un copil mai mare, chiar așa îi și spuneam. În ultimii doi ani se dezvoltase dintr-odată în tânărul ce-l aveam în minte și pe care nu mi-l puteam închipui mort. Nici pe Pop Cornel nu l-am mai văzut de atunci. Îl cunoșteam de ani de zile pe fiul preotului de lângă Aiud. Îi admirasem inteligența, calmul și judecata sănătoasă. Am dat bacalaureat împreună la Sibiu în 1944, el venind de la liceul din Blaj. Mai tânăr decât toți ceilalți, s-a dovedit cel mai bun din sute de candidați. Se descurca tot atât de ușor la istorie, literatură, filozofie și limbi străine. N-am mai știut de el până ce nu i-am auzit numele în romanul lui Paul Goma "Patimile după Pitești", citit la "Europa liberă". Apoi într-o noapte de veghe cu doctorul Pavel Mârza, fostul meu coleg de liceu, am aflat de la el că din închisoare un număr de cincizeci de studenți între care și Pop Cornel a fost dus prin 1957 și nu s-a mai auzit nimic despre ei.

Despre ce-a fost acolo la Pitești în acei ani nu vor avea dreptul să vorbească și să facă ierarhii de valori decât aceia care au trecut efectiv prin închisoarea Pitești. Ceilalți n-avem decât dreptul de-a tăcea. Eu, care n-am primit nici măcar o palmă de la Securitate, care n-am fost înjurat de nimeni în față, n-am dreptul să vorbesc. În Canada am întâlnit pe mulți care-l consideră pe Pop Cornel ca pe îngerul lor salvator, unul din ei fiind Pop Mihai și soția sa, Vetuța, din Montreal. Pentru mine, Pop Cornel va rămâne același pe care l-am cunoscut la Cluj: tânărul excepțional de bine pregătit, gata de luptă și de jertfă pentru țară și pentru credință, cel care și-a ajutat frații să se salveze, iubindu-i mai mult decât pe sine, cel care a rămas aici în țară în mâna comuniștilor.

A DOUA OARĂ LA BRAȘOV

Am amintit despre I.A.S. Rupea (îi zic I.A.S. pentru a nu-i spune "Reazim" și "Gas" cum i se spunea pe atunci). Pe tren, de la Brașov la Rupea, am întâlnit un om care muncea

la acest I.A.S. lă un atelaj cu cai. După cum se prezenta omul, originar din Bărăgan, arăta a fi mai mult decât un simplu căruțaș. Ca unul ce purtam eu însumi un semn de întrebare, mi-am dat seama că omul avea alt motiv să lucreze tocmai aici. L-am întrebat mai multe amănunte despre I.A.S., și mi-am dat seama că aş putea poposi aici. Cam în acest timp am aflat din ziare despre declarația Cominformului, prin care Tito era excomunicat, el și "banda" lui. Era o primă bucurie, din păcate, cu totul înșelătoare. Însemna că blocul comunist putea avea crăpături. Pentru noi, românii, însemna că la nevoie s-ar putea trece în Yugoslavia, că Tito nu va mai extrăda pe cei trecuți din România. Am ajuns în Săcele, dar aici lucrurile arătau dezastrul organizației din Brașov. Când am dat să intru în filigorie, un politist a ieșit în locul lui Isac, pe care îl lăsasem și care mi-a șoptit: "Fugi, domnule, unde vezi cu ochii !" N-am așteptat să-mi spună a doua oară. Ieșind prin curte soția lui Dragoș, mi-a spus că soțul ei a fost arestat și cu el o mulțime de muncitori de la ASTRA și din Brașov. N-am mai avut vreme să fac alt lucru decât să mă îndrept spre pădurea din apropiere, unde am rămas ascuns toată ziua. Spre seară am coborât în oraș cu gândul să întâlnesc un student, care nu făcea parte din organizație, dar cunoștea pe mulți dintre ei. În drum spre el era cât pe-aici să fiu arestat. Mă aflu în mijlocul pieței "Schiell" când observ că toate intrările în piață sunt blocate de patruli de miliție și încep să legitimeze trecătorii. Ori mă legitimam cu carnetul de la Cluj, ori cu carnetul de la Brașov, tot aş fi fost reținut. Atunci am intrat la noroc într-o curte cu clădiri multe și am întrebat dacă nu locuiește vreo studentă la această adresă. Am întrebat de studentă pentru că studenți erau mai puțini în Brașov. Spre norocul meu am fost îndrumat la o ușă. Am bătut și a ieșit o fată, căreia i-am spus exact situația în care mă găseam. Din vedere o cunoșteam. Eu i-am arătat carnetul de student, i-am vorbit despre examene, profesori, să se convingă că sunt într-adevăr student. Fata m-a înțeles și m-a lăsat să intru în cameră. Învăța la limba germană și am ajutat-o la traduceri. Pe geam urmăream dacă nu s-a retras poliția. Am putut coborî după vreo două ore.

-Și ce s-ar fi întâmplat dacă ați fi fost prins ?

-Eu știu ? Poate aş fi fost tuns scurt, poate chiar la zero.

-Atunci n-ar fi fost chiar așa de rău, zise fata zâmbind, e cam lipsă de așa ceva, dar pentru atâta lucru nu cred că vă fereți de a fi legitimat.

Am plecat în aceeași noapte din Brașov spre Rupea și a doua zi eram la birourile I.A.S. . Spre marea mea mirare am găsit aici pe colegul meu de la Cluj, Ion Avram. Voiam să renunț și să plec, dar el a fost de părere că-i mai bine să rămân.

-Aici, câți sunt, îs toți cu cântec, începând cu inginerul șef. Într-adevăr în zilele următoare am aflat povestea celor mai mulți dintre angajați. Un coleg, student stagiar, Samoilescu Ion, din Vinerea de lângă Cugir, era fugit de la Iași; câțiva căruțași, printre care și cel întâlnit de mine în tren, erau fugiți din Bărăgan, fiind căutați de la alegeri; alții erau dezertori din armată, alții cu alte păcate, mai mari sau mai mici. N-am mărturisit nimănui păcatele mele, nici măcar lui Samoilescu, căruia îi cer iertare acum pentru acest lucru. Directorul era un muncitor pe care nu-l interesa decât propria lui căpătuială: ocupa cu forța o locuință săsească cu tot ce era în ea și, ajutat de o ceată de țigani din partidul comunist, alunga pe locatari, de obicei bătrâni, cu vechiturile din casă, iar el se instala în noua locuință, rămânându-i și mobila. După un timp repeta operația. În șase luni, cât am stat la I.A.S. Rupea, Malache și-a schimbat locuința de trei ori. Aceste abuzuri erau la vremea aceea o practică foarte obișnuită. Ingerul șef, Popa, un român din Timocul bulgăresc, a împărțit ferma în secții. Eu mi-am ales, secția "Jibert" și iată-mă cu un cal și o șaretă pornind spre noul post prin pădurile care însoțesc acest drum.

"DRITTE TEIL" (a treia parte)

Satul Jibert era locuit în trei părți aproape egale: de români, sași și țigani. Cel mai bine la vremea aceea stăteau țiganii; și nu de acum, ci din perioada 1933-1944. Norocul lor a fost "Hitlăr", cum îi ziceau țiganii. Cine i-a îndrumat, cine

nu, țiganii emigrau în Germania, cumpărau de acolo covoare din celofibră, pe care le vindeau tot în Germania prin sate drept marfă românească din lână curată. Au încercat și sașii să facă acest lucru, dar numai pe țigani îi credeau nemții că sunt din România. Valuta câștigată o vindeau negustorilor români ce importau din Germania, în schimbul leilor pe care îi primeau de la aceștia în țară. Cu banii câștigați și-au construit vile cu balcoane, turnuri și turnulețe, iar în casă lux țigănesc. De altfel casele erau mai mult depozite de mărfuri: covoare persane - pe pereți și pe tavan, mobilă scumpă, aparate de fotografiat, de proiecție, microscopae. Își dădeau copiii la școli, în special fetele, unele adevărate domnișoare, care erau supravegheate strașnic să nu se încurce cu cineva, scopul final fiind de a le mărita la oraș. Multe vor ajunge în curând soții de securiști și de mari activiști de partid. Bărbații, ca de altfel și femeile, nu munceau nimic. Posedau de la reforma agrară cât pământ au vrut, dar nu-l lucraseră și acum era întelenit. Îl arendau ciobanilor să-l pască cu oile. Nu toți țiganii au fost în Germania. Ceilalți ocupaseră casele săsești, jefuiseră tot ce s-a putut jefui, și acum se sileau să țină pasul cu cei din prima categorie, mai ales prin a nu munci nimic, cel mult ca geambași, umblând cu căruțele de la un târg la altul. Erau cu toții înscrși în partid, schimbând primarul și înjurând pe sași de a fi fost "hitleriști" iar pe români "legionari" și "chiaburi". Din cei tineri își va recruta Securitatea bătaușii de care avea nevoie.

Românii, locuind în partea de sus a satului, își aveau gospodării încheigate, foarte puțini beneficiind de reforma agrară. Mulți erau socotiți chiaburi și acum începuseră a fi apăsați cu cotele obligatorii de produse agricole, cote care din an în an deveneau tot mai mari și la bunul plac al comuniștilor de la primărie. Cota obligatorie era socotită global pe sat, deci și pe pământul nelucrat al țăganilor, care, având pita și cuțitul, o aruncau asupra gospodăriilor românești. Încă de atunci unii ajunseră la ruină. Se prezentau la primărie, donau pământul statului, apoi își luau lumea în cap plecând în orașe.

Sașii locuiau pe două ulițe lângă biserica lor. Cândva au avut gospodării bogate. Acum totul arăta a paragină. Bărbații și femeile între 20-62 de ani erau în Germania și în Rusia. Acasă nu rămăseseră decât bătrânii și copiii. Băieții de peste

15 ani și chiar și fetele erau trimiși la "muncă voluntară" pe șantierele din toată țara. Veneau spre iarnă, dezbrăcați și fără nici un ban, doar cu boneta de brigadier și cu steaua sovietică pe ea. Pământul le era confiscat în întregime. El era al "firmei". O parte îl puteau lucra cu atelaje improvizate: vaci, cai, bivoli, care și ele erau proprietatea statului, căruia îi dădeau a treia parte din recoltă, așa zisa "dritte Teil". Pe atunci socoteam asta o mare nedreptate, nebănuind că va veni vremea când se va munci în C.A.P. pentru a zecea parte din recoltă. Dar chiar și cu "dritte Teil" ieșeau mai bine decât gospodăriile românești, zdrobite de cote de tot felul. Cel puțin cele două treimi le aparțineau în întregime.

Între 1945-48 sașii trecuseră prin perioade foarte grele. Bărbații erau prizonieri în Rusia sau în Germania, iar gospodăriile jefuite de cine dorea. Șeful jefuitorilor a fost și era încă un sas eliminat din comunitatea săsească pentru beție, care plecat din sat cine știe pe unde, s-a întors în 1945, devenind un dictator fără milă, răzbunându-se în fel și chip pe consătenii săi, dintre care unii, în frunte cu pastorul, au fost siliți să părăsească satul. Pentru o anumită cantitate de băutură puteai cumpăra o "gazdă", adică puteai intra în gospodărie și să jefuiești ce găseai: vite, car, unelte agricole, slănină, haine. De obicei se proceda așa: se intra în curte, se prindeau caii sau vacile la car și se încărca tot ce se putea găsi. Deschideai poarta și nu te mai uitai înapoi. În casă plângea o bătrână și câțiva copii, rămași muritori de foame. În primele momente, unii sași și-au ascuns vitele și bunurile pe la vecinii lor, români, până au crezut că a trecut primejdia. Dar după primul val de jefuitori a urmat altul în anii următori și altele în 1946 până n-a mai rămas nimic de jefuit. În 1947-48 lucrurile s-au mai potolit. Ceea ce câștigau le rămânea în totalitate, iar I.A.S.-ul, prin oamenii lui, le ocrotea măcar recolta. Acum însă a apărut alt jaf. După lege casele și construcțiile de pe curte erau proprietate de stat. Primăria, partidul, conducerea I.A.S., cine se socotea mai în putere, vindea contra bacșiș șurile și construcțiile de pe curțile săsești. Nu prea avea cine le cumpăra că, din păcate, cine să le vândă se găseau destui. În toamna anului 1948 lucrurile se vor înrăutăți. Statul își va comasa terenul, se vor forma I.A.S.-uri, iar sașii vor rămânea numai cu puținul pământ din jurul

casei. Drept urmare tinerii vor părăsi satele, intrând în orașe ca muncitori în fabrici. Rău era de cei ce nu puteau pleca - bătrânii și copiii. Trecând vara, pe câmpuri puteai vedea din nou bătrâne gârbovite și copii rahitici adunând spice de pe câmpurile I.A.S.-urilor. Și se găseau și din cei care le interziceau acest lucru.

Cunoșteam de mic copil pe sași. Bunicul și tata aveau drumuri prin satele săsești și mă luau și pe mine. Ne opream pe la prietenii lor. M-a impresionat întotdeauna ordinea, disciplina, cultul cinstei și al demnității în comună, în biserică sau în viața de toate zilele, precum și dragostea pentru cultură și carte. În 1948, după atâtea zdruncinări, în Jibert, încă se mai păstra modul lor de viață. Nu era copil, nu era tânăr, nu era bătrân care atunci când se trăgea clopotul, să nu meargă la biserică. Nu era sas care să calce în cârciumă. Preotul și învățătorii se bucurau de un respect nepus la îndoială. Dar cel mai important personaj al satului era curatorul bisericii. Nu știu cum se făcea alegerea lui dintre bărbații satului, dar știu că era ascultat și respectat. La el veneau neînțelegerile să le împace, propunerile pentru bunul mers al comunității și numai ce nu putea rezolva el ajungea la preot.

Rostul meu în Jibert era să veghez la lucrarea pământului confiscat și să adun din recoltă "dritte Teil" cât se cuvenea statului. Când am sosit în sat, curatorul Tontsch Martin numărul 14 mi-a propus să lucreze pământul prin organizarea bisericească. Am primit cu bucurie și am rămas impresionat de ordinea, disciplina și mai ales omenia cu care munceau. Primele loturi împărțite și lucrate erau ale orfanilor, văduvelor și bătrânilor, apoi urmau ceilalți. Am căutat să ușurez pe cât posibil viața acestor oameni de o cinste exemplară. Mi-aduc aminte de bătrânul Wagner Mihai 66. Numărându-i cele douăzeci de clăi de grâu și nevrând a-i pune o sarcină mai mică, am zis în germană să nu priceapă trimisul primăriei:

-Ai cinsprezece clăi, bunicule !

-Nu se poate, "domnule inginir", am douăzeci în cap. Eu nu mint, domnule. Îs om bătrân și curând voi da seamă pentru orice vorbă pusă.

Mi-am creat în Jibert, atât între sași, cât și între români, multe prietenii trainice, pe care le-am folosit apoi când am coborât din munte. Mai rețin pe: Gollner Georg 32, Roth

Martin 155, Tili Arzt 70, Gollner Anna 76 și Gollner Anetta 52. Îi văd și azi înaintea ochilor așa cum erau în zilele de sărbătoare tineri și bătrâni. Le țin minte după 44 de ani și numerele de la casă. Același lucru și de români, deși din prudență mă feream pentru a nu fi cunoscut de cineva dintre ei. Acum i-am cunoscut pe frații Buta: cel mai mare, Gheorghe, ce călăuzise armata română prin păduri în 1916 și pentru care a făcut închisoare la Seghedin și fratele său Ion, ce locuia chiar în marginea satului. Ei ne vor fi sprijinitori de nădejde în anii ce vor veni. Tot aici am cunoscut un om cult, priceput în toate privințele, mai ales în economie, care ne-a mărturisit că e fugar politic. I-am mărturisit atunci că mă aflu într-o situație similară. Îi zicea toată lumea domnul Dimitriu. Era bucovinean. Nu-s sigur dacă într-adevăr îl chema așa. Spre toamnă mi-a făcut propunerea de-a încerca împreună să trecem în Yugoslavia. Dacă-ș fi fost singur, m-aș fi angajat, dar, între timp, reușisem să iau legătura cu ceilalți fugari făgărășeni. Între timp trimisese o scrisoare la Cluj la adresa dată de Pop Cornel. Am primit după câțva timp un răspuns trist, prin care eram lăsat să înțeleg că Pop Cornel nu mai era în situația de a-mi răspunde. Am bănuț ori că fusese arestat, ori că nu mai era în Cluj. Reușisem să-l chem pe Hașiu Laurean, care a venit și a stat câteva zile la mine. De la el am aflat că reușiseră destul de mulți studenți și elevi să scape de arestările din luna mai. Într-o zi m-am deplasat cu șaretă în satul Felmer la părinții doctorului Cordea și aici am luat legătura cu notarul Moise Câlțea, al cărui fiu, student, era și el fugar. Tot aici erau fugiți elevul Ion Barcuțean și Gelu Novac. Ei își construiseră niște adăposturi în pământ într-o pădure din apropiere.

De altfel viața mi se desfășura destul de liniștit. Săptămâna o petreceam în Jibert, sâmbătă seara mă deplasam la Rupea. Se ținea o ședință de producție și mă întorceam duminică înapoi. M-a vizitat și mama, care mi-a spus cât sunt de căutat acasă. Mă obișnuisem și cu căutătura bănuțoare a șefului de post și cu prezența activiștilor de partid. Lunile acestea, dacă mă gândesc bine, mi-au fost ca o vacanță plăcută și liniștită. Acte nu-mi mai cerea nimenea, câștigul era prea mare față de cheltuielile mele, bunul meu coleg Avram avea grijă să mă informeze de tot ce se întâmpla la fermă, în-

tr-un cuvânt, după zbuciumul din ultimii ani de la Cluj mă simţeam ca într-o staţiune.

CUM MI-AM CERUT CU MÂNA MEA CONDAMNAREA LA MOARTE

Venise toamna. Într-o sâmbătă, cam pe la începutul lui noiembrie, când m-am dus la fermă am găsit toată conducerea şi oamenii din fermă citind "Scânteia". Era iar vorba de un proces gigant pe 8 pagini de ziar cu litere mari. Citesc repede titlul să-mi fac o idee despre ce e vorba. Înţelegem că ar fi existat un complot pe scară mare al partidelor liberal, naţional-ţărănesc, al celui social-democrat, al mişcării legionare şi al unor generali. Ca personalităţi erau implicaţi: Ion Bujoi, ing. Ion Pop, prof. Nicolae Mărgineanu, amiralul Horia Măcelaru, prof. Nicolae Pătraşcu, Nistor Chioreanu, prof. Manu ş.a. Pe mulţi îi cunoşteam numai din auzite, sau nu le auzisem niciodată numele. Pe prof. Mărgineanu şi pe Pătraşcu îi cunoşteam din vedere. Toţi cei de mai sus s-ar fi întâlnit la consulul englez din Cluj, unde au complotat împotriva orânduirii populare, urmărind răsturnarea prin forţă a regimului. Industriaşul Max Auschnitt le-ar fi furnizat mijloacele băneşti. De asemenea aceştia ar fi luat legătura cu imperialiştii anglo-americiani, vrând să rupă ţara de prietena noastră, Uniunea Sovietică şi să o înrobească din nou burgheziei apusene. Mă întrebam citind ce era şi ce nu era adevărat în acest proces. Urmau apoi alte şi alte zeci de nume şi de organizaţii studenţeşti de tip terorist, acţiuni de spionaj, întâlniri, comploturi mai mari sau mai mici. Nu lipsea nici legătura cu Vaticanul. Toate aceste legături erau dirijate de "criminalii" cei mari de la început. Între numele citate era şi cel a lui Constantin Oprişan, şeful Frăţilor de cruce, dar nu era acuzat de acest lucru. Eram cu cititul pe pagina a treia când se amintea de un grup de studenţi, câte unul din fiecare centru universitar: Bucureşti, Iaşi, Timişbara, Braşov şi Cluj,

care se adunaseră undeva și alcătuiseră o organizație de spionaj. Nu recunoșteam dintre ei decât numele de Cojocaru de la Timișoara, dar sub el îmi sare în ochi numele de Gavrilă Ion de la Cluj. Mă uit mai bine la nume, da, eu eram ! M-am ridicat cât mai calm cu puțință, am împăturit ziarul și am dat să ies din cantina fermei. În ușă mă întâlnesc cu secretarul de partid cu o foaie de hârtie în mână, în care "oamenii muncii de la Ferma de stat Rupea, indignați de mârșava acțiune a criminalilor complotiști, în unanimitate cer pedeapsa cu moartea pentru toți acești trădători". Urma apoi o listă cu vreo 30 de nume scrise cu litere mari, între care și numele meu. Dedesubt era scris: "Moarte lor ! Moarte lor !". Secretarul de partid îl invita pe inginerul constructor al fermei, un om bătrân, care nu voia să semneze.

-Domnule, eu nu doresc moartea nimănui.

-O să-ți pară rău, îl amenință secretarul.

-Se poate, dar eu nu iscălesc.

-Nici tu ? mă apostrofă secretarul de partid.

-Ba, eu iscălesc, am răspuns și mi-am așezat iscălitura abia la câteva degete sub numele meu. Mă miram că nu le sărise în ochi numele meu, că nu făcuseră nici o legătură între Gavrilă Ion din ziar și propria mea persoană.

-M-am așteptat la mai mult din partea dumatăle, mă apostrofă bătrânul inginer. Fără să-i răspund, m-am dus repede la inginerul șef, care și el citea ziarul, și l-am rugat să-mi dea o învoire la Cluj, unde era dus și colegul meu Avram. S-a învoit. Am ieșit în stradă și m-am pierdut în noapte. Desigur îmi ziceam: "N-au făcut încă o legătură între Gavrilă din ziar și cel de la ferma Rupea, dar până la urmă nu se poate să nu observe cineva". În noaptea aceea m-am întors 15 km până în Jibert, pe jos și m-am dus la bătrânul Wagner Mihai 66, căruia i-am explicat situația și care m-a primit cu drag. A doua zi seara colegul meu, Avram, era la mine. Citise la Cluj ziarul și văzându-mi numele a plecat imediat la tren și m-a găsit. La Rupea numai Samoilescu a observat prezența numelui meu. Au trecut două săptămâni și nimeni n-a dat vreun semn că m-ar recunoaște în procesul din ziar.

În zilele următoare (și mult timp după aceea) m-am tot gândit la adevărul și minciuna cu care a apărut acest proces în public. Desigur a existat o înțelegere a forțelor anticomu-

niste din țară și un plan de acțiune comună împotriva regimului. Era de la sine înțeles că o dată ce acest lucru era realizat a fost făcut cunoscut și străinătății apusene, cerându-le ajutor sau măcar informându-i de acțiunea făcută. Dar de unde a aflat securitatea ? Bănuiesc că și de data asta - tot așa cum se va întâmpla în viitor - agenții sovietici din angrenajul serviciilor de informații englez și american își vor fi anunțat stăpânii de la Moscova despre acest complot; aceștia au comunicat Securității românești, care, cu date reale și foarte multă fantezie a scos la iveală acest proces, prin care se urmărea compromiterea tuturor forțelor anticomuniste și totodată distrugerea lor. Prea multe informații nu au avut și atunci au fost nevoiți să inventeze ei acțiuni compromițătoare.

Nu știu ce condamnare am primit în acest proces și dacă m-au condamnat, dar nu s-a dat nici o condamnare la moarte, însă din cei condamnați cu această ocazie puțini au mai ieșit vii din închisorile comuniste.

Liniștit de către colegul Avram, într-o dimineață am apărut din nou la Rupea, chipurile, că veneam de la Cluj. Mi-am luat în primire șareta și calul. Și lucrurile păreau că mergeau normal ca înainte.

INVITAT LA CABINETUL DE PARTID

Se apropia Crăciunul. Cu o zi înainte de Ajun m-am dus la Rupea. Eram toți trei stagiarii la locuința de aici. Am colindat până seara târziu. Ei urmau să plece a doua zi spre casă. Samoilescu ne-a spus că are de gând să nu mai vină și să se ascundă undeva în regiunea Cugirului, lucru pe care l-a și făcut. A fost arestat câțiva ani mai târziu, a făcut câțiva ani buni de închisoare, de unde a ieșit bolnav de inimă. Eu aveam de gând să-mi petrec Crăciunul în mijlocul tinerilor din Jibert, români și sași, fiind invitat și de unii și de alții. Partidul comunist îmi pregătea însă alt Crăciun. A doua zi,

ziua de Ajun, m-am dus la fermă. Am intrat în grajd și am dat calului de mâncare, urmând să-l prind când se va lumina bine de ziuă. Sunt anunțat că sunt chemat la directorul Malache. M-am dus. La director se găseau: secretarul de partid pe întreprindere, contabilul Zuckerman și Curcă, un țigan din Rupea, președintele sindicatului, ce obliga sașii să-i plătească cotizații, pe care și le însușea fără nici un pic de rușine. Vindea apoi tot ce se putea vinde din curțile sașilor: șuri, țiglă, cărămidă. Dacă l-am oprit, i-am devenit dușman de moarte. La intrarea mea au întrerupt o discuție pesemne avută între ei, apoi Curcă, cu un ton marțial, mi-a spus:

-Tovarășe, ești chemat la cabinetul de partid.

Secretar al partidului era un fost prizonier în URSS, venit cu divizia "Horea, Cloșca și Crișan", un înfumurat prost, care la orice vorbă adăuga: "tovarăși, trebuie să judecăm lucrurile în mod bolșevic".

-Eu n-am ce căuta la partid, eu nu-s membru de partid.

-Dacă nu mergi de voie bună, vei merge silit, mi se adresă Curcă și drept argument își mișcă mâna în buzunar ca să pot vedea că are un pistol. N-aveam la mine nici măcar un briceag, dar mi-am făcut planul. Am zâmbit și, cât am putut fi de calm în situația în care mă aflu, i-am spus: "Atunci să mergem !" Încă nu se luminase bine de ziuă. Am plecat eu înainte, Curcă după mine cu mâna în buzunar, practic ca și arestat. Sediul partidului era departe, în oraș și, pentru a ajunge trebuia să trecem o punte peste apa ce curgea pe acolo, în realitate o gârlă plină de noroi. Dacă era să scap, aici era ceva de făcut. Când eram pe punte, m-am întors repede și l-am izbit cât am putut drept în piept aruncându-l în apă, apoi am pornit-o în fugă pe stradă. În urmă îl auzeam pe Curcă înjurând prin noroi. Îl întâlnesc pe Marinov, un tehnician, bulgar de naționalitate, care tocmai ieșea din curte. Îl chem să intre după mine înapoi, omul se întoarce nelămurit, eu încui cu zarul poarta și-l rog să intre în casă și să nu spună nimănui că m-a văzut. Din curte am ieșit în grădină și de aici pe câmp. Nu era zăpadă decât unde și unde, pământul era înghețat, era încă întuneric și ceață și cât mai repede m-am îndreptat spre pădure. Am luat o muche de deal și m-am grăbit să mă îndepărtez cât mai mult. Am mers astfel toată ziua din pădure în pădure. Fiind ajunul Crăciunului nu mă

remeam să mă întâlnesc cu cineva. Mă întrebam atunci cum mă întreb și acum de ce mă chemau la partid și de ce țineau să mă ducă sub amenințarea pistolului. Dacă ar fi vrut să mă aresteze de ce n-au venit cu jandarmii sau de ce n-au anunțat securitatea ? Atunci nu-mi puteam explica. Mai târziu, tot gândindu-mă bine, am găsit o explicație destul de plauzibilă. Cu câțva timp în urmă la fermă venise magazioner un fost plutonier de jandarmi, proaspăt pensionat. După câteva discuții cu Șandru, că așa îl chema, mi-am dat seama că omul acesta știa ceva despre mine. Știuse din jandarmerie numele meu sau reținuse lucrurile acestea din ziarul cu procesul, destul că se manifesta față de mine ca omul care ținea să știu că situația mea depindea de tăcerea lui. N-am dat importanță acestui fapt, socotind că toată lumea era împotriva comunismului. De altfel și Șandru vorbea ori de câte ori avea ocazia în acest sens. Cu o săptămână înainte însă, într-o adunare generală, secretarul de partid, contabilul Zuckerman și Curcă au făcut o demascare a lui Șandru cu fel de fel de acuzații: de furt, dușman de clasă și altele de acest fel. Fostul plutonier Șandru a fost dat afară. A început să predea magazia, când pe neașteptate totul a revenit la normal și Șandru putea fi văzut la braț cu Curcă. Bănuiesc că prețul împăcării am fost eu. Curcă, ca să-și facă merite și mai mari, a ținut să mă prindă cu mâna lui. Așa am bănuț eu că s-au petrecut lucrurile și nu cred că m-am înșelat.

Spre seară eram în pădurea Crihalmei, unde m-am rugat la o cruce de hotar pe care era scris cu litere chirilice că oamenii mulțumeau lui Dumnezeu că i-a ajutat. Se amintea și de un preot cu numele de Bucur. Mi-am amintit atunci de colegul meu Mircea Bucur, poate vreun nepot de-al acestui preot, care fusese arestat în mai și mă întrebam unde va fi fratele său Bucur Ion. Aveam să aflu despre el câțiva ani mai târziu de la "Vocea Americii", când se va anunța că un pilot de aviație și un medic cu numele de Ion Bucur au fugit cu un avion militar în Apus.

Am intrat apoi într-o pădure bătrână cu stejarii mari și groși ca gorunul lui Horia de la Tebea. Nici nu-mi închipuiam să existe o asemenea frumusețe atât de aproape. Dacă această pădure s-a păstrat până astăzi, ar trebui declarată monument al naturii. Se află între satele Dăișoara și Ticușul Vechi. Am

apucat apoi pe o cale de pădure cu lăstăriș de stejar mărunț cu frunzele uscate. Cerul era acoperit de o perdea albă de nori, în spatele cărora se bănuia luna plină ce lumina totul. Începuse să ningă cu mieușei. Bobițele de nea căzând pe frunzișul uscat îl făceau să susure. Era atâta liniște și pace în întreg cuprinsul și atâta frumusețe că-mi lăcrimau ochii. Știu și la ce mă gândeam: odată la o șezătoare literară, elevii de la liceul "Radu Negru" din Făgăraș ne împărțisem în două tabere pentru un vers din Homer în care acesta vorbea despre zgomotul zăpezii ce cade. Profesorul Gheorghe Șerban cu unii elevi erau împotriva zgomotului, iar ceilalți în frunte cu elevul Zaharia Laurean erau de partea lui Homer. Și iată că adevărul lui Homer îl auzeam eu acum în seara Crăciunului, dar cei doi rivali de atunci nu mai erau în viață: profesorul a murit pe front, iar Laurean s-a stins curând după ce venise de pe front. Dacă ar fi trăit ar fi avut soarta noastră, a profesorilor și a elevilor care au apucat să trăiască în era comunistă. Nu știu cât voi fi mers, zăpada acoperise pământul, când, în mijlocul drumului, în față, la o cotitură, o umbră ședea pe picioarele dinapoi și mă privea. Fiorul de spaimă mă trezi la realitate. Primul gând a fost că este câinele unei patrule, dar m-am liniștit judecând că nu poate fi decât un lup. Aveam la mine un lăstar găsit. Știam că în asemenea situație nu trebuie să arăți că ți-e frică. Înaintam spre el cu lăstarul în mână, privindu-l în ochi și înjurându-l. De-abia când am ajuns la câțiva pași s-a tras în desigur destul de fără convingere. Prin minte îmi veneau toate întâmplările cu lupi ce le auzisem în copilărie. Continuam să merg trăgând lăstarul după mine, știind că lupul nu te atacă pe la spate, dacă târâi ceva după tine. Auzeam și, când se deschidea câte un luminiiș, vedeam că lupul mă întovărășea la dreapta prin lăstăriș. La un moment dat mi-am dat seama că și pe stânga mă însoțește alt lup. Știam că în cazul acesta nu trebuie să te întorci înapoi, deci mi-am continuat drumul. Calea se deschidea într-o poiană, în mijlocul căreia se afla un al treilea lup. Cei doi care mă însoțiseră plecară spre acesta și alergară înainte toți trei, oprindu-se la cam o sută de metri. Acolo se bănuia a fi un șanț ce traversa calea. Lupii se opriseră și deveniseră nerăbdători, scurmând zăpada cu ghiarele. Știam că lupii atacă mai ales acolo când au posibilitatea să fie ei mai sus decât victima. În

mijlocul poienii era o movilă de hotar între sate și pe ea era crescut un stejar rămuros. Am făcut o curbă mare și m-am îndreptat spre movilă și, alergând ultimii metri, m-am aruncat pe primele crengi ale stejarului. Lupii se apropiară de movilă și rămaseră la vreo 40 de metri. Se așezară pe labelle dinapoi și stăteau uitându-se la mine. Din când în când clămpăneau din fălci. Nu știu cât am stat urcat în stejar. Mă umpluse frigul și lupii nu mai plecau. Târziu, să fi fost pe la ora zece, s-a auzit un urlet de lupi în depărtare, în păduri. Lupii mei au răspuns și, fără să-mi mai dea importanță, au pornit-o în goană într-acolo. Am coborât atent și mi-am continuat drumul. Am ajuns în Ticușul-Vechi la fostul meu coleg de la "Radu Negru", Gheorghe Pascu, student la Politehnica din Timișoara. Se îmbolnăvisese de piept cu un an în urmă, a întrerupt școala și s-a întors acasă. Am intrat în curte după plecarea unui grup de colindători și am întrebat la ușă tradiționalul: "colindăm?" Am cântat colindul ce-mi venea mereu în minte pe drumul din pădure:

"Umblă, umblă, se preumblă

Maica Sfântă se preumblă.

C-a sosit vremea să nască

Nimeni în casă n-o lasă

Colo-n margine de sat

O poiată a aflat.

Și-acolo pe fân uscat

A născut mare-mpărat."

Ne-am îmbrățișat, că nu ne văzusem de cinci ani. Așezați la gura sobei în întuneric, să nu se vadă de afară, ne povesteam durerile tristei noastre tinereți, temerile și speranțele noastre-despre viitor. De la el am aflat despre fuga Lenutei Faina și a locotenentului Dimitriu de la Brașov și că erau urmăriți prin toate satele din regiune. Ațipind la căldura sobei, la adăpost, marșul de o zi prin pădure, lupii adevărați și oamenii-lupi păreau un vis urât ce poate că nici n-a existat. A doua zi m-am întâlnit cu părintele Pascu și cu doctorul Iosif Crăciun, și ei foști elevi la "Radu Negru". Într-o zi cu ninsoare m-am hotărât să mă întorc în Jibert. L-am îmbrățișat pe colegul meu Ghiță Pascu și am plecat. N-o să-l mai văd niciodată. Vindecându-se, s-a întors la Timișoara să-și termine facultatea. E arestat și moare în condiții pe care nu le

cunosc, adăugând încă un suflet mare numărului de morți minți al generației noastre. M-am întors la Jibert în seara ajunului anului nou 1949, tot prin păduri, de data aceasta având drept armă un baltag. Seara am poposit tot la casa lui Wagner Mihai 66, cel care mă găzduise și înainte. Bieții bătrâni erau atât de singuri. Doi băieți erau în Germania, două fete în URSS, ei bătrâni și bolnavi, mutându-se cu bățul de la sobă până la pat. De la ei am aflat și ce se întâmplase în Jibert în lipsa mea. În aceeași zi, când am scăpat de Curcă, a venit o mașină a Securității și mi-au perchezitionat locuința de la numărul 52. Hainele, banii și ce mai aveam în geamantane au fost împărțite între țigani, securitatea mulțumindu-se cu manuscrisele mele: proiectul meu de diplomă "Stat agrar, stat industrial" și un studiu intitulat "Dritte Teil", în care arătam exploatarea și nedreptatea ce se făceau populației săsești în acei ani.

Cum s-a schimbat lumea ! În februarie 1990, când scriu aceste rânduri, de-abia întors de la o adunare generală CAP, consătenii mei nu mai știau cum să-i mulțumească domnului Iliescu pentru posibilitatea de a munci pământul pentru 30% din recoltă. În 1948 mi se părea o mare nedreptate ca sașii să lucreze pământul cu 66%, dând numai 33% din recoltă statului. Mi se părea un jaf cu totul nejustificat. Fără să vrei îți vin în minte versurile poetului: "Unii deprinși cu robia, de ea greu se despărțesc". Am rămas în Jibert vreo zece zile, ascuns, apoi, într-o seară am plecat spre casă spre Gura Văii, de sub poalele Munților Făgăraș. De data aceasta aveam drept prieten un pistol Mauser, o busolă militară Besard și un binoclu Zeiss.

DRUMUL SPRE CASĂ

Primul popas a fost în satul Felmer la un cunoscut, feciorul Vasile Câlțea. Am aflat de la el în amănunt despre soarta colegului meu de liceu, Moise Bărcuțean, fost student

la Timișoara la Politehnică, unde acționase în organizația de acolo. Reușind să scape de arestare în mai 1948, fuge la Brașov și cere adăpost unui văr de-al său, care fusese făcut proaspăt milițian și este arestat în casa acestuia, vânzând cineție de cine. Dus la Timișoara, este condamnat la nu știu câți ani închisoare, ieșind de-abia în 1964 datorită constituției sale robuste (era cel mai bun dintre noi la toate probele care cereau forță). Lucrează ca salahor până obține aprobarea de a fi admis la Politehnică și iese subinginer în construcții. Se căsătorește cu o învățătoare din Mediaș și moare bolnav de cancer prin 1980, convins fiind că ultima dată când a fost chemat la securitatea din Sibiu, a fost iradiat. Atunci, în februarie 1949, părinții nu știau nimic despre el. Fratele său, Ion Bărcuțean, ca și studentul Câlțea Dorin și elevul Gelu Novac erau ascunși în Felmer. Popasul următor mi-a fost în Galați-Făgăraș la bunicii fostului meu coleg de la "Radu Negru", inginerul Gheorghe Toader. Mi-a fost coleg din clasa întâi. Orfan de ambii părinți, îngrijit numai de doi bunici, făcând în fiecare zi pe jos un drum de patru km până la liceu, ajunsese să fie cel mai bun elev din clasă, cu mult deasupra tuturor celorlalți, deși continua să se întrețină dând o mulțime de meditații. S-a înscris la facultatea de chimie industrială București, terminând-o strălucit. A venit în 1946 la Făgăraș pentru a conduce niște fabrici chimice construite pe baza unor invenții ale profesorului Nenitescu. Primul lucru a fost să-și întemeieze un laborator în cadrul fabricii, unde rămânea și după orele de lucru, iar câteodată nici nu se mai ducea acasă. În toamna lui 1946 l-am vizitat în fabrică. Era pe vremea când se constituia organizația de rezistență din Făgăraș, din care făcea și el parte. Și se propunea ca el să ia conducerea ei. El ar fi dorit o viață închinată numai științei.

"Mă cunoști, Ioane, că nu-s născut să fiu erou, eu cred că aș putea servi mult mai bine pe țărâmul științei, nu-s fricos, dar mi-ar răpi mult timp prețios." Cât m-a muștrat cugetul mai târziu că n-am făcut tot ce s-a putut ca acest om minunat să fi fost lăsat să lucreze numai în mediul lui, știința. Pe atunci eram de părere că datoria fiecărui român era ca atunci când țara are nevoie de muncă - să muncești, dar când e nevoie de soldați - să te înrolezi în armată. Azi îmi pare rău de această concepție cazonă. Nu știu dacă totuși Gheorghe Toader ar fi

scăpat nearestat, dar asta îmi era datoria mea de atunci: inginerul Toader trebuia să rămână în afara oricărui pericol. Ca noi, ceilalți, se găseau destui, ca el se nasc foarte puțini. A fost arestat în mai 1948. Poliția, venită noaptea, găsește în Galați doi Gheorghe Toader: inginerul și un văr de-al lui. Socotind că e mai bine să ai doi în loc de unul, sunt reținuți amândoi. Au urmat anchetele, procesul în "Orașul Stalin", cu gloată dusă să strige: "Moartea lor ! Moartea lor !", cu telegrame și scrisori, prin care: "Noi oamenii muncii, strâns uniți în jurul ... cerem pedepsirea exemplară...". Se găsesc și câțiva martori ai acuzării, care demască pe acest "capitalist odios". Urmează sentința (nu prea mare), apoi șiruri de închisori: "Orașul Stalin", Pitești și în 1952 sosește la închisoarea Gherla pe mâna unuia din cei mai mari călăi ai închisorilor, Goiciu. Se înfundase canalul închisorii cu apele de la W.C. și inundase curtea. Era iarnă, pământul era înghețat, dar de sus cădea ploaie și lapoviță. Au fost scoși o grupă de deținuți să desfunde canalul, printre ei fiind și inginerul Gheorghe Toader. Au muncit toată ziua uzi de murdărie și lapoviță. Seara, în loc să fie lăsați în camere, au fost pedepsiți și aruncați la "neagra", pe cimentul înghețat. Va fi mormăit careva ? Va fi făcut Ghiță vreo glumă sinistă, cine știe ? Destul că asta le-a fost pedeapsa. Că s-a îmbolnăvit de pneumonie acolo, că a fost lăsat fără îngrijiri medicale așa ud și murdar cum intrase, astea erau lucruri obișnuite la o închisoare de exterminare. Că peste trei zile căruța închisorii ducea un cadavru înjunghiat la poartă ca nu cumva să nu fie mort de-a binelea, că în acel cadavru a bătut inima unuia din cei mai buni absolvenți ai Politehnicii din București, pe cine mai interesa aceste lucruri, la ora aceea, în Țara Românească ? Peste câțva timp doi bunici de peste optzeci de ani, cu mâinile tremurânde, mângâiau puținele zdrențe ce le-au sosit acasă într-un geamantan rupt. Erau lucrurile trimise de la închisoare pe adresa lor.

"Eu gândesc, Ioane, că numai vreau să ne chinuie bătrânețile, că ne-au trimis lucrurile lui, dar el nu-i mort numai nu vreau să mai știm și noi." Așa îi voi găsi pe bunicii lui Ghiță Toader peste trei ani, când voi trece din nou pe la dâșii. "Și eu cred că nu-i mort cu adevărat, am încercat să-i mângâi la rândul meu. Și nu mințeam, căci nici eu, care

umblam cu moartea în raniță în acel an, nu mi-l puteam închipui pe Gheorghe Toader mort.

Poate, dacă ar fi știut fostul lui coleg de clasă de la "Radu Negru" din Făgăraș, medicul Petru Săbăduș și-ar mai fi avut vreo trecere la infirmeria închisorii ar fi putut face ceva să-și salveze colegul. Dar peste doi ani va fi ucis și el tot la închisoarea Gherla. Fiu de țăran din Sânmartinul Gherlei, urmând liceul la Gherla și Năsăud, e silit să se refugieze în 1940 la Făgăraș, o dată cu cedarea Ardealului. Așa ne-a ajuns coleg de clasă Săbăduș Petru, în clasa a șaptea la liceul "Radu Negru", clasă care din 28 de elevi a dat sub dictatura comunistă șapte morți, fie condamnați la moarte, fie necondamnați, dar uciși într-un fel sau altul. Ceilalți, cu excepția a doi sau trei, n-au scăpat nici unul fără închisoare pe termen mai lung sau mai scurt. Înscris la medicină la Cluj s-a aflat în fruntea mediciniștilor la grevele studențești și de asemenea în organizația studențească de rezistență. Nefiind prins în mai 1948, împreună cu un alt coleg, Marza Pavel, s-au retras în Munții Apusenii în vara anului 1948, în grupul de rezistență al maiorului Dabija. Au încercat să treacă granița iugoslavă, dar sunt prinși, aduși la Cluj și în procesul din Săptămâna patimilor din 1949 (alături de încă o sută douăzeci de studenți), la Tribunalul Militar, unde președintele era vestitul Vlase, primește doisprezece ani muncă silnică. Trece și scapă cu viață, cu mintea și cu sufletul nepătat prin închisoarea Pitești, e pierdut o vreme de soție la închisoarea Aiud, când nu mai știe prin ce minune Goiciu admite să stea la infirmeria închisorii unde-și ajută camarazii de suferință cu ce poate până în august 1953.

Într-una din zilele lui august din acel an, la închisoarea Gherla sosește un nou convoi de deținuți. Sunt ținuti ceasuri întregi în plin soare în curtea închisorii, până vine Goiciu, directorul, să-i vadă. Era una din plăcerile acestuia să-i lovească cu bastonul de cauciuc în ceafă, cu o lovitură precisă, când cel lovit cade ca trăznit. În scurt timp întregul convoi era la pământ. După câțva timp cel lovit își revine și, de are putere, se ridică cu dureri groaznice de cap. Unul singur nu se poate ridica și rămâne întins pe caldarâm cum căzuse. Goiciu poruncește ca ceilalți să fie duși la celular, iar în ce-l privește pe cel căzut, dă poruncă să fie lăsat să moară acolo. Pe deținut

îl chema Panga Emil, fusese plutonier (era din Alba-Iulia) și era foarte slăbit. Venind de la infirmerie și văzând pe cel căzut, doctorul Săbăduș îl ridică, îl ia în brațe și-l duce la infirmerie. Un gardian îi atrage atenția că ordinul directorului era ca deținutul să rămână în soare căzut, la care doctorul a răspuns: "Sunt medic, domnule !" Într-un târziu, trecând Goiciu prin curte, întreabă ce s-a făcut cu deținutul. I se spune că l-a luat doctorul Săbăduș. Goiciu fierbe de mânie că nu i s-au respectat ordinele și strigă: "Atunci are să moară doctorul Săbăduș. Aduceți-l la mine !" E bătut fără milă, călcat și lovit cu bocancul. E pus pe o targă și ținut trei zile pe coridorul infirmeriei între moarte și viață. E dus în sfârșit la spitalul din Dej, unde doi colegi îl recunosc după acte și nu după figură. Înainte de operație pacientul își revine din comă și este întrebat ce are de spus. "Tot înainte !" au fost ultimele cuvinte ale doctorului Săbăduș. I-au deschis abdomenul, dar numai pentru a-l închide la loc, căci pacientul murise. Faptele au fost povestite soției după doisprezece ani în 1964 de către însuși cel ce căzuse în curtea închisorii și care a reușit să scape cu viață din închisoare, dar numai pentru a muri la foarte scurt timp după aceea în libertate. Afară, în închisoarea cea mare, cum se putea numi România, o vădovă cu doi copii e alungată din loc în loc purtând stigmatul de soție de deținut politic, pentru ca în cele din urmă să i se îngăduie să fie cărausă la o gospodărie agricolă. Lucrurile acestea s-au petrecut mai târziu. Acum, în februarie 1949 când am poposit la bunicii lui Gheorghe Toader, în Galații-Făgărașului, aceștia mi-au povestit numai cum nepotul lor a fost arestat și cum a decurs procesul. S-au rugat și de profesorul Nenitescu să intervină pentru fostul său student, se pare că a și făcut-o, dar cine pune preț pe rugămintea unui profesor de origine burgheză pe vremea aceea ?

-Oare să mai dureze mult nebunia asta ? mă întrebau bătrânii.

-Nu se poate să ne lase americanii, le-am răspuns drept mângâiere și speranță. Câteva vorbe în care însumi nu credeam deloc.

Am plecat seara din Galați, am traversat orașul Făgăraș trecând fără să știu chiar prin fața Securității, casa doctorului Giurca. Această clădire merită câteva cuvinte. Doctorul Giur-

ca, om bătrân, fusese înainte de primul război mondial doctor în Cehia, apoi a fost unul din cei patru-cinci medici din Făgăraș. Din tot ce câștigase în tinerețe, plus zestrea soției, reușise să construiască o vilă în fața cetății, care, nu prin mărimea ei, ci prin armonia proporțiilor a putut să impresioneze niște locuitori în majoritate săraci și să treacă astfel drept cea mai frumoasă casă din Făgăraș. Azi, când o vezi, zâmbești cu îngăduință, gândindu-te la faima ce o avea. Doctorul Giurca era bătrân. Lumea îl socotea om posac. În realitate era numai bolnav de o boală pe care o ținea ascunsă de ochii lumii. Îl văd și acum cum măsura cu bastonul drumul pînă la liceu, apoi, trecând din clasă-n clasă și făcând semn celor care trebuiau să se prezinte la camera de consultații. Când eram copil m-a vindecat în vreo câteva rînduri și a refuzat banii oferiți de tata. Până la urmă în vreo doi-trei ani tot nu a scăpat de securitate, pentru care nu era decât un burghez, dar faima casei i-a luat-o înainte. Casa lui a fost prima casă lăcomită de securitate. I s-au pus gratii la ferestre, a fost prevăzută cu uși metalice, celule la subsol, cameră de tortură și tot ce mai trebuie unei "instituții" ce trebuia să bage groaza în unul dintre cele mai dârze centre românești. Dacă-ai ști să povestească zidurile acestei case tot ce s-a întîmplat aici în acei ani! Odată, într-una din bisericile de sub munte, în timp ce preotul propovăduia cum vor arăta chinurile iadului, o fată, rămasă nebună în urma câtorva luni petrecute la securitate, a zis în biserică cu voce tare: "Nu acolo-i iadul, părinte, iadul îi acolo unde am fost eu!"

Foarte curînd securitatea și-a dat seama că această casă nu era destul de încăpătoare și au fost nevoiți să sechestreze altă casă a unui avocat de pe strada Inului pe care au amenajat-o în același scop, apoi alta. Industria de măcinat oameni cerea spații tot mai încăpătoare. Când am trecut pe acolo nu știam acest lucru. De altfel viscolea și-mi părea bine că nu întîlneam trecători. Am trecut prin fața liceului "Radu Negru", de care era legată întreaga mea copilărie și adolescență. Acum îmi dădeam seama că pe atunci eram fericit. Eram legat mai ales sufletește de oameni, de profesorii de la care am primit zi de zi minte și inimă, de colegii în mijlocul cărora m-am format sufletește și cu care am făcut atâtea planuri și visuri de mărire a neamului nostru

românesc. Pe cei mai mulți dintre ei îi voi aminti în aceste rânduri, iar pe unii îi voi conduce până în ultimele clipe ale scurtei lor vieți.

Prin acest orașel treceam atunci. Ca să-l mai văd o dată am înconjurat cetatea și, aproape de ieșirea din oraș, am intrat la părinții altui coleg de clasă: Ion Bălan. M-a primit cu drag mama lui și mi-a spus că la vremea aceea Ion era arestat la București. În casa aceasta voi mai veni în anii următori. Am trecut prin parcul orașului pe sub brazii ce șuierau în viscol. De câte ori n-am cutreierat acest parc cu marginile lui sălbăticate, atunci când îmi era dor de pădurile copilăriei. Am ajuns în satul Hurez. Am bătut la o poartă cunoscută. Aici locuia o mătușă de-a mea care își mai plângea fiul, învățătorul Nicolae Sasu, căzut pe frontul de la Iași. Deși mulți l-au văzut acolo mort, biata lui mamă tot mai nădăjduia să se întoarcă din prizonierat. Mă gândeam că dacă ar fi fost viu ar fi avut aceeași soartă cu a noastră.

Am rămas apoi vreo săptămână la nenea Nică Sasu, drumarul din Hurez, care mă cunoștea de mic și ținea la mine și aș mai fi stat dacă nenea Nică n-ar fi avut năravul să bea un păhărel mai mult decât trebuia și-apoi să-și deșcarce sufletul pe uliță până acasă suduindu-i pe comuniști. Încă nu pățise nimic, dar se vedea limpede că până la urmă tot va ajunge la vila din Făgăraș, cum s-a întâmplat mai târziu. Îl sfătuiam să tacă, dar n-aveam cu cine vorbi. "Cum să tac, măi, Ionică, să mă tem eu aici în sat la mine, unde și pietrele cunosc ce-i în inima mea, că uite-o iau și-o pun în palmă și n-are nici o pată?"

CÂTEVA LUNI ASCUNS

Am ajuns în sat, în Gura Văii, pe la finele lunii februarie și am tras la unchiul meu, fratele mamei, Vasile Lazea. Am aflat că acasă eram căutat regulat de o formație de câțiva inși de la securitate. Când au venit întâi, unul dintre ei, la plecare, a rămas în urmă și i-a șoptit mamei: "Spuneți-i lui Ion să nu

vină acasă. În altă parte nu-l căutăm". Mamii i se păru a recunoaște în acest binevoitor pe colegul meu de clasă, Sabin Matora. Nu-l mai întâlnisem de prin 1946 la Cluj, unde ajunse la clinică, fiind rănit de o bandă de tâlhari ce acționa în secuime. Era tare mândru de isprava făcută. A urmărit pe infractori și a face dreptate era visul lui cu care a crescut de mic și din care își făcu un țel în viață. Se pricepea în mânuirea armelor, tatăl său fiind ofițer de jandarmi și având o bogată panoplie. De multe ori, când tatăl său nu era acasă, acest arsenal încăpea pe mâna lui Sabin și a colegilor lui, printre care mă număram și eu. Această ucenicie avea să-mi fie de folos mai târziu, în munți. S-a înscris în poliție cât ce-a terminat liceul. Acum era comisar. Întâlnindu-l în 1946, cât ce ieșise din clinică și-mi mărturisise fericit ce făcuse, văzând că eu nu mă bucur, se opri un pic jignit. I-am spus atunci:

-Mă bucur, Sabine, că ai scăpat, dar mă gândesc că în viitor te vor trimite să mă prinzi pe mine sau pe altul dintre colegi. Și atunci ce vei face ?

-Eu nu voi lucra la Siguranță, fii sigur ! Iată însă că de-abia după doi ani trebuia să mă caute pe mine acasă. Deocamdată el se făcea că mă caută și eu eram liniștit că urmărirea se limita la casa părintească. Nu va trece mult și lucrurile se vor schimba. În vara următoare am aflat că bunul nostru coleg de liceu, cu suflet de copil, a înnebunit. Ce i-or fi poruncit să facă și firea lui bună n-a rezistat ? Ne-am mângâiat atunci, bănuind că se prefăcea numai că este nebun, ca să scape din încadrarea în securitate. De-atunci n-am mai auzit de el.

M-am obișnuit ușor cu noua mea situație. Stăteam într-o bucătărie de vară cu ieșire în pod și de-ăici la nevoie aș fi putut sări într-o grădină. M-am apucat să citesc Biblia de la început. Citeam și ziua și noaptea. M-am apucat și de scris. Aveam ideea unei lucrări: "Agricultura la munte". Până în aprilie era terminată. Câteodată aveam un oaspete drag: pe bătrânul Pian, socrul unchiului meu, care, ceasuri întregi, îmi povestea întâmplări de demult din sat, din munți și din războaie. Multe le-am așternut pe hârtie atunci, încă proaspete în memorie. Le-am și intitulat "Oameni de la noi". Le-am pierdut. Am încercat să le refac din memorie, dar nu am reușit să le redau căldura de atunci și m-am lăsat păgubaș.

Noaptea câteodată, când pământul era înghețat și nu era zăpadă, îmi luam câinele, dresat de unchiul meu (fost grănicer), ieșeam prin grădină și mă îndreptam spre pădure. Câteva întâmplări mi le aduc aminte din acest timp. Mai întâi la primărie și la căminul cultural a fost lipită o sentință de condamnare la 19 ani închisoare pe numele meu. Eram invitat să mă prezint să-mi execut pedeapsa sau să fac recurs. Nu știi nici azi cine m-a condamnat, nici unde și nici pentru ce; putea fi de la Cluj, din activitatea din centrul studentesc sau din Frății, putea fi de la Brașov sau mai de grabă din procesul cu Auschnitt. Ce mai conta. Dacă eram prins, soarta mi-ar fi fost aceeași: moartea. Mi-era teamă să nu-i zdruncine prea mult pe ai mei, mai ales pe mama, dar nu s-a întâmplat așa. Ce pericol putea prezenta un petec de hârtie, când mă știau viu și nevătămat, în timp ce atâția alți colegi și cunoscuți din jur erau arestați de aproape un an și ziarele aduceau zilnic vești de condamnări și iar condamnări. Cam acum a apărut procesul grupului luptătorilor din Munții Semenic. I s-a dat în ziare o importanță deosebită. Se vedea limpede că vrea să înspăimânte mai ales prin atât de multe sentințe de condamnare la moarte. Trăia în sat un alt unchi de-al meu, frate cu bunica, Matei Iaru. De mic copil fusese chelner în București, vânzător ambulant, făcuse de toate și, în cele din urmă, prin 1933-1940 era proprietarul unei cafenele. În 1948 a închis cafeneaua și unchiul s-a întors acasă în sat. Într-o zi s-a trezit cu o mașină luxoasă la poartă. Omul s-a speriat, ar fi fugit dacă ar mai fi avut vreme. S-a liniștit când a văzut că în mașină nu era decât un singur personaj bine hrănit și bine îmbrăcat, care-i spune:

-Bună ziua, domnule Iaru, nu mă mai cunoști, nu-ți mai aduci aminte de mine, dar eram mai tot timpul în cafeneaua dumitale, prin anii '39-'40. Calcan mă cheamă.

-Da, îmi amintesc. Începu să își aducă aminte de tânărul fără ocupație, care își târa viața pe atunci, fiind mai tot timpul în cafenea. Îl bănuia că era agent al Poliției.

-Uite ce, Domnule Iaru, dumneata îți amintești că la dumneata în cafenea aducea din când în când niște pachete un tânăr, căruia i se zicea Gicu, dumneata nu știai ce conțin, nu trebuia să știi, apoi de la dumneata eu le luam și le duceam, nu te interesa unde.

Și fiindcă "domnul Iaru" își căznea zadarnic memoria să-și aducă aminte de pachete, domnul Calcan continuă.

-Ai uitat, vezi bine, da, dar așa a fost cum spun eu, așa trebuie să știi și să spui oricui te-ar întreba. Dumneata nu riști nimic și ai totul de câștigat. Eu sunt în momentul actual primarul general al Capitalei, mâine s-ar putea să fiu ceva mai mare. Te pot ajuta ... administrator de restaurant sau ce dorești dumneata. Atâta îți cer în schimb să știi și să spui că primeai pachete de la Gicu, și mi le dădeai mie. Eu nu cred că dumneata vei face altfel, ... ar fi spre răul dumitale ...

Unchiul Matei pricepu ce avea de făcut. Într-adevăr, peste câteva zile l-a vizitat un alt ins, cu ochelari fumurii, care, după multe ocolișuri a ajuns la pachetele cu pricina. Vrând-nevrând, unchiul recunoscuse că a avut asemenea pachete, în care nu știa ce se afla.

-Deci, dumneata ai fost un ilegalist, observă omul cu ochelari. Unchiul Matei nu s-a dus în București să-și valorifice noua calitate dată cu forța, găsind că e mai cuminte lucru să nu se amestece în tărâțele altora. Vreo doi ani a urmărit prin ziare cum strălucea steaua lui Calcan, apoi cum se întâmpla și cu alții, chiar și cu cei morți ca Vasile Roaită, dintr-odată, nu s-a mai auzit nimic despre el.

Unchiului Matei, mai precis fiicei sale, i se întâmplă un lucru încă neobișnuit pe atunci. Fata, muncitoare în București, era logodită cu un meșter blănar. S-a dus cu mamă-sa, cu câteva zile înainte de nuntă, pentru a constata că viitorul ginere, ce locuia în capitală, fusese arestat de proaspăta securitate, proaspăt înființată. Orice încercare de a afla ceva despre el a rămas zadarnică. Atunci unchiul Matei a crezut că e timpul să apeleze la "prietenul" său Calcan. După multe greutatea a ajuns totuși la el, dar acesta când a auzit despre ce e vorba, s-a înspăimântat și l-a sfătuit și pe unchi să nu se mai gândească la așa ceva. De abia se născuse securitatea, că-și făcuse deja renumele de intimidare a oamenilor, fie ei cât de sus-puși. Peste câteva săptămâni, numele logodnicului era trecut pe lista condamnaților la moarte și executați, în lotul legat de grupul luptătorilor anticomuniști bănățeni.

De cum s-a anunțat constituirea miliției și a securității s-a observat înăsprirea măsurilor de intimidare și de constrângere. Milițianul intra în curtea omului spărgând

poarta, silind oamenii să-și ducă cotele obligatorii de produse agricole la centrele de colectare. Începuseră bătăile, mai întâi la miliție, apoi pe uliță și, la urmă, chiar în curtea omului. Câțiva s-au plâns zadarnic mai marilor zilei (unii au ajuns până la Petru Groza și la alte mărimi) pentru a le face dreptate, au bătut drumul degeaba, pentru ca acasă să-i aștepte tot șeful de miliție.

A început să circule noaptea duba, la al cărei zgomot te cutremurai, până n-o auzai depărtându-se de casa ta. La primărie și, mai apoi, la consiliul popular apărură străini de sat trimiși de partid cu fel de fel de probleme. După ce "prelucrau" aici, intrau din casă în casă, forțând porțile încuiate: unii numărau pomii, alții măsurau terenul din curte și grădina, numărau găinile și porcii, trăgeau din țâța vacii să vadă dacă dă lapte, estimau secara și porumbul ce-l aveai în hambar, fânul din fânar și câte și mai câte. Nu era zi să nu-ți pice în ogradă cineva de la consiliul popular cu vreo treabă anume. La început, în sat nu a fost decât un singur comunist: Liță Mesaroș. Auzise că a venit partidul săracilor, era tare mândru de noua sa situație, mai ales când a fost uns primar. Umbla numai gătit ca de sărbătoare, era dus și adus de la oraș cu mașina. Primul lucru care-l făcu a fost de a merge la biserică, de a se așeza în strana primarului, stând tare cucernic, așa cum făcuseră primarii dinaintea lui. După slujbă se oprea să vorbească oamenilor pe treptele bisericii. Oamenii zâmbeau cu îngăduință, că nu făcuse nici un rău. Toate au mers până la seceriș. Mai marii daseră poruncă să se înființeze arii unde oamenii să-și ducă secara și ovăzul. Dar pe la noi oamenii își aveau șuri mari unde își puteai adăposti bucatele de ploi. Într-o duminică a venit prim-secretarul să vadă cum se treieră, că dase poruncă să se treiere și duminica. Aflând că primarul e la biserică, plin de mânie că nu se treieră și că nici arie nu s-a făcut, a ținut să-l vadă pe primar cu ochii lui. L-a chemat afară, l-a suit în mașină, l-a depărtat de sat și, cu șoferul, i-au tras o mamă de bătaie și l-au înlocuit cu altul, despre care oamenii nici în cel mai urât vis n-ar fi priceput cum ar fi putut să ajungă primar. Așa a început dictatura proletariatului la noi în sat. Simțind că e rost de căpătuială, lichelele și bețivii satului au intrat în partid. Propunându-le și alegându-le deputate, slobodele satului au judecat și ele

bine că acuma-i lumea lor, deci au alcătuit o asociație de femei. Cum era mai ușor să citești "Scânteia" cu ultimele cuvântări ale lui Stalin și ale Anei Pauker, decât să muncești, iată că a apărut și un activist de partid pus să lămurească oamenii din mai multe sate să se înscrie în colectiv. Curând oamenii au observat că anumiți inși ies seara din sat și așteaptă să vină o mașină neagră, unde vorbesc cu niște domni.

Câtiva o pățiră de pe urma unor vorbe ce le-au aruncat și fură auzite de urechi anume întinse. Dușmăanii vechi, uitate au fost scoase la iveală și începură să se rezolve, nu la judecătorie, ci la securitate, unde fiecare pâra pe celălalt cu ce-i venea în gând. Oamenii nu mai aveau încredere nici în prieteni, nici în vecini, nici în nevastă și copii, nici chiar în cămașa de pe ei. Unii încercară să se izoleze de lume încuind poarta ziua și noaptea, dar poarta nu se dovedi o stavilă și propagandiștii continuară să intre în curte și în casă, pentru a te lămuri care-i linia bolșevică. Omul băgă de seamă că nu mai e stăpân în casa lui, nici asupra vitelor din grajd, nici asupra pământului din câmp. Unul își găsește vecinul ascultând seara la fereastră: "Stai tu aicea și ascultă, că eu mă duc să ascult la tine". E chemat la adunări și, la început, nu se duce, dar vede că-i luat la ochi; se duce, însă stă ca lemnul acolo și se vede suspectat de vecini și iată-l gata să strige și el, sperându-i la rândul său pe alții, și să bată din palme: "Trăiască genialul părinte al popoarelor, generalisimul Stalin !" și "Ana noastră ! Ana noastră !"

Și unii tot mai rezistă: se prefac bolnavi, pun nevestele să mintă și să spună că-s plecați de-acasă. Dar au un copil ce vrea să meargă la școală mai departe sau unul ce-i chemat militar. Dacă pe copil îl va însoți o adeverință de origine "nesănătoasă" nu va fi admis în școală sau va fi trimis militar în mină sau la marină pe patru ani. Altul are nefericirea de a avea un unchi plecat în America, fie și cu cincizeci de ani în urmă. Ori altă nenorocire mai mare nu-ți trebuie decât să se știe acest lucru. Și omul se duce să nu se spună că-i agent al americanilor. Ai nevoie de-o adeverință și iată-te cu căciula în mână bătând la ușa vreunui țigan venit cu propaganda, rugându-te sfios să obții prețioasa hârtie.

În șezători vin "doamne de la oraș" și citesc femeilor din

cărți și reviste în care li se descrie viața fericită a colhoznicilor. Și, desigur, așa e, doar există fotografii, montaje și afișe uriase. La câmin vin filme în care vezi cu ochii fericirea poporului frate și vecin. Până și copiii știu din cărțile de citire de Nazarova, cea care alege cu echipa ei boabele de grâu pentru semănat și de Pașa Anghelina, cea care întrecea pe toți tractoriștii la arat. La radio se cânta toată ziua despre Ilenuța tractorista, cea care face să moară de ciudă pe flăcăii ce nu o pot întrece. Una din femeile satului se simte mândră că tovarășa de la oraș îi acordă încrederea de a citi ea "Scânteia" sau "Săteanca". Se propun apoi deputate la comună, la raion, la regiune. Își vor lăsa soții și copiii baltă să se descurce cum vor ști, ședințele și școala de partid fiind mai importante. Se destramă familii sau, mai rău, nu se destramă, ci bărbat și femeie trăiesc în casă ca doi dușmani, fiecare cu viața lui. Dacă una ajunge deputată, alte zece o dușmănesc, socotindu-se mai în drept să ajungă ele, începe concurența și asaltul de toate felurile asupra instructorilor de partid. Apare în fiecare sat un personaj caracteristic pe vremea aceea: "nana Floarea", gazda instructorilor de partid; chefurile și destrăbălările se țin lanț, noapte de noapte. Ședințele se desfășoară duminică dimineața și autoritățile fac fel de fel de activități pe timpul slujbei religioase. Unii, mai ales cei bătrâni, se mai duc la biserică, dar observă că preotul vine cu pastorale de unde citește, spre mirarea lor, lucruri ce le aud și de la instructorul de partid și bietul credincios nu mai știe ce să mai creadă. Renunță și la biserică, scârbiți de lume și de tot. Noroc că mai există și băutura pe lumea asta. Se bea ca să se uite și curând se va bea de dragul de a se bea.

La școală, copiii învață din cărți traduse din rusește cu aceleași chipuri sovietice, elevul este educat în dragostea nemărginită pentru patria socialismului biruitor, a lui Lenin și Stalin. La grădinițe, tovarășa, după ce îmbracă copiii în haine rusești îi învață să cânte și să se joace: "Nișchi vela, nișchișo, La Rusia harașo !"

Școala noastră de la sate, cea cu șapte clase, ce scotea în fiecare an absolvenți în stare să citească și să înțeleagă cărți religioase, de agricultură, literatură și istorie, ziare și reviste la care sătenii erau abonați, școala, care învăța pe copii să judece cu capul lor, se vedea redusă la patru clase primare, cu

absolvenți numai buni să bată din palme și să asculte tot ce li se poruncește.

BISERICA DĂRĂMATĂ

Am lăsat mai la urmă un fapt, o tragedie a celor vremuri: prigoana asupra Bisericii unite cu Roma. Această problemă a fost una din principalele obiective ale dictaturii proletariatu-lui. Regimul ateist ura orice fel de credință, dar pentru a distruge Biserica unită era un motiv în plus: statutul Bisericii unite nu admitea aproape nici un amestec al statului în treburile ei interne.

În biserica ortodoxă, dintotdeauna puterea politică a avut un cuvânt greu de spus. Domnitorii noștri, fie lăudați și iertați, își alegeau ei arhieriei care să le păstorească supușii și deci am avut arhieriei după valoarea morală și intelectuală a domnitorilor. Când a fost domn Constantin Brâncoveanu, am avut și un arhiepiscop pe potrivă: Antim Ivireanu. O dată cu modernizarea statului român, dreptul de alegere al ierarhilor a intrat în seama deputaților ortodocși din parlamentul țării. Când s-au făcut acele regulamente nu s-a gândit nimeni că va veni ziua când ierarhii bisericii vor fi aleși pentru distrugerea credinței în Dumnezeu și pentru discreditarea Bisericii.

Or, în Biserica unită acest lucru nu era posibil. Nu se poate spune că uniții au fost mai creștini decât ortodocșii, dar, având o organizare ce exclude intervenția politicului în afacerile bisericii, acest fapt o făcea ca și invulnerabilă. Nu voi urmări aici șirul decretelor guvernului Groza ce au dus la oprirea Bisericii unite, ci cum s-au manifestat lucrurile în satele din Țara Făgărașului. Se zvonise încă din primăvara anului 1948 că poliția, fie direct, fie prin preoții ortodocși, căuta preoți uniți care să treacă la biserica ortodoxă. Totul s-a petrecut exact ca în Ucraina sovietică. Ierarhii bisericii unite nu conteneau să anunțe pe preoți despre aceste întâmplări și să-i îndemne la suferință și rezistență. Urmarea a fost că

vreo câțiva fricoși au luat-o înainte, dezertând. Alții au anunțat că nu mai vor să fie preoți deloc, dar securitatea i-a luat frumos de guler și, cu amenințări, i-a silit să-și facă serviciul de coadă de topor până la sfârșit.

Părintele Ion David, preotul satului meu, Gura Văii, se aștepta să fie arestat. De câțva timp nu mai dormea acasă, ci în vecini. Fetitele le trimisese la o soră de-a lui. Era în toiul coasei. Ziua, mai cu fereală, mai pe față, se ducea cu noaptea-n cap să-și cosească iarba și să-și uște fânul. Și au venit într-o seară târziu. Jeep-ul de proveniență american (la sfârșitul războiului, aceste mașini au ajuns în slujba securității) s-a oprit cam la două sute de metri de casa parohială. A fost înconjurată grădina și casa. Securității au sărit poarta, au spart ușa și au intrat, căutând peste tot. La fel în șură și în grajd. În șură au descoperit un teanc de scânduri și căpriori, pe care părintele le muncise cu mâna lui în pădure. Au tras în șopru cu fân cu pistoalele și au strigat să iasă afară, apoi au plecat. Au revenit a doua zi cu un camion și au încărcat toate scândurile, ducându-le la securitate. Din astea au construit, în pivnițele vilei doctorului Giurca, celule pentru cei arestați. În urma operațiunii, părintele David se simțea ușurat. Acum știa numai una: era fugar și, deci, trebuia să se comporte ca atare. Cei mai mulți dintre preoți, odată prinși, au fost duși la securitate; a trecut o săptămână și nu li s-a dat drumul. După două zile au fost arestate și preotesele. Pentru prima dată în viață părintele David se mângâie la gândul că nu avea preoteasă: îi murise cu câțiva ani înainte. Norocul părintelui David de a nu fi prins l-au avut și alți preoți, ca Moldovan din Recea, Motoc din Săsciori, Radeș din Berivoi. Și în anii următori pașii noștri s-au mai întâlnit cu ai lor.

SE STRÂNG RĂMĂȘITELE

De cum am ajuns în sat, am luat legătura cu ceilalți fugari. Primul a fost colegul meu de facultate, Laurean Hașiu, din Breaza. Încă din liceu era poreclit Leu. Era în anul al

treilea la Agronomie. În toamnă mă vizitase câteva zile la Jibert. Profitând de iarna fără zăpadă, ne întâlneam săptămânal. Avea un aparat de radio acolo unde stătea el ascuns, așa că venea totdeauna cu știrile cele mai noi. De obicei acestea erau rele. Mi-aduc aminte de cea prin care Stalin a anunțat lumii că Uniunea Sovietică a detonat prima bombă atomică.

Cu Leu am mers la Hașiu Andrei din Pojorta. Acesta era fugar de la Arad, de la alegerile din 1946. Fusese muncitor la uzinele de vagoane de acolo. Venise acasă și mai bine de doi ani a stat și nu a stat ascuns. Ziua lucra la joagărul tatălui său tăind scânduri, dar având pușca totdeauna la îndemână. Șeful de post, Mureșan, știa de el, însă nu îndrăznea să-l prindă. De altfel, pe vremea aceea bănuiam că Mureșan era un om de-al nostru. Andrei era omul care nu putea trăi fără să acționeze. Înalt, spătos, cu o sănătate de fier, era veșnic preocupat de o idee pe care voia să o materializeze. Împreună cu fratele său, Ghiță, a modificat joagărul tatălui său, din vertical cu pânză făcându-l orizontal cu două pânze și l-ar mai fi modificat dacă i-ar fi lăsat tatăl lor. Iarna mergea la vânătoare prin mlaștina Parasca din marginea satului. Venea cu fel de fel de planuri cu privire la aceste mlaștini: să le planteze cu plop sau să le transforme în lacuri pentru păstrăvi. Mă vizita la unchiul Vasile. Dând la mine de o carte de stupărit, s-a entuziasmat de această meserie și s-a apucat să confecționeze lăzi. Era o fire foarte sociabilă, își crea prieteni cu ușurință. Vizitase pe toți preoții și învățătorii din satele din jur, precum și frunțași politici de orice fel. Avea răbdare să asculte părerile altora. Mai găsea timp să și citească mult, ajungând la biblioteca frunțașului țărănist Hariton Moldovan. În acei ani, gazda întrunirilor de noapte era părintele Stanislav din Lisa. Acolo se puneau țara la cale și se făceau planuri până târziu. Nu știu de când am început să-i zicem "Baciu", porecla a prins și cu această poreclă a rămas până la moarte.

În Berivoi stăteau ascunși mai mulți fugari, fiecare cu povestea lui. Medicinistul Mihai Maga și studentul de la științe naturale Ion Chiujde de la Cluj au scăpat din beciurile securității, unde se aflau, în 15 mai, îngheșuiți sute de tineri. Un comisar a ieșit cu o listă și a poruncit să se treacă de-a stânga sau de-a dreapta lui, după cum li se cerea când își

auzeau numele. Comisarul chinuindu-se să descifreze lista, ei au trecut în dreapta și nu în stânga, după cum li se poruncise. Ceilalți studenți și soldații ce-i păzeau au observat mișcarea, dar n-au spus nimic. Ajunși afară, n-au mai tândălit locului, ci s-au ascuns până au avut ocazia să plece din Cluj.

Gilu Radeș, student la Politehnică în Timișoara, scăpase nici el nu știa prin ce minune. Gheorghe Șovăială, muncitor la Brașov, absolvent al liceului Astra, era acasă la Berivoi când s-au făcut arestările la Brașov. Surprins în casă de un echipaj, n-a mai avut ce face decât să stea locului și să încerce altă stratagemă. Nu s-a lăsat intimidat și le-a spus celor care-l invitau să meargă la Făgăraș:

-Știu de ce mă cheamă ! Vor să mă trimită în U.R.S.S. Îs tare bucuros să văd Uniunea Sovietică. S-a îmbrăcat frumos și, înainte de plecare, a voit să meargă la W.C. Un ofițer de securitate îl însoțea, dar Gheorghe, în loc să intre pe ușa W.C.-ului, a deschis una alăturată, care dădea în grădină, făcând câteva zgomote în concordanță cu situația. Când însoțitorul și-a pierdut răbdarea și a deschis ușa, era prea târziu, că Gheorghe al nostru era departe. Nelu Novac și Silviu Socol au scăpat de la arestarea din mai 1948. Silviu a văzut mașina securității oprindu-se la marginea satului și, bănuind de ce vin, a alergat la Nelu, dispărând amândoi.

În 15 mai, din Făgăraș au fost arestați și duși la Brașov vreo 40 de inși, între care Virgil Mateiaș și ing. Gheorghe Toader, unii făcând parte din organizația de rezistență, alții numai bănuți. Între aceștia erau mulți elevi de la liceul "Radu Negru". Atât în Berivoi, cât și-n alte sate erau și alți studenți și elevi fugari, unii fără să se știe vinovați cu nimic. Era destul ca mașina securității să se oprească în uliță, pentru ca toți tinerii din vecini să dispară de acasă. Cu vremea, securitatea și-a schimbat tactica, folosind metode mai rafinate de capturare.

Berivenii se adunau noapte de noapte la marginea satului, schimbând de fiecare dată locul întâlnirii. Relatau noutățile aflate, comentau știrile de la radio, își făceau planuri de viitor și, spre zori, se despărțeau. Am luat legătura cu ei și ne întâlneam, toți nouă, săptămânal.

Care ne erau gândurile ? Ce speranțe aveam pentru viitor ? Începuse, se pare, războiul Coreii. Faptul nu ne-a

bucurat deloc. Nu înțelegeam de ce Apusul dădea mai mare importanță unei foste colonii japoneze decât Europei răsăritene. La vremea aceea ni se păreau tare slabe și țările apusenă. Partidele comuniste de acolo obțineau victorii mari în alegeri și se putea aștepta oricând ca o țară occidentală să ajungă sub comunism. Cel mai optimist era Baciuc. El judeca așa: "Dacă lagărul socialist a atacat în Asia și americanii au primit lupta, e de presupus că același lagăr va încerca ceva și în Europa". De altfel, orice s-ar fi întâmplat noi trebuia să fim pregătiți. Am început să ne facem un plan. Urma să luăm legătura cu toți fugarii din împrejurimi, să contactăm grupul generalului Dumbravă, despre care se vorbea că duce lupte în Munții Muscelului. Nu știu dacă generalul Dumbravă era una și aceeași persoană cu colonelul Arsenescu. După cum ne va povesti omul care a luat legătura cu el, cel ce-și zicea general era un om cu părul alb, or un colonel activ, cum a fost Arsenescu, nu putea avea vârsta părului albit.

Am luat legătura destul de ușor cu elevii Ion Ilie din Sâmbăta-de-Sus și Remus Sofonea din Drăguș, și ei scăpați de arestările din 1948. Curând îl vom găsi pe Gelu Novac, fiul profesorului de matematică de la liceul "Radu Negru", care era adăpostit atunci la niște rudeni de-ale lui în satul Mărgineni.

În primăvară l-am găsit pe Marcel Cornea, student la Farmacie în Cluj. Era fiul farmacistului Iacob Cornea din Șinca-Veche. Acesta, tot umblând să ne caute, era gata să fie prins. Povestea când ne-am întâlnit:

-Moșule, pentru tine era gata s-o pătesc. Stam într-un cap de sat în Șinca-Nouă. Știa mai toată lumea dimprejur de mine. Într-o seară vine un vecin și mă strigă, spunând că la el ai venit tu și mă chemi acolo: De bucurie, nici nu l-am întrebat cum arăți, nici pistolul nu l-am luat, nici măcar pe fereastră nu m-am uitat să te văd, ci am alergat cât mai repede în casă. Nu erai tu. Văzând că am căzut în cursă, am mers la noroc. I-am zis:

-Mă duci dumneata la Gavrilă ? Unde-i ? În pădure ?

-În pădure, mi-a răspuns el, mergem acum. I-am promis că merg, numai să-mi iau niște haine și să aduc pe cineva din cei fugiți. Între timp, afară începuse să plouă. Insul avea o pelerină bună de ploaie și mă uitam la ea.

-Ce ploaie zdravănă, zic eu, și uite că am plecat dezbrăcat !...

-Ia, frate, pelerina mea, noi avem destule, ne dau americanii.

I-am luat pelerina și am ieșit zicând gazdei:

-Hai să închizi câinele undeva, să nu ne mai latre când venim.

Ajuns afară la poartă:

-Du-te imediat la miliție și anunță că un partizan a venit la dumneata din pădure și ține-o una și bună că eu n-am fost și nici nu m-ai cunoscut.

Am plecat la gazda mea și i-am expus situația. Mi-am luat lucrurile și am plecat din Șinca. Omul s-a dus la miliție, milițianul a venit cu securitatea și l-au "arestat" pe partizan. A fost luat și omul respectiv, dar s-a întors în aceeași seară acasă. Lucrurile s-au liniștit pentru un timp, desigur că securistul n-a vrut să se facă de râs pentru prostia lui.

Marcel Cornea a ajuns în satul Părău și ne povestea lucruri de-a dreptul minunate, atât de minunate că, împreună cu Baci și Profesorul (de aici înainte așa-l vom numi pe studentul Ioan Chiujdea), ne-am dus în satul Părău, unde mă găseam în fața unei adevărate epopei. Ca elev de liceu, de la colegii din partea locului, știam că unii oameni din satele lor, bărbați și femei, luptaseră în armata română ca voluntari în primul război mondial. La fața locului, realitatea era și mai grozavă. De ce oare n-a fost scrisă ? Nu trebuia înfrumusețată cu nimic, că nu era nevoie, trebuia numai să fie povestite faptele așa cum s-au desfășurat ele. Câte prostii nu s-au tipărit între cele două războaie mondiale, iar ce ar fi trebuit să rămână a fost dat uitării. Iată cum s-au petrecut faptele: în 1916 armata română intră în Ardeal și prin septembrie ajunge în acest colț din Țara Făgărașului. Aici, în patria lui Aron Pumnul, care s-a născut în Cuciulata vecină, preoții și învățătorii, nepoți de-ai revoluționarului pașoptist, au pregătit poporul pentru ziua eliberării. Așa că n-a fost de mirare că armata română a fost primită așa cum a fost: cu steaguri tricolore și cu prapurii bisericilor, cu flori și pâine albă, în dangăte de clopote. S-a găsit și un comandant militar cu vederi largi, care a primit voluntari pe toți tinerii din aceste sate, băieți și fete de 17-18

ani, băieții în plutoane, iar fetele ca surori de caritate. Câteva fete au ținut morțiș să fie primite (și au reușit până la urmă) ca luptătoare, îmbrăcând uniforma militară, instrucția făcându-se din mers. Așa s-au dus cu armata română prin pădurile pe care ei le cunoșteau așa de bine. Au rămas sub arme și în retragerea în Moldova și au luat parte la luptele de la Mărășești și în împrejurimi, până la sfârșit. S-au întors victorioși câți au mai rămas în viață și, după campania Tisa-Budapesta din 1919, au venit în sat, au pus mâna pe plug și pe furcă, fără să sperie pe cineva că au făcut cine știe ce lucru mare. Până a murit, generalul ce i-a înrolat voluntari (iată că l-am uitat și eu numele !) mai venea în sat ca invitat la sărbători naționale. Oamenii mi-au arătat o mulțime de fotografii îngălbenite de vreme, așezate lângă icoană. Apoi uitarea s-a așternut peste faptele din trecut. Uitarea și nepăsarea. Câțiva invalizi căpătaseră permise gratuite pe C.F.R. și, ca să-și câștige pâinea, se duceau la București ca negustori ambulanți. Acestea le-au fost anulate de guvernul Groza. Când a început al doilea război mondial, Antonescu n-a primit voluntari, dar, după 23 august, fiii celor din 1916 s-au înrolat în armată, mergând până la Tatra. Dintre aceștia s-au recrutat luptătorii dintr-o organizație locală de rezistență împotriva comunismului.

Unul din voluntarii din 1916 era învățătorul Ion Pridon. Capitan în rezervă, se bucura de autoritate necontestată în fața foștilor voluntari. Ajutat de un dascăl mai tânăr, Boamfă, mai târziu, de Marcel Cornea, au organizat oamenii pe plutoane, pe sate, cu parole, ca pe front, cu jurământ militar. Învățătorul a ținut să ne prezinte câteva plutoane. A dat niște ordine și seara, la o anumită oră, într-o anumită casă, plutonul era prezent: bătrâni potoliți, dar hotărâți și tineri cărora le sticleau ochii de a face lucruri mari. Hotărât lucru, aici exista o tradiție a eroismului și o școală a lui. Era încă vremea șezătorilor. Doamna Pridon ne-a dus într-o astfel de adunare unde erau femei bătrâne (dintre care unele foste luptătoare în 1916), tinere neveste, fete mari și fetițe de pe băncile școlii. După cum am fost primiți, am văzut cât de iubiți erau învățătorul și familia lui în sat și de aceea am fost primiți și noi la fel. Trăind mai mult izolați și veșnic temători, prezența noastră într-o șezătoare ni se părea un vis. Firi

sociabile, Baciú și Marcel, după câteva glume, s-au încadrat repede în veselía generală. Cu firea mea rezervată și pusă pe filozofie, și deci condamnat iremediabil de a nu fi niciodată fericit, mă gândeam privind aceste femei și fete: Doamne, ce zestre sufletească se află-n sânul poporului nostru ! N-am putut rămâne la gândurile mele, că două fete au venit și mi le-au stricat amintindu-mi gluma că "cine stă posomorât, se face fecior urât", și m-au integrat pe post de vârtelniță, punân-du-mi în brațe o jurubiță de tort și iscodindu-mă cu fel de fel de întrebări șirete, până am intrat și eu în ritmul șezătorii.

Învățătorul Pridon se afla în legătură cu unii oameni politici din București și cu militarii de la Brașov, care-i temperau zelul. Dacă ar fi fost după el, ar fi lansat un atac asupra Brașovului cu oamenii ce i-ar fi putut mobiliza. Am convenit ca Marcel Cornea să rămână în continuare la dânsii și să păstrăm o legătură permanentă. Mi-am permis, ca unul trăit și pățit, să-l rog pe învățătorul Pridon să fie mai prudent: să nu se strecoare între ei vreun agent. A răs și m-a bătut prietenește pe umăr: "Dragul meu, în satele noastre nu se nasc trădători." Și-mi pare că învățătorul Pridon avea dreptate. Trădarea și vânzarea vor veni din altă parte, peste un an. Bunul învățător judeca lumea după sufletul lui curat.

Am trecut apoi în satul vecin, Veneția de Jos, unde lucrurile erau la fel ca și în Părău și unde am dat peste fostul coleg de clasă Virgil Radocea, ascuns și el și căutat de securitate. În Veneția de Sus am găsit alți oameni, al căror nume le-am uitat, în afară de cel al colegului de clasă al lui Marcel: Horia Drăghici, omul care ne-a condus apoi în Comana de Jos, unde am stat la un veteran din primul război mondial, pe nume Clem, ce făcuse aici același lucru ca și Pridon în Părău și cu care, de altfel, era în legătură. Am ajuns în satul lui Aron Pumnul, de unde rețin numele familiei Cantor. În Crihalma am tras la un bărbat deosebit, Cornel, și tot aici am luat legătura cu un fost colonel de aviație, Albu, aflat în legătură cu o organizație militară din București. Am trecut apoi în Dăișoara, la familia Vasile Mureșan, ce ne va fi gazdă peste un an. Am trecut dealul pe la cunoscuții mei, români și sași; între ei, neschimbat și dârz rămăsese Gheorghe Buta. Și așa am fi putut merge din sat în sat, străbătând

toată țara. Îmi pare rău că nu mai rețin numele tuturor oamenilor pe care i-am cunoscut în satele acestea cu 42 de ani în urmă.

NE-AM URCAT LA MUNTE

Ne-am întors toți trei la poalele Munților Făgăraș, plini de optimism. Aici, între timp se întâmplaseră câteva lucruri. Mihai Maga, medicinistul, a fost prins printr-o întâmplare stupidă, fără măcar să se poată apăra sau fugi. Neputând fi acuzat de lucruri importante, va fi condamnat și va ieși peste câțiva ani din închisoare, când ne va fi de mare folos.

În schimb, aveam un fugar nou: Ghiță Hașiu, fratele lui Andrei Hașiu, din Pojorta. Ei vor fi cunoscuți între noi cu numele de Ghiță și Baci. Odată, când nu era acasă, a venit o mașină cu securiști și au făcut percheziție. Greu de înțeles cum aceștia s-au îndreptat direct spre o bucătărie de vară, unde Ghiță avea o ascunzătoare și o armă pe care o ținea pentru noi. Securiștii au plecat răsând, iar Ghiță, informat de ce se petrecuse acasă, s-a ținut departe.

În noaptea de Sfântul Gheorghe, când ne-am întâlnit, am hotărât să ne retragem la munte cu toții. Ne-am dat întâlnire "la Mesteceni", deasupra satului Gura Văii, pentru noaptea de 1 mai 1949. Am fi putut fi mai mulți, căci ar fi fost destul un singur semn și sute de oameni ar fi lăsat totul și ar fi venit alături de noi. Însă ce să fi făcut cu atâția oameni? Vrând-nevrând, trebuia pornită o acțiune imediată, pe viață și pe moarte. Așa că am hotărât ca toți cei ascunși sau aflați liberi în sate să rămână acolo până când va fi nevoie de ei. Noi nu mai aveam ce pierde, deoarece eram urmăriți și condamnați în contumacie.

Mai întâi am căutat un loc potrivit pentru o tabără. Am găsit un platou neted, așezat la întretaiera dintre două pâraie, pe un picior de munte, cum i se spunea la noi. Locul era camuflat de o pădure tânără de brazi și putea fi bine apărat, chiar dacă am fi fost atacați din toate părțile. Valea

Pojorții era departe, încât nu se auzea aici vuietul apei și aveam vedere asupra tuturor munților din jur. După o zi de muncă, patru corturi tremurau în bătaia vântului, lăsând la mijloc un careu acoperit de mușchi. Din câteva lespezi de piatră am alcătuit mese și scaune. Îi ziceam "masa tăcerii". În două colțuri de tabără făceam de santinelă ziua și noaptea. Deasupra unei vetre de piatră se legăna, atârnat de o cujbă, ceaunul pentru mâncare. Armele erau rezemate pe rasteluri, la ușa corturilor. Haine, fiecare și-a adus fel de fel de boarfe, mai subțiri și mai groase, pelerine, pături. Numai perne nu ne-am luat, le-am confecționat din saci în care am băgat frunze uscate și mușchi. Tot bagajul îl adusesem în două rânduri. Nici vorbă să poată fi mutat la nevoie într-un singur transport. Încă nu ne dădeam seama câte lucruri de prisos aveam. A trebuit să părăsim, în urma ciocnirilor cu securitatea, echipamentul în plus sau să-l lăsăm în seama ursului din peșteri, pentru ca până la urmă să rămânem la o uniformă practică: o pereche de bocanci ușori, care să nu alunece și să nu facă urme; ca haine de corp: o cămașă mai groasă, o haină din postav bine bătut, de culoare gri sau seină, pentru a nu fi pătrunsă de ploi și pentru a se usca repede, cu puține buzunare, cu guler mic sau deloc, fără căptușeală, ca să nu țină umezeală și să nu se agațe de crengi; de asemenea, pantaloni până din același material de postav, comozi la mers și țări la rupere. Pe timpul verii erau buni cei confecționați din ceea ce pe vremuri se numea prin târguri "piele de drac": o țesătură deasă și tare despre care se spunea că n-are moarte. Pe picior, deasupra bocancilor, o pereche de jambiere de piele îți protejau gambele de lovituri, de apă, de șerpi și de frig. O pereche de indispensabili. În raniță, un schimb de lenjerie de corp și, poate, și o flanelă. Cea mai importantă piesă era cojocul de oaie, confecționat din piei de mioară cu lână de toamnă, tăbăcit fără sare, pentru ca la umezeală să nu absoarbă apa, destul de larg pentru a te cuprinde și destul de lung pentru a-ți acoperi genunchii. Pe cap, o căciulă rusească din blană de oaie, cu pielea moale, pentru a nu sta ca o scândură pe cap. Ca raniță: ranița militară românească, având curele din piele, prinse la colțuri, impermeabilă, pentru ca la nevoie, să poți duce apă în ea și să n-ai probleme când treci râurile. O foaie de cort destul de mare, să te acopere tot,

de ploaie și zăpadă. Toate trebuiau să intre în raniță, lăsând loc pentru o gamelă din aluminiu, eventual pentru ceva de mâncare, câteva unelte (ace, ață, sulă, cuie) pentru bocanci și sfori pentru toate trebuințele. Apoi, cuțit cu teacă și, prin buzunare, chibrituri sau amnar, cremene și iască pentru foc, bine învelite, pentru a nu se uda. Nu trebuia să lipsească o bucată de săpun fără miros, ca să nu fi ușor urmărit de câini.

Trei lucruri le-am socotit de aur pentru viața pe care am dus-o: căciula rusească, rucsacul nemțesc și cojocul românesc. Căciula românească nu-ți acoperă urechile, ți-o dau jos de pe cap crengile, încât noaptea riști să nu ți-o mai găsești sau ești tot cu mâna pe ea, ca să ți-o îndeși pe cap. Căciula rusească o legi sub bărbie, poate bate vântul, poți trece prin frunzișuri și nu îți cade decât cel mult cu cap cu tot. Traista românească și desagii, orice formă ar avea, îs incomode, se agață de crengi, te trag într-o parte și trebuie să tot ții de ele. Rucsacul german e cel mai potrivit pentru a duce greutatea. Încărcătura se mulează pe spinare, se face una cu tine, nu pendulează, îți lasă, mai ales, mâinile libere, te poți strecura cu ușurință printre crengi și prin locuri prăpăstioase, când șezi ai un spătar de care să te rezemi și, la nevoie, poți dormi cu capul pe ea. Și, cum am spus, dintre toate felurile de rucsace, ranița militară românească dinainte de 1944 e cea mai potrivită. Cojocul românesc e cea mai necesară haină. Intrat în el, având genunchii acoperiți, cu căciula pe cap, te poți culca în zăpadă. Se udă greu, dar se usucă ușor și ține cald și când e ud. Din păcate, are volum mare, dar, dacă pielea e bine tăbăcită, se poate strânge mai bine. Când ajungeai obosit într-un loc, dacă erai ud, îți schimbai ciorapii și hainele de corp cu cele din raniță, uscate. Le luai pe cele ude pe deasupra, să se usuce, bocancii ți-i puneai la cap sau, dacă era ger, la piept, ca să nu înghețe și să nu te mai poți încălța când te trezeai; îți băgai picioarele în raniță. Dacă ploua, puneai foaia de cort deasupra cojocului, fixai cu patul armei cojocul între genunchi și adormeau cu arma la piept, sub cojoc. Când te trezeai, hainele de corp erau uscate, un rând le dădeai jos și le puneai în raniță, te încălțai, îndesai cojocul în raniță, îndoiai foaia de cort sub capacul ei și în câteva minute erai bun de drum. Dacă aveai timp, sub cojoc erau bune niște frunze uscate sau măcar răscolite cele de la fața locului, sau niște crengi rupte pentru

a nu se atinge jocul direct de pământul ud și pentru a te feri de apa de ploaie ce curgea pe sub tine. Pînă însă să învățăm lucrurile acestea a durat un timp și învățătura s-a făcut cu multă suferință. Inițial am avut pufoaice rusești, dar acestea, odată ude, nu se mai usucă niciodată și, odată rupte sau găurite, îți scot crengile toată vata și zdrențele din interior.

Cam același lucru s-a petrecut și cu mîncarea. La început ne-am luat din sate fel de fel: pîne, slănină, paste făinoase, orez. Ba Gelu Novac a adus și o carte de bucate, cu calculul rației alimentare și cu numărul de calorii. Dar alimentația științifică nu era pentru noi. Mai întîi că aceste lucruri se găseau greu pe atunci, chiar și de cei liberi. Cu timpul am ajuns la o alimentație standard: mămăligă și brînză. Mălaiul se putea procura mai ușor, atît de la ciobani cît și din sat. E destul de rezistent la mucegăire, dar și mucegăit își revine dacă-l pui la soare sau numai dacă-l "ostenești" purtându-l legat deasupra raniței în vînt. Brînză se procura de la ciobani. Pe atunci, în Munții Făgărașului se făcea numai brînză de burduf, care, într-un volum mic, însuma o cantitate mare de energie. Mai era nevoie de sare și de o oală de aluminiu, care, legată deasupra raniței, nu făcea zgomot cînd se lovea de crengile copacilor. Luciul metalic trebuia mascat permanent de funingine.

Problemele grave rămăneau în seama viitorului. Eram fericiți că eram vii, sănătoși, optimiști și cu toții împreună. Mai târziu îi vom zice acestui timp: "Epoca Romantismului". Am continuat să legăm firul cu forțele anticomuniste, din locuri pe unde n-am fost pînă atunci. Pe lângă oamenii din satele noastre ne-am găsit repede sprijinitori în Dejan, Recea, Iași, Săvăstreni, Săsciori, Copăcel, Lisa, Voievodeni. Am trecut apoi la așezări mai îndepărtate. La Voila îl aveam pe morarul din sat (numele l-am uitat). În Sîmbăta de Jos, pe Bolovan și, din păcate, pe Gălbingea, în Boholț - pe Cristea, în Cincu-Mare - pe frații Gavrilă și pe frații Comșa, în Merghindeal - pe Dăișoreanu și Leancu.

Se potrivise că tocmai atunci au fost răspândite, prin baloane satelit, manifeste din străinătate. Unele erau iscălite de Consiliul Național Român din Franța, iar altele purtau sigla regelui Mihai. Au fost găsite pe întreg teritoriul Țării Făgărașului. Prin ele se dădea curaj și speranță de salvare de

sub comunism. Oamenii erau bucuroși că românii din străinătate nu i-au uitat. Ce puțin trebuia făcut pentru a ridica moralul și speranța unui popor îngenunchiat ! Dar aceste manifeste aveau și o parte rea. Lumea îndată a și tras concluzia că străinătatea ne va ajuta. Zi de zi, mai aici - mai colo, se ridicau tot mai mulți îndrăzneți. Într-un loc se ardea steagul roșu, într-altul oamenii se împotriveau la formarea ariilor, într-altul era alungat un activist din sat. În Porumbacu-de-Jos, un crud secretar de partid a fost împușcat. Securitatea răspundea dur, dar lumea nu se înpăimânta. Se părea că, într-adevăr, lucrurile mergeau spre o ridicare generală a țării. Ne gândeam că cei din străinătate urmăresc anume acest lucru și că se va da semnalul unei revolte generale, care nu trebuia să ne prindă nepregătiți. Baciul a alcătuit un manifest către oamenii din Țara Făgărașului. Era o chemare la ridicare a tuturor de a pune mâna pe arme pentru a ne apăra libertatea și pământul românesc. Nu mai țin minte conținutul întreg, dar se termina cu versuri de Aron Cotruș :

"Române cel tare, nu plânge,
Răspunde sângelui prin sânge,
Averea, de ți-ar lua-o cineva,
Și nu vei ști de a o apăra
N-a fost nicicând a ta."

Manifestele au fost trase la șapirograf, împachetate și păstrate la doi oameni de încredere, pentru ora când va fi nevoie de ele.

O dorință mare a noastră a fost de-a lua legătura cu luptătorii de peste munți. La vremea aceea numele generalului Dumbravă și al colonelului Arsenescu erau pe buzele tuturor. Nu știu dacă însemna una și aceeași persoană. Circulau, desigur, o mulțime de exagerări: o linie de apărare săpată în stâncă, în Munții Cremenii; arme speciale aduse din străinătate cu avioane care ar fi aterizat acolo; mii de luptători, cărora securitatea, trimisă asupra lor, nu avea ce le face. Se vântura și un cântec :

"Cînd strigă Dumbrav-o dată
Se adună țara toată
Să lupte și să ne scape
De la rău și de la moarte."

În serile liniștite, se auzeau până la poale bubuituri de tunuri și de alte arme grele. Ni se întâmpla chiar nouă să întâlnim oameni de la care, cerând arme sau alimente, să ne spună : "De ce nu vă duceți, fraților, la Dumbravă, că are de toate. Păcat să vă primejduiți viața umblând prin sate, unde sunteți urmăriți." Ba odată, mergând la un bogătaș local, fost cârciumar și acum vânzător la cooperativă, să ne dea alimente și, observând că omul ar pretinde plată, l-am întrebat cât ne costă :

-Cât vreți dumneavoastră, dar, vă rog, faceți-mi plata în dolari, că banii ăștia românești iar se fac de nimic.

Am încercat să-i explicăm acestui om că nici bani românești nu avem, că pe noi nu ne plătește nimeni, dar nu cred că l-am convins. Mai degrabă a rămas cu impresia că vrem să ținem dolarii numai pentru noi. S-a înscris din timp la Frontul Plugarilor, a lăsat cooperativa în casa lui, iar singurul copil l-a băgat la comuniști. Cel puțin mamă-sa era foarte mândră de el :

-Să vedeți cum zice și cum face, de crezi că-i chiar comunist !

La urmă, văzând că refuzăm marfa, ne-a dăruit-o, dar să-i facem o chitanță că ne-a ajutat. I-am dat-o. A scris-o Baci, foarte ironic: "Rugăm pe cei ce vor supraviețui să plătească prezentătorului contravaloarea la atâta marfă, fără de care noi n-am fi putut trăi pentru a muri". Trebuie că acesta a vorbit cu alții, deoarece încă doi îmbogățiți și-au oferit darurile. Era vorba de doi frați ai prefectului comunist de Făgăraș, care adunaseră fel de fel de bunuri furate de la sași în 1945. Voiau să se asigure și pe lumea cealaltă, de cumva ar cădea comuniștii de la putere.

Pentru a lua legătura cu grupul Arsenescu-Dumbravă, am trimis în două rânduri pe un om de nădejde, Gheorghe Cordea, din Gura-Văii. Oamenii din partea locului făceau comerț cu vite, mai ales cu oi, trecându-le munții. Unul dintre aceștia a fost omul nostru. Sub motiv că târguieste oi, a trecut pe la stânilor din masivul Iezer-Păpușa, întrebându-și prietenii dacă nu au legătură cu luptătorii din munți. Careva l-a dus în fața unui bătrân, care susținea că este generalul Dumbravă. Acestuia i-a relatat despre existența grupului nostru. Bătrânul ne-a transmis să activăm pe versantul nordic al Munților

Făgăraș. Au rămas înțeleși ca legătura s-o facem prin ciobanul Tucă. În august, trecând din munte în munte, am reușit să-l găsim pe cioban, dar el nu mai avea legătura cu generalul. Omul era convins că cel cu care vorbise era altcineva decât colonelul Arsenescu. În anul următor, de la Tucă și de la alți ciobani, am auzit următoarea versiune despre moartea colonelului Arsenescu:

Într-o zi, colonelul a plecat cu o grupă din oamenii lui să pescuiască. A abătut râul pe o albie veche; dezbrăcat și dezarmat, căuta pești în bălțile rămase după retragera apei, în timp ce câțiva făceau de pază pe țărm. Unul dintre aceștia ar fi fost agent infiltrat al securității; respectivul ar fi tras în colonel, omorându-l, apoi ar fi fugit. Cu această versiune am rămas de atunci, versiune reconfirmată de mulți ciobani întâlniți în anii următori. Arestat la securitate în anul 1976, la București, am aflat că sfârșitul colonelului Arsenescu a fost altul. Nu știu dacă versiunea de mai sus a fost inventată de Arsenescu însuși, ca să-și piardă urma, sau de securitate, ca să liniștească lumea care trebuia să știe că este mort. Noua versiune era că Arsenescu, după ce și-a dat seama că nu mai are rost o rezistență în stil mare, a cerut oamenilor să se risipească, iar el s-a ascuns în casa unui țesător din Câmpulung-Muscel. Fiind prins și arestat, a fost condamnat la moarte și executat. Tot atunci, în munți, am aflat că pe Râul Doamnei acționa o altă grupă de luptători, condusă de doi frați Arnăuțoi din Nucșoara. Cu ei se afla și o fată pe nume Maria. Pe Argeș combătea grupul studentului Marinescu, iar pe Topolog, după cum am aflat ulterior, altul, avându-i în componență pe cunoscuții noștri Ion T. Moldovan și N. Diaconescu din Aref-Argeș. Ne-am întors în tabără după două săptămâni de căutări.

VIATA DE TABĂRĂ

Uitându-mă în urmă, nici unul din cei cincisprezece câți eram în grupare, ca și cei pe care îi vom întâlni în rândurile

următoare, nici unul nu era atras spre o viață de aventură. Am primit-o ca pe o datorie, dureroasă, dar necesară. Nici unul dintre noi nu s-a considerat dintre cei ce dau cu barda-n lună cu orice preț. Dacă lumea ar fi fost lume și țara-țară, am fi fost niște oameni pașnici, ce n-ar fi dorit să se deosebească cu nimic de semenii lor.

Studentul Ion Chiujdeza voia să ajungă profesor, să facă "oameni" din copiii celorlalți. Ghiță Hașiu ar fi vrut să rămână ce a fost: plugar și meșter de acoperișuri, ca și tatăl său. Când ne opream în păduri, își dădea cu părerea despre fiecare brad întâlnit, adică la ce-ar fi bun, iar când întâlnea brazi uscați simțea o durere fizică la gândul că vor putrezi fără folos. Fratele său, Baci, după ce s-a entuziasmat de stupărit, se apucă să altoiască pomi pădureți în vremea când ne adăpos-team în pădurile de la poale. Elevii purtau încă în raniță cursuri de matematică și unii urmau să fie uciși pe când le aveau la ei. Dintre ei numai Gelu Novac era mai lămurit în ceea ce va face. Voia să ajungă constructor de avioane și preot de Roma. Gheorghe Șovăială plănuia un submarin de apă dulce, un fel de torpilă. Gândindu-mă bine la cea mai însemnată însușire din acele vremuri, am ajuns la concluzia că a fost dragostea dintre noi. Ne cunoșteam de mici, cu toate calitățile și defectele pe care le aveau. Ne lega apoi credința în Dumnezeu. Urcatul la munte a avut darul să ne apropie și mai mult de El. Aici am înțeles mai bine strofa din marșul vânătorilor :

"Dumnezeu e mai aproape,
Îl simțim la orice pas
Prin murmur duios de ape
Și-n al codrilor sfânt glas."

Altfel înțelegeam în acele împrejurări citatul biblic: "Vulpile au vizuini, și păsările cerului cuiburi, dar Fiul Omului nu are unde să-și plece capul".

Pe proorocul Ilie, cel căutat să fie ombrât, și pe David, ce-a trebuit să ducă o viață de "partizan", îi simțeam ca frați de suferință. Am alcătuit un mănunchi de rugăciuni; le ziceam dimineata și seara. O scriu pe una pentru frumusețea ei, ca sprijin pentru cei ce se vor afla în suferință:

"DOAMNE, norii grei ai nenorocirilor se grămădesc asupra capului nostru și întrebările chinuitoare ne îngrozesc.

Deși suferim, nu cârtim împotriva ta, Preabunule, Tu ești totdeauna sprijinitorul nostru și piatra cea neclintită, pe care sunt întemeiate speranțele noastre. Tu cunoști, DUMNEZEULE, cauza nenorocirilor și grijești de soarta noastră. Plini de speranță în bunătatea Ta, nu vom lăsa să ne biruiască împotrivirile sortii, ci ne vom lupta cu curaj și cu ajutorul Tău, credem că vom ieși biruitori. Cea ce cârmuiești lumea și soarta muritorilor, cârmuiește și corabia vieții noastre la liman liniștit. În zadar ne vom lupta singuri împotriva furtunilor vieții, căci fără de Tine nu vom putea face nimic. La tine, dară, alergăm, vino într-ajutorul nostru ca lui Petru, ce venea la Tine pe apă, întinde-ne și nouă mâna ca aceleia și nu zăbovi.

Amin."

Am observat că, o dată cu trecerea timpului, eram atrași spre Maica celor aflați în suferință. Am făcut o melodie poeziei "Rugămu-ne-ndurărilor" de Mihai Eminescu, iar imnul A.S.T.R.U. l-am adoptat ca imn al nostru :

"Sub steagul tău, Marie,
Voișii ne înrolăm
Și pentru veci noi ție
Credință îți jurăm.

Refren :
Puternică Regină
În lume și în cer,
Acei ce ți se-nchină
Sînt siguri că nu pier.

Dușmanii ne-nconjoară
Cu țelul lor pierdut;
Ajută-ne, Fecioară,
Și fii al nostru scut.

Refren :

Când cetele dușmane
Cu totul le-am răpus,
În alba-ți manta ia-ne
Și du-ne la ISUS !”

Eram acolo și greco-catolici, și ortodocși. Coborând la vale, mergeam pe la preoți fără să facem deosebire între ei. Căutam mai ales pe preoții fugari: Moldovan din Recea, Motoc din Săsciori, David din Gura-Văii și Stanislav din Lisa. Ei sufereau pentru Hristos și, suferind, ne-nțelegeau și suferințele noastre. Îmi aduc aminte de o mărturisire făcută de părintele Moldovan, la marginea satului, în timp ce reflectoarele mașinii securității măturau câmpul. Tremura patrafirul preotului, dar nu a plecat până nu ne-a dat dezlegarea și nu ne-a împărțășit.

Cât timp a rămas părintele Arsenie Boca la mănăstirea Brâncoveanu am fi dorit să mergem la dânsul, dar era prea urmărit și ne temeam să nu facem rău mănăstirii, dacă s-ar afla. În toți cei opt ani nu ne-am dus niciodată la locul sfânt din acel motiv. Câteodată în duminici și-n sărbători, când bănuiam pe acolo, ne apropiam în pădurile din jur și, cum slujba se făcea afară, ajungeau până la noi frânturi din cântecele bisericești. De-abia în ultimii ani am avut ca om de ultimă legătură pe părintele Serafim. Odată, de Paști, cam prin 1952, aflându-ne pe culmea împădurită de la răsărit de mănăstire, ne-am legat că, de va scăpa cineva dintre noi cu viață, să adune trupurile celorlalți și să le înmormânteze la mănăstire. Nu bănuiam atunci că lucrul acesta va fi atât de greu când România va fi iar liberă: nici unul dintre cei morți nu are mormânt, iar ridicarea unei cruci va întâmpina în continuare greutăți. Dacă nu ne-am dus noi la părintele Arsene, au alergat în schimb familiile noastre și toți oropsiții din Țara Oltului, pentru a primi un cuvânt de mângâiere sau de îmbărbătare.

Eram de câteva luni în munți și securitatea nu dibuise încă locul unde ne aflam. Nici nu se grăbeau să intervină cu forțe mari. Au căutat în vreo două rânduri, dar în alte locuri decât unde ne aflam noi. În schimb au luat măsuri de supraveghere a satelor, probabil cu intenția de a nu ne putea aproviziona. Ne-am întâlnit în câteva rânduri cu grupe mici

de securitate, însă era destul să facem o mică demonstrație de forță, mânuind închizătoarele armelor, pentru ca ei să fugă. În două rânduri a trebuit să deschidem foc. Odată, în marginea satului Lisa, ne-au somat și au tras, dar, răspunzând și noi cu foc, n-au îndrăznit să mai tragă. Altă dată, la poarta cimitirului din Gura-Văii am dat față în față, pe o vreme urâtă și ploioasă, cu o grupă de securiști. Baciul s-a răstît la ei, am tras un foc pe deasupra lor și au fugit.

Am uitat să spun ceva despre armamentul pe care-l aveam. În timpul războiului, mai ales în preajma lui august 1944, contrar ordinelor date de regim, câți ostași veneau în permisiu, toți își lăsau arma acasă, așa, ca să fie, și cartușele la fel. Astfel făcuseră și părinții lor în 1918, când au venit înarmați de pe fronturi și au avut nevoie de armament să alunge autoritățile austro-ungare. Unii aduceau pistoale mitralieră ("Orița", "Beretta", nemțești, cu pat de fier, și mai târziu rusești, cu disc), alții aduceau ZB-uri ori grenade de toate felurile.

Din resturile armatei germane din Prahova, mulți soldați s-au scurs prin satele noastre. Unii au rămas cu lunile adăpostii, iar alții au iernat în pădure, ajutați din toamnă de ciobanii din munți. Am dat în câteva rânduri de adăposturile lor. Coborau de pe culmi și intrau în sate primind mâncare de la oameni; voiau să ajungă în regiunea săsească. Uneori își schimbau hainele cu cele românești. Localnicii s-au purtat omenește cu ei; n-am auzit nici un caz în care să-i fi predat rușilor. Armele, de fiecare dată, le lăsau alor noștri.

Arme au rămas și de la ruși. În toamna lui 1944, bande de soldați sovietici, puse pe jaf, străbăteau satele. Sătenii i-au dezarmat. În felul acesta, de arme nu se ducea lipsă. Ne-am înzestrat cu tot felul și ne-am făcut depozite în munți. Ne simțeam mai bine cu ZB-urile, mai ales cele germane, cu mânerul îndoit. Am observat că și securiștii se speriau mai tare de bubuitul puștilor decât de lătratul anemic al puștilor mitralieră. Puștile ne conveneau și pentru că serveau la vânat. Te întâlneai cu vânatul, cei cu ZB-urile trăgeau, în timp ce cei cu pistoalele se uitau. De obicei aranjam în așa fel ca orice grupă să fie dotată cu arme diferite. Am avut și o pușcă cu lunetă, pe care o folosea cel mai bun trăgător dintre noi: Ghiță. Fiecare avea o centură cu cartușiere și două grenade.

De asemenea, mai purtam câte un pistol mic (și acestea, de toate felurile și de toate calibrele).

Cu muniția am greșit, însă, de la început. Primind din mai multe locuri cartușe păstrate în condiții diferite, unele nu luau foc. Am eliminat mai târziu o parte dintre ele, am căutat să le păstrăm în condiții cât mai uscate, expunându-le la soare, dar surprize tot am avut. Cu această zestre am pornit la drum. Pe parcurs am mai făcut rost, pe alte căi, de arme, lucru ce-l voi povesti la timpul potrivit. Am uitat de busole, binoclu, și hărți militare 1/100.000; aveam destule de la început și din acestea, primite de la foștii ofițeri. Dintre noi, câțiva făcuseră frontul, sau măcar o parte. Ghiță luptase la Iași și fusese rănit, Leu făcuse întregul front de Apus, fusese și decorat, Profesorul și cu mine făcuserăm școala militară și luaserăm parte la primele lupte din Ardeal, Baciș terminase armata prin 1939, elevii s-au obișnuit ușor cu armele. Cât am stat în tabără, am făcut exerciții de atac și apărare, precum și câteva ședințe de tragere.

În 1949 și în 1950, securitatea a folosit patrulă de călări de câte șase inși împotriva noastră, atât ziua, cât și noaptea. Era cea mai convenabilă urmărire pentru noi. O patrulă de călări se observă de departe, mai ales că aveau cai care necheau, deci vedeai, auzai și știai și pe unde trebuie să treacă, pentru că erau obligați să țină drumurile și căile de hotăr. Când îi simțeai, n-aveai decât să stai locului și să-i lași să se ducă. De multe ori am fi putut să-i lichidăm, dacă am fi avut această intenție. Cunoșteam între ei pe fostul șef de post de jandarmi, pe care noi îl socoteam om de încredere, Mureșan, o "mâță blândă", care, până la urmă, a zgâriat foarte rău. Acesta a trimis la închisoare mulți oameni care s-au încrezut în vorba sa mieroasă. Așa a pățit, de exemplu, consăteanul meu, Ion Trâmbițaș, invalid, fără o mână, care nu s-a mai întors niciodată din închisoare. Ulterior am aflat că Mureșan ar fi crâșnic sau episcop la o biserică din Făgăraș, nu știu, pocăit de cele făcute sau vrând să-l înșele și pe Dumnezeu. Cum am spus mai sus, nu am tras în ei, știind ce gânduri aveau și pentru că nu făcuseră nici o ispravă în acest timp. De altfel, de la început am pornit cu unele hotărâri, pe care le-am respectat cu strictețe până la sfârșit; adică până la sfârșitul nostru: în ostași, din proprie inițiativă, nu am tras niciodată noi primii.

Ziceam că nu erau ei vinovați, că erau siliți să ne urmărească. Erau tineri ca și noi, își făceau stagiul militar. Vinovați erau aceia care au făcut să ne ucidem unii pe alții pe cărările munților. Adevărații vinovați nu apăreau în cătarea armelor noastre. Ca tactică, am recurs la următoarea: nu trebuia să primim niciodată lupta deschisă, trăgeam sau răspundeam cu foc scurt, apoi dispăream fără urmă, apărând cine știe unde, acolo unde ne convenea. Rostul nostru în munte îl vedeam astfel: să existăm așa, silindu-i să ne caute încontinuu, să-i înnebunim căutându-ne, poate pînă ce vreo minune dumnezeiască va face posibilă o adevărată luptă de eliberare. Să fim o lumină de speranță și încredere pentru toți cei ce vor auzi de noi.

În 1976, în timp ce eram în arestul securității din Calea Rahovei, un procuror, probabil al republicii, se arăta nedumerit că în activitatea noastră nu am distrus niciodată vreun obiectiv economic sau social. N-am profitat de faptul că aveam de partea noastră ofițeri din paza fabricii de exploziv Făgăraș. N-am făcut nicicând distrugerii materiale, convinși că acestea erau bunuri ale românilor, și mâine, când vom scăpa de comuniști, țara va avea nevoie de ele. N-am aruncat fabrica în aer, n-am distrus cabane, chiar și atunci când securitatea s-a folosit de ele împotriva noastră. N-am dat foc la nici o pădure. Ani de zile făceam cel puțin două focuri pe zi, dar nu s-a întîmplat niciodată să se aprindă pădurea. Alegeam locul cu grijă și nu plecam pînă ce jarul nu era pe deplin stins. Dimpotrivă, am neutralizat începuturi de incendiu, acolo unde poposiseră securiștii și, din imprudență, provocaseră foc.

Cât despre caracterul moral al acțiunilor noastre, ne socoteam a fi, în același timp ostași ai lui Cristos și ai țării. Așa ne și iscăleam: "Armata Națională Română". Țineam ca fiecare faptă de-a noastră să fie conformă cu onoarea militară și cu morala creștină.

S-au scris cărți pline de minciuni, s-au făcut filme cu fel de fel de mârșăvii puse pe seama noastră. S-a aruncat atîta noroi asupra luptei noastre timp de mai bine de 40 de ani, încât, din păcate, tinerii așa ne cunosc : criminali înrăiți, jefuitori fără pic de scrupule sau milă, gata de a ne vinde străinilor pe bani, siluitori de fete, femei și mirese.

Am avut de lucru cu mii de oameni în acești ani : ciobani în munte, oameni din sate, turiști, fete, femei căsătorite, români, străini, oameni cu care ne-am întâlnit anume sau întâmplător, prieteni sau dușmani, dar nimeni nu va putea să ne reproșeze că ne-am purtat măcar o dată altfel decât ca luptători români și creștini.

”CUNCĂ-TE, TATĂ, CUNCĂ-TE”

Îmi vine în minte o întâmplare din această vară, cu Ghiță Hașiu. Ne cunoșteam de copii. Era o vreme când, de Ziua Eroilor, la Ispas, când se ținea și nedeia locului, la Calea Prihodeștilor, învățătorii din sate veneau aici cu elevii lor. Șapte preoți țineau slujba religioasă, iar după slujbă, noi, copiii, umpleam luncile cu jocurile noastre. Aici l-am cunoscut pe copilul neastâmpărat Ghiță Rucărenului din Pojorta. Era mai mare decât mine cu un an, fiind idolul celorlalți. Mai târziu a făcut armata și frontul de răsărit, fiind rănit grav în Moldova, la Iași (o schijă i-a zdrobit umărul stâng, fapt ce-l făcea să meargă un pic aplecat), dar încolo rămăsese întreg și rezistent. Din cei cinci frați (doi băieți și trei fete), el urma să rămână la casa părintească, pentru a lucra pământul și a tăia scânduri la joagărul din marginea satului și pentru a face acoperișuri de case și șuri. Era bărdaș bun. Într-o vreme s-a rătăcit la noi o bardă, iar Ghiță ținea să ne arate cum despică în lung un fir de pai, ce-l ținea cu mâna stângă, izbind cu dreapta, spre disperarea noastră, până ce bunul lui prieten, Profesorul, a făcut pierdută barda.

După armată, a umblat o iarnă cu sania prin sate, prin șezători, și, spre invidia atâtor fete, și-a ales de mireasă o fată de 16 ani, micuță, de-abia intrată-n joc, veselă, atât de veselă, că și uitase să plângă când căruța a dus-o la Rucăreanu acasă. Când Ghiță a trebuit să fugă, avea o fetiță, iar acum aștepta un al doilea copil. Mai fusese destul de des pe la socri, căci după fuga lui, soția se mutase la ei. Se ducea de obicei la o

rudenie de-a soției și tot acolo veneau ea și fetița. Aflând că avea un băiat, Ghiță n-a mai avut răbdare să aștepte. Noi n-am fost de părere să meargă atunci. Mi-amintesc că i-am spus la plecare: "Ești mai copil tu decât Ionuț al tău. Nu mai poți aștepta un timp pînă ce poate umbla Geni și să-ți aducă ea copilul undeva?"

Au mers cu el, pare-se, Profesorul și Nelu Novac, care s-au oprit în Săvăstreni, un sat la vreo 7 kilometri de Ludișor, unde locuia soția și unde urmau să se-ntîlnească a doua seară. Ghiță se afla în casă cu nevasta și copiii. Mama își alăpta pruncul. Era slăbuță, foarte slăbuță. ("Ai să te faci toată lapte", o dojenea Ghiță.) Fetița se trezise și, așezată pe pieptul lui, îi închidea cu mânuțele ochii și îi poruncea: "Cuncă-te, tată, cuncă-te". Avea doi ani. Era atîta liniște în casă, în sat și parcă în lume. Era duminică dimineată. Mama soției era plecată la părinții lui Ghiță, în Pojorâta. Deodată se auzi o mașină oprind la poartă, apoi vocea soacrei, care-l striga din răspuțeri pe fratele soției. Urmă un zgomot de scînduri rupte, apoi, foarte repede, pârăituri de pistol mitralieră.

Lucrurile se petrecuseră astfel: în timp ce soacra se afla la părinții lui Ghiță, în Pojorâta, o mașină a securității a sosit acolo și, așa cum procedau atunci, cei din mașină au sărit repede în curte înjurând, izbind porțile și trăgând rafale de pistol în podul cu fân. Când se convingeau că nu e nimeni ascuns, intrau în casă și luau la bătaie pe cei de aici, trântind mobilele, insultând și amenințând; apoi, rânjind, plecau la altă adresă. Cu timpul vor învăța și vor folosi metode mai subtile. Dând peste soacra lui Ghiță, o urcaseră în mașină și, în cîteva minute, erau în Ludișor. Pe drum, femeia privi crucea din marginea satului și se rugă lui Dumnezeu s-o ajute, făcându-și un plan. Le și spuse: "Vedeți că băiatul meu doarme afară în podul cu fân. Să nu-l omorâți!" Cât mașina opri la poartă, cu un curaj pe care nu și-l recunoștea, începu să strige: "Tâlharilor, hoților, nici duminica nu ne lăsați în liniște? Hai, copile, să ne deschizi poarta". Securiștii se repeziră în poartă și o dărămară. La strigătul mamei, copilul coborî în curte înspăimîntat. Soacra se repezi la el și-l cuprinse în brațe, continuând să strige: "Urcăți-vă în pod, tâlharilor, dacă aveți curaj". Încă din curte, securiștii au început să tragă în țigla șurii. Bănuind că, într-adevăr, Ghiță

s-ar afla în pod, o siliră pe soacră să se urce ea întâi pe scara podului. Femeia căuta să-i încurce cât mai mult în sură.

În casă, Ghiță adună repede ceva haine cu el, își luă ranița și pușca, sări pe o fereastră în grădina unui vecin și se îndepărtă printre pomi. În marginea satului întâlni un om ce venea cu doi cai de căpăstru; acela înțelese situația și-i dădu un cal cu care Ghiță se pierdu călare printre lunci. La început se gândi să se îndrepte spre munte, dar era prea departe și o luă spre satul Iași.

Tânăra nevastă acoperi patul unde dormise soțul, închise fereastra și ascunse la repezeală hainele rămase de la el; se ruga în gând, cu copilul în brațe. În grabă, uită de cele câteva fire de floarea-reginei, pe care soțul i le adusese de la munte, așezate într-un pahar pe fereastră. Acest lucru i-a pus pe securiști la bănuială și au făcut percheziție, găsind hainele ascunse și bocancii lui Ghiță. Convinși că acesta a fost acolo și că nu putea fi prea departe, au început să-l caute cu de-amănuntul în pod, în casă, în pivniță, pe la vecini. Un ofițer i-a aruncat copilul din brațe și a început s-o lovească. "Unde-ai ascuns banditul, cătea?" S-au năpustit asupra soacrei și a cumnatului, să spună unde se află Ghiță.

Acesta a mers călare până în apropiere de Iași și a ajuns la o rudenie, Peptea, care avea o ascunzătoare bună: sub cușca câinelui era o trapă pe unde coborai într-o pivniță secretă. Prin 1949, cu asemenea fleacuri mai înșelai securitatea. Spre amiază au venit forțe mai mari, care au răscolit Ludișorul. De la vreun informator s-a aflat că Ghiță a fost văzut călare și atunci au fost cercetate câmpul cu luncile și satele vecine. Soția cu părinții și cu fratele ei au fost duși la securitate în Făgăraș. Copiii au fost luați de vecini și apoi de mama lui Ghiță. O femeie cu copil mic a alăptat pruncul. Pentru cei patru au urmat la securitate zile și nopți de chinuri. Tânăra nevastă a îngenunchiat înaintea lor: "Lăsați-mă să mă duc la copil, credeți-mă, nu știu unde poate fi soțul, sau aduceți-mi copilul aici, să-l alăptez, că altfel îmi moare." "Un pui de bandit poate să și moară!" "Atunci omorâți-mă și pe mine, ca să se termine odată." Pentru a nu pierde laptele își mulgea sânii singură. Zdrobiți în bătai, au fost eliberați peste câteva zile, ca apoi iar să fie luați și iar chinuiți. Tatăl ei va fi condamnat la mulți ani închisoare. Iadul suferințelor unui

popor începea să se instaleze. O femeie slăbuță, cu suferința încremenită pe față, după 45 de ani povestește: "De-atunci, de când am fost luată întâi, n-am mai putut râde. Mi-a împietrit sufletul și mi-am încrâncenat trupul, încât orice suferință nu se mai leagă de mine, dar și nici o bucurie".

VINE IARNA

Ce iute trece vara, măcar că, în parte, fiecare zi a fost lungă. Toamna a venit repede. Încă nu eram pregătiți și hotărâți unde vom ierna. Cei trei Hașiu (Ghiță, Baciș și Leu) și Profesorul erau decisi să ierneze în munte. Ceilalți credeam că ne vom putea ocroti în sate. În ce mă privește, aveam o problemă personală: de câțiva ani, tata era bolnav și acum era pe moarte. Dorea să mă mai vadă o dată, iar eu doream același lucru. În acel an, securitatea din Făgăraș, sub conducerea lui Mezei, Licht și a altora cu nume de aceeași rezonanță, inventase o metodă originală de chinuire a părinților noștri. Victima era scoasă în afara satului, într-un loc ferit, legată de mâini și de picioare și atârnată ca un pendul de creanga unui copac, apoi lovită cu parul până leșina. Era dezlegată după aceea și aruncată la poartă sau lăsată pe loc. Nu știu ce a suferit tata, că n-a vrut să spună nimănui. Pe Rucăreanu, tatăl lui Ghiță și Baciș și pe tatăl lui Leu i-au legat cu curelele opincilor de picioare ca să spună unde ne aflăm. Toți aveau să se stingă foarte repede.

Cât se însera, grădina și casa părintească erau păzite. Aveam în fața casei un paltin bătrân și rămuros. Un individ se urca în fiecare seară în el, cu arma atîntită. Cei din casă îl vedeau pe geam. În grădină erau alții. Se așteptau să vin acasă. Mi-a fost dat să aflui peste 35 de ani cine era cel din copac. În 1985 am fost chemat de un colonel de miliție care voia să mă vadă, la Miercurea Sibiului:

"Cât te-am urmărit cu miliția călare prin 1949-50 și apoi prin 1953 și '54. Și cât te-am păzit în pomul din fața casei voastre ! De apăreai, te lichidam ! Ai avut noroc că nu te-ai

arătat, că-ți găuream fundul !” Și o spunea cu aceeași sete cu care m-ar fi împușcat atunci.

”Și dumneata”, i-am spus eu, ”ai avut noroc. Dar nu că nu te-am văzut, pur și simplu n-am vrut să tragem. Credeam că numai vă prefaceți că ne căutați. Aduceți-vă aminte: între Pojorta și Gura-Văii, lângă drumul de hotar, se afla o livadă. Mai e și astăzi livada aceea. Într-o noapte de vară v-ați oprit, ați legat caii de gard, ați intrat în grădină, v-ați așezat pe iarbă și ați chefuit. Eram la abia 50 de metri de voi. O apăsare pe trăgaci și poate nu mai aveam ocazia să vorbim acum. Dar n-am făcut-o. Deosebirea dintre mine și dumneata e aceasta: dumneata m-ai fi ucis, dar n-ai putut; eu aș fi putut s-o fac, dar n-am făcut-o. Și altă dată ne-am întâlnit la o întretăiere de drumuri de hotar între Șomartin, Chirpăr și Săsăuș, în 1953. E acolo o poiană în pădure. Într-o noapte cu ceață, prin noiembrie, ne-am trezit din întâmplare în mijlocul poienii și caii legați în jur au început să sforăie. Aveați un foc în marginea pădurii, erați grămadă lângă el, că era frig. Dacă am fi tras n-aveați ce ne face, că aveam pădurea în spatele nostru, dar și de data asta n-am vrut să tragem. Ne-a simțit santinela după ce am ieșit din poiană. A dat alarma și ați ieșit cu lanternele. Vă amintiți ?” A tăcut și n-a mai zis nimic.

De dus, tot m-am dus acasă. Am organizat lucrul acesta cu unchiul meu, Vasile. M-am ascuns noaptea în glugile de coceni de pe pământul nostru, ziua a venit unchiul cu carul cu gunoi, a încărcat apoi snopii de coceni și eu m-am ascuns în car. Așa am intrat în sat și-n curte. N-am stat mai mult de o oră. Tata mi-a prins mâinile în mâinile lui uscate și mă privea în ochi. Totdeauna am avut o sfială față de el. Făcuse atâtea sacrificii pentru mine și eu, de când mă ridicasem, nu i-am adus decât necazuri. Și-mi părea rău. Nu i-am respectat nici dorința de a mă face preot, dacă se putea de Roma. Și el nu-mi reproșa nimic. Am îndrăznit să-i spun:

-Dacă aș fi fost preot, tată, tot aici eram.

-Da, dar atunci n-aveai pușcă! N-ai avut nici tu nici un noroc pe lume. A rămas cu ochii pironiți la mine.

Când am plecat mi-a șoptit:

-Fii mereu împăcat cu Dumnezeu !

L-am sărutat și am ieșit. Din curte am ieșit într-o ladă, în car, acoperită cu gunoi.

Tata a murit în ajunul Crăciunului. Când au tras clopoțele n-a trebuit să mai întreb cine a murit. I-am văzut înmormântarea, căci m-am dus noaptea la un om vecin cu cimitirul și m-am urcat în podul casei. În convoiul mortuar se afla și securitatea, bănuia că mă voi duce la înmormântare. Acasă rămăneau mama cu două surori de 14 și de 12 ani. Ar fi fost destul numai atât pentru o văduvă de a munci și de a da cotele. Mai eram și eu pe deasupra și din primăvară era să fie și mai rău.

Majoritatea iernii am făcut-o la un consătean, Virgil Șotcan. Era un om cu mult suflet. De altfel, în casa aceea aveam un loc aparte. Tata a fost prieten cu bătrânul Nică Șotcan. Împreună au fost în America în 1910. Ca și tata, avea o ladă cu amintiri din Lumea Nouă, cu nelipsitul carnet de romane și cântece patriotice; mai era și odiseea unui sătean de-al nostru, dezrădăcinat de sărăcie și pornit într-o lume necunoscută. Toate întâmplările din lunga călătorie de pe tren, prin țări străine, unde "nu mă știe nimeni și unde nu mă recunoaște decât frunza și iarba, care e ca și-n țara mea", lungul drum de săptămâni "tot pe apă și iar pe apă", precum și minunile Americii, până l-a luat "boss-ul" în primire și după aceea, toate erau descrise în versuri. Ca și tata, și-avea nelipsitul calapod de fier pentru opinci, fără de care nu te credea nimeni că ai fost în America. Ca și tata, păstra cu sfințenie un costum de haine negre, dar pe care nu le îmbrăca. Tata îl ținea pentru mine, dacă aș fi ajuns și eu vreun domn pe potriva costumului. Pesemne că n-am ajuns niciodată la un așa grad de domnie, căci nu l-am îmbrăcat nicicând. Mai era o amintire sfântă în această familie. Avuseseră un copil, pe Nicuță, deodată cu mine. Am fost botezați în aceeași apă, crescusem și ne jucasem împreună, am stat la școală în aceeași bancă. În clasa a doua ne-am îmbolnăvit și unul și altul de anghină și scarlatină, ca, de altfel, toți copiii satului. În fiecare zi murea câte unul. Mă mir și acum cu câtă seninătate priveam moartea pe atunci. Mi-aduc aminte de scrisoarea ce mi-a trimis-o cu câteva zile înainte de a muri: "Dragă prietene, să afli și despre mine că din voia lui Dumnezeu mă aflu bolnav și nu poci veni la voi. Află mai departe că dacă oi muri îți las cartea cu păsărele, știi tu care. Al tău preten care te dorește, Nicuță." I-am răspuns că dacă

voi muri eu, îi las penarul ăla rotund, care îi place așa de mult. Am și acum această carte de pânză cu păsărele colorate și pe lume aveam de atunci a doua mamă în persoana mamei lui Nicuță, Rița. De câte ori mă vedea, mă chema la dumnealor și, crescând, când veneam de la liceu, din armată sau de la facultate treceam pe la dâșii. "Și Nicuță ar fi venit acum cu tine!" ziceau ei. Când am ajuns să stau ascuns, au spus tot așa: "Și Nicuță ar fi fost acum cu tine". Și mai aveau ceva acești oameni: o nemărginită încredere în Dumnezeu. Veneau dâșii la mine să mă mângăie și să-mi dea încredere: "Nu fi necăjit, că Dumnezeu e deasupra noastră". Așa erau și bătrânii, și cei mijlocii, Gilu și Maria, și tot așa își creșteau și cele două fetițe. De vom dori să ne întoarcem la vechea noastră omenie românească, și va fi nevoie de exemple de familii românești, așa pune și această familie drept model de urmat.

Într-o noapte ne-am trezit și cu părintele David, preotul din sat despre care am spus că era urmărit, și am rămas împreună o bună bucată de timp. Încărunțise, dar era împăcat cu soarta și încă era optimist. Făcea rugăciunile acum în casă cu aceeași smerenie cu care oficia altă dată Liturghia în biserică. Era îndurerat de ușurința cu care unii preoți și credincioși și-au lăsat legea unită:

-Dar au trecut la o biserică soră, am încercat eu o explicație.

-Nu-i vorba unde au trecut, ci motivele ce i-au făcut să treacă. Ce puțin înseamnă credința pentru poporul nostru ! Mă tem că avem să-l vindem pe Dumnezeu cu bucată, fie uniți, fie neuniți. Dacă s-ar fi făcut presiuni să treacă ei la noi, lucrurile s-ar fi întâmplat la fel. Dacă Ana Pauker i-ar fi silit sau numai le-ar fi promis avantaje materiale, mă tem că și împrejur s-ar tăia. Uită-te cu câtă ușurință se duc femeile și tineretul la ședințe, la serbări unde cântă slavă lui Stalin ! E vorba de nepăsarea cu care ne afundăm într-o noapte fără de sfârșit. Nu ateismul îi periculos. Că a fi ateu înseamnă totuși o problemă de conștiință, ci o credință numai de formă, redusă la câteva obiceiuri exterioare, fără conținut.

Avea scrisă o carte cu toate gândurile dumnealui și o purta cu el alături de patrafir și antimis, pentru a face liturghie oriunde se ducea. Dorea o înnoire a bisericii, o înviere a ei: "Ne lăudăm că poporul nostru s-a născut creștin,

nu știu dacă cu asta îl vom impresiona pe Isus, dar așa cum practicăm noi creștinismul dovedește că parcă nu ne-am încreștinat încă”.

Era împăcat că fetițele lui de 11 și 13 ani erau îngrijite de o rudenie. Peste un an, însă, rudenia va fi arestată și două copile vor rămâne pe drumuri. Pe vremea aceea era mare îndrăzneală să ai milă de copiii unui ”bandit”, fie el și popă. Când ne-am despărțit, am hotărât să păstrăm legătura prin Gilu. Încă vreun an ne-am mai întâlnit, apoi ne-am pierdut, când nu ne-am mai putut apropia de sate. Auzeam numai zvonuri despre dânsul și toate de același fel: ba că niște oameni au dat de el în pădure și avea barba până în pământ, ba că a iernat în podul unei biserici, ba că, descoperit într-un sat, s-a făcut nevăzut în fața securiștilor, până la întâmplarea aceea din iarna lui 1955, la Bobotează, când a fost descoperit într-o glugă de coceni, în zăpadă, și a fost aruncat într-un camion al securității. Acesta nu mai era zvon. Îi țin minte ultimele cuvinte: ”Puneți jertfa voastră în seama credinței, ca să adunăm cu toții atâta jertfă, ca bunul Dumnezeu să se îndure și să ne scape de comunism”.

A mai fost ceva în familia aceasta: s-au dovedit printre puținii oameni care au știut să păstreze secretul. Nici astăzi nu știe nimeni că a fost gazda noastră. Românii noștri, pe vremea aceea, erau curajoși, sinceri, darnici, dar nu puteau tăcea. Știau bine ce chinuri, ce condamnări riscau dacă afla securitatea, dar, cu toate acestea, tot vorbeau. Spuneau la un frate, acesta la o soră, asta la o cumnată, până știa tot satul. De multe ori, mergând la un om, îl auzeam: ”Bine c-ați dat și pe la mine, că am aflat c-ați fost pe la cutare, și mă gândeam c-ați fi mânioși pe mine !” Ne-a fost foarte greu să ne creăm o rețea de oameni ce știau să lucreze și să tacă. E nevoie și aici de-o educație. S-ar putea ca-n istoria noastră să mai avem nevoie de oameni care știu să tacă și să lucreze. Și ar trebui încă să se facă aceasta de pe băncile școlii.

• Securitatea ne-a căutat toată iarna, de obicei pe la rudenii, fără a da însă de urma cuiva. Orbecăiau. Încă nu aveau pusă la punct rețeaua de informatori. În iarnă, unități de securitate au făcut demonstrații de forță prin sate, manevre prin curți, de apărare a satelor, dar fără să insiste anume undeva. Tot atunci au aruncat undițe părinților și

rudeniilor noastre, să se prindă. Se găseau cu greu bocanci, când iată că un oarecare umblă prin sat și vinde bocanci bărbătești. Trece și pe la noi, și mama, nebănuind nimic rău, cumpără o pereche și mi-i trimite, mulțumită că mă știe încălțat. I-am trimis bocancii înapoi, cerându-i ca neapărat să-i încalțe dânsa și să-i poarte pe afară. După vreo lună, cel ce vânduse bocancii a fost purtat de miliție din casă în casă, arătând cui a vândut bocancii și adunându-i. Dacă mama nu i-ar fi avut, era o dovadă sigură că mi i-a dat mie.

Peste un an avea să se repete povestea sub altă formă. Mama avea un frate plecat în America, de mult timp. Corespondam cu dânsul de Crăciun și de Paști. După război ne-a trimis și un pachet. Mai nou, însă, orice corespondență încetase. Într-o zi primește un aviz de pachet de la vama externă Brașov. Mama se duce și-l ridică. Conținea haine, încălțăminte și medicamente. Era și o scrisoare ca din partea mătușii, cea care scria de obicei. Am comparat scrisul cu scrisorile vechi și păreau scrise de aceeași mână. Ciudat era stilul. Pe lângă formulele obișnuite, scrisoarea conținea cuvinte de origine franceză ca: "imediat", "desigur", pe care românii americani nu le folosesc, căci atunci când au plecat aceste cuvinte nu existau în vocabularul satului. Hainele erau parcă croite pentru mine și mai ales pentru munte. Am bănuit cursa și i-am spus mamei să le țină în ladă. După vreo trei-patru luni a venit securitatea, a răsturnat casa și le-a luat înapoi, după listă. Într-o situație, însă, ne-am păcălit și eu și, mama. Știam că un oarecare, fost coleg de școală primară, avea un pistol deosebit. M-am dus la el și i l-am cerut. A scăldat-o într-un fel de explicație fără înțeles: că să vadă, că să caute, că nu-i la-ndemână ... Am dedus că nu vrea să mi-l dea și l-am lăsat în pace. După doi ani insul s-a dus la mama acasă și i-a lăsat două pistoale. Eu am trimis-o cu pistoalele înapoi, apoi, după mult timp, m-am dus din nou la el. Nu bănuiam nimic rău. Pistoalele erau bine conservate, cu defecte mici și fără cartușe. Eram cu Baci, care a insistat să le luăm. El le-a reparat iar cartușe am luat din altă parte. În 1952, acest fapt avea să fie cap de acuzare pentru mama pentru a fi condamnată, iar insul va fi martor acuzator. Între timp el se va ridica destul de sus în lumea comunistă. Se numea Milian Iaru.

Venind vorba de arme, iată o întâmplare din acel an 1949. În timpul războiului, la un om din sat stătuse ascuns un comunist din București. Trebuie că era unul cu putere de convingere, că toți oamenii cu care vorbise el în acel cap de sat, după 23 august se înscriaseră în Frontul Plugarilor. În fruntea lor era Gheorghe Han (al lui Iosiv). M-am mirat, mai ales că acei oameni erau cu destulă bunăstare. Aveau și pământ mai mult decât ceilalți oameni din sat și mai ales multe oi. Am căutat să le explic cât de mult se înșeală. Le-am citit din cărțile lui Stalin ce se scria despre țăranii înstăriți, culacii, și ce soartă-i va aștepta. Veți ajunge slugi la oile voastre. Pe unul l-am convins (Gheorghe Zaharia), dar pe alții nu. Acesta, deschizându-și ochii, ajunsese un sprijinitor al nostru. Între timp, o dată cu mărirea cotelor obligatorii, au ajuns și ceilalți la spusele mele: recolta trebuia dată mai toată, iar de la oi nu le rămânea decât munca și zdroaba. Acum se făceau presiuni să intre în partidul comunist. Odată, când am trecut pe la cel numit mai sus, mi-a spus că Gheorghe Han era pe moarte și vrea să vorbească cu mine. M-am dus într-o seară pe la el. Omul răcise în iarnă cu oile, a mers din rău în mai rău și acum era pe ducă. Voia să-și ceară iertare pentru răul ce mi l-a făcut. Fiindcă nu înțelegeam, mi-a spus că m-a pârât în câteva rânduri la șeful de post. Acesta, fiind un om cumsecade, m-a prevenit de fiecare dată, dar nu mi-a spus cine era cel care mă pârâse. După al doilea război mondial mai funcționau lagărele de concentrare și, de mă aresta, sigur eram trimis într-unul din ele. Nu bănuisem niciodată cine era "cel ce-mi purta de grijă" în sat. Acum îmi părea rău că s-a înșelat în privința regimului comunist și mă ruga să-l iert. I-am spus că eu l-am iertat de atunci pe cel care mă pârâse și nu am nimic împotriva lui.

"Mai am ceva să-ți dau", a zis el și a arătat sub pat o lădiță, pe care mi-a făcut semn să o deschid: în ea se afla o armă germană în foarte bună stare, cu multe cartușe. "Să vă ajute Dumnezeu să scăpați țara de comuniști." Au fost, se vede, și oameni de bună credință, care, fără să vrea, au adus rău fraților lor.

ANUL 1950

Iarna 1949/50 a fost destul de ușoară. În puține zile pământul a fost acoperit de zăpadă, lucru ce ne ușura deplasarea. Cei rămași în sate continuam să ne întâlnim noaptea și comentam evenimentele locale și externe. Situația internațională nu era în măsură să ne bucure prin nimic. De la studenții și oamenii arestați în 1948, ca și de la elevii luați atunci, din închisoare nu venea nici o veste la familiile lor. Parcă-i înghițise pământul. Totuși nu eram pesimiști. Era destul să ne întâlnim ca voia bună să ne cuprindă pe toți. Făceam glume la adresa americanilor, de parcă soarta lor era legată de a noastră și nu invers. Pe vremea aceea eram convinși că Stalin va ataca restul Europei și ne temeam pentru armata română, care va fi silită să-i însoțească pe ruși. De altfel, prin sate, armata ce trecea cânta:

"Dimineța luminează zidul marelui Kremlin,
Tot poporul sovietic îl salută pe Stalin."

Educația comunistă începea să prindă și să dea roade și-n armată. Oamenii, în majoritate, erau încă ostili comunismului. În naivitatea lor, încă mai sperau să vină americanii. Grupul colonelului Arsenescu nu mai era în munte; se distrusese în câteva lupte decisive, dar mitul generalului Dumbravă continua să existe. Undeva în munți, acest general ar avea o armată aprovizionată de americani, căreia securitatea și rușii n-aveau ce să-i facă și care, la vremea potrivită, va începe lupta. Oamenii încă ne sfătuiau să ne ducem acolo. Urcarea la munte am făcut-o în jurul lui 1 mai. Din muntele Trăznita au venit cei trei Hașiu (Baciu, Leu și Ghiță) cu Profesorul la întâlnirea de la "Mesteceni". Din sate au venit Iliei și Remus Sofonea (care-și câștigase porecla de Brâncoveanu). Din Berivoi au sosit Nelu Novac, Gheorghe Șovăială și Silviu Socol. Ceva mai târziu a sosit Gelu Novac. Cei ce iernaseră în Trăznita povesteau de o iarnă minunată. Fiind zăpada mică sau deloc, n-au stat în bordei nici o zi. Au colindat toate coclaurile, au descoperit o peșteră, au vânat câțiva mistreți,

un urs, un Țap și erau tare necăjiți că le scăpase un râs. Se obișnuiseră cu muntele, urcau și coborau cu ușurință. Erau sănătoși și puternici, făcuseră toată iarna plajă și s-au spălat cu zăpadă. Erau la curent cu toate evenimentele, avuseseră un aparat de radio cu baterii, care, însă, se consumaseră. Baciul a construit un radio cu galenă, de puteai auzi toate "minciunile" de la Vocea Americii. Spre primăvară, își descoperiră vocația de sculptori în lemn. Tăiaseră un paltin și sculptară cu dălți improvizate niște bucăți de lemn, care, reunite și lăcuite, ar fi format o troiță. Au coborât-o în sat și nu știu ce s-a ales de proiectul lor.

Ca om de acțiune, Baciul alcătuipe un întreg plan pentru vară. Ne-am urcat pe același picior de munte de anul trecut. Pe loc, am mai stat vreo două săptămâni. Ne alcătuiserăm viața ca vara trecută. A fost ultima dată când am mai folosit corturi și tabără. De aici înainte vom sta numai în popasuri, de unde, plecând, nu lăsam nici o urmă. Între timp ne-au sosit doi oameni noi: Toma Pirău, căruia noi îi ziceam Porâmbu, și Victor Metea, absolvent de liceu, amândoi din satul Ileni. Victor a fost elev la "Radu Negru" până în penultima clasă, când s-a mutat la Sibiu. Porâmbu era fecior din sat, plecat în armată, la aviație, la Buzău. Venise în concediu și nu voia să se mai întoarcă la unitate, ci să rămână cu noi. N-am fost de părere, căci nu era urmărit. A răspuns că el nu putea suporta minciunile și educația politică din armată: "Dacă nu mă primiți cu voi, eu rămân de unul singur în pădure, dar de întors în armata comunistă eu nu mă mai întorc". În cele din urmă am convenit ca el să revină acasă până la expirarea concediului. Speram să se răzgândească, dar la întâlnire a venit cu aceeași hotărâre de-a nu se mai întoarce în armată, ba, mai mult, nu venise singur, ci însoțit de consăteanul și prietenul său, Victor Metea. "Dacă nu vreți să rămânem cu voi, suntem hotărâți să acționăm singuri." Se atașaseră de Baciul, însoțindu-l oriunde se ducea. Câștigaserăm și un cântăreț deosebit, căci Porâmbu cânta foarte frumos. Cânta și improviză atât versuri cât și melodii. Avea un suflet de poet, care vibra la tot ce era frumos și curat. Se oprea uneori în fața unui răsărit de soare sau a unei priveliști de munte: "Cât am fi pierdut, dacă noi n-am fi fost aici să le vedem !" Înalt, sprâncenat, cu ochii negri strălucitori, cu mustața în spic,

părea un frate mai tânăr al lui Avram Iancu din tabloul pe care îl știm. Victor arăta tânăr și încă având gesturi de copil, dar se va dovedi curând un bărbat adevărat, rezistent la toate încercările ce vor veni. Împreună cu Gheorghe Șovăială, vor fi cei care vor rezista mai mult la mers. În glumă, le spuneam "cai de cursă". După planul lui Baci, urma să ne împărțim în două echipe și să colindăm munții de la stână la stână, stând de vorbă cu ciobanii, să ne găsim prieteni și, eventual, oameni ce aveau legătură cu grupurile de luptă care s-ar fi aflat pe versantul sudic al Munților Făgăraș, pornind de la informațiile ce le aveam de anul trecut. Laolaltă cu Leu, Ilioi, Brâncoveanu și Gelu Novac, am plecat spre apus. Baci, Porâmbu, Nelu Novac, Gheorghe și Victor s-au îndreptat spre răsărit. Profesorul și Ghiță urmau să coboare în sate, cu misiunea de a-l întâlni pe căpitanul Sabin Mare. Am trecut coasta prin Valea lui Mogoș, coborând prin fereastră Bândii în Nisipuri. Aici, la această stână am cunoscut un om minunat, baciul stânii, tată a opt feciori, toți ciobani în munți. Numele îi era Mucenic. Dacă celălalt nume l-am uitat, nu i-am uitat privirea și judecata politică sănătoasă. Făcuse primul război mondial și era convins că, dacă lucrurile vor merge tot așa, toată viața țării se va întoarce pe dos: în loc de adevăr, minciună, în loc de cinste, înșelăciune, în loc de hărnicie, lene, în loc de Dumnezeu, diavolul, în loc de bunăstare, sărăcie. După ce s-a convins că suntem cu adevărat făgărășeni (omul cunoștea satele și oamenii din Țara Făgărașului), omul ne-a mărturisit că el cunoștea pe frații Arnăuțoi, vorbise cu ei în munte și ne-a promis că, de îi va vedea, le va spune dorința noastră. Am cerut relații despre alte stâni și ne-a spus că în Lespezi se află baci la stână un vecin de-al Arnăuțoilor, un bătrân pe nume Damian. Am ajuns în Lespezi și am dat peste baciul Damian. L-am convins și pe el cine suntem; am găsit chiar că, odată, de mult, a poposit cu turma la un frate de-al bunicii mele, poreclit "Mână-albă". Baciul îl cunoștea bine pe învățătorul Arnăuțoi precum și pe copiii lui. Făcuseră împreună războiul; acum era la închisoare. Pe cei doi frați, Petre și Tomiță, i-a văzut în munte și până în toamnă vor mai veni. Am continuat să mergem tot așa, oprindu-ne la stâni spre Munții Ghițu și Frunți, de unde se vedea Curtea-de-Argeș. La o stână de aici am găsit un om ce semăna întocmai cu cineva care mi-

a fost tare drag: un elev de la liceul militar, Nicolae Diaconescu: înalt, brunet, păr negru și piele albă, ochi strălucitori.

-De ce vă uitați așa la mine ?

-Am cunoscut cândva, pe cineva care semăna cu dumneavoastră, pe un tânăr, Diaconescu din Aref.

-Vezi bine că semăna, că mi-a fost nepot.

-A fost ? am întrebat eu.

-A fost, că nu mai e. A murit împușcat mai an, aici, în munți, împreună cu un învățător și cu alții, cum, nu știu, și am fost să-l recunosc. Parcă el era.

-Mai e cineva prin păduri ?

-Am auzit de la alții că au fost Arnăuțoii pe aici, dar la stâna noastră nu. Am plecat lăcrimând. Încă unul din cei dragi nu mai era în viață !

Și totuși... Într-o seară din 1992 am primit un telefon: "Sunt Nicu Diaconescu. Ți mulțumesc că ai scris frumos de mine, dar nu-s mort." Într-o scrisoare mi-a povestit tragedia grupului lor.

Ne-am întors tot așa, abătându-ne pe la stâni, sau vorbind cu eventualii ciobani întâlniți în cale.

Ajunserăm în muntele Dobroneagu și ne pregăteam să ne apropiem de stână, când dăm peste nevlegul stânii păzind vacile. În partea locului, toată stâna are un nevleg, un om mai sărac cu duhul, căruia i se încredințează lucrările cele mai fără răspundere, după gradul nevlegiei lui: să aducă lemne, să întoarcă măgarii și, de sunt vaci, să le pască în apropierea stânii.

-Bună ziua, om bun.

-Bun îi numai Dumnezeu. Oamenii-s răi, păcătoși, mincinoși și ucigași. Te pândesc să te răpună ca pe-o fiară și se bucură dacă teucid.

Ne uitam unul la altul.

-Dumneata ce faci aici ? Că văd că vacile se duc departe.

-Lasă să se ducă, în desișul în care merg sigur nu-i urs, că de-ar fi urs ar fugi.

-Ce-i pe la stână ?

-Casa cu câinii legați așteaptă pe cineva care vine-n taină.

-Măi omule, vorbește limpede ce ai de spus !

-Prostul numai prostii poate vorbi, că: Cine trece pe

drum ? Un hoț de geambaș, un biet cioban și-un prost de vâcar.

Ne lăsă nedumeriți și se duse la vacile lui.

-Mă, ăsta nu-i prost pe cât vrea să pară... să găsim un loc de unde să observăm stâna. În spate era un țănc mai ridicat și de acolo am observat cu binoclul că, într-adevăr, câinii la stână erau legați. Se zbăteau în lanțuri ca unii care nu erau obișnuiți cu un astfel de tratament. N-asteptăm mult și din stână iese o grupă de ofițeri și se îndreaptă spre pădure. Curând se aud niște ordine și, în poiana în care ne întâlnisem adineaori cu nevlegul, se încolonară două plutoane de ostași. În fața lor, sub un brad, ofițerii studiau o hartă stând aplecați asupra ei. Câteva clipe am avut cu toții tentația de a trage în grup. Cinci guri de foc trăgând asupra unei ținte staționare, la nici 150 de metri, ar fi avut efectul maxim. În spatele nostru era Valea Vâlsanului, pe unde venisem și unde era liniște; pe acolo ne puteam retrage liniștiți. N-am putut comanda foc. Ca faptă de luptă, asta ar însemna o greșeală, dacă nu o lașitate, dar, ca și altădată, ne întrebam și nu ne venea să credem că acei oameni, chiar și în haine de ofițeri, ne caută înadins ca să ne omoare. Poate că veneau numai din ordin și erau decisi să nu ne întâlnească. Am avut, în acei ani, zeci de astfel de ocazii. Mă întreb și azi dacă am fost crescut și educat pentru rolul aspru pe care soarta mi l-a rezervat să-l trăiesc. Pe de-o parte, îmi pare rău că nu am tras, pe de altă parte, sigur că m-ar fi muștrat conștiința că am fi ucis, poate, oameni nevinovați. Cred că aceleași frământări sufletești le aveau și ceilalți, că nu m-a întrebat nici unul de ce n-am ordonat să tragem. M-am uitat la ei, prin cătarea armei, cum au ieșit pe plai și s-au îndepărtat. Am continuat să supraveghem stâna, unde baciul dezlegase câinii. Bănuind că nu mai e nici un pericol, ne-am dus în desişul de brazi din care ieșiseră soldații. Își făcuseră acolo colibe din cetină, destul de confortabile. La fel procedau și-n altă parte, chiar dacă dormeau numai o noapte. Totdeauna plecau fără să-și strice colibele. N-am înțeles niciodată de ce-și făceau colibe și nu corturi, căci ar fi fost mai bine apărați de ploaie și de vânt. Pe noi faptul ne ajuta, că ne dădeam seama, după numărul colibelor, despre efectivul celor ce ne urmăreau. Am încetat să mai întindem vreun cort sau să ne facem colibe. Căutam un teren cât mai

neted, mai ridicat, să nu adune apa, eventual sub crengile lăsate ale brazilor, intram în cojoace cu foaia de cort deasupra și gata. Când ne deșteptam, împachetam totul în raniță, ștergeam locul cu un mănunchi de crengi de brad și, plecând, nu lăsam nici un semn că am fost pe acolo. Ne-am dus apoi la stână. Aici am găsit lumea necăjită. Baciul și cei doi ciobani au fost bătuți grav ca să spună unde-s bandiții. Îmi părea rău că n-am tras.

Plecând de la acea stână, n-am mai aflat nici un munte călcat de securitate. Spunându-le și celorlalți, am descoperit misterul. Baciul cu frații ajunseseră în Muntele Pecineagu. Aici, la stână, era un individ dubios, care susținea că se află în acest loc că-i bolnav de piept; căuta întruna să-i tragă de limbă. La plecare, i-a întrebat:

-Și acuma unde vă duceți, dacă plecați din Pecineagu ?

-În Dobroneagu, a aruncat o vorbă Baciul. Nu ne-am închipuit că pe-o vorbă de-a noastră securitatea să pună atâta preț. Desigur, agentul lor le va fi spus că el a tras cu urechea și ne-a auzit vorbind unde mergem. Ne-am întâlnit, cum stabilisem, după trei săptămâni. Și ceilalți făcuseră multe cunoștințe pe unde umblaseră, de la râul Doamnei până în Muntele Pecineagu, la cotul Dâmboviței. De grupul Arsenescu nimeni nu știa că mai există în munte, dar toți vorbeau de frații Arnăuțoi și de Maria, enigmatică tânără ce era cu ei și care se purta ca un bărbat cu armă și raniță.

CĂPITANUL MARE

Am spus că Profesorul și Ghiță erau duși să-l întâlnească pe căpitanul Sabin Mare. Pe atunci cei ce-l cunoșteam nu-i pronunțam niciodată numele adevărat. Îi spuneam "Nea Cutare". Cine era acest ofițer ? Dar, mai întâi, o poveste ceva mai lungă. Înainte de primul război mondial a sosit în Făgăraș un tânăr vienez de meserie cofetar. Ce-l va fi legat de Făgăraș nu știu, destul că a rămas și a deschis o cofetărie. Pesemne că

i-a mers bine, căci prin 1935 cofetăria Embacher își avea un renume (noi, elevii de liceu, nici nu aveam voie să intrăm în ea). Cofetăria lucra și pentru export; era și furnizor al curții regale. Toate acestea n-ar fi avut vreo importanță dacă tăcutul cofetar Embacher n-ar fi avut și o fetiță, pe nume Eva, exact contrariul tatălui ei: numai veselie și râs. Pe vremea când eram la liceu, avea 10-11 ani, o cunoștea tot orașul și, mai ales, o învidiau toți copiii, pentru că putea să mănânce prăjituri când voia și câte pofta. Eva crescuse o dată cu noi. Era tot veselă și vara servea în cofetăria tatălui său. Făgărașul era atunci un centru militar cu școli specifice, școală de stat major, câteva regimente, între care unul de cavalerie. Sute și sute de ofițeri de toate gradele se perindau pe aici și unul nu era să nu treacă pe la cofetărie, iar Eva îi servea pe toți. Desigur, s-au găsit destui care să se îndrăgostească de Eva, dar fata nu și-a pierdut capul. De altfel, era încontinuu sub supravegherea tatălui ei. Se spunea că unul mai îndrăzneț i-a cerut mâna, la care fata, zâmbind șiret, i-a spus că se simte măgulită, dar să nu se supere că-l refuză, căci fără mână cum i-ar mai putea servi pe ceilalți.

S-a terminat războiul în Răsărit, a venit armata roșie, cofetăria și laboratorul au rămas ca după o trecere a acestora, Embacher și familia s-au ascuns pe la un prieten român din satele de sub munte și, pe la începutul anului 1945, s-a întors în Făgăraș, încercând să refacă totul. Din senin, într-o bună zi, armata roșie, ajutată de poliție și de comuniști, a început să adune sașii și germanii din oraș și să-i ducă la gară, pentru a fi transportați în Rusia. La comandamentul militar, vestea că Eva Embacher e în drum spre gară fu adusă de un ofițer. Ca lovit de trăznet, căpitanul Sabin Mare se ridică și îi ceru colonelului să-l lase liber. Acesta, bănuind ce are de gând, îl preveni:

-Sabine, îți riști cariera militară !

-Dacă nu mă duc îmi risc liniștea sufletească, domnule colonel !

Ce-a făcut, pe unde-a umblat, cine l-a ajutat, nu știu, dar, în două ore, în registrul stării civile era trecută căsătoria civilă a căpitanului Mare Sabin și a Evei Embacher la o dată anterioară; certificatul de căsătorie era în buzunarul tunicii militare. La gară a amenințat, a mituit, destul că în scurt timp

sosi cu o trăsură, cu Eva, în curtea cazărmii. Câteva luni o ținu ascunsă, apoi, cu învoirea ei, se prezentară la bătrânul Embacher, care înălbise între timp. Căpitanul Sabin Mare era de patru ani în armată, făcuse frontul de Răsărit; fiul unui învățător din județul Satu-Mare, urmaș al unei familii de români naționaliști. N-a fost nici o mirare când, în primul grup de ofițeri deblocați, căpitanul a fost pus pe liber. S-a înscris la Academia Comercială Brașov, la fără frecvență, unde eram și eu student, și în această calitate l-am cunoscut. Am călătorit odată împreună de la Brașov la Făgăraș și am stat două ore de vorbă, desigur despre viața politică. Eu îl cunoșteam din ce se vorbea în Făgăraș despre el, el nu mă cunoștea. Din discuție am bănuț două lucruri: căpitanul făcea parte dintr-o organizație anticomunistă și eu îl interesam în vederea aceluiași scop. Lucrul l-a mărturisit mai pe urmă. La rândul meu l-am dat în obiectiv inginerului Gheorghe Toader. Prin inginer, ne-a găsit el pe noi. Acum, plecați la munte, au fost organizate mai multe întâlniri cu el. De obicei mergeam cu Baci și cu Profesorul sau numai cu acesta din urmă. Rețin o mărturisire de-a lui făcută în casa unui preot: "Precum preoția e o pecete, pe care o porți toată viața și nu te poți lepăda de ea, tot așa pentru mine e jurământul militar. Cât voi trăi, eu voi fi ofițer al Armatei Regale Române și voi acționa în consecință." Îl informăram despre ce făceam. Ne-a sfătuit să luăm legătura cu frații Arnăuțoi. De Arsenescu i-am spus ce-am aflat: că e mort. El a subliniat: "Atunci e bine să se știe că e mort".

Ne-a dat o mulțime de sfaturi scrise pentru viața de partizani. Ne-a făcut rost de echipament militar, în special hărți, binocluri, busole, ceasuri, foi de cort și o moară în miniatură, pe care am folosit-o până în 1954. Mi-a plăcut felul serios cum punea problemele. Să nu considerăm lupta ca pe un joc sau ca pe o aventură. Ne-a dat o serie de cărți militare, de obicei traduse din germană: "Războiul de iarnă", "Partizanii vagabonzi", "Distrugerea de partizani". Din ele am scos învățături potrivite pentru viața și lupta noastră. În una se vorbea de atragerea partizanilor ruși legând niște vite în apropierea locului unde acționau; s-a instalat un dispozitiv militar care să-i distrugă, când ar veni să captureze animalele. Pesemne că și securitatea studia aceste broșuri, că prin 1951

au folosit de câteva ori acest vicleșug, dar noi nu ne-am lăsat prinși.

Avea posibilitatea să afle știri de la securitate despre efectivele lor și uneori afla și despre planurile lor. Spre toamnă, la întâlnire a venit însoțit de căpitanul activ Traian Monea, pe care ni l-a recomandat în caz că s-ar fi întâmplat ceva. Întâlnirile, de obicei, le aveam la podul Berenișului, pe drumul dintre Hurez și Iași. Ultima dată când l-am întâlnit a fost într-o noapte de octombrie, sub același pod. Era grav și necăjit. Atunci ne-a spus: "Am fost lăsat liber numai pentru banii și cadourile ce le-am făcut. Peste câteva zile ar urma să fiu arestat. Nici nu aş mai avea din ce să le fac cadouri. Eu voi dispărea. Încerc să trec în străinătate, cred că am șanse multe. Voi lua legătura cu emigrația românească și mă voi întoarce. Să fixăm un sistem de întâlnire."

Împreună cu Profesorul, au stabilit trei oameni din trei sate diferite la care să vină. Noi urma să trecem din când în când și să întrebăm. Pe acești oameni nu trebuia să-i folosim la nimic altceva. Nu rețin numele acestor oameni, nici meseria lor, știu că erau intelectuali și că toți trei erau stupari. De altfel, așa își justifica el ieșirile din oraș, motivând că merge în sate să cumpere miere.

"Nu v-am spus până acum, dar cred că ați bănuțit că există la Făgăraș o organizație militară anticomunistă, care are legătură cu altele din țară. Există un comandament unic, care ar acționa dacă s-ar declanșa un moment favorabil. Căpitanul Monea va rămâne în locul meu. Va trebui să găsiți alt sistem de întâlnire, ca să-și poată justifica ieșirile din oraș. El mi-a spus că aveți deja legătura în Râușor."

S-a grăbit să plece, pentru a intra în oraș o dată cu schimbul de noapte de la combinatul chimic. Ne-am îmbrățișat și-am înțeles că omul rece și calculat, cum îl știam pe căpitanul Mare, uneori nu-și poate reține lacrimile, le-am simțit pe față când l-am sărutat. L-am urmărit cum dispăre în beznă, întrebându-ne dacă-l vom mai vedea vreodată, o presimțire neagră spunându-ne că-i pentru ultima oară. Va reveni din Franța în 1953, dar nu ne va putea găsi și noi vom afla despre moartea lui din ziar. În anul următor plecării lui, în 1951, au fost ridicați din satele făgărașene, deodată, o mulțime de oameni, în special intelectuali și duși la Canal.

Printre ei, din nefericire, toți trei oamenii noștri de legătură la care ar fi putut veni căpitanul Mare. Odată, când s-a întors Profesorul de la poale, mi-a spus: "Dacă vine acum căpitanul Mare, nu ne va putea găsi."

VI SE ÎNTINDE O CAPCANĂ

Pe la mijlocul lunii august, căpitanul Mare ne-a transmis următorul mesaj: "Feriți-vă de zona Sâmbăta-de-Sus. Nu știu în ce fel, dar atâta știu că vi se întinde o capcană. Mai mult n-am putut afla." Ne-am îndepărtat în Munții Berivoilor, în Baba și Răuleț. Cu ajutorul a doi ciobani prieteni și al bătrânului Cheșoi din Recea, am pregătit câteva oi pentru iarnă. Am umplut o puțină cu carne, am turnat peste ea saramură și am așezat-o în prăvălituri de stânci. Restul le-am fript, îndesându-le în propriile lor stomace, după sfatul lui Cheșoi. Carnea friptă de la o oaie trebuie să încapă în stomacul ei. Asta la noi se cheamă "sloi". Acum era problema unde să punem sloiurile. Acasă, omul îl atârnă la aer. După multă chibzuială le-am afumat, am închipuit o ladă de brad, am găurit cu fierul roșu pereții lăzii, ca să pătrundă aer, dar să nu între șoarecii și-am ascuns-o într-o peșteră. Am lăsat surplusul de bagaje și, cu ranițele ușoare, am coborât la poale, lăsând loc securității să întindă capcane la Sâmbăta. De altfel, rămăseseam numai "bătrânii", pe elevi i-am lăsat să plece în "vacanță". Aflaseră că Ion Mogoș și Niculae Mazilu, foștii lor colegi de la liceu, veniseră din închisoare și acum se ascundeau prin satele din apropierea Făgărașului și doreau să se întâlnească cu ei. Până nu trec la altele, să pomenesc câteva vorbe despre bătrânul Cheșoi din Recea. De meserie era atunci cioban. Își luase un copil cu el. Mieii îi avea, în acel an, în Muntele Belia. Era om umblat la viața lui, știa câteva limbi, niște ani umblase cu circul Klutzki prin lume, ca îngrijitor la animale. Mi se pare că a fost și clown. S-a despărțit de circ când acesta a trecut în "Sudamerica", spre norocul lui, căci circul

s-a scufundat o dată cu vaporul în Atlantic și socotea lucrul ăsta ca un semn de la Dumnezeu. Ceea ce ne-a impresionat la acest om era judecata lui limpede și neconformă cu a celorlalți, dar, mai ales, stăpânirea de sine. Nu știa ce-i frica. Când un căpitan de securitate l-a amenințat că-l va bate, i-a spus: "Domnule căpitan, eu am stat în cușca leilor și n-am tremurat. Cu mine purtați-vă cu binele, căci cu răul nu faceți nimic." În anii următori ne va fi de mare folos. Nu-mi aduc acum aminte ce-am mai făcut prin iulie și august. Știu c-am transportat alimente și le-am depozitat în diferite locuri. Am făcut și un drum la Jibert, trecând pe la prietenii sași și români. Pe sași i-am găsit foarte necăjiți. Stătea bătrânul Wagner 66 cu mâinile lăsate pe genunchi: "Știi că pe vremea dumitale dădeam "Dritte Teil" și dumneata ziceai că e rău, dar nu era rău, c-o venit și mai rău. Apoi s-o făcut "firmă" și a luat pământul tot și am rămas să n-avem unde lucra. Am luat de la români și țigani în parte și tot aveam ceva. Acum s-a făcut colectiv din primăvară și noi, sașii, ne-am înscris, c-or zis că dacă lucrăm cinstit ne rămâne și nouă să trăim. Am dat și vitele la colectiv și, iacă, s-o secerat și-or dus tot grâul la vagon și la om nu a rămas nimic și-am cosit și rozorul ăla "umproductiv", la care dumneata nu ai luat nimic, că eram om bătrân și s-au dus țiganii și au luat tot și acum vine iarna și nu avem nimic și nevasta este bolnavă, că mergem s-o vezi, că te dorește să te vadă, că te pomenim, băieții la Germania, fetele la Rusia, ceia tineri pleacă din sat, dar noi unde să ne ducem?"

A muri de foame pe vremea aceea nu era numai o figură de stil. La vechea mea gazdă era, de asemenea, o atmosferă de mormânt. Copiii erau plecați în lume să-și câștige mămăliga pentru mama și bunica, ele rămăneau acasă. Copiii aveau 13 și 14 ani. Gazda m-a chemat de-o parte și, după ce s-a asigurat că nimeni nu ascultă, mi-a spus următorul secret: "Domnu injinir, din toamnă a stat în gazdă la noi tot un injinir tânăr și lucra la firmă. Zicea că te cunoaște. Până n-o plecat m-o chemat și mi-o spus: <<Frau Katherin, îți spun ceva, că am încredere în dumneata. Dacă vine Gavrilă, spune-i că pe mine m-a adus securitatea aici să-l aștept și, dacă vine, să-l omor sau să-l leg. Spune-i să se păzească. Dar să nu spui la altcineva, doamnă, că, de află securitatea, mă omoară.>>

Dar să nu spui nici dumneata, domnul Gavrilă.” Tremura toată de frică.

M-am gândit mult cine va fi fost acel nefericit tânăr, intrat pe mâinile securității și silit să-și joace viața pe o muchie de cuțit, căci, oricum ar fi făcut, tot rău ar fi ieșit. Am trecut pe la români. Intraseră în colectiv și, văzând că nu primesc nimic, cei tineri și-au luat lumea în cap. Cei mai cuminți au fost cei care au plecat de prima oară. În sat vor rămâne numai moșnegii și babele.

EU ÎMI CUNOSC CAII

În dimineța de Sfânta Mărie Mică, la 8 septembrie, ne aflam în cucuruze, la marginea satului Voivodenii, chiar lângă crucea de hotar, de unde pleacă drumul de la Voivodenii la Dridif. Am ajuns acolo în următoarele împrejurări: aveam de gând să ne ducem la un om, în satul Dridif, unde eram așteptați; fiind toată noaptea lună, am socotit că era mai prudent să intrăm în grădina omului spre dimineată; când am ajuns însă în apropiere, am zărit două tractoare și paznicul, un țigan înspăimântat, care, văzându-ne cu arme, a fugit în sat și a început să țipe. Ne-am retras cât am putut de repede și, la ziuă, eram la jumătatea drumului dintre Ludișor și Dridif, pe marginea iazului. Am crezut că putem rămâne acolo unde iazul se scurgea într-o adâncitură. Au venit doi pescari și i-am rugat să tacă. Eram patru inși: Baci, Ghiță, Leu și eu.

-Aștia vorbesc, a zis Ghiță, care-i cunoștea. Unul ar tăcea dacă ar fi singur, dar celălalt sigur vorbește.

Când am ieșit din câmpul de vedere al pescarilor, am intrat în cucuruzele Voivodenilor; le-am străbătut până la troița de la marginea satului. Ne făcusem următorul plan: dacă vom fi cumva obligați să primim lupta, să alergăm în sat, unde ne-am fi putut descurca mai ușor, poate și cu ajutorul oamenilor. Foarte curând au început să vină de la Voila, spre

munte, camioane cu militari și civili. La început am crezut că veneau pentru noi; eram pregătiți să fim atacați și gata să ne apărăm, dar camioanele trecură mai departe și intrară în Voivodeni. Ne-am liniștit și nu ne-a mai fost teamă. Toată ziua au trecut camioane spre munte și se întorceau goale înapoi. Am ajuns la concluzia că acesta ar fi fost pericolul despre care ne-a prevenit căpitanul Mare. Eram atât de liniștiți, că am făcut și baie într-un pârau ce trecea prin cucuruze, în apropiere, iar spre seară ne-am apucat să ne curățim armele. Chiar atunci au mai venit două camioane. Am crezut că merg mai departe, ca și celelalte, dar, în dreptul nostru, au încetinit și s-au oprit. Câmpul de porumb în care ne aflam avea forma unui triunghi dreptunghic. De unde eram noi, două drumuri porneau depărtându-se: unul pe ipotenuza triunghiului dreptunghic, iar celălalt pe o catetă a lui. A doua catetă era departe, cam la doi kilometri spre iazul și lunca unde dimineață ne văzuseră pescarii. Ne-am luat armele așa cum erau, desfăcute pentru curățat, și ranițele și am pornit prin porumbiști spre luncă. Speranța era că vom reuși să încurcăm securitatea până se va face noapte. Cele două camioane au pornit pe cele două drumuri, oprindu-se din sută în sută de metri; din ele coborau soldați. Din mers, eu și Leu am reușit să ne asamblăm ZB-urile, dar ceilalți își duceau pistoalele dezmembrate în foaia de cort. Din fericire, bătea vântul și nu se observa de departe clătinatul firelor de porumb, pricinuit de fuga noastră. Ajunși la cealaltă catetă, la marginea luncii, n-am observat pe nimeni. Am intrat căutând să ne strecurăm printre tufele de arini, cât mai departe. Aruncând ochii înapoi, am zărit un șir de soldați care voiau să ia poziție pe marginea celeilalte catete; s-au oprit și, după un timp, au început să tragă în direcția noastră. Eram la marginea luncii. Dincolo de ea, în lung, mergea drumul dintre satele Dridif și Ludișor, aflat într-o adâncitură. Ne-am oprit pe marginea șanțului și cei doi cu ZB-urile am tras două încărcături, să le tăiem avântul de a ne urmări.

Pe drum venea o căruță cu doi cai buni, spre Ludișor, și în ea - o doamnă și un copil. O oprim și o rugăm să ne dea căruța, ca să ne putem îndepărta, expunându-i situația în care ne aflam: "Urcăți, mân eu, eu îmi cunosc caii, nu-mi este frică". A strâns bine hățurile și căruța a pornit într-un galop

nebun. Nu ne temeam că vom fi văzuți din urmă, drumul fiind însoțit pe ambele părți de tufe de arini. Am aflat că tânăra curajoasă era fiica preotului sau învățătorului Opreș din Dridif. Am coborât în apropiere de Ludișor și am intrat în alte porumbiști, mulțumindu-i tinerei care ne ajutase. Baci și Ghiță s-au apucat să-și asambleze pistoalele mitralieră. Erau gata, când pe calea dintre Iași și Ludișor se auzi o altă căruță. Am ieșit la drum. Era un fecior din Iași și mergea în Ludișor. L-am rugat să se întoarcă și i-am explicat care-i situația. Băiatul, care-l cunoștea pe Ghiță, a înțeles și a dat bice cailor. L-am întrebat dacă nu a întâlnit securitatea.

-Nu, nu i-am văzut pe aici. Dar azi s-au dus la munte multe camioane cu armată, după cele întâmplare.

-Ce s-a întâmplat ?

-Păi, nu știți ? Azi au îngropat cu fanfară pe cei pușcați în Muntele Bândeș. Le-au pus steaua la cap. Ne uitam unul la altul. Așa se vorbește, c-ați împușcat șase, dar în Făgăraș n-au îngropat decât doi. Mai mult feciorul nu știa. A ținut să ne întrebe mirat:

-De ce nu vă duceți la munte, fraților, la Dumbravă ? Vă primejduiți viața pe aici !

Cu noi lucrurile se petrecuseră în ziua aceea astfel: țiganul de la tractoare a chemat securitatea, care nu s-a gândit la noi, ci la niște tineri din sat, "dușmani ai poporului", pe care i-au bătut degeaba, dar pescarii au pârât. Securitatea, ocupată cu muntele, a trimis un pluton de miliție să caute prin zona respectivă. Aceștia au controlat lunca și porumbiștea în care ne aflam noi, dar nu s-au gândit că ne-am afla chiar la marginea drumului. Nu știu, adevărat sau nu, un milițian din Voila a spus că el ne-a zărit și, recunoscându-l pe Ghiță, a trecut mai departe, prefăcându-se că nu a văzut nimic. Când miliția a venit cu mâna goală în Făgăraș, comandantul securității a luat măsura de a trimite cele două camioane să înconjoare porumbiștea. Se făcuse noapte, am intrat în Iași la Peptea, ne-a dat de mâncare și am plecat mai departe. Nici oamenii din Iași nu știau mai mult decât ne spusese flăcăul. De-abia ne depărtaserăm de Iași, că pe toate căile de hotar au apărut faruri de mașini. Bănuind că vor face o linie ca să ne împiedice să ajungem la munte, am hotărât să ne îndreptăm exact în direcția contrară. Am ocolit satul Hurez și am lua-

t-o spre Olt, l-am trecut prin vad și ne-am adăpostit într-o pădure de salcâmi pe care o plantaseră elevii liceului cu vreo doisprezece ani în urmă. Cu binoclul, am urmărit în ziua următoare mișcările mașinilor securității, cum alergau din sat în sat și pe căile de hotar. Din această întâmplare, am învățat să nu ne mai curățăm armele toți deodată.

DOMNULE PETRICĂ, SUNT UNII AICI CARE ZIC CĂ EI SUNT ARNĂUȚOII

Din cele ce am aflat atunci de la lume, precum și-n anul următor de la ciobanii din munte, lucrurile s-au petrecut astfel: faptul că noi căutam să ne întâlnim cu grupul fraților Arnăuțoi nu a rămas neștiut de securitate. Urmarea a fost că în căpătâna vreunui șef securist a încolțit un plan pe potrivea înțelepciunii lui: "banda" lui Gavrilă nu se cunoaște cu "banda" Arnăuțoi. Ei nu se cunosc la chip. Formăm noi, securitatea, o bandă din băieții noștri curajoși, aceștia se duc la munte și dau de veste peste tot că ei sunt Arnăuțoii, iar banda lui Gavrilă aude și se grăbește să-și întâlnească frații. Aceștia fac "pac-pac" și-am lichidat-o cu ei. Și astfel a apărut la Sâmbăta-de-Sus o bandă de cinci bărbați și o femeie, exact câți oameni erau în grupul Arnăuțoi. Au mărșăluit plini de importanță, de la mănăstirea Brâncoveanu la cabana Sâmbăta-de-Sus. Erau îmbrăcați cât mai americânește posibil, cu scurte cu tot felul de fermoare, pantaloni bufanți, bocanci cu măsele, aveau arme sofisticate, țigări străine și alte de același fel. Urcau de la cabană în fiecare dimineată, treceau dincolo de Fereastră Sâmbetii și se așezau pe un platou lângă cărare, stând de vorbă cu toți cei ce treceau pe acolo (ciobani, turiști, mici negustori) susținând că ei sunt Arnăuțoii și că, de vede cineva partizani făgărășeni, să-i îndrepte spre ei, ca să se întâlnească. Seara coborau și intrau pe din dos în cabana

Sâmbăta. Lumea îi credea, mai ales când vedea la ei lucruri străine: gume de mestecat, brichete, pe care le dăruiau trecătorilor. Aveau și un aparat de radio, umplând munții cu melodii de la posturile apusene. După cum am spus, noi, preveniți de căpitanul Mare, eram departe de Bâdea și n-am aflat nimic de existența lor. Nu știu cum am fi reacționat dacă am fi știut. Astăzi îmi pot permite să fiu ironic, dar atunci mă tem că am fi avut naivitatea să ne apropiem cu nerăbdare de acești "frați" după care colindasem atâta prin munți.

S-a întâmplat însă ca în regiune să vină adevărații Arnăuțoi, iar un fecioraș, cioban din Nucșoara, să le spună: "Domnule Petrică, eu de când mă știu te cunosc pe dumneata și pe nenea Tomiță, dar sunt aici, în Bâdea, unii care zic că ei îs dumneavoastră, Arnăuțoii." Arnăuțoilor nu le venea să creadă. S-au dus la fața locului, i-au văzut pe falșii Arnăuțoi, i-au înconjurat și i-au somat să se predea. Drept răspuns, aceștia au pus mâinile pe arme și au început să tragă. În luptă, cinci dintre ei au fost uciși, ultimul, ofițerul de securitate Bârsan, s-a predat. Arnăuțoii l-au anchetat, i-au dat un picior în spate și l-au trimis la securitate să le spună să nu mai umble cu fleacuri din astea. Securitatea s-a dus cu Bârsan în Bâdea, au adus cadavrele în Făgăraș, le-au mai "aranjat", ca să arate cât mai de compătimit și pe doi dintre ei i-au înmormântat cu mare pompă: cu fanfară, cu discursuri și cu amenințări că vor răsturna munții și-și vor răzbuna tovarășii. Apoi le-au pus steaua roșie la cap. Au adus câteva regimente de securitate, au mobilizat activiștii de partid din regiune și au pornit, într-adevăr, să răstoarne munții și să se răzbune pe cine întâlneau în cale. Și cum la vremea aceea în munți nu se aflau decât ciobanii, au început să-i adune la cabana Sâmbăta. Erau numai ciobani de pe versantul sudic al munților, care urmau să coboare de ziua Crucii, 14 septembrie, ciobanii de pe versantul nordic fiind jos încă din 29 august. Au lăsat oile în seama nimănui și au confiscat tot ce au găsit pe la stâni. La cabană, au prins să-i chinuie cu sistem, fără alegere, pe toți ciobanii. Unii au murit pe loc, pe alții i-au trimis la securitate. Nici vorbă să se afle ceva de la ei, era la mintea cocoșului că Arnăuțoii nu aveau un loc stabil, pe care să-l știe ciobanii, ca și noi, de altfel. A fost o răzbușcare oarbă, menită să înspăimânte lumea, să nu ne mai ajute. În anul următor, am întâlnit un

cioban care scăpase cu viață în muntele Dara; în toiul verii, umbla îmbrobodit și se plângea de dureri groaznice. Se trăgea din satul Corbi-Argeș, îl chema Ion, iar mamă-sa era ardeleană din Breaza-Făgăraș, de-a Chirânșului. El ne-a povestit ce s-a întâmplat la cabana Sâmbăta: "Pe ceilalți nu i-am cunoscut, dar pe unul îl știu. Îi din Gura-Văii, avea prăvălie și mi-a vândut pe vremea secetei mălai încins. Tot cu bocancul m-a lovit așa în cap până n-am mai știut de mine." Și iată cum am aflat cu ce se ocupa consăteanul meu, activistul de partid Nicolae Han, care în anii următori, pe vremea colectivizării, va deveni spaima satelor. În prezent e un pensionar cuminte, în Făgăraș, cu vilă luxoasă, cu copiii aranjați, fiecare cu vila și mașina lui. Pe Ion din Corbi, cel ce umbla în dricul verii legat la cap; nu l-am mai întâlnit în anii următori. Murise. Copiii lui ? Dar cine mai avea și mai are grijă de copiii unuia care a ajutat pe luptătorii din munți ! De vor fi trăind, își câștigă și ei pâinea cea de toate zilele ca slugi la cei ce pe vremea respectivă s-au aranjat și s-au îmbogățit.

Campania de represiune în munți n-a durat mult. După o săptămână, s-au retras; activiștii s-au dus la treburile lor, iar un regiment de securitate a fost cantonat în poligonul militar Cincul Mare. Cine au fost ceilalți securiști, în afară de Bârșan ? Unul se pare că tot ofițer de securitate, pe numele Băiș. Despre ceilalți au umblat numai zvonuri. Unul ar fi fost un proaspăt învățător de pe lângă Brașov, originar din Lisa. Într-o zi, familia s-a trezit cu o mașină a securității aducând un sicriu sigilat, în care, susțineau aducătorii, se află învățătorul mort; bieții oameni au înmormântat un sicriu conținând cine știe ce. Dacă, într-adevăr, în el s-ar fi găsit respectivul, tragedia ar fi fost cu atât mai mare cu cât fratele mortului era omul nostru de sprijin, la care am stat și care ne-a dat multe lucruri. E vorba de învățătorul Paler, și el învățător în același sat.

DIN VÂRFURI, UNDE-S REGINE FURTUNA ȘI CREMENEA

Când, în mai 1948, a fost descoperită frăția de la liceul "Negru Vodă" din Făgăraș, numai o parte din elevi au fost arestați. Unii erau deja cu noi în munte sau ascunși în sate. Câțiva, rămași necunoscuți de securitate, continuau activitatea, refăcând organizația, fără, însă, a mai avea legături cu cineva.

Dintre cei condamnați, pe doi securitatea n-a pus mare preț, nici tribunalul militar nu le-a dat importanță, condamnându-i doar la un an închisoare. Se numeau Ion Mogoș și Nicolae Mazilu. Primul era din satul Toderița, fiu de țăran și "mașinist", adică mecanic agricol. Mai în toate satele se aflau pe atunci astfel de oameni, care se întreceau între ei, construind mașini agricole și cumpărând motoare cu care să le mâne. Făceau mai ales batoze. Cumpărau piesele de fier și le asamblau ei, îmbrăcându-le cu lemnul necesar și scriind pe ele cu mândrie: "făcut de mine (cutare om)". Tatăl lui Ion Mogoș își luase și un tractor.

Nicu Mazilu era fiu de plutonier de jandarmi. Bătrânul colindase toată țara, fusese și-n județul Făgăraș, îl înscrisese pe Nicu la liceul de aici și, deși fusese mutat în alte părți, pe copil îl lăsase la același liceu. Ca elevi, Ion și Nicu locuiseră la aceeași gazdă, se împrieteniseră și erau mereu împreună. Și nedespărțiți vor intra în frăție, în închisoare, în luptă și apoi în mormânt. Câtă bătaie, cât chin, câtă foame, cât frig, câte batjocuri n-au suferit în acest an la securitate și la închisoare (la Târgșor și Pitești) ! Au răbdat însă, pentru a-i convinge pe călăi să le dea drumul la termen.

Când sosi din închisoare acasă, Ion nu mai găsi pe nimeni. În Toderița se înființase primul colectiv din județ. Tatăl lui fu făcut chiabur (deși avea pământ puțin și nu avusese niciodată slugă). Îi luară tractorul și fu alungat din casă. Omul își părăsi satul, cu soția și cu alți doi copii, și plecă la Reșița. Ion mai află de la tatăl său un motor de tăiat lemne

și, cu acesta, în toamna anului 1949 colindă toate satele din jur până spre munte, dormind și mâncând pe unde apuca, dar cu un plan știut numai de el: se împrietenea cu oamenii, îi cunoștea și pe cei bătrâni, și pe cei tineri. Să-și continue școala, n-a mai fost lăsat. Așa a dus-o până prin mai 1950, când i-a venit ordinul de încorporare în armată. Nicu Mazilu fu trimis cu domiciliu obligatoriu la un șantier, unde a stat până i-a sosit și lui ordinul; atunci a plecat la Mogoș. Ceea ce nu le-a trecut prin cap securiștilor era că după un an de închisoare va mai cuteza careva să miște împotriva stăpânirii. Or, cei doi tocmai cu acest gând au venit de acolo. Mai întâi Mogoș i-a căutat pe cei ce mai rămăseseră liberi din vechea organizație. Recrută pe alții, între care elevii Ion Pica din Râușor, Benția din Hurez, doi veri Balaban din Toderița, apoi alți tineri muncitori și țărani din satele din jur: Ileni, Râușor, Hurez, Mândra, Șona, Toderița și din altele. În armată nu s-a mai dus nici Mogoș, nici Mazilu. Au rămas ascunși pe la oameni și au continuat organizarea tinerilor. Puțin va fi rămas din organizarea veche, dar și-au făcut educația creștină și națională după mintea și sufletul lor. La urma urmei, principiile astea trebuie să stea la baza oricărei organizații românești: Dumnezeu, pământ strămoșesc, istorie națională, limbă și cultură națională, cinste, omenie, muncă, punctualitate, spirit de sacrificiu și foarte multă dragoste față de semenii. Mi-a arătat în scris îndreptarul după care se conducea; nu am mai avut nimic de adăugat. Mai erau câteva reguli aspre de viață: alungarea comodității, interzicerea totală a fumatului, abținerea sexuală, exerciții fizice, marșuri de noapte. Se întâlneau seara și se socoteau a fi înrolați în Armata Poporului Român.

Până să aflăm noi de ei, luaseră legătura cu organizația militară anticomunistă din Făgăraș prin același căpitan Moșea Traian, prin plutonierul Partenie Cosma și prin sublocotenentul Frâncu din Paza Fabricii de Explozivi Făgăraș. Deși atât de tineri, au obținut încrederea multor oameni în vârstă din aceste sate, cum ar fi Ilie Zara din Mândra, ca și fugarul Gheorghe Arsu din Râușor.

Au început să-și adune arme, pistoale și muniție. Unora dintre ei, lucrând în atelierele armatei, le-a fost ușor să obțină pistoale și muniție de acolo. Într-o noapte întunecoasă, cu

sprijinul plutonierului Partenie Cosma, au spart depozitul de muniții, de unde au scos sute de sticle incendiare și fumigene, pe care le-au depozitat la locuri sigure. La țaranul Aron Comșulea aveau ascunse două bombe. În Făgăraș câștigaseră încrederea medicului Stanciu Stroia, al cărui fiu era în legătură cu ei.

Aceste lucruri erau realizate sau în curs de realizare când s-au întors elevii noștri: Silviu Socol, Iliei, Remus Sofonea și Gelu Novac. Ei au venit și cu propunerea de a ne întâlni cu Mogoș și Mazilu. Era pe la începutul lunii iulie 1950.

"Și acum să vă cântăm un cântec scris și compus de Nicolae Mazilu." Atunci a răsunat în munte, pentru prima dată, cântecul care ne-a impresionat atât de mult, încât părea că era rupt din sufletul nostru al fiecăruia și că reprezintă însăși lupta noastră. L-am proclamat imediat marșul nostru. Cuvintele s-au mai schimbat, pe ici, pe colo, dar melodia a rămas aceeași. Iată textul marșului nostru:

I.

Din piscuri, unde regine-s furtuna și cremenea,
Din codrii cu feciorelnice poieni,
V-ați înălțat, năprasnici și aspri, asemenea
Uraganului, carpatini făgărășeni !

Adânc în morminte străbunii se zbat și ne cheamă,
N-au liniște morții acestui popor.
Chemarea dreptății răsună din tulnic de-aramă
Și-o poartă și codrii în freământul lor.

Refren :

Uniți cu toți acei ce vor să moară-n libertate,
Cu toții vom porni,
În dușman vom lovi,
Vom frânge-n zbor
Robia lor,
Când neamu-ntreg se va trezi
Din somnul cel de moarte.

Carpatini făgărășeni, veniți,
Loviți
În cei ce au distrus și pângăresc
Altar și neamul românesc.

II.
Păgânii adus-au robia și jaful în țară,
Ne luară avutul și graiul curat.
Noi fost-am și liberi la noi, și-n afară,
Ei ce-am avut mai sfânt au sugrumat.

Părinții și frații ne zac azi în lanțuri amare,
În urma lor sate rămas-au pustii
Ne-au fost pângărite străbunele noastre altare,
Noi nu știm cei duși de sunt morți sau sunt vii.

După câteva zile, am plecat la Mogoș împreună cu Baci, Leu și Profesorul. Situația organizației lor era așa cum o descrieseră. Vădea atâta credință acest tânăr, atâta acțiune și îndrăzneală, încât nu i-am găsit asemănare decât cu altul ca el, cu cel ce a fost Ion Golea. Figura lui Mazilu emana meditație, visare și lumină. Amândoi erau subțiri și înalți, cu păr bogat, cu fruntea și privirea senină, cu un veșnic surâs în colțul gurii: ironic la primul, glumeț la cel din urmă. Am stat de vorbă o zi întreagă cu ei. Nu le-am putut găsi altă vină decât că erau prea grăbiți. Se pregăteau pentru o acțiune apropiată. Erau convinși că trebuie să se întâmple ceva. Eu nu le împărtășeam optimismul. De asemenea, eram de părere să nu mai continue recrutarea de noi membri, ci să se limiteze la un grup de oameni siguri, care să aibă în jurul lor alți tineri, asupra cărora să aibă influență. În ce privește venitul la munte, eu îl vedeam numai pentru cazul când respectivul nu mai putea fi eficient la poale. Nu prea cred că i-am convins. Seara, la un izvor dintre sate, "la Crepuri", am avut ocazia să întâlnesc o parte din organizația de tineri "Mogoș-Mazilu". Erau vreo 20-30 de tineri adunați, unii de-abia ieșiți din copilărie, dar alții feciori voinici, cu armata făcută. Era o seară

liniștită și caldă și cântau cunoscuta melodie a pandurilor lui Tudor de la 1821, "Mugur-mugurel". Mogoș ne-a prezentat tinerilor. Erau atât de sinceri și atât de curați, atât de dornici de a face ceva pentru țară, cât mai mult și cât mai repede. Ne-am așezat pe iarbă și am stat cu ei de vorbă. Prima întrebare a fost: de ce nu acționăm rapid împotriva comuniștilor ? Toți oamenii sunt de partea noastră, armata - la fel, ei nu-s decât o mână de tâlhari fără rădăcină.

-Și armata roșie ? am întrebat eu.

-Dar părinții noștri nu s-au bătut cu ei acum șapte ani ?

Le-am admirat entuziasmul, însă am căutat să le temerez avântul, cerându-le să se stăpânească, așa cum făceam și noi. Am mai cântat împreună, am făcut o rugăciune și ne-am despărțit. După 40 de ani mă întreb dacă "nebulia" lor tinerească nu era mai cuminte decât înțelepciunea noastră. Nu era mai frumos să fi murit o dată eroic, decât să mori încet, pe rând, chinuit între zidurile unei închisori ? Pentru că cei mai mulți dintre acești tineri vor intra în închisoare peste puțin timp și destui nu vor ieși de acolo niciodată. De câte ori mi-am pus această întrebare și voi continua să mi-o pun câte zile îmi va fi dat să trăiesc !

A doua zi, am stat de vorbă cu câțiva oameni din acest sat românesc. M-a impresionat înțelepciunea, bunul simț și claritatea cu care aceștia priveau problemele politice ale țării și situația internațională. Și nu erau decât niște plugari cu mâinile bătătorite de coasă sau muncitori la fabricile din Făgăraș.

Cu această ocazie l-am întâlnit pe țăranul Gheorghe Arsu. Îl cunoșteam din vedere. De altfel, cine nu-l cunoștea în Țara Oltului ? Potrivit de statură, lat în spete, drept și vânjos ca o stană de piatră, îl văd și acum călcând apăsător pe mijlocul străzii - în haine albe, cu căciula dată pe spate ca să se vadă fruntea lată și ochii negri strălucitori, parcă sfidând lumea: "Asta sunt, nu am treabă cu nimeni, dar nu vă legați de mine". Toată lumea știa că este legionar. Se ducea și venea din închisoare. Se spunea că atunci când era dus împreună cu alții să fie împușcați în piața orașului (1939) și au fost salvați în ultimul moment, ar fi spus celor ce-l duceau: "Pentru mine să vă luați trei gloanțe că eu am trei vieți". Scăpase și de pe fronturi neatins. Acum stătea ascuns în Râușor. Avea o barbă

până la brâu. L-am găsit cu copiii lui Partenie Cosma, ținându-i pe genunchi și cântându-le, iar copiii jucându-se cu mânuțele în barba lui încâlcită. M-am așteptat să găsesc omul cu faima pe care o avea, dar am găsit un om potolit, chibzuit și citit. Aveam impresia că vorbesc cu un intelectual.

-Nene Arsu, nu crezi că trebuiesc domoliți un pic copiii ăștia ? Să nu se întâmple vreo nenorocire.

-Ba da ! Am și făcut-o și-o voi face. Eu nu am aflat de ei decât după ce s-au legat, dar să știi că-i greu. Mi-aduc aminte de mine când eram ca ei. Cine mă putea opri ? Tata ? Mama ? Moartea ? Și ăștia-s făcuți tot din aluatul ăsta. Ne-am întors înapoi în munți și am păstrat neîntreruptă legătura cu Mogoș, prin Silviu Socol și Gelu Novac.

PROFESORUL MIHAI NOVAC ȘI GRUPUL CELOR 40

Înainte de primul război mondial, un tânăr profesor de matematică și fizică, pe nume Mihai Novac din Șona, a intrat în conflict cu autoritățile austro-ungare. Într-un astfel de caz, pentru un român din Ardeal nu mai erau decât două căi: să treacă în țară, adică în România sau să ducă în America. A ales ultima alternativă și a lucrat câțiva ani la o fabrică de aparataj electric, ajungând șef proiectant. Renunță la toată situația ce și-o crease aici, când, în 1917, părintele Lucaci înființează în Italia "Legiunea Română". Plecat în Italia, se întoarce la sfârșitul războiului în țară, în Ardeal, în acordurile aceluia frumos cântec: "De prin străinele meleaguri". Împreună cu preotul Valer Literat și învățătorul Procopie Benția pun bazele liceului "Radu Negru" din Făgăraș, fiindu-i primul director. Renunță după un an la directorat pentru că sosise "cineva mai bun" pentru această funcție, fostul ofițer Ștefan Damian. Laolaltă cu tinerii profesorii Stănescu și Florescu au

pregătit în mai bine de 20 de ani sute de elevi la partea științifică. Am avut norocul să-l am profesor în clasa I de liceu. Uscățiv, cu ochelari, veșnic cu glume pe buze, insistând până ce pricepea "toată baba" lecția, așa mi-l aduc aminte.

Intervenții, mită ?...se făceau o mulțime de glume pe socoteala profesorului. Se spunea că a făcut cerere la poliție să i se aprobe drept de armă, sub motiv "că trebuie să se apere de părinții elevilor care nu învață". O singură dată a făcut o excepție, la un examen de capacitate, când trebuia să rămână numai jumătate din elevii clasei a IV-a de liceu. S-a zvonit că Novac "primește". De la un părinte a cerut un măgar, de la altul o căruță, de la alții capre, găște, cocoși și alte animale gălăgioase. De căruță era legat un câine ciobănesc. În ziua examenului, când îl așteptam pe profesor, acesta sosește cu toată panorama în curtea liceului. Pe fiecare cadou era trecut numele donatorului. I-a invitat pe toți, câți se știau cu musca pe căciulă, să-și ia cadourile și să și le ducă unde-or ști și altă dată să nu mai umble cu asemenea fleacuri. Soția profesorului provenea dintr-o familie de preoți, urmași ai aceluia vestit baron Ion Urs de Margina, care-și câștigase meritele în luptele regimentului grăniceresc făgărășean. Iarna, profesorul și soția mergeau la patinaj împreună cu cei doi copii, Gema și Gelu, doi bondoci cu obraji roșii. Noi, elevii, îi poreclisem "Geometrel" și "Algebrina" și ne miram cum pot trăi cu un tată atât de aspru. Tot timpul îl vedeam alături de profesorii care ne-au crescut în liceu: directorul Ștefan Damian, Valer Literat - de franceză, Romulus Ursu - de istorie, macedonenii Nica și Pariza - de geografie, Tașcă Nicolae - de gimnastică, Procopie Benția - de desen, tânărul Florescu - de chimie și fizică și alții. Cine și-ar fi închipuit atunci ce teroare și nenorocire se va abate peste acești oameni cu părul alb peste 10 ani.

Când în 1947 începuse regimul să se organizeze, profesorul Novac, acum pensionar, a zis că pe el să-l înscrie la pionieri că el a dat în mintea copiilor. Și când i s-a dat ca sarcină să facă un referat s-a dus la ei după câțva timp să-i întrebe dacă era vorba despre "Lenin despre Stalin" sau "Stalin despre Lenin", căci el uitase, dar și-a dat seama că nu

are cu cine glumi. Îi murise soția și era tare necăjit. Curând, Gelu a fost căutat de securitate acasă, fără să fie găsit. La început a fost afectat, dar aflând că aproape toată clasa a fost căutată, între ei fiind elevii cei mai buni ai clasei, s-a împăcat cu noua situație. Când Gelu a venit la munte, Profesorul îl ajuta cu de toate. Din când în când Gelu se ducea acasă, în Făgăraș. Eram totdeauna îngrijorat când pleca, eu găsind lucrul foarte periculos.

- Bine, argumenta Gelu, dar în sate nu ne ducem ?

- Nu-i totuna. În sat, dacă ți se întâmplă ceva, ai șanse să scapi, dar în oraș ești pierdut fără speranță.

Mă miram că nu-i interzice profesorul Novac să se mai ducă acasă. Cam în această vreme Gelu mi-a zis odată:

- Moșule, tata vrea să vorbească cu tine.

- Bine am zis, să mergem.

- Dar mă lași pe mine să aleg drumul.

- Te las, am zis eu.

Am plecat seara de la "domnișoara", o gazdă de-a noastră din Ileni. O tânără învățătoare, Maria Cornea, orfană de tată, cu mama ei, au dat șura în grija lui Mogoș pentru a o folosi el și organizația lui. Nu am văzut-o niciodată pe această fată. Undeva în câmp, la un copac, găseai de creanga lui o sfoară. Asta însemna că-i liniște. Intram în grădina casei și, într-un anumit loc, găseai cheia. Dacă nu o găseai însemna că mai e cineva acolo. Băteai un semnal cunoscut la geam, intrai cu cheia și stăteai în șură o zi, două sau trei. Când plecai puneai cheia la loc și mergeai în drumul tău. Așa am plecat și acum cu Gelu. Am ocolit fabrica de dinamită și am intrat în parcul orașului. La trecerea iazului la o punte îngustă, un ins tânăr se căznea înaintea noastră să treacă un câine lup. Am stat lângă punte până l-a trecut.

- Știi cine-i individul ? Îi locotenentul de Securitate, cutare ...

- Mă bucur, i-am răspuns eu.

Ajunghând la linia ferată eu aș fi vrut să mergem în lungul râului, prin spatele grădinilor, până în inima orașului, în grădina liceului "Radu Negru", dar Gelu a găsit că-i periculos și m-a dus pe strada Dr. Șenchea. Trecea destulă lume; pe cei

doi i-am recunoscut și eu după figură, despre altul mi-a spus Gelu că-i căpitan de securitate și locuiește pe aici. Lumea se uita cam lung la doi inși cu pelerine cam largi, acum când nu mai ploua. Am luat cărarea pe lângă râu, pe lângă grădina Miliției, unde câțiva soldați luau apă din râu, am trecut în grădina liceului, ne-am strecurat printr-un gard de sârmă ghimpată, am mai escaladat vreo două garduri și am ajuns în fața gardului grădinii lor. Gelu a numărat niște scânduri, a îndepărtat două care erau desprinse și am intrat în grădină. "Nu se poate veni prin fundul grădinii că acolo păzesc", m-a lămurit el. Am trecut pe o potecă cu iarbă, am intrat în curtea păsărilor și, pe deasupra cotețului porcilor, ne-am târât prin niște poduri, am coborât o scară în cămară, am ieșit printr-un coridor, am deschis o ușă și am intrat într-o cameră cu două canapele, unde ne-am culcat și unde ne-au găsit dimineată Profesorul și Gema. Profesorul a ținut să-mi spună că dânsul și alți oameni ca dânsul din oraș țin de datoria dumnealor să facă ceva pentru noi. Avea adunate haine, încălțăminte, alimente și medicamente. Nu ne-a dat nici un nume. Doar când am împachetat medicamentele a spus: "Vedeți că și evreii vor să vă ajute." Știam de la Gelu că era prieten cu medicul evreu Schull. A ținut să ne dea și câteva sfaturi: "Nu vă avântați, că situația rea va dura mult și va trebui să-i supraviețuim, calculați la rece orice pas îl faceți, feriți-vă să vă dați viața pe mâna oamenilor străini. La un caz grav vă putem asigura o asistență medicală și adăpost." Pe mine atitudinea Profesorului m-a mirat mult. Știam că nu a fost înscris în nici un partid, făcea ironii mușcătoare la adresa tuturor stăpânirilor, uniformelor și altor desertăciuni, și acum, la bătrânețe, se angaja într-o treabă foarte periculoasă.

Ziua am petrecut-o în biblioteca Profesorului, lângă rafturile cu cărțile dăruite de foștii lui elevi, ajunși la rândul lor profesori, ingineri, în țară și în străinătate. Ne-am despărțit seara de Profesor. Gema ne-a condus până la poartă, ne-a sărutat frățește și ne-a rugat să avem grijă de noi. Ea terminase Academia Comercială și era contabilă la un S.M.T. Aveam de gând să trecem Oltul în Ardeal și Gelu a găsit de cuviință să ieșim în stradă, să trecem direct prin oraș, decât

să ocolim orașul și, numai bine, m-a făcut să trec cu el prin parc, având în stânga sediul Securității și în dreapta Cetatea, care la vremea aceea era închisoare politică, luminată ca ziua de jur împrejur. După ce am trecut podul Galațiului mi-a spus:

- De-acum, ia comanda, Moșule, vezi că n-am pățit nimic?

- N-am pățit, dar aici de-o pățim, o facem o dată pentru totdeauna.

"FOAIE VERDE FOI MĂRUNTE"

Privind desfășurarea vieții celor șapte ani, aceasta apare ca un șir neîntrerupt de întâlniri și despărțiri ale unor grupe de câte trei-patru inși. Toți împreună se întâmpla rar să fim, de obicei - primăvara, după iernat, toamna, înaintea zăpezii sau când aveam vreun motiv deosebit.

Întâlnirile le făceam ziua, la câte un loc cunoscut: la un izvor, la o peșteră, o poieniță. Veneam noaptea în apropiere și ziua ne îndreptam către locul convenit. Pentru a da semn că ne aflăm în zonă, slobozeam câte un huhuit scurt, asemănător tipătului huhurezilor. După un interval cronometrat și convenit (2-3 minute) ceilalți răspundeau la fel. În anii ultimi, când pădurarii și paznicii de vânătoare erau instruiți pentru a ne dibui, am renunțat la acest semnal.

La poalele munților, la început, ne întâlneam la o gazdă cunoscută de toți. Am folosit acest sistem de întâlnire la "domnișoara" - în Ileni, la Micu - în Săvăstreni, la Barbu - în Săsciori, la Neagu - în Sâmbăta, la Peptea - în Iași, la Ciobanu - în Voivodeni și încă în multe alte locuri.

Când satele au fost mai intens păzite, nu ne-am mai întâlnit la oameni, ci în câmp la vreo cruce de hotar, la o fântână, la vreun copac singuratic, mai apoi în locuri mai puțin precise, dar acoperite de copaci și tufe. În acest caz cei

ce soseau fluierau o melodie convenită, iar cei care așteptau răspundeau cu altă melodie. Folosisem mai multe melodii, iar acum, spre toamnă, rămăsesem pe "Foaie verde foi mărunte" și se răspundea cu "Colo-n vale-ntr-o vâlcea". Folosisem de multe ori acest semnal. Acum ne înțelesesem să fim cu toții într-o seară la o cotitură a râului, între satele Recea și Săvăstreni. Veneam de departe și trebuia să trecem prin mai multe lunci. Eram lângă Iași când, într-un desiş, am auzit fluierându-se semnalul nostru. Am crezut că e o întâmplare, căci era la modă prin sate acest cântec, dar, când în altă luncă fluiera cineva tot "flori mărunte", ne-am dat seama că este vorba de ceva mai grav. Ne-am continuat în noapte drumul, oprindu-ne adesea și ascultând și am ajuns la locul de întâlnire fără să mai folosim semnalul. Și ceilalți auziseră semnalul nostru în alte locuri. Era limpede că de undeva securitatea a aflat secretul și a căutat să profite fluierând peste tot. Am renunțat la semnale fluierate.

Am folosit în cele din urmă, când ne întâlneam noaptea, un şuierat ca de căprior negru, dar mai scurt și mai potolit și ne-am obișnuit atât de mult cu el, că îl cunoșteam pe fiecare după şuieratul lui. Cu acest mic semnal am rămas până la sfârșit.

DE CÂND MAMA M-A-MBĂIAT

Tot cam în acest timp am poposit într-o noapte la un om din Toderița. Îmi pare rău că nu i-am reținut numele. Era rudenie cu Mogoș, avea cam 60 de ani, era un om citit (avea o bibliotecă mare) și nu citise degeaba, pentru că știa foarte multe lucruri. S-a împrietenit cu Baciul de când s-au întâlnit.

Toderița a fost primul sat colectivizat din regiune. Ca să nu se înscrie, omul dăduse pământul la stat și acum trăia cum putea, risipindu-și copiii în țară să se descurce cum vor ști, iar el spunea că: "decât să lucrez degeaba, mai bine stau degeaba". În 1950 mai mergeau astfel de calcule.

Pe la vecernie a venit un om la gazdă cu vestea că o unitate de securitate controlează casă cu casă, că s-ar fi furat de la sediul colectivei actele și un aparat de radio. Porniseră de la capul satului din jos; erau arestați și câțiva bănuți. Ce era de făcut ? Să ne ascundem ? Omul nu avea nici măcar o mână de fân sau paie în fânar. Un singur lucru se mai putea face: să plecăm.

În șpatele grădinii era o cale adâncită cu salcâmi, care se continuau pe marginea unui șanț adânc. Gazda noastră s-a dus să-l țină de vorbă pe un vecin în care nu putea avea încredere, în timp ce noi am ieșit din casă, apoi în grădină și de-aici - în cale, intrând în pâraul cu salcâmi. S-ar mai fi putut înainta dacă la vreo 200 de metri de sat nu ar fi fost țigănia, pe unde nu se putea trece fără a fi văzuți de țigani. Am rămas deci pe loc așteptând înserarea, privind cât de încet se învârteau acele ceasornicului și cum soarele se încăpățâna să nu se miște pe bolta cerească. Cam după o oră, pe drumul adâncit venea o căruță. I-am ieșit înainte și i-am spus feciorului ce o conducea cine suntem și că vrem să ne îndepărtăm de sat cu căruța lui:

-Eu am venit după lăutari !

-Nu-i nimic, îi luăm și pe ei.

Fără să mai zăbovim, ne-am urcat toți patru în căruță: Baci, Ghiță, Leu și cu mine. Ghiță a pus mâna pe hățuri spunându-i căruțașului:

-Vei spune că noi te-am silit !

Țiganii așteptau cu instrumentele muzicale gata de plecare. I-am chemat în căruță și au venit patru inși: doi clarinetiști, un toboșar și-un trâmbițaș. La început n-au observat armele, dar pe drum, văzându-le și înfricoșându-se, Baci le-a poruncit să cânte și să nu se mai mire. Tremurau de frică și cântau mai ales când ne întâlneam pe drum cu alte căruțe și mașini. Cu acest alai am trecut prin satul Bucium spre munte. Ca situația să pară și mai naturală, am luat sticlele de băutură aduse pentru lăutari și am început să chiuim ca la nuntă: "De când mama m-a-mbăiat, eu pe-aicea n-am umblat !" Era sâmbătă seara și oamenii măturau pe la poartă, mirându-se de acești nuntași bărboși și în haine

ponosite. Am ieșit din sat spre pădure, am mai mers vreo câteva sute de metri, apoi am eliberat căruța cu lăutarii, sfătuind pe căruțaș să se ducă, după ce duce lăutarii, să anunțe miliția ce i s-a întâmplat.

"NAIBA SĂ VĂ IA, DAR FĂRĂ VOI NU POT TRĂI"

Nu știu dacă cititorul a observat că în ultimul timp nu am mai amintit în acest an pe studentul Gilu Radeș. Absolvent al Liceului Industrial Brașov și apoi student la Politehnica din Timișoara, activând în centrul studentesc de aici, a scăpat în 1948 de arestare și a venit acasă în Berivoi. În 1948 și 1949 era unul dintre cei mai veseli dintre noi. Era nelipsit de la întâlnirile de noapte și de la munte în 1949. O dată cu anul 1950 devenise tăcut și înnegurat. Își pierduse încrederea, nu în victorie, căci aceasta n-o aveam nici ceilalți, dar în rostul luptei noastre. Era convins că nu va putea fi dărâmat comunismul de nimeni, până când nu va muri de moarte bună, dar noi nu vom mai trăi până atunci. Noi nu vom fi altceva decât "Eroii jertfei zadarnice".

Ceea ce era mai grav e că ajunsese la părerea că în lume numai răul biruie, atât pe plan moral cât și istoric. A murit Isus acum două mii de ani, urmat de apostoli, martiri. Cu cât e omenirea mai bună ca atunci ? În trudită noastră istorie s-a ridicat Ioan Vodă, dându-se jertfă pentru Moldova și ea s-a scufundat mai rău în umilință. Mihai s-a zbatut zadarnic câțiva ani și țările române au rămas și mai umilite. Cu ce s-a ales Ardealul de pe urma jertfei lui Horia și Iancu ? Ce-a rămas din visul lui Bălcescu ? Dar din lupta lui Corneliu Codreanu ? Cum i-au răsplătit lui Iuliu Maniu pentru Unirea de la Alba Iulia ? Ce-a rămas din războiul lui Antonescu pentru dezrobirea Basarabiei și Bucovinei ? A avut cineva vreo înțelegere pentru moartea lor ? Și-a pierdut cineva pofta de mâncare când au

fost procesele lui Codreanu, Antonescu și Maniu ? Lumea românească și-a văzut liniștită de treburi, ca și când nu s-a întâmplat nimic. Merită să te jertfești pentru un astfel de popor ? Credeți că va fi altfel în viitor ? Chiar credeți că se va mai gândi cineva la noi la o săptămână după ce nu vom mai fi ? Ni se va recunoaște post mortem vreo contribuție la lupta împotriva comunismului ? Vom fi ponegriți în fel și chip, găsindu-ni-se vini reale sau închipuie. Și de vom scăpa careva, să ne pară bine că vom fi lăsați în pace.

Venea la noi în tabără. Avea armă, dar o purta mai mult ca un băț. Înalt, cu ochii albaștri, îngreuiți de tristețe, ușor aplecat înainte, părea că duce toată greutatea lumii în spate. Ironic la adresa lui și a tuturor: "Servus, eroilor ! Ce faptă glorioasă ați mai depus pe altarul patriei recunoscătoare ?" Nu-l contraziceam. De altfel, demonul îndoielii, cu perseverența cariului ce bate-n lemn și-l găurește, îl simțeam uneori fiecare dintre noi atunci când eram singuri. Dar îl alungam din suflet ori de câte ori eram doi sau mai mulți.

Profesorul i-a spus odată:

-Gile, dacă tu ai ajuns la concluzia asta, atunci de ce mai porți armă ? De ce nu procedezi conform convingerilor tale de acum ?

-Ei, asta-i asta ! Nici eu nu pricep de ce ! Mă culc seara convins de cele de mai sus, dar când mă trezesc îmi dau seama că trebuie să reiau firul judecății din nou. Și așa mereu și mereu. Dar nu pot să mă despart de voi.

A venit spre toamnă definitiv între noi:

-Naiba să vă ia, că fără voi nu pot trăi ! Nu vă las să muriți fără mine. O jertfă zadarnică în plus n-are ce-i strica patriei române !

LINIȘTEA DINAINTEA FURTUNII

Era pe la începutul lunii octombrie. Hotărâsem să iernăm la munte, cel puțin o parte dintre noi. Trebuia să intrăm în sate, să ne adunăm cele necesare și să urcăm sus în două-trei transporturi. Ajuțați de oamenii de jos, puteam avea tot ce era necesar pentru iernat. Mai târziu ne miram singuri de

naivitatea noastră, de cât de simplă vedeam atunci problema iernatului la munte, măcar că unii făcuseră acest lucru în iernile precedente.

Până mai era vreme bună ne-am făcut următorul plan: câțiva, cu Baciul în frunte, urma să trecem pe la Mogoș-Mazilu, de aici să mergem la învățătorul Pridon, de la care, întorcându-ne, să părăsim satele. Am ajuns la Râușor. Aici nu l-am găsit decât pe Mazilu, Mogoș fiind plecat în Părău.

Așa cum mă temusem, ei continuau să dezvolte organizația, în care erau cuprinși nu numai tineri, dar și foarte mulți bărbați din sat. Erau atât de uniți acești oameni încât puteai trece prin grădină chiar și ziua de la unul la altul. Am stat o zi sau două la tatăl lui Ion Pică și la un vecin al cărui nume l-am uitat, dar știu că avea niște cai foarte frumoși. N-am vorbit cu căpitanul Monea, care n-a putut să părăsească garnizoana. Ne-am dat o întâlnire pe când ne vom întoarce din Părău și am plecat la Toderița, unde am stat la cineva cu casa la marginea apei.

În grupul lui Mogoș apăruseră doi oameni noi: Gicu și Stanciu. Ei spuneau că sunt amândoi studenți din satul Aluniș-Olt, că erau urmăriți de la București, că trăiseră în orașul Victoria și că trebuiseră să părăsească orașul pentru a se ascunde aici. Pe numele adevărat se numeau: Gheorghe Dumineca și Niculae Stanciu. Acum Stanciu era cu Mogoș în Părău, iar Gicu venea și el cu noi însoțit de Mazilu. Pe drum acesta ne-a dezvăluit despre două propuneri ce li s-au făcut (nu-mi mai aduc aminte de către cine). Se susținea că, având ofițeri de partea noastră în paza depozitului de dinamită, nu ar fi fost greu să-l aruncăm în aer. Răspunsul l-am dat pe loc: regimul ar avea paguba dinamitei și a stricăciunilor cauzate de explozie în fabrică. Noi am avea pe conștiință moartea atâtor oameni nevinovați: ostași de pază și muncitori, pe care nu i-am putea anunța să fugă, plus spartul geamurilor tuturor caselor din oraș și din satele din jur. Și la urma urmei de ce să stricăm noi fabrica, pe care în ziua victoriei va trebui s-o reconstruim? Altceva ar fi dacă ar fi vorba de un război între Răsărit și Apus, dar și atunci fără victime nevinovate. Noi cu comuniștii avem de lucru, nu cu fabrica.

A doua propunere era de a captura mașina ce aducea banii retribuției pentru combinat. Această propunere ni s-a părut și mai absurdă. Ce era să facem cu cele două milioane de lei? Oamenii care ne ajutau o făceau din convingere și nu plătiți. Ca sigur fabrica nu ar mai plăti salariile muncitorilor, aruncând vina asupra noastră. Lumea ne-ar socoti niște lacomi de bani și ne-ar evita. Regimului nu i-am aduce pagubă, pentru că ar tipări alți bani în locul celor capturați de noi. Le-am cerut să fie atenți la propunerile care li se fac, să nu fie vreuna provenită chiar de la securitate.

BĂNUIELI FOARTE GRAVE

Am plecat din Toderița cu o grupă destul de mare: Baci, Gilu Radeș, Profesorul, Mazilu, Gicu și eu. Pe drum Baci mergea alături de noul frate, Gicu Duminecă, voind să se cunoască mai bine. După un popas, Baci s-a apropiat de mine și mi-a spus:

-Discută și tu mai mult cu Gicu.

-Ai vreo bănuială rea?

-Nu pot să spun asta, dar lucrurile nu-s așa cum ar trebui să fie.

Am călătorit apoi alături de acesta. Din ce-am reținut atunci, Gicu susținea că el și cu Stanciu erau din Aluniș-Olt, au fost prieteni în copilărie, făcuseră liceul la Slatina, apoi studenți în București și, fiind căutați de securitate, și-au găsit adăpost la combinatul chimic Victoria, unde au alcătuit o organizație anticomunistă. Când și-au dat seama că era periculos să mai rămână acolo, au intrat în ilegalitate, ajungând la Mogoș prin căpitanul Monea. În discuții amintea des de părintele Ghindea, preot din satul Drăguș, lăsând să se înțeleagă că acesta îi cunoștea bine. Se interesa de principiile după care ne conducem și în special de atitudinea noastră față de cele două propuneri cu dinamita și cu banii. Eu îi dădusem

răspunsul numai lui Mazilu și mă miram că și Gicu știe de ele. Datele biografice păreau verosimile. Ceva lipsea totuși, ceva ce nu se poate exprima în cuvinte. Nu reușeam să sudăm o prietenie la prima vedere. În toată activitatea avută de ani de zile am întâlnit frați de luptă de al căror nume nici nu auzisem. Dar erau destule câteva vorbe și priviri, o strângere de mână, câteva glume, pentru a ne lega de parcă ne-am fi cunoscut de când lumea. Or, în acest caz, cum se va întâmpla și cu Stanciu, a rămas tot timpul o distanță între noi.

Pe învățătorii Pridon și Boamfă și pe Marcel i-am găsit așa cum i-am lăsat, tot atât de optimiști și de primitori. L-am cunoscut și pe Stanciu. Dacă Gicu era voinic, cu fața și ochii mari, vorbăreț, Stanciu era slăbuț, subțire și se uita cam cu teamă la noi. Am stat de vorbă cu amândoi cam vreo oră și am rămas cu același sentiment de neapropiere de care a vorbit și Baci. Pe Mogoș nu l-am întâlnit, fiind dus în satul Grid. Mi-aduc aminte că în Părău am dormit la un om, într-o casă nouă în care camerele aveau o rezonanță de speriat. Vorbeam în șoptă, dar părea că strigăm.

Eram chemați în satul Crihalma de fostul colonel de aviație Albu. Ne-am dus: Profesorul și nu-mi mai amintesc cu cine. Baci a ținut să rămână pe loc. De altfel, el prinsese o slăbiciune pentru învățătorul Pridon și oamenii de aici. Colonelul Albu fusese la București, unde organizația de ofițeri de care ne vorbise cu un an înainte era încă intactă. Eram înțeleși între noi să-l punem în legătură cu organizația militară din Făgăraș, dar mai întâi trebuia să-l punem în legătură cu căpitanul Monea.

Am trecut foarte repede în două nopți prin Dăișoara, Dacia și Jibert, unde, ca și în celelalte sate, s-au găsit destui oameni dispuși să ne adăpostească peste iarnă. Am revenit în Părău. Baci rămăsese cu aceeași bănuială asupra celor doi: Gicu și Stanciu, dar fără să-și manifeste temerea sa. Am hotărât să discutăm problema aceasta cu Mogoș și Mazilu. Le-am mărturisit bănuiala noastră. Atât Mogoș cât și Mazilu au râs de prejudecata noastră și au căutat să ne convingă că ne înșelăm. Cei doi au sosit la ei printr-o filieră sigură, i-au verificat și le acordă toată încrederea. Cât privește acea lipsă

de sudură pe care o observam noi, ei o puneau în seama faptului că cei doi crescuseră într-un mediu diferit de al nostru.

-Dacă noi, făgărășenii, am fi primiți într-o organizație în Oltenia, le-am părea fraților de acolo la fel de neadaptati.

-Dar și Nicu Mazilu e oltean, dar față de el n-am simțit nici un fel de reținere.

-Eu îs făgărășan din copilărie, am mâncat atâta pită de secară, ca să prălesc rădăcini aici, a răspuns Mazilu. Mogoș a terminat discuția cu o vorbă ce a rămas celebră între noi în anii următori și pe care o repetam ori de câte ori ne îndoiam de câte un om : "Îs suspecti, dar îs băieți buni !"

Apărarea lui Mogoș și Mazilu nu ne-a convins totuși. Discutând numai între noi cei din munți, am luat următoarele hotărâri. Marcel și Gilu Radeș să rămână în Părău, continuând să-i observe pe Gicu și pe Stanciu, care rămâneau și ei aici. Eu cu Ilioi și Brâncoveanu urmam să ne ducem să vorbim cu părintele Ghindea, despre care ei spusese că-i cunoaște bine, să aflăm și părerea dumnealui. Părintele Ghindea era preot în Drăguș, satul lui Remus și deci se putea ajunge ușor la dumnealui. Ne-am luat rămas bun de la învățătorul Pridon, Marcel și Gilu Radeș, precum și de la ceilalți păraieni și seara am plecat. Nu bănuiam că ne luăm rămas bun pentru totdeauna.

Aici este nevoie de o mărturisire. Era atât de ușor să se afle adevărul pe loc, numai cu o mică anchetă. Gicu și Stanciu trebuiau despărțiți și întrebați : Ziceați că sunteți consăteni din Aluniș-Olt. Bine. Cum se cheamă părinții tăi și ai celui alt, membrii familiei, vecinii, învățătorul de la școală, profesorii, colegii, unde ați locuit, unde ați activat și tot așa până s-ar fi ajuns la zi. Dacă au fost împreună cum susțineau, declarațiile trebuiau să fie la fel. Era așa de ușor de descoperit minciuna, căci erau imposibil de aranjat minciuni identice pe atâta timp. De ce n-am făcut-o ? Sigur, Mogoș și Mazilu s-ar fi opus. Și mai era ceva: personal mă îngrozea gândul că ar fi adevărată bănuiala mea, în care caz acești oameni ar fi trebuit împușcați ca spioni pentru tot răul ce ar fi rezultat din vânzarea lor. Și eu nu eram pregătit moral să fac acest lucru. Pentru că, chiar

și în fața evidenței, n-aș fi putut pricepe ca cineva să aibă inima atât de veninoasă să trimită la moarte și nenorocire atâția oameni cu bună credință, cărora le-ai mâncat pâinea de pe masă, care te-au primit în casă ca pe propriul lor copil și pe atâția tineri care ți-au acordat frăția, fiind gata să moară sărind în ajutorul tău.

Era o lașitate această eschivare de la datoria ce o aveam atunci. Mă așteptam ca Baci, Profesorul și ceilalți să vrea să aflăm adevărul pe loc, dar n-au zis nimic nici ei. Bănuiam că și ei treceau prin aceeași criză sufletească ca și mine. Am greșit și că nu i-am spus învățătorului Pridon bănuiala noastră. Ajunși lângă satul Toderița ne-am despărțit de Mogoș și Mazilu, ei rămânând aici. Ne-am îmbrățișat, convenind să ne întâlnim peste o săptămână la "domnișoara". N-o să ne îmbrățișăm mai mult decât, poate, pe lumea cealaltă.

Am poposit spre dimineață în satul Râușor la acei oameni minunați, care ne-au primit cu aceeași căldură. Seara am fost chemați la Aron Comșulea, unde ne aștepta "cineva". S-a prezentat un tânăr în jur de 25 de ani, înalt, cu ținută militară îngrijită, bine îmbrăcat, proaspăt tuns și bărbierit. Nu pe noi ne aștepta, ci pe Gicu și Stanciu. Și-a manifestat chiar nemulțumirea că nu sosiseră cei doi, cum fuseseră înțeleși. El susținea a fi un mesager din partea unui for, pe care nu l-a spus și urma să le înmâneze o scrisoare. Am rămas mirați de apariția acestui mesager despre care nici Mogoș, nici Mazilu n-au amintit nimic. Nici Gicu și Stanciu n-au spus că aveau întâlnire cu cineva. Nu ne-am arătat surprinderea în nici un fel; l-am lăsat pe străin să spună ce vrea, dar a vorbit destul de puțin. Ne-a dat scrisoarea deschisă să le-o înmănăm celor doi cât mai repede și ne-am despărțit. Întâmplarea a făcut să crească bănuiala că aici ar fi vorba de mâna securității. Am citit scrisoarea. Cuprindea o singură pagină scrisă caligrafic cu cerneală roșie. Mi-amintesc începutul ei: "Îmi place fata și, dacă și zestrea va fi acceptabilă, vom vorbi cu părinții." Mai urmau apoi câteva propoziții de același fel și la urmă se iscălea "Prometeu". Era, desigur, un mesaj criptic. Am fi dorit să discutăm cu Mogoș și Mazilu despre scrisoare și despre

acest mesager, dar nu vedeam posibilitatea de a-i întâlni decât la data fixată de comun acord: peste șase zile.

Noua întâmplare a făcut să ne grăbim să ajungem cât mai repede la părintele Ghindea. Scrisoarea a rămas la noi, căci nu am mai avut ocazia să o dăm destinatarilor. Am păstrat-o câțiva ani, apoi nu țin minte ce soartă a avut. A fost cercetată cu deamănuntul de "serviciul nostru de contra-informații" (elevii noștri, cu Gelu în frunte), dar n-au ajuns la nici un rezultat. Gelu Novac, Nelu Novac, Silviu Socol și Gheorghe Șovăială urmau să ne aștepte în Râușor peste șase zile. Porâmbu și Victor Metea erau duși la Ileni. Ceilalți am pornit spre Drăguș. Baci, Ghiță, Leu și Profesorul au rămas în Pojorta la Drugă, cu înțelegerea să ne întâlnim când ne vom întoarce. Eu, însoțit de Iliei și Remus Brâncoveanu, am ajuns spre dimineață în Drăguș. Era o vreme urâtă cu burniță, pământul era moale, dar am mers mai mult pe drumuri și pe pajiști ca să nu lăsăm urme.

IARTĂ-MĂ, PĂRINTE GHINDEA

Omul la care am tras locuia în prima sau a doua casă din capul satului, dinspre munte. Era un bărbat voinic, energic, zgârcit la vorbă. Numele i l-am uitat. A doua zi, spre seară, omul a chemat la noi pe preotul satului, Ghindea, care a venit bucuros. L-am întrebat dacă a cunoscut pe cineva pe numele Duminecă și Stanciu, ce lucraseră la combinatul chimic Victoria și dacă după părerea sfinției sale îi socotea de bună credință.

-Da, îi cunosc, chiar bine îi cunosc ! Îs oameni sinceri și de încredere.

-Nu, n-am avut nici o îndoială asupra lor !

Am mai discutat și alte lucruri, părintele ne-a dat niște bani, ne-a binecuvântat și ne-am despărțit. Peste o oră, când s-a înnoptat, am ieșit din sat.

Dacă la intrarea în Drăguș, cu o seară înainte era liniște,

situația acum era alta. Ne-am dat seama imediat că satul e înconjurat de patrulare de securitate. Pe marginea satului băteau câinii ca la urs. Nu aveau posturi fixe și, după câini, puteam ghici ce mișcări făceau. Mașini cu farurile stinse circulau pe căile de lângă sat. Am ieșit cu mare atenție în drumul ce ducea la Sâmbăta de Sus. N-am mers mult și în pânza nopții am bănuț o patrulă. Ne-am tras puțin în câmp și am luat poziție de tragere. Deși ne-au zărit, n-au tras, ci și-au grăbit pasul, iar noi ne-am văzut de drum. S-au întors destul de repede cu o mașină, care peșemne era parcată pe câmp. Înainta pe drum cu farurile stinse. Peșemne că aveau ordin anume să meargă așa în seara asta. Mai târziu vor avea mașini cu faruri manevrabile cu care vor mătura câmpul cu săgeți de lumină pentru a ne surprinde. Auzindu-i zgomotul ne-am tras iar în câmp și am lăsat-o să treacă. Cu mare greutate am intrat în Sâmbăta de Sus, la Neagu.

Din faptul că satul a fost înconjurat imediat ce am vorbit cu părintele, că mașina securității l-a vizitat în aceeași seară, că omul la care am fost noi a fost luat în aceeași noapte, am tras concluzia tristă că preotul Ghindea ne-a vândut și mult timp am rămas cu această părere. Il socoteam și pe dânsul răspunzător de cele ce s-au întâmplat în seara aceea. Sub impresia celor simțite atunci, mi-am așternut în scris întâmplările, hârtie ce a ajuns în mâna securității, pe care probabil o au și acum.

Mai târziu am aflat cum s-au petrecut lucrurile. În adevăr, cât ce părintele a ajuns acasă, o mașină a securității a oprit la casa parohială și l-a luat pe preot direct:

- Ce-ai vorbit cu bandiții, popo ? Taci ? Lasă că vorbim noi la Făgăraș. La securitatea de aici preotul, după bătăile crunte suferite, a ajuns la concluzia că noi n-am fost decât niște agenți trimiși să-l tragă de limbă și, deci, cu știrea omului care ne-a găzduit. A fost luat și acest om și bătut crunt. A rezistat la chinuri atât de bine că i-a convins și pe securiști că el nu știe nimic și popa nu e decât un mincinos care vrea să-i inducă în eroare și acum au început chinurile sistematice timp de câteva săptămâni. Luând exemplul țaranului, a luat și el pe "nu știu" în brațe, negând totul. În urma bățăilor, a fost

internat în spital în Sibiu. N-a murit atunci, dar ca urmare a acelor bătaii și-a găsit sfârșitul. Când am aflat adevărul și-apoi când am auzit că a murit, lăsându-ne și câteva vorbe de încurajare, l-am rechemat în rugăciunile noastre și ne-am adresat sufletului său: "Iartă-ne, părinte Ghindea, că am fost atât de necugetați să te bănuim de vânzare".

NOIEMBRIE 1950: AL DOILEA DEZASTRU

A doua zi, Gheorghe Neagu, la care stăteam, cumnat cu Ilioi, a plecat de dimineată la târg în Făgăraș. S-a întors însă repede cu vești, care mai de care mai triste pentru noi, aflate de la oamenii din târg. Astfel, se vorbea că în satul Părău a fost împușcat și a murit feciorul farmacistului Cornea din Șinca-Veché, că în satul Râușor a fost prins și împușcat țăranul Gheorghe Arsu, că în satul Toderița a fost prins și rănit fiul preotului Socol din Berivoi, că în jurul satelor Râușor, Ileni, Mândra și Toderița toată noaptea s-au auzit împușcături.

Din primul moment ne-am dat seama de amploarea dezastrului. Noi, care știam pe fiecare unde putea fi în noaptea trecută, am înțeles că securitatea s-a dus la sigur și nu întâmplător, ceea ce însemna să bănuim pe Gicu și pe Stanciu, că au acționat imediat ce ne-am despărțit de ei. Momentul era foarte bine ales: toți oamenii noștri erau în sate pentru aprovizionare și ne așteptau, pentru ca împreună să ne ducem în munte.

Am intrat în seara următoare în Pojorta, dar n-am găsit pe cei trei Hașiu. Am întrebat și în Lisa cu același rezultat. Poposind spre dimineată în Gura Văii la Virgil Stroia, un om credincios de la mănăstirea Brâncoveanu din Sâmbăta de Sus, am făcut o greșală, punând în legătură pe acesta cu Neagu din Sâmbăta de Sus prin o femeie din Lisa, Nicapopii Victoria, încercând să intrăm în legătură cu cei trei Hașiu. Nu ne-am dat seama că toți oamenii ce circulau între sate au fost

puși sub observație și, mai târziu, de aici vor apărea o mulțime de nenorociri. Încă nu bănuiam cu ce dușman perfid avem de luptat.

Am mai încercat apoi să-i găsim pe ceilalți intrând în Săvăstreni la familia Micu și-n Hurez la Nică Sasu. Aici am aflat mai multe despre ce s-a întâmplat, datorită unui bătrân orb ce locuia la nenea Nică. Îl chema Matei. Acesta, ieșind ziua în sat, asculta ce se vorbește și seara ne aducea tot ce înregistrase ziua. Faptul că nu ne puteam întâlni era o mare nenorocire și ne-am mirat atunci și mă mir și astăzi că am fost atât de neprevăzători. Dacă am fi avut un loc anume de întâlnire în câmp sau în pădure, la o anumită dată, de multe nenorociri am fi fost scăpați. Mai târziu aceasta a fost una din grijile cele mai mari: de a păstra un sistem sigur de legătură pentru orice întâmplare. Din păcate însă, fiecare învățătură am plătit-o cu suferință sau cu viața unora dintre noi. Când ne juram că nu vom mai repeta unele greșeli, parcă-l aud pe Ghiță Hașiu râzând: "Facem noi altele și când le vom învăța pe toate, n-are la ce ne folosi învățătura, că noi nu vom mai fi."

Vremea se schimbase în rău. Ploi cu lapoviță băteau în toate nopțile, râurile se umflaseră, pământul murea de umezeală, urmele se cunoșteau pe arăturile câmpului și pe drumurile de hotar. Am aflat că securitatea încerca cu câini să ducă aceste urme. Noaptea, în afara satelor, nu mai circulam decât noi și securitatea. La munte era nins până la poale. Am judecat atunci că cel mai înțelept lucru era să trecem Oltul. Nu mai țin minte pe unde l-am trecut, destul că după câteva nopți am ajuns în Dăișoara la familia Vasile Mureșan (la "Boba" cum îi spuneam noi soției, Domnica). Ne-am mai întors încă o dată pe la începutul lui decembrie până în Sâmbăta de Sus și am trecut din nou prin satele de sub munte, pe la oameni care ar fi putut ști unde se află ceilalți, dar fără rezultat. Am trecut din nou Oltul ducând cu noi încă o veste tristă: moartea lui Porâmbu. Mă văd cu cei doi prieteni nedespărțiți, Ilioi și Brâncoveanu, înotând în noroaiele acelei toamne reci, cu povara nenorocirilor în spinare, tăcuți și înnegurați, socotind că suntem la capătul puterilor și

nebănuind că ne găseam de-abia la începutul suferințelor. Mă văd cu ei noaptea în dumbrava cu stejari mari, privind cum vântul alungă niște nori rari pe sub luna plină și cum de pe crengile copacilor cădeau în vânt frunzele uscate, iar noi ședeam îngândurați la poalele unui astfel de stejar, cugetând la ce se întâmpla cu noi și cu țara întreagă.

PRIMUL CĂZUT: MARCEL CORNEA

"Nu credeam să-nvăț a muri vreodată;
Pururi tânăr, înfășurat în manta-mi."
(Mihai Eminescu, Odă)

De câte ori îmi vine în minte chipul lui, mi se alătură și versurile lui Eminescu, pentru că nici azi, după 40 de ani, nu mi-l pot închipui mort. Îl cunoșteam de mic, de la liceul "Radu Negru" din Făgăraș. Eu - în clasa a V-a, dat ca instructor la străjerie, la clasa a II-a, unde m-am legat sufletește de o seamă de copii. Eu - de 15 ani, ei - de 12 ani. Erau: Victor Florea, Nuțu Leonte, Drăghici Horea, Cornea Marcel, Peptea și Bulgăr. Ne-am legat prieteni și am crescut împreună în frăția de cruce a liceului între anii 1938-1941. Parcă de atunci mi-au zis "Moșu". Marcel era iubit și răsfățat de părinți și surorile lui mai mari. Nu l-am mai văzut în timpul războiului. L-am reîntâlnit prin 1947 ca student la farmacie în Cluj. Ce voinic se făcuse ! Numai că sufletul îi rămăsese tot de copil. Nu-i găsisem asemănare decât cu medicinistul Bubu Pinte, feciorul popii din Lechința de Mureș, cel care a fost ucis într-o noapte în Câmpia Libertății din Blaj în 1948. Ne-am despărțit, cum am scris, în Părău și-i cerusem să fie atent la Gicu și la Stanciu. Mă și supărasem pe el; nu vedea nici un rău în cei doi: "Moșule, n-ar putea fi cineva atât de negru, dar dacă-mi ceri, am să fiu atent". A venit o bucată de drum cu noi să ne pună

pe drumul cel bun, apoi ne-am despărțit. Aveam încă în minte ultima imagine, cum îl găsisem în Părău și am rămas cu toții o noapte împreună. Când s-a descălțat n-am putut să nu-i admirăm o pereche de bocanci cum nu mai văzusem niciodată: dintr-o piele tare, o talpă groasă și ferecați cu o mulțime de cuie și măsele de oțel, dar grei ca plumbul.

- Măi, Marcel, îi poți duce ?

- Îi tare măgaru, Moșule !

Ghiță Hașiu a ținut să completeze:

- De-o fi să haiducim cât or ține bocancii ăștia, murim de bătrânețe !

În seara de 6 spre 7 noiembrie se aflau în casa învățătorului Pridon, Marcel cu studentul Gilu Radeș. Marcel l-a inițiat pe Gilu în tainele locului, s-au rugat în camera lor din capătul coridorului, au mai povestit ceva, și-au așezat armele rezemate la cap (Gilu Radeș avea o pușcă ZB, iar Marcel un pistol mitralieră). Ușile coridorului erau încuiate.

- N-ar fi fost mai bine să dormim afară, în podul cu fân ? a întrebat Gilu Radeș.

- Și eu aș fi dormit mai bucuros afară, dar învățătorul Pridon nici nu vrea să audă să doarmă el în pat, iar oaspetele lui pe paie afară. În seara aceea învățătorul se afla cu familia la un priveghi. Pesemne că se aflau în toiul somnului celui mai adânc, când ușa s-a deschis și securiștii, desigur conduși de cineva care cunoștea locul și obiceiul casei, s-au repezit pe pat pentru a-l imobiliza pe Marcel. După cum s-a petrecut lupta, reiese că securitatea știa că în cameră se afla numai un om. În luptă Gilu Radeș s-a opintit să scape din mâinile celor ce-l țineau, dar a fost trântit la podea, alegându-se din luptă cu mâna ruptă și, lovit în cap cu bocancii, și-a pierdut cunoștința. Trezit din somn, Marcel a prins pistolul de la cap, trăgând spre ușa deschisă în securiștii care se aflau în cameră și în coridor. A simțit câteva gloanțe arzându-l și se mira că nu cade. Terminând încărcătorul, securiștii au îndrăznit și s-au întors trăgând. Atunci Marcel a luat de lângă pat un bocanc și a continuat să se lupte lovind cu el. A căzut în sânge cu bocancul în mână. Loviți și călcați în picioare, au fost aruncați într-un camion și duși în Făgăraș. Pe drum, Marcel a murit .

Era mort și securiștii continuau să-l lovească. Pe Gilu Radeș l-au lăsat cu viață, nu spre binele lui, ci pentru a reîncepe chinul la securitate să-și divulge camarazii. În 1951, în iulie, avea să fie condamnat la 25 ani muncă silnică. În marginea cimitirului orașului Făgăraș erau niște șanțuri pe care crescuse un desiș de salcâmi. Intr-un astfel de șanț a fost aruncat Marcel. El a făcut începutul unui cimitir fără cruci și fără nume, al cărui loc nu-l știe nimeni unde se află.

Într-o cămăruță dosnică din spatele farmaciei din Șinca Veche un om stătea la lumina unei lămpi de petrol, având în față o foaie de hârtie, pe care era scris un singur cuvânt: Testament. Acum zâmbea amar, pentru că sub acest cuvânt nu mai avea ce adăuga. Nu mai avea nimic. O clipă i-a trecut pe dinaintea viața sa. A fi farmacist a fost visul vieții lui Iacob Cornea. S-a întors de pe front în 1918, se bucurase că un copil la Adunarea de la Alba-Iulia, era atât de fericit. Își făcuse farmacie în acest sat (unde era și medic). Veneau bolnavii din satele din jur și, cu medicamente fabricate și cu buruieni, căuta să aline durerile oamenilor. Se căsătorise și a avut patru copii: două fete și doi băieți. Ginerii îi scăpaseră din al doilea război, avea nepoți, până în urmă cu câțiva ani se socotise un om fericit. Mândria lui era Marcel. El urma să-i ia locul la farmacie. Și iată că toate visurile lui erau spulberate: farmacia i-a fost luată; îi venea și lui să râdă când a auzit că a fost un exploatator, el care ușurase atâta suferință în viața lui. Apoi i-a sosit vestea că unul din gineri, Milea, a fost ucis de comuniști la Galați, unde era inginer agronom. A urmat fuga și urmărirea lui Marcel. A fost luat și dus la securitate și, după specialitatea celor de aici, atârnat de picioare în cârlige și bătut ca un sac de nisip. Era cu gândul, zi și noapte, alături de cel fugit. Îl dureau oasele zdrobite în bățai, îi vâjâia capul și uneori își pierdea cunoștința. Se ruga întruna: "Ajută-mă, Doamne, să nu înnebunesc !" Când în miez de noapte a fost luat de mașina securității, se aștepta să fie bătut ca de obicei. Când însă a fost pus în fața cadavrului fiului său, aflat într-o pivniță a securității, să-l recunoască, n-a mai putut zice nimic. Mintea i s-a întunecat. Nu-și mai amintea nici ghionturile, nici batjocurile securiștilor. Nu-și mai amintea nici cum a

ajuns acasă. Se mira că nu-l mai dorea nimic și-i venea să râdă că sub titlul "Testament" n-avea nimic să mai scrie. Parcă nu mai era el. Alături de hârtie, acoperit cu o bască, se afla un pistol. Cât de mult se rugase Marcel să i-l dea lui ! "Ce bine am făcut că nu i l-am dat ! Ce mă făceam acum fără el ?" Râzând, dădu basca la o parte, îl ridică, trase piedica, apăsă pe trăgaci, mirându-se că totul era așa ușor de făcut.

SILVIU SOCOL

În casa țăranului Valer Pica din Râuşor, în seara de 6 noiembrie se aflau patru oameni dintre noi: Gelu Novac, Gheorghe Şovăială, Silviu Socol şi Nelu Novac. Erau cu raniţele făcute, gata de plecare, târziu spre miezul nopţii. Urmau să meargă în Ileni la "domnişoara", unde să ne aştepte până ne vom întoarce din Drăguş. Petrecuseră o seară frumoasă. La gazdă veniseră mai mulţi oameni, între care Gheorghe Arsu, care făcuse de planton în curte. Parcă era seara de lăsatul secului. Cei patru îşi luară rămas bun, mulţumind pentru găzduire şi ieşiseră în curte. Era întuneric beznă, mai ales pentru cei ieşiţi de la lumină. Dar ceea ce îi nelinişti erau lătrăturile de câni prin grădinile satului. Ne intrase atât de adânc bătaia aceasta de câni în sânge, încât şi azi după atâţia ani mă încordez când aud câni bătând în noapte.

Nu mai trebuia altă explicaţie: Câinii nu latră degeaba şi altcineva decât noi şi securitatea nu ieşea seara din sate. Înaintau încet pe la şură, căutând să pătrundă întunericul, când se auzi că o maşină s-a oprit în uliţă şi curând - izbituri în poartă şi sărituri în curte. Era limpede ce se întâmpla. Câteva momente s-au oprit să se sfătuiască: "Ne facem loc printre ei, dacă trag răspundem cu foc". Au deschis poarta la şură şi au înaintat spre fundul grădinii. Li se mai obişnuiseră ochii cu întunericul şi-acum puteau vedea bine că în faţă se foiau umbre proiectate pe orizont. Aveau avantajul că având

în spate satul nu puteau fi ușor văzuți. Au grăbit pasul, atât cât se putea cu rucsacul greu în spinare. În față le-au apărut câțiva inși, care, o dată cu strigătul "Stai !" au tras salve de pistol mitralieră. La rândul lor au răspuns cu foc. Pe un securist l-au zărit învârtindu-se și strigând cât îl ținea gura: "M-au împușcat ! M-au împușcat !", lucru ce i-a speriat pe ceilalți, punându-i pe fugă. Au continuat să înainteze, dar în față a apărut un alt cordon de securiști. Bătrânul Arsu le-a șoptit: "Voi fugiți !" Și fără să mai spună ceva o rupse la fugă prin fața securiștilor, înjurându-i cât putea de tare. Având cojoc alb, împușcăturile s-au luat după el. Lovit în picior, continua să fugă spre sat și să strige. Lovit încă o dată, se prăbuși în sânge. Continuând să tragă, ceilalți se îndreptară spre râu, dar, fiecare căutând un vad pe unde să treacă, s-au pierdut unul de altul. Lui Silviu i-a ieșit în cale un ofițer de securitate, care, probabil, voind să-l prindă viu, s-a repezit la el. Luptându-se cu patul armei a reușit să-l doboare și să-și continue fuga. Gheorghe și Nelu Novac s-au îndreptat spre Berivoi, unde mai târziu s-au întâlnit și ei cu Profesorul, care venise să-i caute.

Gelu Novac s-a întâlnit și el cu securiști cât ce a ieșit din râu. A pornit-o în josul râului și, când lucrurile i s-au părut liniștite, a intrat din nou în sat la întâmplare în curtea unui om, ascunzându-se într-o grămadă de paie. A doua zi, securitatea a controlat casă cu casă, trăgând focuri în șirele de paie, dar a avut noroc să nu fie atins. Seara a ieșit și a dat ochi cu gazda, care i-a dat de mâncare și l-a informat ce s-a întâmplat în sat. Neștiind unde să-i găsească pe ceilalți, s-a dus la un prieten de-al tatălui său, Comșa, secretarul liceului "Radu Negru", unde a stat toată iarna.

Silviu Socol s-a tras, obosit din lupta cu ofițerul, în satul Toderița, la una din gazdele noastre, Dumitru Dușa, crezând că într-acolo se îndreptaseră și ceilalți. Fost-a bănuیت anume sau întâmplător, destul că securitatea a înconjurat dimineata casa omului. Când și-a dat seama de pericol a ieșit în curte. Cât ce-a pășit pe prag, câțiva securiști s-au repezit asupra lui lovindu-l cu patul armelor. Voiau să-l prindă viu. Silviu a reușit să se desprindă din mâinile lor și să se apere cu arma

prinsă de țevă. Asta i-a făcut pe securiști să tragă și să-l rănească. Lupta a continuat în curte până ce Silviu a fost imobilizat. L-au lovit cu bocancii în mijlocul curții, încât oamenii ce l-au văzut când îl duceau credeau că duc un mort. Cine ar putea descrie chinurile la care a fost supus până ce în anul următor a fost condamnat la moarte în Orașul Stalin ? Cu această tristă veste părintele Socol din Berivoi și-a adus aminte că în copilărie a avut un coleg cu numele Petru Groza. A plecat la București și, cu mare greutate, a ajuns în fața "colegului" său. L-a rugat cu lacrimi în ochi să-i salveze băiatul. Groza i-a spus să fie liniștit că la el vor sosi cererile de grațiere. Și cu această firavă nădejde vor închide ochii și părintele și preoteasa. Cum era să-l creadă mort pe cel mai mic din cei cinci frați și care le era cel mai drag?

DRAGUL MAMEI, DRAG!

Victor și Porâmbu se aflau în Ileni în seara zilei de 6 noiembrie, împreună, într-un pod cu fân. Erau gata să se culce când în direcția satului Râușor au auzit împușcături, atât de ZB-uri, cât și de pistoale automate. Nu luaseră nici o hotărâre, când zgomotele de arme începură și în marginea satului Ileni. Neștiind să mai fie alți camarazi în sat au ajuns la concluzia că e o manevră a securității, care a înconjurat satul și face zgomotul pentru ca eventualii luptători ce s-ar afla în sat să iasă la câmp deschis și astfel să fie lichidați. Drept urmare au rămas în sat cu urechile ciulite, având și o ascunzătoare bună. Noaptea, câinii au continuat să bată până spre dimineață, când au auzit alte împușcături în direcția satului Mândra. Dimineața găzduitorul a aflat tot ce se întâmplase în Părău, Râușor și Toderița, ba aflaseră că împușcăturile din marginea satului Ileni proveneau din lupta lui Mogoș și Mazilu, care se întâlniseră aici cu o unitate de securitate. Se vorbea că dimineața au fost găsiți trei securiști morți în marginea satului Mândra, că la morgă în Făgăraș ar fi mulți, iar în spital îs o mulțime dintre ei.

În seara următoare au ieșit din sat și s-au îndreptat spre apus, încercând să ne găsească la Sâmbăta de Sus, la familia Neagu, de unde noi plecasem cu o seară înainte. Se vedea din asta ce lipsă de prevedere din partea noastră era să nu avem un punct de întâlnire în afara localităților, trebuind să apelăm la oamenii de sprijin pentru a ne aduna laolaltă.

Tot umblând când ici, când colo să ne găsească, au dat bot în bot cu o patrulă de securitate, pe care au somat-o să se predea. Aceștia au rupt-o la fugă. Au tras câteva focuri după ei, dar securiștii s-au oprit luând poziție pe rambleul drumului. Au făcut și ei la fel, așezându-se de cealaltă parte a drumului. Au rămas așa pândindu-se cine știe cât timp, când au auzit pe drumul dinspre Drăguș venind o mașină, care, la locul și ora respectivă, era sigur a securității. Porâmbu a aruncat o grenadă dincolo de drum, apoi amândoi au luat-o la fugă pe câmpul alăturat, în împușcăturile celor din drum, care n-au îndrăznit să se ia după ei. Până a sosit mașina și a îndreptat farurile după ei, erau destul de departe. Au petrecut ziua următoare în pădurile dintre mănăstirea Sâmbăta și satul Breaza. Luaseră hotărârea de a se deplasa spre Șercăița, unde Victor avea niște rudeni și de unde sperau să plece în munți, singuri.

Porâmbu mai voia să meargă o dată acasă în Ileni să-și liniștească părinții, să fie fără frică până în primăvară. A intrat în Ileni, trăgând la casa lui Dumitru Cornea. Victor s-a dus în altă parte, urmând ca în seara următoare să se întâlnească în marginea satului. Cum a aflat securitatea că Porâmbu era în șura lui Dumitru Cornea nu se știe. Lucru sigur este că a fost vândut. La ce a lăcomit vânzătorul, câți arginți a obținut pentru vânzare ? Și fiindcă în zilele următoare nimeni nu s-a spânzurat, ca Iuda, în Ileni, înseamnă că Iuda acesta, ca de altfel toți Iuzii din Țara Românească, și-a ronțait și băut arginții netulburat de conștiință, puțin durându-l că ronțăie și bea sânge de om, sângele fratelui său.

A venit o companie, au împânzit grădinile și satul și au înconjurat șura în care era ascuns Porâmbu. Era încă ziua. Căpitanul de securitate Licht, unul din principalii călai de atunci de la securitatea din Făgăraș, l-a somat pe Porâmbu să

se predea. "Numai mort mă predau!", a fost răspunsul, urmat de un glonte, care l-a scos din luptă pe Licht. Securiștii s-au retras înspăimântați și numai de departe trăgeau în țiglă. După o vreme împușcăturile au încetat, securiștii aducând la fața locului pe mama lui Porâmbu. Cu inima zdrobită și rătăcită, nu putea decât să se tânguie: "Dragul mamei, drag!" Cu lovituri de armă au împins-o înainte, silind-o să se urce pe scara podului. Porâmbu și-a schimbat locul și a continuat să occhească atent la fiecare cartuș. Între timp, securiștii trăgeau întruna. După o vreme din podul cu fân nu s-a mai răspuns cu foc de ZB, ci cu împușcături de pistol mic, semn că Porâmbu își terminase muniția. A urmat o pauză în care timp Porâmbu își va fi zis rugăciunea, apoi din pod nu s-a mai auzit decât o singură bubuitură: era cartușul pe care luptătorul l-a oprit pentru el. După o vreme s-a făcut liniște peste sat. În răcoarea nopții de noiembrie un glas de mamă înnebunită murmura mereu și mereu: "Dragul mamei, drag!" și va murmura mereu până ce pământul o va acoperi. Am încercat să ne punem în locul luptătorului. Au murit uciși aproape toți dintre noi, dar durerea de a muri în fața celei ce ți-a dat viață nu a avut-o decât Porâmbu. În șanțul cu gropi și salcâmi din Făgăraș, la marginea cimitirului, a fost aruncat încă un cadavru.

MOGOȘ-MAZILU

Era adevărat că în marginea satului Ileni, Mogoș și Mazilu s-au bătut cu securitatea (întâlnindu-se întâmplător sau mai degrabă fiind înconjurați) făcându-și loc printre ei. Spre dimineață au încercat să intre în satul Mândra, unde într-o luptă au lăsat trei securiști morți. În aceeași dimineață au trecut Oltul prin Vad spre Șona, în pădurile din jur. Încă o săptămână s-au auzit împușcături în jurul satelor Râușor, Mândra, Ileni, Todorița și Șona, apoi nu s-a mai auzit nimic. Cum au ajuns în satul Pădureni, în Banat, nu se știe. Destul că acolo au ajuns îmbrăcați românește. Pe-atunci am aflat

doar zvonul că ar fi murit în Banat. Bănuiam că ar fi avut de gând să treacă granița. Scopul plecării lor în Banat era însă altul. Un unchi de-al lui Mazilu, fost ofițer, pe la care au trecut, a spus că i-a sfătuit să facă acest lucru, dar nici n-au vrut să audă așa ceva. E de presupus că voiau să ierneze în acest sat așteptând primăvara. Dar și așa n-au avut răbdare să stea liniștiți. Au tras mai întâi la Ion Simu și apoi la Traian Moraru. Mazilu, care copilărise în acest sat, a luat legătura cu el, chemându-l la luptă. Sfântă prietenie, cât ești de proastă ! Din cele discutate acesta a înțeles nu să fie de acord cu oferta lui Mazilu sau să o refuze, ci să-și vândă prietenul din copilărie. Ce va fi primit pentru sângele prietenului său ? În ce monedă i se va fi plătit ? Te îngrozește gândul că s-a putut naște asemenea monstru pe pământul ăsta al nostru !

Securitatea a venit, l-a arestat întâi pe gazdă, l-au silit să intre el întâi în camera în care dormeau Mogoș și Mazilu. Ca să-i trezească, omul a început să strige. Luptătorii s-au ridicat și au tras în primii intrați în cameră. Sunt răpuși și ei de gloanțe și baionete. Și astfel și-au sfârșit scurta lor viață cei doi frați de cruce nedespărțiți, aruncați în vreo groapă necunoscută. N-aveau douăzeci de ani.

"Morminte dragi, lumină vie,
sporite-ntruna an de an
noi v-auzim curgând sub glie
ca un șuvoi subpământean. "

(Ragu Gyr, Morminte dragi)

CINE NE-A VÂNDUT?

Atunci imediat, apoi încă cinci ani în munți, cu toții am fost convinși că cei ce ne-au vândut erau cei doi studenți olteni: Gicu și Stanciu. Am purtat această convingere singur încă treizeci de ani. Ba la securitate, unde mă aflam în 1976, mi s-a părut că recunosc în doi colonei pe Stanciu și pe "Prometeu". Mai întâi era limpede că a fost vorba de vânzare. Securitatea s-a dus exact la casele în care se aflau luptătorii

noștri, ca la un obiectiv dinainte cunoscut, în aceeași seară, la aceeași oră, în toate satele. În puține locuri au căutat degeaba. Dezastrul s-a extins numai în zona în care a acționat grupul Mogoș-Mazilu, în răsăritul Țării Oltului și nu mai mult. În rest, în satele unde am acționat numai cei din munte, securitatea a căutat orbește, fără rezultat. Am arătat că pe cei doi i-am bănuیت cât i-am întâlnit. Faptul că despre ei, noi, cei rămași, n-am aflat cum au fost arestați sau dacă au fost arestați, ni se părea o dovadă în plus, iar scrisoarea lui "Prometeu", pe care o aveam în mână, ne-a creat siguranța. În ceea ce am scris apoi, însemnări ce se află la securitate, am trecut limpede și fără reținere că vânzători au fost ei.

Și totuși... Când m-am întâlnit cu supraviețuitorii temnițelor din grupul Mogoș-Mazilu, ei au adus dovezile ce-au zdruncinat total tot ce clădisem noi pe această supoziție. Studenții Gheorghe Duminecă și Nicolae Stanciu au fost cu ei în închisoare. Se știa unde au fost prinși. Ba mai mult, Stanciu a fost rănit prin împușcare când l-au prins. Apoi cei doi au fost condamnați la moarte, alături de căpitanul Monea Traian, plutonier Partenie Cosma, Silviu Socol, învățătorii Pridon și Boamfă și gazdele luptătorilor - Dumitru Cornea și Traian Moraru. Cu multă durere, duioșie și tristețe își amintea de ei un fost deținut politic ce i-a văzut zidiți în celulele morții și a vorbit cu ei la Cetățuie, la Brașov, unde așteptau să fie executați.

Am întâlnit acum pe fosta logodnică a lui Duminecă, femeie cu părul alb, și am făcut greșeala de a relata bănuiala mea de atunci. S-a ridicat în picioare, mi-a aruncat câteva fulgere din ochii plini de lacrimi și a refuzat să mai stea de vorbă cu mine.

În fața acestei realități n-am decât să-mi plec genunchii în fața memoriei acestor frați și să le cer iertare ! Groaznic lucru ! Să lupti cot la cot cu oricare din camarazii tăi, să fii condamnat la moarte alături de ei, să fii executat și să-ți fie întinată memoria cu acuzația de vânzător de frați ! Am vrut să refac toate aceste întâmplări, dar am lăsat așa cum am bănuیت atunci. Să fie o învățătură pentru viitor ! Să se știe că

se pot întâmpla tragedii morale cu cea mai sinceră bună-credință. Și-atunci cine ne-a vândut ? Cine a zdrobit viața a sute de oameni ? Cine a distrus familii și a curmat viața fragedă a atâtor copii ? Probabil, n-a fost numai unul. Poate au fost mai mulți. Căci, din păcate, numărul celor gata să-și vândă frații în țara noastră e "Leghion". Că-s mulți ! Îs foarte mulți !

Cititorul acestor rânduri poate mă va ține de rău că sunt nedrept, când arunc atâta ocară la adresa neamului nostru. Nu învățăm doar la istorie că încă de la Burebista noi suntem cei mai grozavi, cei mai buni, cei mai și mai,... ? Nu ne flatează și unii popi că poporul nostru s-a născut creștin și drept urmare suntem așa de buni și de omenoși, că lui Dumnezeu nu-i va trebui alt argument pentru a ne vârf drept în rai ? Și se uită că, începând cu Burebista, toți oamenii mari ai neamului nostru au murit vânduți, uciși, alungați, batjocoriți și uitați de frați de-ai lor ! Și până ce istoria nu va consemna și aceste josnicii și nu va da numele luzilor ce ne-au curmat nouă, românilor, speranța de mai bine, istoria se va repeta. Dacă avem în istorie nume pe care le venerăm, trebuie să avem și nume pe care să le blestemăm. Pe Ieremia Golia, ce l-a vândut pe Ioan-Vodă, pe Trif, ce l-a vândut pe Horia, pe acei mișei ce l-au dat legat pe Tudor din mijlocul oastei sale, pe cel ce a trimis pâri turcilor de l-au tăiat pe Constantin Brâncoveanu, fie el cât de învățat și de genial și pe alții, trebuie să-i cunoaștem. Isus n-a lăsat să rămână necunoscut numele celui ce l-a sărutat și l-a vândut !

Cititorul poate s-a și săturat de câți au fost uciși în această carte până acum. Și-l previn că cele mai multe din numele întâlnite și altele pe care nu le-am pomenit încă vor muri la rândul lor. Dar nici unul nu va muri în luptă deschisă. În luptă, în munți, vom fi răniți, dar morți nici unul. Uciși am fost numai atunci când am fost vânduți. În spatele fiecărui tânăr ucis în această carte se află un Iuda știut sau neștiut. Nu unul care se va căi și spânzura, ci din cei ce se vor folosi de plata vânzării și vor ajunge mari și tari și vor arunca cu noroi în memoria celor pe care i-au vândut. Sunt și din cei ce stau

în scaunele cele mai înalte în biserică și nu se sfiesc să intre pe ușa împărătească în altar.

Cer răzbunare ? Nu ! Pentru noi, nu. Noi am fost luptători și, când am pornit lupta, ne-am asumat riscul morții și al suferinții. Dar neamul românesc, dacă nu-i va judeca pe vânzători, fie și numai dându-le numele în vileag, va fi sortit să fie vândut din nou. Vor mai veni vremuri grele și, de vor fi și atunci Iuzi, când le va încolți gândul de a se duce la farisei să-și vândă frații, să se cutremure și să se oprească, amintindu-și ce-au pățit alții, care au vândut.

Noi ? Mi-aduc aminte că de multe ori, la munte, discutam cum să-i pedepsim pe cei ce ne chinuiau și ucideau. Unul zicea una, altul alta. Profesorul era de părere să-i fugărim prin munți și păduri, fără să-i ucidem, măcar vreo câțiva ani. Gelu Novac ședea înfășurat în pelerina-i, acoperit pe cap ca de obicei.

"Ba eu mă răzbun ! În prima zi când voi ajunge acasă am să-i sparg ferestrele lui Vogel." Vogel era un tip pe care securitatea l-a vârat cu forța chiriei în casa tatălui său și care, fie că a simțit ceva, fie că a mințit, a pârât pe Gelu că a fost acasă și profesorul Novac și Gema au fost bătuți la securitate.

Procentual, câți sunt din cei în stare să te vândă ? E greu de spus. Dar sunt în satele și orașele noastre oameni care-s gata să te dea pentru un pahar de băutură. Dacă prin vânzare ar putea câștiga ranguri și avere sau să apuce vreo funcție, o fac fără nici o reținere. Uneori se și laudă cu fapta lor.

Supere-se toți patrioții de operetă, dar o spun cu durere: vânzarea de frate e o boală națională de care, dacă nu vom reuși să ne vindecăm, ne va uide ea pe noi. Să nu dea Dumnezeu să zicem și noi: "Sângele lor să cadă asupra noastră și asupra copiilor noștri !"

FAMILIA MUREȘAN DIN DĂIȘOARA

Sunt patruzeci de ani de atunci și azi, ca și la vremea aceea, resimt aceeași sfilă sfântă ori de câte ori mi-aduc aminte de acești oameni. Îi cunoscusem cu un an înainte, numai în trecere pe la dâșii. Era atâta pace, înțelegere, dăruire în această familie, ne-au primit cu atâta dragoste, încât au reușit să ne vindece rănilor sufletești ce le purtam cu noi. Vasile Mureșan, plugar, tâmplar și stupar, era om către 50 de ani, chibzuit, tăcut și înțelept în tot ce vorbea și făcea. Boba Domnica, soția dânsului, cu mâncile veșnic suflecate, atentă la tot ce credea că avem nevoie. Pe lângă dâșii, patru fete: Anuța, cea mai mare, educatoare undeva pe la Sibiu, Augustina, elevă tot acolo, Mărioara, fată atunci intrată în horă și Irina, fetiță de 8 ani, cu părul negru, cu fața albă și ochii mari, ca un lujer de crin. Întâi am sosit trei inși pe pârâul ce cobora din pădure chiar lângă casă: Ilioi, Brâncoveanu și eu. Aproape de Crăciun, într-o noapte, au ajuns, fără să știe de noi, Profesorul, Nelu Novac, Gheorghe și Victor. Voiam să plecăm în altă parte, dar amândoi soții ne-au oprit: "Dacă Dumnezeu v-a adus la casa noastră, nu veți pleca nici unul de la noi, că tot Dumnezeu ne va ajuta." Aveau atâta încredere în ajutorul lui Dumnezeu că ne-au umplut și nouă inimile de speranță și ochii de lacrimi. De câte ori, mai târziu, eram vânduți și îndoiala, durerea și deznădejdea ne asaltau sufletele și blesteme pe buze ne veneau pentru a le arunca asupra poporului nostru, icoana acestei familii ne aducea liniștea și ne refăcea moralul. Acesta e poporul nostru și nu lașii, vânzătorii de frați și nepăsătorii și pentru un popor care are asemenea familii, o mie de vieți să le ai, merită să le jertfești ! Trebuie adăugat familiei - Părintele Iacob, preot nu mai știu unde, care a știut de noi și ne-a ajutat. Era fratele Bobii.

Satul Dăișoara se află pe o vale aproape de Olt și e împresurat de păduri. Casa familiei Mureșan se afla aproape de capătul de sus al satului, izolată de vecini printr-o grădină

cu pomi și se compunea din trei camere. Pe noi ne-a așezat în camera din față, fiind cea mai izolată. Pe fereastră, pe coasta opusă, aveam în bătaia soarelui dumbrava cu stejarii seculari de care am mai pomenit. Am avut aici unul din cele mai frumoase Crăciunuri din viață. Toți din familie au ținut să uităm măcar în această zi durerile noastre. Fetele s-au întrecut în a fi vesele și în a ne înveseli și pe noi. Mărioara și Irina au adus și jocul feciorilor și al copiilor în curte să-l vedem și noi.

Mărioara aducea veștile cele mai noi din șezătoare, de obicei ecouri ale arestărilor din Țara Oltului de care ne despărteau doar câțiva kilometri. Se auzea de sute de arestări. Aici, în Dăișoara, era liniște. Vasile Mureșan nu era prins în obiectivul securității, pământ avea puțin, de vorbit împotriva nu vorbea, la crăsmă nu se ducea. Îl va lua la ochi un activist de partid în anul următor, pe motiv că are o curte cu flori "ca la boieri". În adevăr, în vara următoare când vom trece pe la dânsii, curtea și grădina păreau un rai în miniatură. Era însă numai munca și sufletul frumos al acestor oameni. Cum va fi cumpănit să ajungă mâncarea la atâția oameni, numai boba Domnica ar fi putut spune, dar ea nu se plângea de nimic.

Fetița Irina și-a luat în serios misiunea de temnicer, de la amiazi fiind în grija ei. Și-a așezat masa pe care-și pregătea lecțiile în fața ușii noastre și când venea cineva strein vorbea tare să știm cine a venit. Victor Hugo în "Mizerabilii" scrie că nimeni nu ține secretul mai bine decât un copil. La acest adevăr eu adaug altul: nimeni nu știe să păzească niște oameni ascunși ca o fetiță de 8 ani ! Când își termina lecțiile venea la noi și făcea tot ce putea să ne descrețească frunțile: cânta, juca, ne punea în încurcături cu ghicitori, ne citea povești cu glas tare. Doamne, câtă nenorocire a sosit asupra acestei familii, nenorociri care nu s-au stins nici în zilele de față, acum, când scriu. Pare o soartă nesătulă, un fel de "Muma pădurii" a acestei țări cere ca jertfă tot ce e mai curat și mai bun din fiii neamului nostru. Peste un an părinții au fost arestați și condamnați la mulți ani de închisoare. Fetele, purtând pecetea de fiice de deținuți politici, au umplut lumea, înstrăinându-se de casa părintească și de sat.

Primăvara a venit repede în acel an. Am plecat de la Dăișoara pe la începutul lui martie. Am poposit în Gura-Văii la Maxim Leabu, unchiul unui ofițer de securitate, crezând că-i omul cel mai puțin bănuít. Câtă încredere și-n acest om, care nu s-a împăcat niciodată cu drumul nepotului său și i-o spunea în față. Prin el am luat legătura cu oameni din Breaza, apoi cu Leu și într-o noapte am suit în muntele Trăznita. După cum îi spune numele - e un munte prăpăstios - singurul calcaros din acești munți, destul de aproape de poale. Se putea urca în el prin mai multe locuri. Cei trei Hașiu și-au durat bordeiul răzimat și apărat din trei părți de stânci. Se vedea cât de colo mâna a trei meșteri, în special a lui Ghiță, care ținuse seama nu numai de util, dar și de frumos. Era o căsuță ca o jucărie, destul de încăpătoare, dovadă că pe lângă cei trei am încăput și noi șapte, apoi Gelu Novac și, ca musafir, Petru Novac, tatăl lui Nelu Novac. De jos venea din când în când pădurarul Pop Ion din Lisa. Aici am petrecut două luni, unele din cele mai frumoase petrecute împreună. În munți, ca și în satele de la poale, părea a fi liniște și, după ce lăsasem în toamnă, ne miram.

Încă cu un an înainte apăruse minunatul luptător, pădurarul Pop Ion, căruia îi vom spune după porecla din sat: Fileru. Un strămoș de-al lui a ajuns la cel mai înalt grad militar pe care-l putea avea un român în armata Mariei Tereza. Era un vechi prieten de-al lui Ghiță. Ca oricărui pădurar i s-a impus de securitate să-i servească. Fileru a primit, dar ne-a fost omul de cea mai deplină încredere. Cu o inteligență înnăscută, cu un calm desăvârșit, cu o experiență câștigată pe frontul de Răsărit, cu o cunoaștere perfectă a munților, a fost luptătorul ideal, pe care l-am avut atât înainte, cât și după ce a trebuit să vină cu noi în munți. Acum ne-a adus ultimele informații, de ce dorea securitatea să afle de la pădurari, care trebuiau să informeze imediat despre orice prezență a noastră în pădure. Au fost chemați și la instruire pentru aceasta.

Alături de Fileru din Lisa ne-au venit din primul moment: medicul Vasile Muntean și fratele său, Octavian, țăran ca și Gheorghe Hașiu, vărul lui Leu, toți de-o seamă cu noi ca vârstă și idealuri. S-au implicat la fel Cornilă, socrul lui Fileru.

Tot aici în sat coboram la preotul unit Stanislav, unde era ascuns într-o vreme părintele David și care ne primea cu brațele deschise, cu Sfânta Împărtășanie și cu o binecuvântare. Părintele Stanislav era om cu relații și, între alții, ne-a păstrat legătura cu doi colonei comandanți de regimente cu care am vorbit într-o seară și ne-au promis că vor fi alături de noi cât situația ar fi favorabilă.

În aceeași primăvară este descoperită de securitate că era mesagera noastră o văduvă cu trei copii, Victoria Nicapopii, sora lui Gheorghe Cordea, cel ce ne-a făcut legătura cu Arsenescu. Fiind femeie foarte săracă, securitatea i-a oferit o sumă foarte mare de bani, să-i ajute să ne prindă. "M-am rugat în gând lui Dumnezeu să mă povățuiască și mi s-a arătat să primesc, dar de bani să nu mă ating și sânge să nu vând și uitați-vă aici îs toți banii, nu știu câți sunt, îs în traista asta, vi-i dau d-voastră." Am rugat-o să-i folosească ea, dar a protestat: "Îs bani preț de sânge, eu nu-i pot ține, mă ard la degete, nici nu pun mâna pe ei. Dacă nu-i luați d-voastră știu eu ce să fac cu ei: îi dau la săraci".

Cu nenea Pătru Novac lucrurile erau foarte grele. După cum era să aflăm, cât ce vom lua legăturile în primăvară, din fiecare familie au fost luați unul sau mai mulți membri și, sub amenințarea arestării, au fost obligați să-și ia angajamentul că ne vor vinde, fiecăruia promițându-le că al lor nu va păți nimic. De altfel era unul din sfaturile ce le-am dat tuturor oamenilor cu care aveam legături. Dacă vor ajunge în situația de a nu mai putea nega că au legătură cu noi, să propună ei securității că ne vor preda. Împreună, urma să creăm situații din care securitatea să tragă concluzia că omul într-adevăr vrea să-i servească, lucru foarte greu de realizat, atât pentru noi cât și pentru dânsii. Cei ce vor cerceta arhiva noastră de la securitate vor trebui să deosebească pe acești oameni care ne-au ajutat prin informațiile date securității (de multe ori

formulate de noi) și adevărații informatori, care ne voiau răul.

Nenea Pătru primise porunca să se ducă în munți să doarmă pe la stâni, sau unde va ști, să ne întâlnească, să între între noi și, când i se va da ocazia, să ne vândă. "Nu uita că ai acasă o fată și încă un băiat și-ți cam închipui ce-ar fi dacă-ți dăm fata pe mâna flăcăilor de la securitate !"

După multă chibzuință, am ajuns la concluzia ca nenea Pătru să continue să lucreze cu securitatea pe baza dată de noi. Dacă ar fi rămas cu noi, ar fi însemnat dezastrul familiei rămase acasă. Așa se explică de ce mulți țărani musceleni au fugit la munte cu familiile lor. Dânsul urma să-și facă un adăpost în munți, la Berivoi, să umble în jur ca să aibă martori, care desigur îl supravegheau. Noi urma să nu ne ducem pe acolo, deci nenea Pătru nu va putea fi acuzat că ne-a întâlnit și nu ne-a vândut. În vară vom organiza și alte scenarii. A propus securității să păzească o punte pe râul Berivoi pe unde, cică, el știa că trecem apa când coboram de la munte. Securitatea a trimis o grupă de soldați să păzească puntea, luându-l și pe bătrân. După câteva nopți de pază, nenea Pătru s-a dus la fața locului ziua și a făcut un vad cu urme de bocanci în nisipul de pe țărm și pe iarba de pe mal, a aruncat și un băț de brad de vârf de munte, chip că a fost uitat. A făcut alte urme dincolo de râu ca și când s-ar fi trecut apa, apoi în noaptea următoare de pază, când i s-a părut că-i timpul potrivit și soldații moțăiau, el i-a făcut atenți: "Stați ! Eu am auzit că umblă cineva prin apă ! N-auziți ? Să mai ascultăm ! Să nu fie cineva la pescuit ! Nu se mai aude. Va fi fost vreo vulpe saulup ce-a trecut apa." Dimineăța, cercetând, au găsit urmele. "Uite, au uitat și un băț", pe care l-au luat ca pe un corp delict. "Sigur au trecut pe-aici bandiții râul când s-a auzit clipocit de apă ! Le-a fost frică bandiților să treacă pe punte !"

Trucuri de acestea au prins cam doi ani, dar oricum am salvat de la distrugere totală câteva familii și am ținut securitatea preocupată de o speranță zadarnică, abținându-se de la alte blestemății.

Începând cu această primăvară am luat hotărârea ca acasă, la casa părintească, să nu mai mergem. Până atunci, cu tot riscul, ne duceam, ba mai și rămâneam o zi sau două. Mai târziu ne-am mirat și noi de asemenea nesăbuintă pe care o făcusem. Pentru ca securitatea să fie convinsă de acest lucru, de câte ori întâlneam întâmplător în pădure vreun om din sate, îl întrebam ce știe de familiile noastre. Cu vremea s-au convins și ei că am rupt legătura cu familia, dar de chinuit au continuat să-i chinuie pentru a face presiuni asupra noastră, distrugându-ne moralul.

Sosind la munte, am adoptat și noi modul de viață al celor trei. Am mers cu ei la vânătoare. Îi atâta liniște primăvara pe munți ! Mi s-a întâmplat într-o zi un lucru care m-a impresionat adânc: intrând într-o scoacă, deasupra brazilor, am zărit pe coasta opusă o familie de capre negre (un țap și o capră cu doi iezi). Cât m-a zărit, țapul a șuiert dând alarma și din câteva salturi a trecut muchea, făcând zadarnică împușcătura ZB-ului meu, trasă dintr-o poziție incomodă. Deși a auzit detunătura armei și mă vedea, capra n-a fugit ci-și îndemna disperată iezii plăpânzi, care se uita curioși la mine, neluând în seamă behăitul nerăbdător al mamei. Eram cu pușca lui Ghiță și mă uitam prin lunetă, care-mi aducea capra la câțiva metri. Tremura toată de frică, bătea nerăbdătoare din picioare și mă privea cu atâta spaimă și rugămintă că ochii mi s-au umplut de lacrimi. În sfârșit au priceput și iezii că ceva nu-i bine și s-au luat, împleticindu-se în picioarele crude, după mama lor, care nu a trecut muchea decât atunci când și-a văzut puii dincolo de vederea mea. Privirea acelei mame mi-a oprit de-atunci degetul pe trăgaci atunci când am mai întâlnit căprioare în cătarea puștii. Ochii mamei mele i-am văzut atunci, ochii disperați ai tuturor mamelor din lume.

Am împușcat în zilele următoare un vătui de urs. Ne-am întâlnit la loc îngust cu trei urși: o ursoaică și doi urși mijlocii. Ursoaica și un urs, după ce-au mârâit, au fugit, celălalt urs s-a ridicat în două labe pentru atac, fiind doborât de un glonte. Desigur, vânătorii s-au întors foarte mândri de ispravă, mândrie care s-a cam topit după ce s-a găsit în stomacul

ursului lapte. "Ați împușcat un pui de urs, mare ispravă !" Profesorul a lămurit cazul: ursul avea mai mult de un an. Avea peste 100 kg. Ori ursoaica a alăptat puii mai bine de un an, ori i-au murit puii și a adoptat pe acești vătui, că alt nume n-am pentru un urs de mai bine de un an. Și Profesorul s-a grăbit să consemneze cazul în caietul cu scoarte tari, intitulat: "Întâmplări deosebite din lumea plantelor și animalelor și fenomene ale naturii din Munții Făgărașului". Se bucura ca un copil când întâlnea ceva deosebit. Era în stare să stea ceasuri întregi în fața unui mușuroi de furnici sau a unei flori deosebite, uitând de tot ce era în jur. Odată, parcă în 1953, grăbindu-ne să ieșim dintr-o încercuire, am dat de o colibă veche, cine știe de câți ani. Îl vedem că se oprește în fața colibei, căutând prin buruieni. "Hai, Professore, ce stai acolo ?" "Am găsit cartofi sălbăticiți !" "Lasă-i dracului, hai !" "Îs de cel puțin cinci ani acolo. Muncitorii au curățit cartofii și au aruncat cojile, acestea au încolțit și au rezistat în buruieni până azi. Când ne oprim, notez întâmplarea. O să mă mai întorc aici." "Să dea Dumnezeu să te întorci ! Acum să ne ajute să ieșim de-aici !"

Zăpada se mai păstra în dosuri. Pe fețe își ridicau capul primele brândușe. Într-o dimineață ne cheamă Ghiță la poalele brazilor: "Haideti c-or ieși zbârciogii !" În adevăr, din solul cu ace de brad moarte, ieșiseră mulțime de ciuperci negre, zbârcite. Puțini le văzuseră până atunci, căci ies și se țin numai câteva zile. "Am să vă fac o zamă de ciuperci să mă țineți minte !" Am adunat zbârciogii, i-am curățat și Ghiță a pregătit o mâncare deosebit de gustoasă. A ajuns să mănânce fiecare cât a vrut. N-a trecut mult și întâi unul, apoi altul și apoi ceilalți au început să aibă greață, să vomite, să le tremure membrele, să-i doară capul. Mie nu mi s-a întâmplat nimic, dar a doua zi când s-a făcut ziuă toți se uitau la mine foarte mirați. Eram galben ca lămâia. La mine stomacul n-a reacționat și ficatul m-a aruncat în gălbenare. Câteva săptămâni a trebuit să țin regim și să-mi amărăsc sufletul cu ghințură și rădăcini de lumânărea. De altfel toți s-au simțit rău mult timp. Nu puteam să mergem nici la vreun medic, pentru că ninsese până jos și-am fi făcut urme. Dacă am fi fost atacați

În acest timp ar fi fost rău. "Ciupercile-s bune, dar am uitat eu să le opăresc", și-a adus aminte Ghiță. Nu știu dacă numai atâta a fost răul, că într-un album de ciuperci otrăvitoare i-am găsit și pe zbârciogii de brad. În anii următori am mai găsit zbârciogii de brad, dar n-am mai riscat să-i mâncăm.

De săptămâna Patimilor am ajunat, am coborât jos la preoții ascunși și ne-am mărturisit și cuminecat. De sfintele sărbători am citit rânduiala slujbelor și ne-am rugat după cum ne-a ajutat mintea și inima. Îi aduceam din amintire pe cei căzuți, șoptindu-le numele printre lacrimi, ne rugam pentru cei prinși, pentru părinți și cei dragi, cărora le-am adus pe cap atâta nenorocire, ne rugam pentru țară și terminam cu imnul marian și cel al fratelui de cruce căzut și, cântând, îi simțeam pe toți viii și morții lângă noi.

Hotărâsem să părăsim bordeiul o dată cu 1 Mai, când urma să urce oile la munte și, cu cât se apropia sorocul, cu atât eram mai atenți unul față de altul. Bănuiam că un răgaz mai fericit decât a fost în aceste luni nu-l vom mai apuca niciodată. Ne adunam ziua la soare în vreo poieniță și, în timp ce vântul de primăvară adia în cetina brazilor, încercam să găsim calea de urmat în vara aceasta.

Situația politică a țării era mai rea decât în anii trecuți. Nicăieri nu se zărea vreo rază de lumină și speranță în lume. La radio București - aceleași cântece de preamărire a lui Stalin și la Vocea Americii - aceleași basme de adormit copiii. Să dăm înapoi nu ne gândeam nici unul. De altfel, nici nu se mai putea, chiar de am fi vrut. Luând armele în mână, eram conștienți că ne-am rupt orice punți în urma noastră. Nu mai puteam privi înapoi, ci numai înainte. Orice-o fi !

Problema morții posibile o vedeam acum cu tot mai multă claritate. Mai bine decât puneă Ghiță problema, nici nu se putea pune: "Mi-au murit găinile de ciumă și-a rămas numai una și aceea oarbă. Îi aruncam grăunțele și bătea cu ciocul, căutându-le. Da aici, da acolo, dar până la urmă tot nimerea un grăunte, apoi altul și tot așa. Și cu noi va fi la fel. Încearcă securitatea în toate părțile, dar până la urmă tot ne nimerește." Înainte de a părăsi bordeiul am luat toate lucrurile de care vom avea nevoie în iarna următoare: unelte, moara

primită de la căpitanul Mare, plită, hoarne, oale, pături, haine în plus și le-am dus departe de bordei și le-am așezat în lăzi făcute din scânduri, îngropându-le în peșteri.

Am adunat apoi frunziș de brad cu turbă și am îngropat bordeiul până sub streășină, apoi, folosindu-ne de o funie și un topor, am răsturnat câțiva brazi cu cetina peste el. Am stricat și cărarea ce ducea la apă. Vântul și ploile urmau să completeze camuflajul, încât se putea trece pe acolo fără să se bănuiască existența lui. Dovadă că în vară Trăsnita a fost controlată de securitate o dată sau de două ori și nu au găsit nimic.

TOT PRIN MUNȚI

Ne-am despărțit de locul acesta de liniște spre seară, urcând hățașul spre Vârful Trăsnitei, am ocolit Vârful Cațavei și am ieșit spre Bâdea pe la fereastra Sâmbetii. Aici, pe creastă, am îngenunchiat și am zis o rugăciune: "Doamne, fii cu noi, călăuzește-ne pașii și ajută-ne". Ne-am sărutat și ne-am despărțit, unii pornind spre răsărit, alții spre apus. Brâncoveanu, Ilioi, Gelu Novac, Leu, Gheorghe și cu mine am pornit spre răsărit, Baci, Ghiță, Profesorul, Nelu Novac și Victor s-au îndreptat spre apus. În față, petecele de zăpadă de pe Mușetescu luminau ca un far în bătaia lunii ce apunea. Nu se auzeau decât șuieratul vântului neostoit de vârf de munte și zgomotul bocancilor noștri loviți de pietre. Am ajuns deasupra lacului Urlea care sclipea în stânga în căldare, am ocolit căciula Mușetescu, am trecut o șa și am ajuns la capul Dara. Totdeauna m-a atras muntele acesta, de când, copil fiind, i-am auzit numele. Poate că e singurul munte cu nume de fată. Cu un an înainte, un baci din Domnești, la un ceas de seară, ne-a spus și legenda acestui munte. Era vorba de o față de împărat care era sortită să fie dată de soată unui zmeu. În ziua nunții, însă, fata a preferat să fugă în munți. Urmărită de aproape de zmeu ajunge la casa Zârnii (Zârna - care a dat

numele văii vecine), care o scapă de urmărire transformând-o în stană de piatră. Într-adevăr, privit din munții vecini, tot muntele are aspectul unei fete adormite. Poți distinge un cap, un piept, un brâu, picioare; pare o uriașă statuie de Brâncuși.

Într-o seară de liniște, alături de cea pe care o purtam atunci în gând, visam că, dacă ne va fi dat să ne căsătorim, și vom avea o fată, să-i punem numele Dara. Visuri spulberate...

Ne-am oprit câteva minute pe pieptul muntelui. Există aici un teren neted și destul de mare pentru a putea fi amenajat ca aerodrom, poate cel mai potrivit din toți Munții Făgărașului. "Lucrul acesta va trebui ținut minte pentru mai târziu", a spus Gelu. "Aici ar putea ateriza elicopterele și avioanele mici." "Să nu te-audă securitatea, că așa vor face." În anul următor, 1952, aici vor ateriza elicopterele cu trupe de securitate în campania împotriva noastră, condusă, se pare, de Nicolae Ceaușescu.

Am bătut timp de două săptămâni munții din versantul sudic al crestei: Dara, Leaota, Zârna, Brătla, Piscul Netotului, până în Piscul Mănăstirii și Tămaș, lângă Piatra Craiului. Ne-am întors pe la stânilor de pe Iezer-Păpușa, zăbovind în Colții Cremenii pentru a afla amănunte despre "generalul" Dumbravă. Scopul drumului nostru era de a reîntâlni prietenii din anii trecuți, de a lega prietenii noi, de a încerca să luăm legătura cu frații Arnăuțoi și de a ne mări aria de activitate, obligând forțele securității să se subțieze pe o suprafață cât mai mare. Băciu și ceilalți au trecut din Nisipuri în Valea-Rea, Galbăna, la stânilor de pe Argeș și Vâlsan, Lespezi și Dobroneagu și s-au oprit în Preutesele, de unde au venit la stâncile din Casa Zârniei unde aveam întâlnirea. Am acoperit astfel practic toți munții de pe versantul sudic. Am reîntâlnit pe nea Tucă în Piscul Netotului, pe bătrânul Dămian în Lespezi, pe Mucenic cu cei opt feciori ai săi, ne-am făcut prieteni noi, mai ales printre brănenii de lângă Piatra Craiului. Despre Dumbravă și Arsenescu nu se mai știa nimic. Doar în Colții Cremenii ne-a arătat un cioban locul unde s-au dat lupte cu doi ani în urmă. La câteva stâni ciobanii au mărturisit că au fost Arnăuțoi pe la ei, dar nu fuseseră pe la oameni cunoscuți de noi. Le-am lăsat vorbă să găsească un mijloc de întâlnire. Am rămas o zi

în Zârna. Ciobani erau poienarii Dancilă, frații Ion și Gheorghe. După represiunea din toamna trecută, când toți ciobanii au fost luați și chinuiți, ura acestor oameni față de securitate s-a înzecit, de asemenea dragostea față de noi. Oamenii erau gata să te ajute mai mult decât înainte. În Dara am întâlnit pe Ion din Corbeni, cu mamă din Breaza, cel ce umbla vara îmboldărit la cap cu năfrâmi groase și care se plângea de dureri groaznice.

După drumul nostru deschis prin munți, era de așteptat o reacție violentă a securității. De mirare că nu o făcuse mai repede. Am hotărât să trecem Oltul spre Ardeal, pe la oamenii noștri, să stăm un timp liniștiți și apoi, înainte de a ne întoarce în munte, să dăm semne de prezența noastră în locuri cât mai spre nord, spre Agnita și Sighișoara, să ne caute și pe acolo. Într-adevăr, noi coboram din munte și camioanele securității urcau într-acolo. Era straniu spectacolul ce l-am trăit de multe ori în acești ani. Să stai noaptea sau ziua la marginea drumului, în porumbiști sau tufiș și să numeri camioanele de securitate ce se duceau la munte pentru a te căuta pe tine, cel ce te uita la ei și-i numărai !

Am trecut Oltul, pare-se pe la Voila, am ajuns pe la Cinc pe la unchii mei și ne-am împărțit iar în două, unii plecând spre răsărit, iar alții spre apus. Cei de la apus au mers până în pădurile de dincolo de Agnita și s-au lăsat văzuți de oamenii întâlniți în pădure. Din pățite știam că, abia sosiți în sat, la securitate nu se vor duce, dar vor vorbi prietenilor și în câteva zile va afla și securitatea. Dar în acest timp noi eram departe. Eu eram între cei de la răsărit și, dintre cei cu care eram, îmi aduc aminte sigur de Gelu, Victor și Gheorghe. Am trecut pe la "festungul" lui Ion Bărcuțean din pădurea Mestecăniș de la Felmer, apoi am intrat în Jibert, la prietenii români și sași de acolo. Eram în casa lui Gheorghe Buta, când fiul său a venit de la câmp cu o veste alarmantă: începând de la amiazi, pe toate drumurile din câmp, grupe de securiști circulau și nu stăteau cu nimeni de vorbă. Se vorbea că în curtea miliției erau alții. Băiatul s-a oferit să ne scoată ascunși într-un car cu fân. Planul mi s-a părut prea riscant. O căruță ce iese cu fân din sat nu poate fi decât suspectă. Peste drum se aflau mai

multe case ale căror grădini dădeau într-o livadă părăsită. Am ieșit spre seară în această livadă și de aici în pădure și ne-am îndreptat spre Rupea. Ne intriga felul de a proceda al securității. Dacă aveau vreo bănuială, de ce nu înconjoară satul și apoi să-l cerceteze ?

În plan era să ajungem la fostul plutonier de jandarmi Șandru, cel pe care îl bănuiam că m-a vândut în 1948 și despre care bănuiam că se va duce la securitate să anunțe ce-am vorbit cu el și tocmai de aceea m-am dus.

"Ce bine-mi pare, domnule Șandru, că vă văd ! Ce mai faceți ? Cum o mai duceți cu tâlharii ăștia ? Mai sunteți magaziner ? Atunci e bine. Știți ce vă rog ? Faceți-ne, vă rog, spre toamnă rost de câteva lucruri, iată, vă dau o listă. De nu se poate, nu-i nimic, noi vi le plătim... Spuneți-mi ce se construiește lângă Olt înspre Racoș, am trecut pe acolo și n-am înțeles ce-i acolo; nu cunoașteți cine-s pădurari prin pădurile de acolo ? Vreun om de nădejde de pe acolo nu ne puteți recomanda ?" Mă uitam la el și vedeam că înregistrează tot. Voiam prin asta să îndrept atenția securității și într-acolo.

De altfel, așa procedam cu toți cei pe care îi bănuiam agenți. Socoteam că mai bine decât ei nu pot alții deruta securitatea.

Ne-am întors prin păduri la familia Mureșan, unde am aflat că și în satele de pe aici umblau patrule de securitate pe câmp. Am trecut Oltul pe la Șercaia și am poposit o zi în marginea pădurii Vadului (Poiana Narciselor), unde cunoșteam un cioban și, în noaptea următoare, spre dimineață, am vrut să intrăm în satul Hârseni, la o verișoară de-a lui Victor, o fată curajoasă, care ne-a ajutat mult. Fata avea o veste alarmantă: la postul de miliție din vecini erau cantonați mulți securiști care patrulează pe drumuri ziua și noaptea. Nu puteam rămâne în sat. Se lumina de ziuă. Am luat pe umăr câte o furcă și o greblă și, cu uneltele în spate, am ieșit în holdele ce începeau direct de la marginea satului. De departe puteam fi luați drept oameni ce mergeau la muncă. De altfel, satul începuse să bâjbâie la treabă. Am mers pe o cale câteva sute de metri și am intrat pe răzorul dintre două lanuri neseperate și ne-am așezat în șanțul răzorului. Ne temeam să

nu vină cineva la secerat, tocmai acolo. N-a venit nimeni în apropiere, dar ceea ce am uitat dimineata a fost apa. Ziua a fost o căldură de cuptor și, fără apă, am fost siliți să suferim una din cele mai chinuitoare zile. De-abia a sosit seara. Primul popas a fost la râu, apoi, cu atenție, până la miezul nopții eram în pădure. La o răscruce de hotar am stat cu mâna pe trăgaci până ce o patrulă s-a deplasat pe cale. Ne-am mirat că vorbeau destul de tare.

În zilele următoare am aflat că situația era aceeași în toate satele, atât în stânga cât și în dreapta Oltului. Soldații se comportau la fel. Era mai mult o demonstrație de forță. Soldații n-aveau voie să vorbească cu localnicii și erau schimbați zilnic.

Situația era cu atât mai stranie cu cât în munții în care am ajuns, în Baba, era liniște. Pe nici o cărare nu se vedeau urme de bocanci militari și oamenii întâlniți în cale spuneau că în pădure nu întâlniseră nici picior de securist. Primul om întâlnit a fost un om din Berivoi, cunoscut din anii trecuți. Avusese un joagăr pe un râu de munte, comuniștii i-l stricaseră și acum îl forțau, tot ei, să-l pună în funcțiune. Ne-a mărturisit de la început că securitatea i-a cerut să le raporteze tot ce observă aici. Tot la două zile vine un pădurar la el și scrie ce-a observat. Ba l-a pus și la încercare, când oameni străini s-au deplasat pe râu și au vorbit cu el. În Belia am întâlnit pe bătrânul Cheșoi din Recea, despre care am mai amintit în anii trecuți: "Măi băieți, aici nu-i bine. Până n-am urcat cu oile la munte, m-au dus la securitate și m-au instruit. De două ori pe săptămână trimit bilet la un pădurar prin copilul de țigan ce îl am ca ajutor. Mi-au dat sarcină că de treceți pe la mine să vă servesc cu o beșică cu brânză otrăvită. Am ascuns-o în pădure, n-o țin aici, s-ar putea să vină cineva să o fure din bordei și dau de păcat fără să vreau. Voi veniți la mine miercurea și vinerea, când băiatul e dus. Vezi, Ioane, că unchiul tău, Laurian, îi jos la Cheie, paznic la lemnele de acolo", lucru ce m-a mirat mult.

Într-o seară am ajuns la unchiul meu, având grijă să fie singur: "Nu-i bine, nepoate, eu am făcut cum mi-ai spus tu, m-am dat cu ei, m-au adus aici, pe aici trece toată seara

pădurarul și eu trebuie să-i spun ce văd. Dacă vii tu, eu trebuie să-ți spun că-ți aduc mâncare în cutare loc, mi-au arătat ei locul și ei să te păzească acolo și mie mi-au făgăduit marea cu sarea." M-am înțeles cu unchiul unde să-mi pună scrisori cu ce observă la postul lui și i-am cerut să fie atent pentru că-i supravegheat la rândul lui.

"Acasă ?" am întrebat eu. "Îi bine", îmi spuse oftând unchiul. Din altă parte eu știam ce bine este, cum mama era luată de acasă cu mașina, bătută, apoi aruncată la marginea drumului cu oasele frânte, dar unchiul nu vroia să mă îndurereze mai mult. "Grele vremuri am ajuns să trăim, nepoate." Mă uitam la el cât s-a gârbovit în ultimul timp în trei ani, și, neavând oglindă, nu puteam vedea ce au adus acești ani pe obrazul meu. Când să plec unchiul a adăugat: "Nepoate, vream să nu-ți spun, dar te știu cuminte. A trecut pe aici destrăbălata aia din București, Sanda sau cum dracu o cheamă. Unchiule, îmi zice, dacă îl vezi pe Ionică, spune-i că mi-i dor de el. Știe unde stau și eu vin zilnic după zmeură. Le-aduce pe ea și mai multe fete cu mașina până mai aici. Ai grijă nepoate ce faci." "Acum înțeleg, unchiule, ce-i aici, fii fără grijă."

Acum mi se părea limpede tactica securității. Eram alungați din sate, înghesuiți în câțiva munți unde ni se întindeau capcane de tot felul.

Relațiile mele cu Sanda de acum câțiva ani nu i-ar fi dat dreptul de a i se adresa cu "unchiule" unchiului meu. N-am avut vreme pentru aventuri de dragoste și, în plus, pentru tinerii intelectuali din sate era la vremea aceea o limită morală pe care, dacă o depășeai, toată apa râurilor de munte n-ar fi fost destulă să te poată spăla. Acum înțelegeam de ce, de câteva zile, în tăieturile cu zmeură de pe valea Dejanului, cât era ziua de lungă se auzeau strigăte ademenitoare de sirenă. Cu binoclul, băieții le și văzuseră și își dăduseră cu părerea că erau chiar frumoase. Ceea ce nu știam era că acele chemări ni se adresau chiar nouă.

Convinși că am rezolvat misterul tacticii securiste, am profitat de răgazul ce ni-l puteam câștiga pentru a ne pregăti de iarnă. Ne-am confecționat două lăzi în care am depozitat

porumb boabe și grâu, aduse de Aurel Cristian, om din Gura Văii, care era stăpân de munte în acel an. Am adunat unelte de săpat, fierăstrău, o plită, hoarne, sare și le-am zidit într-o peșteră în care am depozitat și burduși cu brânză. Stabilisem chiar și locul unde vom ierna: un loc prăpăstios în Baba cu brazi deși, apă și soare. Am rămas aici vreo două săptămâni. În nopțile întunecoase coboram și în sate, cu toate patrulele lor.

Cam pe la Schimbarea la Față, întâlnindu-ne cu amândouă grupele, am hotărât să mai dăm o raită prin munți, pe unde am fost în mai-iunie. Am plecat patru inși: Brâncoveanu, Ilioi, Nelu Novac și eu. Victor, Gheorghe și Gelu urmau să se deplaseze spre răsărit pe Bârse, să facă pregătiri pentru iernat pe acolo. Cei trei Hașiu și Profesorul rămâneau în Trăsnita și în jur. Pe ei nu-i chemau sirenele la dragoste, în schimb avuseseră multe întâlniri cu securitatea și numai prudența și abilitatea lor îi scăpaseră de la distrugere. Situația le era și mai îngreuiată prin apariția neașteptată a tânărului luptător Moldovan Dumitru din Lisa, Bambu, cum îi spuneau oamenii locului, care lupta de unul singur cu securitatea.

Înainte de a pleca am trecut pe la omul cu joagărul, pe la baciul Cheșoi și pe la unchiul meu și le-am cerut să anunțe securitatea că am fost pe la ei și ne-am interesat dacă îi liniște pe la ei și cine-s fetele care merg după zmeură și cântă așa frumos.

Am trecut munții ziua pe o ceață densă cu ploaie și grindină și am ajuns spre seară uzi până la piele în Dara. Am pornit să întemeiem un foc și să facem mămăligă. Am zărit o grămadă de vreascuri și, aplecându-mă să le ridic, am simțit pe mână răceala unei curele mișcătoare, pe care am izbit-o cât de repede de pământ. Era o viperă neagră, care stătuse ascunsă sub vreascuri. Frații mi-au cercetat mâna pe care aveam o zgârietură lungă. Eu susțineam că era dinainte, dar Brâncoveanu a ținut să sugă zgârietura, iar noaptea m-a trezit de câteva ori să vadă dacă mă simt bine. N-a fost nimic. Nu ne-am pus niciodată problema șerpilor. Întâlneam vipere destul de des și mai omoram dintre ele. Îmi aduc aminte doar de câteva situații mai deosebite în acești ani:

Odată ne făcusem la o vânturătoare un fel de duș, unde făceam baie pe rând. Era sub duș Nelu Novac, când îl vedem sărind ca ars de sub apă. Ce se întâmplase ? O viperă a venit pe jilipul de piatră și i-a căzut drept în spate, fără, însă, să-l muște. Altădată, obosiți și uzi, ne-am desculțat și ne-am întins obielele și bocancii la uscat și ședeam unii lângă alții moțâind la soare, cu picioarele întinse. Deodată o viperă a trecut cu viteză printre picioarele noastre, făcându-ne să sărim ca electrocuțați, dar n-a mușcat pe nici unul. Altădată era să călcăm pe o viperă așezată în cărare. Careva era gata să o zdrobească cu bocancul, când Profesorul a strigat. Vipera tocmai își năstrea puii. Fiecare pui ieșea cu o pielețică ca de ou și odată ieșit se târa destul de vioi. Vipera șuiera disperată la noi, dar nu ataca. Se învârtea sâsâind în jurul puilor, ocrotindu-i. Profesorul ne-a oprit s-o ucidem: "Nu vedeți cum știe să-și apere copiii, măcar că noi oamenii îi pronunțăm numele cu ură și condamnare ? Când îi zicem unei femei viperă, cred că insultăm vipera !" Cum spun, nu ne-am pus niciodată problema mușcăturii de șerpi. E adevărat că întotdeauna aveam picioarele apărute cu jambiere, nu numai pentru șerpi, dar mai ales contra loviturilor de pietre și lemne, pe unde ne purta întâmplarea.

În Dara n-am mai găsit pe Ion din Corbeni, cel cu mamă din Breaza; n-a putut rezista durerii de cap și s-a dus acasă. Cu ce-și va fi hrănit copiii și cu ce se va fi tratat ? Cine-și puneă astfel de probleme în vremea aceea ? N-ar fi fost de mirare dacă s-ar fi găsit și medici care să refuze, sau să le fie frică să trateze un "dușman de-al poporului". În noaptea următoare ne-am deplasat spre stâna din Nisipuri. Se făcuse vreme frumoasă, dar rece. Ne-am oprit în pădure, ne-am desfăcut cojoacele, am făcut rugăciunea și ne-am culcat într-o șeștină. M-am trezit într-o vreme și-l găsesc pe Brâncoveanu stând în picioare: "Ce-i cu tine ? De ce nu dormi ?" "Moșule, ceva aici nu-i bine. Aici îs oameni în apropiere. Mi s-a părut că am auzit și tușind."

Există un simț al primejdiei și unii oameni îl au foarte dezvoltat. Brâncoveanu era unul din aceștia. Devenea dintr-o dată neliniștit, se uita împrejur și foarte rar se întâmpla să nu

fie nimic. Odată eram în marginea satului Voivodeni, seara, în niște tufe. Deodată el se ridică: "Aici e cineva !" N-a apucat să termine vorba că de după tufe s-a ridicat o umbră și a zbughit-o la fugă. Deci, m-am ridicat și eu și am fost atent. Nu se auzea decât vuietul apelor prăvălindu-se de stânci și fășăitul neostoit al cetinii de brad clătinată de o boare ușoară. Deasupra - stelele cerului multe și limpezi, mărețe și indiferente la dramele de pe pământ. Deodată simțim amândoi miros de fum de țigară. "Or fi ciobanii cu oile în pădure ?" "Îi cam departe de stână; auzeam vreun tușit de oaie și-n afară de asta ne-ar fi simțit câinii." I-am trezit și pe ceilalți și ne-am sfătuit, să trecem apa Bândii și să ne urcăm în Muntele Gâlcescu. Nu ne-am mai culcat, că se făcea ziua. Dimineata, am observat lucruri neobișnuite la stână. Oile erau culcate în bătătură și nu în pădure, câinii nu se vedeau nicăieri. Încă ne mai miram, când din pădurea de deasupra stânii au început să iasă spre râu ostași de securitate. Se făcea adunarea și încolonarea. Erau patru plutoane. Au rămas multă vreme în front. Cu o singură pușcă-mitralieră s-ar fi putut face ravagii. Dar și așa, cu armele pe care le aveam, am fi putut face destul. Nu acesta era însă rostul nostru în munți: să ucidem oameni nevinovați.

După plecarea companiei și a ciobanilor cu oile, la stână a rămas prietenul nostru Mucenic, cel cu opt feciori, cu fiul lui cel mai mic, Ion. "Nu știi ce-au căutat, că nu s-au prea omorât cu cercetarea. Au fost o zi în Valea Rea și alta în Nisipuri. Într-o zi au făcut colibe de cetină, două zile au stat degeaba și n-au făcut nimic. Frații Arnăuțoi n-au trecut vara asta pe aici. Am auzit că au avut ciocniri pe la poale, dar amănunte nu pot spune." Ne-am înțeles unde să ne îngroape o puțină cu brânză, ne-a dat și merinde de drum, am mulțumit și am plecat. Ion se ținea de noi. A vorbit tatăl său în locul lui: "Știu eu ce-i umblă prin cap băiatului. Să mai aștepte, și, de-o da Dumnezeu cum vrem noi, să ne socotiți pe toți nouă de-ai dumneavoastră !"

Am trecut apoi în Valea Rea, în Lespezi, Preotese, Colții Cremenii și peste tot lucrurile se petreceau la fel. Companii de securitate controlau unde și unde munții, dar se vedea că nu pe cineva anume căutau. Am urcat pe Valea-Doamnei în sus

și apoi pe Valea Zârnii. Am băgat de seamă de la început că acești munți n-au fost controlați de securitate. Buruienile pe țărmul râului erau intacte. Oamenii întâlniți mărturiseau același lucru: în acest an, în acești munți n-a fost picior de securist. Aceasta se întâmpla în munții care se mărgineau cu munții de pe care veneam noi, de pe versantul nordic, unde era aceeași liniște. Dacă acolo liniștea o puneam pe seama sirenelor ademenitoare, ce rost avea liniștea de aici ? Ce se ascundea aici ?

N-aș putea începe alte lucruri fără să amintesc întâmplarea de la stâna din Zârna. Aici erau ciobani cu oile poienarii Gheorghe și Ion Dăncilă. Erau frații profesorului Dăncilă de la Agronomia din Cluj. Ei ne ajutaseră și în anii precedenți. Voiam să ajungem între lapți, când la stână nu-s decât stăpânii și băcițele care erau tot din familie.

Înaintam pe Valea Zârnii prin bălării necălcate de om, când, pe o insulă a râului, am dat de o cabană. Era o casă mică de vânătoare ca o jucărie și cam fără sens în mijlocul acestor munți sâlhui, fără acces la vreo potecă de munte. Pe ușa cabanei era desenat un cap de militar și scris dedesubt: Chirca. În fața ușii dormeau un clântău de oi, după boi și semn arătând a fi mocănești. Sigur erau oi pierdute din turmele Dăncileștilor. Le-am închis în cabană și am plecat pe râu în sus. De aici, valea se lărgeste. Ajungând aproape de stână am auzit strigăte, țipete de femei, plânsete de copii. De departe vedeam oameni alergând, făcând semne amenințătoare cu bâtele. Oile erau toate în poiana stânii. La început am crezut că securitatea a intrat în stână cu chinuri și bățai. Dar nu lătra nici un câne, semn că toate personajele din piesă erau cunoscute de câni, care, zărindu-ne, s-au și repezit la noi. La apariția noastră toată zarva s-a potolit. În fața ne-a ieșit un strungar isteț. "Ce-i aici, măi băiete ?" "Ce să fie, se bat stăpânii." De la el și de la ceilalți am aflat povestea gâlcevii de la stână.

Odată, când la stână era numai fratele mai mic, Ion, a venit un colector de la raion cu cai să ridice brânza datorată statului. Ion i-a dat acestuia câtă brânză a putut acela pune

pe cai, pentru care a lăsat o chitanță de mână. Acum, spre toamnă, collectorul nu mai era la raion și ei erau somați să predea cota. Gheorghe își acuza fratele că, de fapt, vânduse brânza. După zgârieturile de pe față am bănuir că se și bătuseră, cu câțva timp în urmă. Am încercat zadarnic să-i împăcăm. Le-am cerut ciobanilor să se ducă cu oile, spunându-le că stăpânii s-au împăcat.

-Vedeți că v-am închis niște oi pierdute în casa de pe râu în jos.

-Dar mânce-le lupii pe toate, a fost răspunsul lui Gheorghe. Ne-am luat rămas bun de la ei rugându-i încă o dată să se împace. Au răspuns morocănos:

-Luați-vă ce vreți din cășerie, dar să știți că trebuie să anunțăm, că prea mulți ochi v-au văzut.

-Bine, am răspuns noi. Nu-i nici un rău în asta.

Ne-am dus la femeile din cășerie și le-am îndemnat să-i împace pe bătrâni. Între ele era și o elevă de liceu, de la Sibiu, care se simțea tare rușinată de ce se întâmplase. De la ele am aflat că nici aici n-a fost securitatea toată vara. Ne-au dat alimente din stână și le-am povățuit să declare că noi le-am jefuit stâna și am lăsat și un bilet prin care confirmam acest lucru.

Cine va citi dosarul nostru la securitate, va rămâne surprins de existența a zeci de astfel de bonuri, prin care iscăleam că noi am jefuit stănilile. Adevărul este că acest lucru nu s-a întâmplat nici măcar o dată. Dacă am fi procedat așa, ciobanii ne-ar fi dușmănit și n-am fi rezistat nici un an la munte. Bonurile, însă, erau singurul mijloc de a scăpa pe acești oameni de mânia securității. Or, aceste bonuri au fost acte de acuzare pentru cei ce-au avut nenorocul să ajungă la proces. Au fost piese grele, cu care procurorii se jucau cerând condamnări la moarte. De altfel, și fără ele, tot condamnările acestea s-ar fi cerut. În cele mai multe cazuri scriam cantități de brânză mai mari decât luam. În naivitatea noastră și a ciobanilor, speram că li se va micșora astfel cota obligatorie ce o datorau statului.

ÎNTÂLNIREA DE LA "CĂPRIOARE"

Întâmplările povestite aici mi s-a u imprimat în memorie cu atâta putere de parcă s-ar fi petrecut ieri. Dacă uneori, pentru luni de zile, nu-mi mai amintesc ce-am făcut, pentru aceste câteva zile și nuanța de verde a cetinii de brad o am distinct pe retina ochilor.

Întâlnirea o aveam pe 12 septembrie, la un izvor, sub poiana Scărișorii, în muntele cu același nume. Era un loc drag, ferit de poteci, unde veneau căprioarele la apă. Primii ajunși am fost noi: Brâncoveanu, Ilioi, Nelu Novac și eu. Pentru prima dată am găsit aici o grămadă de cutii goale de conserve aruncate. După vechime nu păreau să aibă mai mult de zece zile. Nu era nevoie să ne întrebăm cine le-a aruncat. Numai că securiștii, plecând de aici, au lăsat focul nestins, iar pământul s-a aprins și a ars mocnit făcând un cerc de cenușă cât o casă. Dacă ar fi bătut un vânt și focul ar fi ieșit la larg s-ar fi iscat un incendiu. Drept urmare ne-am apucat să stingem focul, cărând apă cu oala de mămăligă de la izvor. Făceam acest lucru când am auzit huhuitul de huhurez undeva în coasta opusă: "Îi Ghiță", zise careva. Cu ceasul în mână am așteptat cele trei minute și Brâncoveanu a răspuns prin același huhuit. Încă mai foloseam acest semnal de întâlnire. Am făcut repede două furci și o cujbă punând în oală apă pentru mămăligă, să fie gata pe când sosesc ei.

"Îi supărat Baci", zise Nelu Novac. Ilioi începu să mestece mămăliga. "Las-o la mine", zise Leu. În adevăr, în mâna lui Leu altfel lucra și meșteșul. Răsturnă mămăliga și făcu opt bulzuri. "De ceilalți ce știți?" Nu știam nimic și ne miram că n-au venit. Aveam cu ei întâlnire peste două săptămâni. Vedeam că au ceva important și grav de spus. În timp ce mâncam Baciul întrebă: "Ce-ați făcut de-a venit securitatea acum zece zile din Valea Pojorății și pe-aici în Hermeneasa?" I-am povestit cum a fost în Lupșa. De la bătrânul Cheșoi am aflat că la stâna din Budiș au fost schimbați ciobanii, așa, pe nepusă masă, cu niște lichele din

satele de jos. Unul, cică, a fost dat afară din miliție. Când am fost la stână, bacîta, o fată din Rășinari, ne-a spus: "Domnișorilor, ferți-vă de stâna noastră." "De ce?" "Nu știu ce-i, dar nu-i bine!" Le-am ieșit înainte ciobanilor și am aflat. Se întreceau unul pe altul care să ne ajute mai tare. Unul, fostul milițian, ne-a făcut propunerea să ne dea oi să le tăiem.

"Veniți, nu mâne, ci poimâne în Lupșa, la bordeiul mieilor. Găsiți acolo oi legate în bordei."

Nu era prost: perete de stânci în stânga, perete în dreapta, pieptiș în față, loc gol ca-n palmă înapoi. Cursă mai bună nici că se putea închipui. I-am spus că acum nu suntem pregătiți, nu avem putini unde să punem carnea, dar vom veni sigur peste două săptămâni. Bun înțeles că nu ne-am dus. Ne-am tras în cotul Beliei și am pus în saramură carnea de la nouă oi dăruite de Cheșoi și Traian Nistor lui Ience, miorar în Langa.

-Ce-au făcut nu știm. Văd c-au trecut și pe-aici.

-Știm noi, a zis Baci. Au venit pe-aici și-au pândit în Hermeneasa, unde au rămas trei zile. Dar ciobanii din Budiu nu s-au putut opri să nu facă o afacere pe cont propriu. Au închis alte oi într-o colibă în înțelegere cu niște complici. Securitatea a descoperit oile și a pândit și aici, prinzând complicități ce au venit după ele. Întrucât noi nu ne-am dus în Lupșa, securitatea a ajuns la concluzia că au fost trași pe sfoară și i-au bătut pe ciobani cu complici cu tot. Ați greșit că le-ați spus că aveți nevoie de putini. Agentul Vâlcu a numărat toate puținile de la stânile din jur. Desigur că vor fi atenți dacă lipsește vreuna și ciobanii nu pot spune ce-au făcut cu ea. Aveți grijă că toate stânile îs supravegheate.

BĂȚUL DE CORN

"Si acum", zise Baci, "să nu ne mai uităm înapoi și să deschidem ochii la ce avem de făcut. Știți că prietenul nostru, Fileru, face drumuri cu caii peste munte în negustorie. El trebuia să umble să ia legătura cu frații Arnăuțoi. Acum două săptămâni, când se întorcea de peste munți, s-a întâlnit cu un

grup de patru frați ai noștri la Fereastră Sâmbetii și unul din ei i-a spus: "Uită-te bine la mine, uite, îți dau și o fotografie, de-l întâlnești pe Andrei Hașiu din Pojorta, spune-i că l-ai văzut pe Rudan, prietenul lui. Dacă vrea să-l întâlnească, să vină în 14 septembrie în Piscul Netotului, la crucea de la stână. Am lucruri importante pentru el și pentru ceilalți." "Eu cred că Rudan a venit anume pentru noi. Uitați fotografia: e el. Parcă nu te bucuri deloc de ce-ți spun", mi se adresă Baci. Într-adevăr, nu mai eram atent la ce spunea Baci. Gândul mi se întorcea cu patru ani înapoi, când așa, ca prin vis, îmi aminteam că cineva mi-a zis că un grup de fripturiști se dăduseră cu Ana Pauker, între care era și unul cu numele de Rudan. Nici cum nu-mi venea în minte cine mi-a spus lucrul acesta. Auzindu-mi gândurile, Baci se supără: "De trei ani ne căznim să ieșim din izolare și-acum, când ni se dă ocazia, tu pui piedici." "Andrei, noi avem încredere totală unul față de altul, dar suntem datori să ne îndoim față de orice străin." "Străin ? Eu am încredere în Rudan mai mult decât în mine. Știi tu ce om este Rudan ? Dacă vouă vă e frică mă duc singur." "De mers, mergem, orice-ar fi", interveni Profesorul, "dar trebuie să fim atenți." N-am mai zis nimic și-am rămas înțeleși să trecem creasta și să ne ducem în Piscul Netotului.

"Voi duceți-vă", le-am spus lui Brâncoveanu, Ilioi și Nelu Novac, care stăteau ca pe spini, dornici să plece. Cu mult timp în urmă, Brâncoveanu mi-a mărturisit că vrea să meargă în satul Rucăr. "Spun drept, Moșule, îi vorba de o fată ! Vreau să o văd până nu pleacă la școală." Zicând, s-a înroșit ca o fată mare. Am tot amânat răspunsul, până nu mi-a pus în față argumentul decisiv: "Nu se întâmplă nimic, Moșule, ai văzut că n-a fost nimic nici când am fost cu tine într-o misiune asemănătoare. Și Rucărul îi mai în afară de pericol față de Gura-Văii." Nu știu nici astăzi la ce fată ținea Brâncoveanu și nu știu nici Ilioi.

Prima dragoste cânta în sufletul de crin al acestui copil mare și ținea ca în cuibul duios al sufletului său să fie numai el și fata al cărui nume nu-l vom ști niciodată.

"Unde se duc ?" mă întrebă Baci. "La cules de vii", am

zis eu. "La cules de struguri necopți ?" "Unii îi mîncă și mai cruzi."

La plecare i-am oprit și le-am zis: "Dacă ni se întîmplă ceva și nu venim la întîlnire, faceți ce vă va învăța Dumnezeu." "Crezi că-i chiar pericol, Moșule ? Atunci nu ne ducem." "Ba, vă duceți. Dacă-ntr-adevăr va fi pericol, ar însemna trei morți în plus."

Spre seară, cinci inși am plecat spre creastă. Din prudență ar fi trebuit să nu mergem pe plaiul principal, unde erau atâtea puncte obligatorii de trecere. Dacă securitatea s-ar fi postat la ele, n-ai mai fi avut scăpare. Baciul, însă, ca să arate că nu se teme de vreun pericol, a luat-o înainte și noi, după el. Chiar dacă am mai fi zis ceva, tot nu ne-ar fi ascultat. Ne-am înțeles ca noi ceilalți să fim atenți. Am trecut creasta, am traversat muntele Ludișorul și am coborât în Brătîla, căutându-ne loc în apropierea plaiului, ca să auzim dacă noaptea ar fi trecut trupele pe el. De aici, a doua zi, puteam observa toți munții din jur, dacă ar fi apărut ceva suspect. Am luat cojoacele pe noi, ne-am făcut cruce și ne-am culcat care pe unde am apucat.

A doua zi, Ghiță, Leu și Profesorul s-au dus la stînila din Brătîla și Berivoescu, unde aveam ciobani cunoscuți. S-au întors spre seară cu vești și cu doi burduși de brînză. Oamenii susțineau că, toată vara, în acești munți, n-au fost securiști deloc. Baciul și cu mine ne-am dus la stîna din Piscul Netotului, unde-l aveam prieten pe Tucă din Domnești, despre care am mai vorbit și cu care am tăinit la izvor.

-Nu știu cum pe-aici n-a venit securitatea, în timp ce pe Valea-Rea și pe Dâmbovița au umblat ca ciorile. Arnăuțoii n-au fost ăst an pe la noi, dar a venit domnul "căpitan"; acum îl cunoaștem bine, suntem prieteni buni. Au venit la stîna desori numai domnul Păsărică, ori toți patru. Ba au venit aici și după ce s-au luptat cu securitatea; am auzit și împușcături aici, în vale, către Colți și, după un timp, au apărut toți patru și au șezut obosiți pe laviță, în stîna, și le-am dat de mîncare. Ba chiar îl bătură pe ciobanul Duță. Nu știu de unde știa domn căpitan că era membru de partid; îl bătură bine.

-Bine, nea Tucă, dar și noi știam lucrul ăsta și nu l-am bătut. Ba, și râdeam de asta, nu ții minte ?

-Asta-i adevărat, avem încredere în el, da-i sărac, mâncele-amaru, da' don căpitan zice că trebuie omorâți toți ciobanii comuniști. Ne uitam întrebători unul la altul. Poate că tot îi vinovat că s-a lăsat amăgit să se înscrie la comuniști...

-Nu, nea Tucă, dacă n-a făcut nici un rău, nu-i nimic și nu trebuie bătut.

-Era să uit, continuă nea Tucă, după ce-au plecat din stână, pe locul unde-a stat cel negricios, a rămas o bălțiță de sânge încheșat. Sigur era rănit, dar n-a spus nimic, săracul. Măine o tulim la vale, schimbă el vorba, dar dimineată eu mai rândălesc și rămân la urmă să vă mai las ceva.

-Lasă-ne și sare, nea Tucă. Noi te așteptăm pe plai să ne luăm rămas bun.

Și ceilalți aduseră vestea că ciobanii erau entuziasmați de "căpitanul" cel cu un ochi de sticlă. Le promisese arme, aparate de radio, tuna și fulgera împotriva comuniștilor. Și-acolo bătuse un cioban că era membru de partid. Nu prea eram măguliți de cum își făcuseră simțită prezența în Munții Făgărașului noii noștri frați de luptă. Nu îndrăzneam să spunem nimic rău împotriva lor ca să nu-l supărăm pe Baci, pe al cărui prieten îl așteptam. Dacă Fileru n-ar fi spus că șeful grupului întâlnit de el era căpitanul cu ochi de sticlă, am fi bănuț că aceștia erau alții.

-Măine ne întâlnim cu Rudan și atunci vedem ce-i și cum, curmă Baci discuția.

Ne muncea însă o altă întrebare. Am scos harta munților și am întins-o, însemnând munții în care, în vară, a fost securitatea și în care nu a fost.

-Parcă-i o pungă cu gura strânsă.

-Ba parcă-i o strungă. Mai lipsește să ne mulgă, zise Ghiță.

-N-avem decât să ieșim din strungă până nu se-nchide, conchise Baci.

Cam aici ne-am oprit cu presupunerile. Nici unul nu mergeam cu îndrăzneala până la a face o legătură mai apropiată între punga asta de liniște și întâlnirea de mâine.

Chiar dacă i-a trecut cuiva prin minte acest lucru, nu l-ar fi spus în fața lui Baci. Se vedea că el abia aștepta întâlnirea cu prietenul său Rudan și ne ținea de rău că noi nu manifestăm același entuziasm. Era 13 septembrie, ziua sfântului Corneliu, o zi cu semnificație pentru noi. A doua zi era Ziua Crucii. Ne-am spus rugăciunile pentru morții noștri, știuți și neștiuți, pentru cei vii care-și duceau crucea în Țara Românească, în închisori, în munți. Ne-am rugat pentru cei de jos, a căror cruce era mai grea decât a noastră. Nefiind obosiți, noaptea am dormit rău. Baci, singurul fumător dintre noi, aprindea țigară de la țigară. Erau atâtea întrebări fără răspuns, încât nu era de mirare că nu ne puteam face ordine în creier.

Dimineata, când s-a luminat, cârdușii de oi din toți munții o tuliră la vale. Pe toate plaiurile se vedeau șirurile de mărgele mișcătoare ce se împleteau în sunetul armonios al clopotelor de cioaie. De câte ori asistam la plecarea oilor deveneam triști. Altfel te simțeai când știai că în munți se află oameni. Acum auzeam chiuiturile vesele ale ciobanilor, dar nouă ni se păreau a fi jalnice. Nea Tucă a venit în urmă. I-am ieșit în cale pe plai. Se uita lăcrămând la noi și-i era rușine că lăcrămează.

-V-am lăsat și cașul din dimineata asta și mămăliga caldă și sarea și legumele. Acum rămâneți ca ciobanul din poveste... Se opri, aducându-și aminte că legenda Vârfului cu Dor este prea tristă. Duceți-vă repede, să nu ajungă altcineva la stână. Vedeți c-a rămas și un câne. Alungați-l !

Ne-a îmbrățișat și, fără să se mai uite în urmă, a dat drumul măgarului să plece. L-am urmărit cu privirea până la cotitura plaiului, unde l-au înghițit pădurea și ceața. Ne-am dus repede la stână. Am alungat cânele, care începuse să urle a pustiu și care, dacă ar fi fost lăsat, ar fi urlat până ar fi murit în fața stânii, apoi am luat tot ce ne-a lăsat nea Tucă.

Răzimat de peretele exterior al stânii se afla un băț tare frumos. Era o bătă ciobănească. Ghiță a luat-o în mână și a examinat-o cu atenție: "Voi știți din ce fel de lemn îi bătă asta ?" Ne-am uitat la băț, l-am cântărit, dar n-am putut spune din ce era. "Asta-i băț de corn", spuse Ghiță. "Și ce dacă-i de corn ?", ne mirară noi. "Dacă-i de corn înseamnă că-i cel mai bun

lemn pentru bâte, ăsta n-are moarte, nu se rupe și nu se încovoiaie. La noi nu sunt corni. Am să-l iau când ne întoarcem.” Și zicând, îl rezemă de peretele stânii. ”Ia-l, că-l arunci tu cu prima ocazie.”

Era o întreagă poveste cu bețele, cu bâtele, cum le spuneam noi. Cu bățul urci coastele mult mai ușor decât fără el, cobori în viteză de schior spre poale și sări pâraiele și râurile fără să te mai desculți. Într-un cuvânt, bățul face cât încă două picioare. Răul era că, folosindu-l, aveai o mână sau amândouă ocupate și arma trebuia să o porți în bandulieră. Când ajungeai în situații critice, aruncaai bățul, acesta făcea zgomot, dându-te de gol și, până să pui mâna pe armă, trecea un timp prețios. Un răstimp nu mai foloseam bețe, apoi uitam și ne făceam altele, pentru ca să le aruncăm și pe acestea.

Ne-am tras apoi spre pădure și ne-am așezat la marginea ei. O problemă apăruse: lângă stâna din Piscul Netotului erau nu o cruce, ci două. Una cam la o sută de metri, pe cărarea spre izvor, iar alta pe muchie, cam la trei sute de metri spre Muntele Ludișor. Care era crucea dată de întâlnire de către Rudan ? Am rămas câțva timp la cea de lângă pădure. De dimineață, valea Brătilei era plină de o ceață lăptoasă, deasă, asemănătoare lăunii albe din caier. Pe la ora zece, ridicându-se soarele, ceața din vale s-a ridicat și ne-a acoperit și pe noi. Baciul a fost de părere să ne împărțim mergând doi la crucea de sus, doi la cea de jos și unul la mijloc. Eu am rămas cu Profesorul la crucea de jos. Profesorul devenise tot mai liniștit și mai împăcat cu soarta și nu mai ironiza ca înainte.

”Mă întreb de dimineață, de ce pe bujoreii ăștia îs atâtea mămăruțe. Uite câte sunt, ciorchine. Larvele lor și ele trăiesc cu păduchi de frunză și, uite, caut cu lupa și nu găsesc o singură afidă. Eu bănuiesc altă hrană. Și toate stau numai pe bujorei (rododendron). Câte nu-s altfel decât susține știința. Bunăoară, ai văzut în primăvară cum a sosit într-o dimineață un stol de cuci, în timp ce știința susține că ei călătoresc singuratici. Trebuie să notez povestea asta cu coccineele, că așa le zice științific. Aș vrea să-i trimit caietul ăsta lui Bocicai, colegul meu. L-ai cunoscut - ăsta-i un geniu în științe naturale, ca Ghiță Toader al nostru în chimie. Bănuiesc că a scăpat de

arestare. Ar fi o mare pierdere.” Nu știam pe atunci că talentatul student se afla pe vremea aceea la reeducare la închisoarea din Pitești. Luam câte o mămăruță pe deget și așteptam să zboare. De la mămăruțe discuția a ajuns din nou la fata cea mai mică a unui preot de lângă Târgu-Mureș. Era, cu trei ani în urmă, elevă la un liceu de menaj din Cluj. Îi devenise prietenă și o purta și acum în gând ca pe ceva gingaș și sfânt. Și Profesorul îmi povesti (pentru a câta oară ?) istoria unui tort pe care îl făcuse fata și cu care și-a uimit colegii de an.

-Ei au fost convinși că eu l-am făcut.

-De ce nu-i scrii măcar câteva rânduri, fără să te semnezi ?

-Să-i scriu ? Cel mai mare bine pe care i l-aș putea face este să mă uite și să se mărite. Noi ?...Uite că mămăruțele nu pot zbura și cad la pământ. Nu că ele cobesc moartea noastră, ci că atmosfera îi umedă și nu mai pot zbura.

A venit la noi Baciș supărat: ”Alaltăieri nu mai puteați de prudenți și-acum vă jucați cu mămăruțele, în loc să fiți atenți ! Eu zic să dăm semn că suntem aici, să cântăm ceva cunoscut. Știți doar cântecul: Sângerează munții grei. Îl știe și Rudan. Dacă e pe aproape știe că suntem noi și vine fără frică.”

Avea dreptate Baciș. Lucrul ni se întâmpla deseori. Până nu intram în vreo acțiune îi judecam pericolul ce-l prezenta și ne era frică. Era o frică rațională, greu de suportat, care-ți măcina nervii. Odată intrați în activitate, treceam în cealaltă extremă. Nu mai simțeam nici un fel de frică și nu luam nici cea mai elementară măsură de precauție.

M-am ridicat și am ieșit în poiana stâniei, m-am urcat pe o lespede fredonând melodia știută, ce o cântam și noi la foc seara :

Sângerează munții grei,

Au rămas singuri și ei,

Apele în văi s-adună

Să jelim seara-mpreună.

Profesorul a rămas la crucea dinspre izvor. Ceața se îngroșa. Era pe la ora 11, când am auzit un fluierat și, din ceață au început să se desprindă trei umbre venind spre mine

cu armele întinse. Arătau foarte fioroși, ceea ce a făcut să-mi treacă un fior de groază prin tot corpul. Mi-am revenit repede, judecând că cine ne vedea pe noi, bărboși și îmbrăcați cum eram, poate avea aceeași groază. Le-am ieșit înainte: "Lăsați armele în jos, fraților", lăsându-mi arma mea cu țeava spre pământ. Cei trei n-au răspuns nimic. S-au apropiat de mine și unul dintre ei, un tânăr brunet, înalt, îmbrăcat în haine bucovinene, mi-a trecut în spate. Ceilalți, îmbrăcați în haine militare ofițerești, unul înalt și voinic, celălalt mai scund și îndesat, mi-au rămas în față cu armele întinse spre mine. Între timp a venit Profesorul, auzind vorbă.

"Să stăm de vorbă jos", îi îndemnam eu, "stați și voi, puneți armele așa ca mine". M-am așezat turcește pe iarbă și, repede, bucovineanul s-a lăsat în spatele meu atât de aproape că îi simțeam răsuflarea. "Stați jos, fraților", îi îndemna Profesorul, "nu sunteți în pericol". Cu răul lumii s-au așezat și cei în haine militare, dar n-au lăsat armele din mână și nu vorbeau nimic. Cel înalt își mușca nervos buza de jos și lovea de genunche un pistol Mauser cu degetul pe trăgaci. Cu o mână am prins țeava pistolului-automat al celui mic, al lui Pasăre, și cu cealaltă am încercat să fac același lucru și să pun mâna pe pistolul "căpitanului", dar acesta și-a tras-o nervos. Între timp s-a auzit o fluierătură în ceață. Leu fluierase să vadă unde suntem.

-Hai aici, i-am strigat.

-Mai e cineva aici ? tresări Pasăre.

-Da, mai suntem trei inși.

Atunci cei doi au pus armele jos și au căpătat glas. Au venit și Baci și Ghiță.

-Rudan unde-i ? a întrebat Baci neliniștit.

-Îi cam bolnav, a răspuns Pasăre.

-E rănit ? întrebă Baci, gândindu-se îngrijorat la bălțița de sânge rămasă în stâna din Pisc.

-Nu-i rănit, dar acum a rămas în vale să pregătească o mâncare de ceapă pentru Andrei. Care din voi e Andrei ?

-Eu, răspunse Baci. I-adevărat că se pricepe la gătit ceapă. Unde sunteți așezați ? Baci fu cuprins de bucurie și de nerăbdare.

-În Valea Zârnii, e o cabană acolo. Ați fost și voi acolo ?
E așezată pe o insulă în mijlocul râului.

-Atunci, să mergem, se grăbi Baciul.

În frunte mergeau Baciul și căpitanul nou venit. Acesta își venise în fire și povestea cu voce tare, parcă prea tare pentru situația de urmărit în care eram, cum s-a luptat el în Munții Vrancei, cum au fost vânduți și atrași într-o cursă, cum au murit frații lui, cum au scăpat numai ei. Dacă l-ar fi lăsat, ofițerul ar fi povestit și că ei, venind din trei colțuri ale țării, s-au întâlnit întâmplător într-o poienită la mănăstirea Sâmbăta, lucru ce ne-ar fi sărit în ochi, oricât de naivi am fi fost noi. Dar pe Baciul nu-l preocupa decât soarta prietenului său, care-l aștepta în vale, la câteva sute de metri. Pasăre repeta ce spunea căpitanul și dădea amănunte în plus. Astfel, a spus că au fost atrași din munți cu zvonul că în sate a pornit revoluția și, coborând, au fost așteptați și decimați, amănunt ce ne va fi de folos în anul următor, când se va încerca și cu noi același viclesug. Bucovineanul înalt mergea abătut și nu zicea nimic.

Drumul nostru trecea pe la stână, unde Ghiță a băgat de seamă că bățul de corn nu mai era acolo unde-l rezemase el, ci la câțiva metri mai departe, aruncat jos.

-Ați trecut d-voastră pe la stână ? Întrebă el.

-Nu, noi n-am trecut, noi suntem prudenți, de stâni nu ne-apropiem, românii-s vânzători", vorbi Pasăre.

Ceilalți n-au dat importanță bățului, dar Ghiță se întreba: dacă au trecut ei pe la stână, ce rost avea să mintă și dacă n-au fost, înseamnă că cineva a fost totuși pe la stână și a mutat bățul, că băț să se mute singur, nu există.

De la stână ne-am continuat drumul spre vale. Alături de mine mergea Pasăre, pe care-l interesa dacă, la nevoie, avem vreun medic când suntem răniți. I-am răspuns că la nevoie areștam unul, apoi, ca din senin, îmi pune întrebarea: "La liceul din Făgăraș, mai aveți Frăție ?" Întrebarea m-a izbit în plin. De unde știa el, din Vrancea, că a fost Frăție la liceul din Făgăraș și de unde curiozitatea de a ști dacă mai există în prezent. Și-a dat seama că a făcut o gafă și a căutat să o repare, destul de ingenios.

-V-am întrebat, că și noi, în Vrancea, ne-am bazat pe Frățiile din Focșani.

Răspunsul a avut darul să mă liniștească. Era ca sigur că, și în Vrancea, lucrurile s-au petrecut ca la noi.

În urmă veneau Ghiță și bucovineanul negricios, care zicea că-l cheamă Vasile, fiecare cu gândurile lui. La un moment dat bucovineanul, ce ținea să rămână la urmă, îi șoptește lui Ghiță: "Frățiorilor, sunteți vânduți și înconjurați". Ochii lui Ghiță s-au ascuțit ca oțelul. Ne apropiam de apa Zârnii unde un brad mare, cepuros era răsturnat peste apă servind drept punte. Pe el trecusem cu câțva timp în urmă. Din spate Ghiță a coborât pe lângă toți, atingându-ne în treacăt cu cotul, ajungând să treacă el primul. În momentul când căpitanul coborî de pe brad, Ghiță îi și puse mâna pe pistol și i-l luă din mână. Înțelegând imediat situația, ceilalți i-am dezarmat pe Pasăre și pe bucovinean. În câteva minute erau unul lângă altul, legați la mâini, între stâncă și malul apei. Voind să-l legăm și pe bucovinean, Ghiță a spus:

-El ne-a salvat. Lăsați-l !

Cu ochii plini de ură se uitau cei doi la bucovinean.

-Ați crezut că-mi voi vinde frățiorii mei ? V-ați înșelat, tâlharilor !

I-am întrebat pe cei doi cine sunt. Au plecat capul în pământ și au răspuns că erau ofițeri de securitate.

-Cine-i la cabană ?

-Rudan.

-Numai el singur ?

-Numai el singur.

Împreună cu Baci și Vasile ne-am îndreptat spre cabană, aflată cam la o sută de metri. Era cabana în care închiseseam noi oile când trecusem pe aici. Înainte mergea Baci, apoi eu și Vasile.

-Vasile, îi supravegheată cabana ?

-Nu știu. Eu n-am observat.

Rudan, care ne-a urmărit coborând pe coastă, a ieșit surâzător înaintea noastră, frecându-și mâinile. Când a dat cu ochii de Baci l-a mbrățișat și l-a sărutat luându-l de braț. Năucit, Baci l-a urmat la cabană. Când a văzut acest lucru,

Vasile a îngălbenit. Părea că se clatină. Un moment am crezut că vrea să fugă. După cum ne-a spus mai târziu, când a observat că cei doi se sărută, era sigur că tot teatrul nu era decât pentru el, ca securitatea să-l încerce dacă-i de încredere. Intrând în cabană, i-am găsit pe cei doi stând lângă sobă.

-Rudane, iată ce zice băiatul ăsta !

Rudan rămase mirat, neînțelegând. Vasile, zăpăcit, începu o poveste dezlănată, din Bucovina, de cum a fost urmărit, căutând s-o lungească cât mai mult. Când Rudan bănuia că ceva nu-i bine și cei de afară nu mai vin, se înroși ca un rac, își schimonosi fața și cu mâna dreaptă căută să-și scoată pistolul din teacă. M-am repezit și i-am prins mâna, strigându-i:

-Lasă pistolul !

-Cuum ? Îndrăznești să mă dezarmezi ?

-Ai timp să te dezvinovățești, dar acumă dă pistolul !

L-a lăsat destul de greu, dar mi s-a strecurat din mână, o clipă parcă a vrut să fugă, dar s-a răzgândit și, cu mișcări de felină, intră în camera vecină. L-am ajuns când a pus mâna pe un pistol-mitralieră atârnat pe perete și i l-am smuls din mână. A mai încercat să pună mâna pe un sac cu grenade și îl-am luat. În sfârșit a încercat să fie calm, revenindu-și în fire. Baciul a asistat la tot ca năucit, nevrând să creadă ce vedea, absent la tot ce se petrecea în fața lui. Pe sobă aburea o tocană de ceapă.

-Ce-i cu asta ?

-V-așteptam să veniți.

-Mâncăți voi din ea ?

Au plecat cu toții capul în pământ. Careva a încercat s-o arunce în apă, dar Ghiță izbi cratița de stânci.

-Nu otrăviți apa cu ea !

Ne-am întors din nou la cabană, luând armele și ce ni s-a părut mai important. Trebuia să ieșim cât mai repede de acolo. Ne așteptam ca, în orice moment, să auzim răpăiturile pistoalelor mitralieră.

La plecare am vrut să-l legăm și pe Rudan, dar Baciul s-a opus deznădăjduit, strigând: "Nu, nu-l legați !" Era năucit de tot. Se uita la noi și la Rudan și nu putea înțelege ce se întâmplă. De data asta n-am mai trecut râul peste brad, ci direct prin

apă. Când Rudan a ajuns în mijlocul râului, l-am văzut cum a aruncat un carnet, pe care râul l-a scos repede din vederea noastră. Ghiță ar fi vrut să-l caute.

-Lasă-l dracului, nu-i timp de pierdut.

I-am căutat pe ceilalți în buzunare și am găsit la fiecare câte un carnet de însemnări. După spusa lui Vasile, după aceste carnete își făceau separat cei trei rapoartele la securitate, pe care, însă, el nu știa unde le duceau.

Am început să urcăm coasta mai la nord de unde am venit. Intenționez să ne depărtăm cât mai mult și cât mai repede pe pârâul Ludișorului și noaptea să trecem creasta. În ce privește arestații n-am avut nici un plan cu privire la soarta lor. Desigur, urma să aflăm amănunte despre trimiterea lor în Munții Făgărașului. După ce-am trecut apa, Ghiță s-a hotărât să plece singur să-l anunțe pe pădurarul Fileru, înainte de a afla securitatea, ce s-a întâmplat în Piscul Netotului. Am rămas înțeleși să ne întâlnim în Runcu, sub poiană. I s-a părut mai puțin riscant să ia de la Dăncilești un cal și să treacă creasta călare.

Cei rămași urcam cu greu pieptișul muntelui, ajutându-i și pe cei legați, care căutau să tragă cât mai mult de timp. Vorbeam puțin și în șoptă, atenți în toate părțile. Rudan se ținea cât mai aproape de Baci, care înainta atât de distrus de parcă era și el arestat. La vreo trei sute de metri ne-am oprit. Voiam să ne descălțăm să ne scurgem apa din bocanci, să stoarcem ciorapii și să ne încălțăm din nou. Am făcut acest lucru noi și i-am descălțat și pe cei doi cu același scop. I-am întrebat cum îi supravegheat locul de securitate. Recunoșteau că există în apropiere unități de securitate, dar n-au vrut să spună sau chiar nu știau unde se află, nici ce semnal aveau cu ei. Vasile nu știa decât că în fiecare seară căpitanul și Rudan se duceau pe vale în jos și se întorceau de obicei certându-se. Unde se duceau și cu cine vorbeau, nu putea spune.

În timp ce eram ocupați cu apa din bocanci, Rudan îi zise lui Baci că are ceva confidențial să-i spună și se îndepărtară amândoi vreo zece metri. Când au rămas numai ei, Rudan a țâșnit ca din pușcă pe coastă la vale, cu puterea ce i-o dădea dispararea. De unde eram noi, nu-l puteam vedea. L-am văzut

pe Baciul punând pușca la ochi și trăgând. Baciul era trăgător slab și socoteam totul zadarnic, dar l-am auzit zicând: "L-am lovit !" Ne-am deplasat spre el luând cu noi numai armele și ranițele noastre. Rudan, lovit în piept, aproape de inimă, își consuma ultimele clipe din nefericita-i viață. Am căutat un loc să-l îngropăm, săpând cu cuțitele și cu mâinile pământul, unde ni s-a părut mai afânat. Ne grăbeam, fiind siguri că după bubuitul de armă securitatea se va alerta. Atenți la munca noastră, ajutați și de Vasile, i-am neglijat pe căpitan și pe Pasăre, care, așa legați, au rupt-o la fugă înnebuniți, rostogolindu-se pe coastă. După ei s-au luat Leu și Profesorul. Am auzit câteva focuri de armă, urmate de liniște. Ne-am îndreptat într-acolo. Pasăre era mort. Căpitanul, cu singurul ochi ținând la noi, își aduna puterile vrând să spună ceva. Vorbea în frânturi:

-Mă mărturisesc ca-n fața lui Dumnezeu, am turnat opt grupuri... Îmi pare rău de tata... n-am ascultat... să vă ierte Dumnezeu, să mă iertați și voi... A mai încercat să spună ceva, dar s-a oprit ca fulgerat.

-Să te ierte Dumnezeu.

Le-am făcut și lor o groapă provizorie punând pământ și frunze uscate peste ei, ne-am întors la Rudan și l-am acoperit și pe el. Am zis o rugăciune pentru ei, apoi am plecat la bagaje. Am înaintat de-a coasta până la pârâul Ludișorului.

După cum se arăta vremea încă de dimineață, era de așteptat să plouă. Ceața ce-a bălțit noaptea pe văi și s-a ridicat după înălțarea soarelui a dispărut pe la amiază, dar a lăsat o atmosferă apăsătoare ce a durat până în amurg, când cerul s-a înnegurat deodată și o ploaie cu grindină și vânt a bătut câteva ceasuri vârful munților. Ne-am adăpostit cum am putut sub buhacii de brad, luând pe noi foile de cort, lăsând stihiiile să-și facă voile.

În sufletele noastre era aceeași furtună. Întâmplarea din acea zi, atât de neprevăzută, ne-a răvășit tot atât de puternic inimile cu întrebări și răspunsuri, cu care n-am fost obișnuiți. Până atunci trăsesem numai în dușmani înarmați, atât cât să putem ieși din încercuiri. Desigur, au fost loviți unii dintre ei, unii poate muriseră. Acum am fost siliți să tragem asupra

unor oameni neînarmați. Otrava găsită la ei, somiferele, sforile, carnetele de notițe în care erau trecuți toți oamenii întâlniți cu tot ce-au vorbit, propria lor mărturisire că au turnat grupuri de luptători, spusele lui Vasile, toate arătau vinovăția lor. Era limpede că scăpasem de la moarte ca prin urechile acului. Am tras numai atunci când au fugit. Era, de asemenea, sigur că, de-ar fi scăpat, ne-ar fi urmărit prin munți cu o înverșunare de Irod și, cu toate acestea, nu ne simțeam cugetul împăcat. După o asemenea experiență, nu mai poți râde, cel mult - poți zâmbi trist.

Pentru Baci, mai ales, silit să tragă în prietenul său și să-l ucidă, întâmplarea a fost mai rea decât o lovitură de trăsnet. Omul plin de optimism, care nu-și pierdea firea în cele mai grele situații, acum, parcă ducea o piatră de moară pe umeri. Am căutat, cu dragoste și delicatețe, să-i abatem gândurile negre. În lunile din toamnă am reușit câțva să-l înșeninăm, dar cum a fost înainte nu va mai fi. De altfel, nu va mai avea decât șase luni de trăit.

Am coborât, trecând spre seară în Langa, pe o cărare numai de noi știută, după ce am trecut creasta, apoi pe sub "Vânturătoare", dimineața ajungând în Runcu, la izvor, unde erau sosiți și Ghiță și Fileru, cărora le-am povestit ce s-a întâmplat.

După spusele lui Vasile, bucovineanul, din ce-am aflat din alte părți, iată istoria acestei bande, ce urma să ne lichideze ori pe noi, ori pe Arnăuțoi. Încă din primăvară, securitatea a selectat doi ofițeri, care făcuseră treabă bună, atât între studenții din Iași, cât și în grupul de rezistență din Vrancea. Așa cum povestesc cei ce au avut de-a face cu ei, se infiltrau în grupurile de luptă, se arătau fără frică, câștigau încrederea și, când li se dădeau bine, îi turnau sau îi ucideau cu mâna lor. Această meserie reușindu-le, o făceau acum din obișnuință. La securitate li s-au dat dosarele și fotografiile noastre, precum și harta militară a Munților Făgăraș. Pe Rudan nu știu de unde l-au luat. Cum a reușit să facă securitatea legătura între el și Andrei Hașiu? Probabil, s-a oferit Rudan. De când a devenit acesta vânzător? Oricum, eu reținusem bine zvonul din 1948 cu intrarea lui în slujba Anei

Pauker. Cu ani în urmă, Baciul se avuse bine cu el și mai păstra și acum amintirea acelei prietenii. Cu această prețioasă calitate, securitatea l-a alăturat celor doi. După un timp de instruire au fost aduși în munți, pe Valea Sâmbetii și instalați tocmai în punga de munți liberă de securitate pe care am observat-o și noi. Noi trebuia să fim izgoniți și de jos și din alți munți și siliți să ne salvăm tocmai aici. Și trebuie recunoscut că au reușit. Au fost echipați cu arme bune, cu hrană, haine și duși și instalați în căsuța-cabană din Valea Zârnii. În bagaje am găsit capsule de stricnină, somnifere, sfoară, foarte multă sfoară. După un timp a fost adus între ei și Vasile Motrescu. Acesta era țaran din Vicovul de Sus, din Bucovina, când l-am întâlnit noi având 26-27 de ani, dar fiind un om deosebit. Cunoștea istoria Moldovei mai bine ca noi și, pentru el, istoria era ceva viu. Se însuflețea povestind. Era căsătorit și avea doi copii. A făcut parte din grupul lui Cenușe și, după distrugerea grupului, a rămas singur prin munți. E ocrotit de ciobani și tăietori de lemne, dar, fiind bolnav grav, se predă. E dus la securitatea din București, unde a fost luat drept "trăistar", dar, văzându-l inteligent și îndemânatic, a fost socotit potrivit pentru a fi adăugat bandei. Cu sufletul curat, Vasile a primit, cu buna intenție de a-și salva "frățiorii" de luptă, pe unde va fi trimis de securitate.

Bănuind că Fileru umblă pentru noi, securiștii i-au ieșit înaintea în Bândeia, cu propunerea de a-l căuta pe Andrei Hașiu. De fapt, acesta a fost punctul lor tare: Rudan i-a asigurat că Andrei are deplină încredere în el. Fără asta toată țesătura era cusută cu sfoară. Cum am mai spus, ei ar fi spus că s-au întâlnit întâmplător într-o poieniță la Sâmbăta. O asemenea prostie chiar numai securitatea o putea ticlui. Or, cum îți puteai permite să stai confortabil într-o cabană și să faci pe partizanul ? Asta în timp ce noi mai bine dormeam în zăpadă decât să ne adăpostim în stâni și cabane ! De n-ar fi fost prietenia, sfânta și proasta prietenie, am fi luat măsuri de prevedere înainte de a ne apropia de ei. Cu câteva zile înaintea întâlnirii, Rudan și căpitanul au încercat să-și facă un plan de prindere a noastră. Rudan opta pentru prinderea cu somnifere sau otravă, în timp ce căpitanul voia să tragă când

va da ochii cu noi. Cu o seară înaintea întâlnirii, căpitanul și Rudan s-au dus undeva, dar au venit certându-se. Cearta a continuat și la cabană și s-au culcat fiecare cu părerea lui. Se pare că porunca securității era să fim prinși vii. Dimineața cearta a continuat și Rudan s-a încăpățânat să rămână să facă mâncare de ceapă cu somnifer. Au ajuns să se amenințe cu securitatea. Căpitanul a plecat cu intenția de a trage și, pentru asta, Vasile s-a așezat în spatele meu, pentru ca să nu tragă în mine. Așa se explica nervozitatea căpitanului pe când mânuia pistolul în fața mea.

ȘI FILERU PLEACĂ ÎN MUNȚI

Ne-am întâlnit, cum am spus, la izvorul Runcului cu Ghiță și cu pădurarul Pop Jean, din satul Lisa, poreclit Fileru. Câteva cuvinte despre acest frate de luptă: se născuse în Statele Unite, unde părinții se duseseră să câștige ceva bani, așa cum au făcut mulți oameni din satele Țării Oltului. Venise acasă la sfârșitul primului război mondial, pe când avea patru ani. Fiindcă își zicea singur "Gean", Jean i-a rămas numele în sat. Mulți din cei duși nu s-au mai întors, așa făcându-se că sunt mai mulți făgărășeni în America decât în Făgăraș. Ca strănepot al unui oștean din regimentul grăniceresc, care ajunsese filer, adică sergent, cel mai mare grad ce-l putea avea un țăran român în armata austriacă și fiindcă în sat avea această poreclă, noi l-am primit între noi cu numele de Fileru.

A urmat școala de horticultură de la Geoagiu-Orăștie și nu a urmat-o degeaba, fiind printre primii din sat care și-a întemeiat o livadă de pomi lângă pădure, cu stupină în mijloc. Ne-am adăpostit odată de ploaie în stupină, la vremea înfloririi pomilor: era un rai. Când au început să se instaleze comuniștii, au căutat să-l atragă și să-l facă agent agricol, dar

a refuzat. Era prieten cu Ghiță Hașiu. Când a fugit acesta, cu doi ani în urmă, la Fileru a fugit. I s-a oferit postul de pădurar, după cum și-a dat seama mai târziu, la intervenția securității. A primit cu gândul de a ne fi mai mult de ajutor. De când am pornit acțiunea, a fost cu trup și suflet cu noi. Bănuir de securitate că are legătură cu noi și că pentru noi trece munții, i-a scos în cale banda lui Anghelescu (așa spunea căpitanul cu ochi de sticlă că îl cheamă). Dacă Baci u n-ar fi recunoscut în fotografie pe prietenul său Rudan, încercarea securității ar fi rămas o undiță aruncată în zadar. Acum era prea târziu. Altă soluție nu era decât plecarea la noi. Mai era un lucru de făcut: trebuia să-și scoată familia din răz bunarea securității. A ales următoarea cale: mai întâi s-a dus seara "beat" acasă și a început să facă scandal împotriva soției, aducându-i cele mai grele învinuiri, repezindu-se la ea s-o bată. Au sărit vecinii și nu le venea să creadă ochilor și urechilor. În fața oamenilor, soția a plecat plângând la părinți, care erau preveniți. A doua zi l-a scos pe socrul său, Cornilă, din casă tot în înjurături, în fața oamenilor înmărmuriți. Soția și socrul trebuiau să se ducă la consiliu și la miliție să vină să scoată din casă pe "nebu n". Dar nici președintele sfatului, nici șeful de post n-au îndrăznit să se ducă la el. Seara și-a luat ranița în spinare, pușca ce-o ținuse la îndemână, a mai privit o dată curtea și casa care-i erau atât de dragi (le făcuse cu mâna lui), a lăcrimat gândindu-se la soția lui, la fetiță, la copilul pe care aceasta îl aștepta, s-a scuturat și și-a șters lacrimile și, cu Ghiță, care stătuse în podul cu fân, gata la orice întâmplare, și-a făcut cruce la troița din marginea satului și a apucat drumul codrului, întrebându-se când și dacă se va mai întoarce vreodată acasă.

Stratagama și tot circusul n-au avut nici un efect asupra securității. Nici soția, care la îndemnul lui Fileru a divorțat, nici socrul, nici rudeniile n-au scăpat de bătăile și chinurile destinate familiilor celor din munți. Ani grei de închisoare vor face și soția și socrul și alte rudeni și prieteni. Se vor deschide răni grele pe care nu le va vindeca decât pământul mormântului.

FULGERĂ ÎN MUNȚII FĂGĂRAȘULUI ȘI TUNĂ ÎN OBCINILE BUCOVINEI

A doua problemă discutată era Vasile. Cum vom proceda cu el ? De scăpat, era limpede că ne scăpase de la moarte, dar puteam să avem deplină încredere în el ? Tânărul era de o inteligență scilpitoare, folosea o limbă aleasă, avea un bagaj de cunoștințe bogat în toate domeniile. În condițiile în care el spunea că e țaran, tocmai aceste calități ne dădeau de gândit. Avea și un scris de intelectual. Dar dacă securitatea a ținut mult mai departe și a adus această bandă în fața noastră, știind bine ce o să se întâmple ? Unul dintre ei urma să-i demaște pe ceilalți trei, noi îi vom lichida (ce preț au în fața lor trei inși ?), celui ce ne-a scăpat îi vom acorda toată încrederea, îl vom lua cu noi și apoi acesta ne-ar putea uide cu cea mai mare ușurință. Mult mai ușor decât diviziile trimise împotriva noastră. N-a pățit-o Baci cu bunul său prieten ?

-Chiar dacă mă va uide mâine, eu îs obligat azi să-i acord încredere pentru ce a făcut pentru noi, a zis Leu și toți i-am dat dreptate.

Consfătuirea s-a terminat cu următoarele hotărâri : Ghiță și Fileru urmau să se ducă înapoi în Lisa și să facă "țircusul" arătat mai sus, apoi cu Baci și cu Profesorul să se reîntoarcă în Piscul Netotului, cu unelte, să îngroape pe cei uciși, să se apropie de cabana din Valea Zârnii, să ia toate lucrurile de acolo (inclusiv niște carnete de însemnări, de care Vasile a spus unde erau ascunse) și să nu lase nici o urmă. Leu și cu mine urmam să rămânem cu Vasile, continuând să-l studiem.

L-am chemat pe Vasile, care așteptase la o parte, singur. Țin minte că i-a vorbit Profesorul:

-Vasile, îți mulțumim că ne-ai salvat de la moarte. Te întrebăm: ce te-ai gândit să faci ? Noi îți propunem să te întorci în Bucovina, îți dăm noi bani de drum, securitatea nu știe ce s-a întâmplat, bănuiește că ai murit și tu. Acolo te vei putea ascunde mai bine.

Vasile a stat puțin pe gânduri:

-Frățiorilor, îmi pare bine că v-am putut ajuta, voi nu mă cunoașteți, Dumnezeu mă cunoaște mai bine. Eu m-am gândit la alt plan, vi-l voi spune în două zile.

Ne-am despărțit, eu plecând cu Leu și cu Vasile, căruia i-am dat o pușcă, cartușe și raniță. Cu Leu aveam de gând să cercetez depozitele de alimente, de pe unde le aveam. Am trecut muchia Runcului, am coborât Piciora în valea Dejanului și am urcat în Baba. Vasile ne uimea tot mai mult prin cunoștințele pe care le avea despre viața pădurii. Cunoștea o mulțime de amănunte pe care noi nu le știam. Cunoștea păsările cu obiceiurile lor. De la el am învățat de pasărea "cățelul vânătorului", care semnalizează prezența omului tuturor viețuitoarelor pădurii. Tot el ne-a arătat cum pun pădurarii semne pe potecile pădurii, pentru a-și da seama dacă au trecut oameni pe acolo și în ce sens. Urcând pe plai, îl aud spunând: "În apropiere aveți un depozit de porumb". Am tresărit, pentru că așa era. "Uite, aici, între buruieni, două fire de porumb." El le văzuse înaintea noastră. Șoarecii roșii de pădure au găsit lada cu porumb, au cărat din el în toate părțile. Boabele pierdute având căldură și umezeală, au încolțit și, în jurul lăzii, era un lan de porumb încolțit. Nu i-am fi arătat lui Vasile locul, dar l-a descoperit singur. Am astupat gaura lăzii și am plivit firele răsărite ce ne-au dat de gol.

Am dormit în Baba. Atât seara, cât și dimineața, ne-a vorbit de familia lui. Era căsătorit și avea doi copii și vorbea foarte duios despre ei.

Continuam să-l studiez, punându-i întrebări diferite și reveneam la cele vechi, să văd dacă răspunsurile erau aceleași. Răspunsurile erau aceleași. O singură neconcordanță mi s-a părut, când a fost vorba de grupul lui Cenușe, dar diferența dintre răspunsuri nu era mare lucru. Pe după amiază trebuia,

împreună cu Leu, să cercetăm un depozit de alimente și materiale ascunse într-o peșteră. I-am spus că ne întoarcem peste două ore, el să ne aștepte într-o poieniță, singur. "Bine, dați-mi un ac și ață să-mi cos bocancul." Într-adevăr, bocancul era descusut. I-am lăsat ac, ață și sulă și am plecat. "Să vă întoarceți cu bine", ne-a urat el zâmbind.

Ne-am întors mai repede, dar Vasile Motrescu nu mai era în poieniță. În locul unde stătuse, unul lângă altul, erau bocancii cusuți, acul și ața. Alătura, în iarbă, zăcea pușca și cartușiera. Ne-am uitat în jur, am strigat de câteva ori "Vasile". N-a răspuns decât ecoul în liniștea de toamnă a munților. Am așteptat în poieniță până seara târziu.

Gândindu-ne mai mult, am putut ghici planul lui Vasile, pe care a hotărât să nu ni-l mai spună. El a plecat numai în ciorapi, a ajuns la poale în hotarul satului Berivoi (localnicii s-au mirat văzând un bucovinean desculț mergând pe drumul pădurii) și s-a dus la securitate. Acolo a spus că au fost deconspirați de noi, cum i-am legat, cum au fugit, cum a auzit împușcături în urmă și cum el a rătăcit trei zile până a ajuns la ei.

A fost dus de securitate la fața locului, însoțit de două companii de ostași, unde au găsit pe cei morți și îngropați provizoriu. Versiunea era de crezut și securitatea i-ar fi dat drumul acasă. După un timp s-au dus din nou să-l ia sau i-au cerut să-i servească și Vasile a găsit că-i mai bine să se întoarcă în pădure. Acolo și-a format un grup de luptători. În 1976, când mă aflu la securitate pe Calea Rahovei, maiorul Goian mi-a relatat ultimul episod al vieții acestui tânăr frate de luptă bucovinean: "Trei ani ne-a dat de furcă banditul ăsta până am reușit de l-am răpus!"

Iar noi, în serile lungi de iarnă, în jurul focului, ca și în rugăciunile noastre, ne aminteam de un tânăr înalt ca un brad, cu ochii mari și căutătură ca a lui Eminescu, care a trecut câteva zile prin viața noastră salvându-ne de la moarte cu riscul propriei lui vieți.

DRUMURI ÎNCÂLCITE

Întâlnirea tuturor am avut-o "la lupi", un higiu în dreptul satului Copăcel, unde cu doi ani înainte, pe o noapte cu lună, am văzut o haită de lupi urlând. Baci, Ghiță, Fileru și Profesorul au fost încă o dată în Piscul Netotului. Au adunat lucrurile rămase în cabană, au luat și ceaunul în care pregătise Rudan mâncarea otrăvită. În locul unde indicase Vasile, lângă o grindă, au găsit alte carnete pline cu însemnări cu nume de oameni, fiecare ce-a vorbit cu ei. Nu mai țin minte ce s-a făcut cu carnetele acestea. Au fost depuse în vreo ladă în munte și s-au prăpădit acolo sau au fost găsite de securitate? Erau gata să se ducă la cei trei morți când au zărit pe coasta Piscului șirul de securiști coborând. Abia au avut vreme să se tragă pe coasta opusă după niște stânci. Bănuiau lucruri mult mai rele și s-au liniștit când ne-au văzut pe Leu și pe mine nevătămați.

Brâncoveanu, Ilioi și Nelu Novac veniseră veseli cu o raniță de struguri cam acri, dar cu piersici și nuci foarte bune și cu amintiri numai pentru ei. Se mirau de atmosfera de îngropăciune ce domnea între noi, cei din Piscul Netotului.

Gheorghe, Victor și Gelu Novac se întoarseră slabi ca niște ogari. Colindaseră munții până în Piatra Craiului și avuseseră câteva ciocniri cu securitatea pe Dâmbovița. Umblaseră tot timpul, spre disperarea lui Gelu, care era mai puțin rezistent la mers.

-Moșule, cu ăștia nu mă mai duc, ăștia n-au splină! Două zile n-am stat într-un loc. Și unde se bat munții în capete am fost, în Dracsin și Cașcue, munți de nici numele nu le poți zice. Și dac-ar merge ca oamenii, alegând drumul cel mai ușor. Dar dacă ei aleg drumul, poți fi sigur că altă variantă mai rea nu-i.

-Dacă mergeam pe drumurile cele bătute, Gelule, azi nu mai eram aici. Să știi că la Zărnești s-a instalat o unitate de securitate, care se antrenează pe munte. De acolo au venit după noi de câteva ori sau în temă, dracu știe!

Cei veniți erau așa cum eram și noi înainte: destul de

veseli și nepăsători. Observară și ei că se întâmplase ceva grav. De spus nu le-am spus nimic anume, decât că am fost atrași în cursă și, dacă ne văd, înseamnă c-am scăpat.

Ne întrebam ce va întreprinde acum securitatea, văzând că toată tactica lor de-o vară a dat greș. Cu toții am ajuns la concluzia că o mare acțiune va porni în viitorul apropiat. Am hotărât să rămânem mai aproape de poale și, ca să nu stăm degeaba, am hotărât să ne împărțim în trei părți și să depozităm câți cartofi putem în gropi la poalele munților. Începând cu acest an, am luat acest obicei de a însiloza cartofi în cât mai multe locuri. Alungați dintr-o parte, fără mâncare, te retrăgeai departe și căutai groapa de cartofi. Nu mai erai obligat să intri în sat. Lucrul îl făceam atât la poalele munților cât și în pădurile din Ardeal. Mai târziu am adăugat la cartofi și ceapă, morcovi și mere. Însilozarea se făcea ușor: într-un loc acoperit de pădure, sapi o groapă în pământ afânat, destul de adâncă să nu înghețe cartofii iarna și torni cartofii, de se poate - zvântați. Acoperi cu frunze și pământ, camuflezi locul și-ți fixezi puncte de reper să le găsești și iarna.

S-ar putea zice că furam cartofii și așa și era. Dar pe vremea aceea erau mulți cartofi lângă pădure, noaptea rămâneau netransportați sute de saci și, pentru o traistă de cartofi, nimeni nu s-ar fi supărat, chiar de ar fi observat cineva paguba. Am intrat în acest timp și în sate, deși satele erau păzite. Ne făcusem obiceiul să ne strecurăm de cu seară, când oamenii se întorceau de la câmp și ieșeam a doua seară tot devreme, înainte ca securitatea să-și instaleze posturile de pândă.

Nu-mi amintesc exact cu cine eram (cred că eram cu Ilioi și Brâncoveanu). Era după miezul nopții și ne găseam pe câmp, la Recea, după cartofi, când, pe toate drumurile ce duceau la pădure, se îndreptau camioane de securitate, cu farurile stinse. I-am lăsat să se ducă, iar noi am luat hotărârea cea mai cuminte, de a trece în Ardeal. Neavând timp să trecem Oltul, fiind mare, și negăsind un vad potrivit, am rămas dincoace de el, în hotarul satului Beclean, ascunzându-ne într-un lan de porumb. Dimineața, în lanurile de cartofi din jur au venit oameni la cules. Pe la ora două am fost zăriți de

doi oameni ce treceau cu o căruță. Credeam că nu ne-au zărit, dar puțin după aceea ne-am trezit cu vreo opt bărbați cu furcile de scos cartofi că vin asupra noastră și după ei femei și copii. Tot câmpul era alarmat. Când ne-au văzut cu arme, s-au calmat.

-Pe cine căutați ? le-am zis. N-au știut să ne răspundă. Unul mai curajos a aruncat furca și a venit lângă noi. Se furase din sat în zilele din urmă și credeau că-s hoții. Femeile strigau în continuare. Rețin o voce pițigăiată, ce îndemna: "Bagă furca-n ei, Ioane !"

-Suntem o grupă de partizani și ne-a prins ziua în hotar la voi. Cum te cheamă ?

-Trâmbițaș.

-Ești neam cu Vichente, cu Ion, cu Victor și cu Nicolae Trâmbițaș ? Dar cu cutare și cutare ? Suntem de-aici din vecini. Du-te, omule, și potolește lumea și vino înapoi.

Omul s-a dus și a trimis lumea la lucru și a venit la noi, cerându-și iertare pentru zarva făcută.

-Te rugăm trage căroaia aproape și trece-ne Oltul ! Dacă te va întreba cineva, spune că noi te-am amenințat că-ți ucidem caii și pe dumneata.

Omul a tras căroaia lângă lan și ne-am urcat în ea. De departe speram să trecem neobservați în căroaie.

-Du-ne spre Olt, l-am rugat.

Omul ținea să ne dea un sfat:

-Măi băieți, de ce nu vă duceți voi la munte ? Acolo sunteți ca și scăpați ! Au "partizanzii" de acolo niște arme americane cu raze, de nu se poate apropia nimeni de ei ! Și-aduc securiștii morții cu camioanele jos !

De câte ori nu mai auzisem noi acest sfat ? Ce să-i răspunzi ? Dacă i-am spune adevărul n-ar crede.

-Ne-om duce, i-am zis, dar mai întâi, fii bun și trece-ne Oltul.

Omul a avut toată bunăvoința și ne-a trecut destul de riscant (la un moment dat am simțit cum căruța nu mai atingea prundul și plutea), dar s-a bazat pe caii buni ce îi avea. Înapoi n-a mai îndrăznit să se întoarcă cu căruța goală să nu fie luat de șuvoi, ci a ocolit pe podul de la Galați. Întâmplarea

o și uitasem dacă nu mi-ar fi amintit-o Ilioi: "Eram la o nuntă la un nepot, în Beclean, acum după revoluție și eram la masă. Un bătrân se tot uita atent la mine și-apoi îndrăznește și-mi spune : <<Nu te supăra, dar nu te-am trecut Oltul pe dumneata și pe încă doi, acum patruzeci de ani ?>> M-a recunoscut după atâția ani ! <<Câtă bătaie am mâncat la securitate, a doua zi, măcar că le-am spus cum ați spus dumneavoastră, că m-ați amenințat că-mi omorâți caii.>>"

Cât ce-am trecut Oltul, ne-am așezat în marginea lui, așteptând înserarea. Dacă am fi ieșit în câmpul de dincolo de Olt, era riscul să fim văzuți de alți oameni. Am așteptat cu ochii pe cadranul ceasului să treacă vremea. Dacă unul din oamenii din câmp ar fi pârât, eram pierduți. Spre cinstea beclerenilor, n-a fost nici o iudă între ei. Securitatea a aflat abia noaptea, târziu, când au înconjurat satul Calbor, făcând o demonstrație de forță pe ulițele satului. Erau însă puțini, grosul securității fiind la munte.

Noi însă eram departe, intrați în pădurile Gherdealului și în zilele următoare trecusem de Chirpăr. Într-una din aceste seri l-am căutat pe fostul meu coleg de clasă de la "Radu-Negru", Vasile Banciu din Dumbrăvioara, pe care nu-l mai văzusem de 12 ani. Deși bolnav, s-a oferit să ne ajute. Nu mai țin minte pe unde ne-am încălcat cărările până în noiembrie. Știu c-am fost în Cîncu, pe la unchii mei și pe la Comșa cel mic (Ion) și pe la nepotul său, Costică Comșa. Acesta locuia aproape de poligonul armatei și astfel am aflat că securitatea s-a întors de la munte și că făcea instrucție în poligon.

CRI... CRI... CRI... IARNĂ... CRI...

Am trecut Oltul înapoi pe la Rucăr, pe la mijlocul lui noiembrie. Vremea era încă frumoasă. Ne-am întâlnit cu Ghiță, cu Baci, cu Fileru și cu Profesorul în păduricea din sus de Drăguș. Ei erau gata pentru iernat. Baci era tot așa de abătut. Ceilalți erau tare necăjiți din pricina asta. Se căzneau

să procure unelte și cărți, ca Baciul să aibă o permanentă preocupare în timpul iernii. Ne-au adus și o veste rea din Valea Dejanului: securitatea ne găsisse o ladă cu brânză, dar altceva nimic.

-Dacă-i numai atât, nu-i mare pierdere ! Era puțină acolo !

Numai cu ce aveam zidit în peșteră puteam ieși din iarnă. Ne supăra mai mult faptul în sine, că nu am știut să ne ascundem averea noastră, ca să nu poată fi găsită. Mă miram și că securitatea nu s-a gândit să se așeze la pândă până ne vom duce la ladă sau să otrăvească alimentele și să așeze totul la loc ori, și mai cu efect, să plaseze o mină care să explodeze dacă cineva umblă în ladă. În anii următori vor folosi toate aceste viclesuguri. Descoperirea lăzii a fost trâmbițată în satele de jos ca o mare victorie. Era prima captură a lor în acest an.

Mă mir și acum de ce eram tentați să ne legăm toate depozitele noastre de stâncă. Am așezat lada într-o scobitură în piatra muntelui, am acoperit-o cu bolovani cu mușchi pe ei, de părea că-i crescut acolo. Și totuși, lada a fost găsită. Ne-am luat rămas bun, dându-ne întâlnire în primăvară. În anii următori nu vom mai face greșea asta, ci vom lăsa posibilități de întâlnire tot timpul.

Pe Gelu, Victor și Gheorghe Șovăială i-am întâlnit în "higiul lupilor". Erau tare necăjiți. Depozitul lor de alimente a fost descoperit și furat. Și ei se folosiseră de o pivniță în piatră, pe care au căptușit-o cu lemne și pietre. Cineva a descoperit totul, a furat brânza și a risipit făina pe care o mai aveau. Din tot nu mai aleseră decât două traiste de mălai. Ei bănuiau vreun căutător de bureți de fag, dar cred că tot ursul a fost. Încă nu era rău, mai aveam destule alimente.

Am urcat cu toții în Baba și ne-am apropiat de peșteră. Dar încă de la gura peșterii ne-am dat seama de nenorocire. Pe coastă, la vale, pe jos era tot câte un pantalon, cămeși, pături. Înăuntru zidul era spart, lada ruptă, brânza nicăiri, sacii de făină sfâșiati și goi, grâu pe jos încolțit și împrăștiat. Am înțeles imediat că asta era isprava ursului. Pesemne, în pragul iernii, urșii, până găsesc un loc potrivit pentru iernat, caută prin toate crăpăturile pământului și, căutând, a dat

peste improvizația noastră. Simțindu-se mai în drept ca noi în peșteră, și-a însușit mâncarea, aruncându-ne zdrențele afară. Ce era de făcut ? Mai aveam un sac cu porumb în altă ladă, doi burduși de brânză îngropați și două putini cu carne. Dar oare le mai aveam ? După cele pățite ne îndoiam să mai fie și astea. Și ajungeau pentru opt oameni, în munte, o iarnă întreagă ?

Am coborât muntele și acum stăteam triști, aproape de poale, pe locul numit "Pârâul Mănăstirii", din sus de satul Dejani, cu ochii ațintiți la norii plumburii mânați de vânt.

-Dacă stă vântul, ninge, spuse unul.

-Cri... cri... cri... iarnă... cri..., nu credeam c-ai să mai vii, încercă să ne mai descrețească frunțile Gheorghe.

O haită de lupi mârâiau și dădeau să urle, învărtindu-se împrejurul nostru, răcâindu-ne nervii.

-Nu-i mai pot auzi, se ridică Victor. Mă duc la ei.

-Nu trage !

-Atunci de ce să mă duc ?

DE CE-AI FĂCUT ASTA, PĂRINTE A. ?

În ciuda nenorocirilor, mai speram să mai iernăm în munte. Dacă aduceam câte două ranițe cu făină sau cu grâu sau cu porumb și cu ce mai aveam, poate puteam ieși din iarnă. Ne făcusem planul să mergem în Sâmbăta de Sus, la Neagu și să-l rugăm să ne ajute. Am îngropat mâncarea și plusul de bagaje într-o groapă ce o mai folosisem, ne-am făcut cruce și am pornit în noapte. Bine că nu ne-am lăsat și cojoacele, cum era să facem, ca să fim mai ușori.

Bătea un vânt puternic și rece, cu norii prelinși pe pământ și, câteodată, mizguia mărunț. Era atât de întuneric, că abia ne vedeam unul pe altul. Mai era un bai mare: Gelu

se îmbolnăvisese de gălbenare. Unde să mai căutăm medic ? Trebuia să țină regim și noi n-aveam mâncare obișnuită, necum postericale pentru dietă.

În drum spre Sâmbăta de Sus îmi vine în gând preotul A. din satul pe lângă care treceam. Nu-i dau numele, din respect pentru ce a fost înainte. Om bătrân, singur (avea peste șaptezeci de ani). Îl cunoșteam de copil. La serbările școlare vorbea frumos de daci și de romani, despre noi, românii, cum că suntem grozavi, mai ales noi, făgărășeii, care am descălecat în Țara Românească cu Negru-Vodă la Câmpulung și că tot noi am mai trezit o dată pe români din somnul cel de moarte prin Gheorghe Lazăr. Mă abăteam pe la dânsul de câte ori treceam prin satul sfinției sale și stam de vorbă în cerdac. Părintele îmi dădea totdeauna sfaturi frumoase, iar eu îi făgăduiam că o să le țin.

-Ce-ar fi să ne ducem la părintele A., i-am spus lui Leu, care-l cunoștea și el.

-Eu știu...

-Măcar niște miere să ne dea pentru Gelu.

Le-am spus și celorlalți. Nu prea erau de părere. Gheorghe a spus:

-Voi știți umbla la stupi. Duceți-vă în stupină, desfaceți cum știți voi, luați o ramă de miere, închideți la loc, mulțumiți în gând părintelui și gata.

Eu însă, visător și naiv, cum n-am reușit niciodată să nu fiu, aveam nădejdi mai mari. Părintele, vădov, singur, fără copii și obligații, va fi având atâta strânsură să ne umple ranițele și să ne întoarcem repede, să nu ningă, să nu lăsăm urme după noi. Și așa am mers la părintele.

Eu am intrat în curte, unde m-a întâmpinat un câne prieten cu toată lumea și de aici, în casă. Ceilalți s-au adăpostit în stupină.

Părintele, numai în pijama, citea în pat. Ce cald și ce plăcut era în casă. Gutui așezate peste tot înmiresmau odaia. Am bătut și intrat imediat să nu audă bătrâna servitoare.

-Bună seara, părinte.

-Bună seara, mi-a răspuns cam cu gura altuia părintele, de unde am înțeles că nu-și mai aduce aminte de mine.

-Poate vă aduceți aminte de Ion Ogoranului, din Gura Văii...

-Da, știu. Te-am recunoscut când ai intrat, răspunse rece părintele.

Primit astfel, nu-mi mai găseam cuvintele.

-Părinte, Gelu Novac, fiul profesorului Novac, îi bolnav de gălbenare și are nevoie de regim. Vă rog să-i dați niște miere.

-Cred c-ați greșit adresa, zise părintele, ridicându-se în capul oaselor.

-Părinte..., am mai încercat eu. N-am mai putut continua că aș fi plâns.

-Nu, nu mai spune nimic. Cu voi nu vreau să am nici o legătură. Ați adus atâta nenorocire pe capul oamenilor, ca niște blestemați. Eu va trebui să mă duc și să vă denunț.

-Puteți face lucrul acesta, părinte ?

-Da, ierarhia bisericii a dat dispoziții clare cu privire la voi. Și zicând acestea a început să se îmbrace.

-Ierarhia bisericii..., dar conștiința dumitale de preot și de român...

-Eu ascult de superiorii bisericii.

-Părinte, mâine-i duminică, d-ta cred că-ți dai seama ce va fi în satul ăsta, dacă anunțați.

-Nu-i vina mea dacă se va întâmpla așa. Trebuia să vă fi gândit înainte de a veni la mine.

-În adevăr, trebuia să ne fi gândit... Te las părinte cu conștiința dumitale. Bună seara !

Am ieșit afară la frați.

-Să luăm o ramă de miere, am zis către ei, că nu ne dă.

-Nu-s albine în lăzi. Părintele are făină de grâu în stupi.

Rămânând între stupi, au ciocănit și au constatat că nu se auzea nici un zgomot. Credeau că stupul este mort. Au deschis stupul pe la spate și au dat peste făină. Ingenioasă metodă își găsisse părintele de a-și ascunde alimentele de cei de la sfat care veneau în control.

-Luați și făină, am zis.

În timp ce se străduiau să pună făină în traistă, părintele, îmbrăcat, cobora treptele cu bastonul și se pregătea să iasă pe

poartă. I-am ieșit înainte: "Părinte, nu ne băga în păcat, întoarce-te îndărăt !" S-a speriat, n-a zis nimic și-a intrat în casă.

Ca să nu ne poată lua urma cu câinii, nu ne-am mai întors prin grădină, ci am ieșit în uliță, am mers până la hudita morii și am pornit pe lunca râului, pe pajiște, ca să nu lăsăm urme. După această întâmplare nu mai putea fi vorba de mers la Sâmbăta, la Neagu, ci trebuia să ne îndepărtăm cât mai repede. Am hotărât să trecem Oltul câteva zile și să ne întoarcem. De-abia ne îndepărtasem câțiva kilometri, când am și auzit pe drumul Sâmbetii hurelul sinistru al camioanelor de securitate. Se grăbise părintele. După cum am aflat mai târziu, ar fi declarat că a ieșit pe fereastră. Desigur, nu a spus securității că ne-a avertizat că o să ne denunțe. Satul a fost înconjurat de securitate și dimineața a început un control sistematic, de la casă la casă. Pesemne părintele a spus și că i-am cerut miere, fiindcă stuparii din sat au fost chinuți să spună cui au dat în ajun miere. Negăsind nimic, convinși că la cine-am fi ascunși era la biserică, securitatea s-a dus și a scos copiii din biserică, i-a dus în cimitirul apropiat și i-a legat de cruci și i-a bătut să spună cine a fost seara la ei. De altfel toată iarna a fost prigoană pe stuparii din satele regiunii, bănuind că noi continuam să căutăm miere. Ce fel de liturghie va fi făcut părintele în duminica aceea ?

Ce era în sufletul nostru ? Era mai mult negru decât în noaptea aceea cu vânt și ploaie mărunță de noiembrie. Am făcut socoteala zilelor și am găsit că era noaptea Sfântului Andrei. Sărace apostol Andrei, care ai predicat și pe la noi ! Credințele deșarte susțineau că în noaptea asta, la crucile de hotar și prin locuri pustii umblă strigoi. Iată că nu era o credință zadarnică. Într-adevăr, opt strigoi, blestemați și de biserică, și de oameni, umblau noaptea prin locuri pustii. Se zice că strigoi nu rostesc nici un cuvânt. Nici noi nu schimbam vreo vorbă.

Am citit undeva că pe patriarhul Constantinopolului cucerit de turci, biserica l-a trecut în rândul sfinților pentru curajul ce l-a avut de a face compromisuri cu păgânii. Pe ierarhii ce au făcut compromisuri cu ateismul comunist nu i-a

făcut nimeni sfinți, dar zâmbesc fericiți și încoronați în picturile de pe pereții multor biserici. Apologeții le immortalizează meritele duhovnicești și râvna pentru popor. Ar trebui să nu uite să adauge la merite și blestemele aruncate atunci asupra unor osândiți scoși din răbojul lumii și al veacului.

UN RĂU NU VINE NICIODATĂ SINGUR

Am ocolit pe la răsărit satul Voila și am trecut Oltul prin vad cu hainele în cap. Oltul nu era mare, nu ne-a ajuns decât până la brâu, dar era tare rece, la mal mai având gheață din nopțile reci din urmă. Ne-am îmbrăcat și am făcut greșeala de a mai merge o bucată de drum pe lângă Olt, numai bine de a fi simțiți de un pescar sau poate agent. Atunci speram că nu ne-a observat, dar în zilele următoare am aflat de la oamenii noștri că ne-a văzut trecând apa. Acesta a pârât la miliție încă în aceeași noapte.

Am trecut pe la răsărit de satul Cincșor și am ajuns în limba de pădure ce pornește spre răsărit, spre satul Boholț și dincolo de el mai departe. Intenționeam să ne oprim undeva în aceste păduri și apoi să intrăm în vreun sat. A bătut, însă, un vânt rece și ploaia mărunță s-a schimbat în lapoviță, apoi, repede, în zăpadă, care a și început să acopere pământul. "Ce facem?" întrebă careva. "Ce face și iepurele când începe să ningă: stăm pe loc și ne îngropăm în zăpadă." Am găsit un loc potrivit într-un desiș cunoscut, am luat cojoacele pe noi, ne-am descălțat, punând bocancii la cap, picioarele în raniță, o parte din foile de cort sub noi. Al doilea îl acoperă pe primul, al treilea pe al doilea, ultimul se acoperă singur. De obicei cel ce ținea să fie ultimul era Leu, care mai aranja o dată formația, apoi se așeza și el. Zăpada căzută pe foaia de cort ținea și ea de cald.

Spre miezul nopții ninsoarea a încetat și s-a înseninat. Când, mai târziu, careva a scos capul de sub foaia de cort să vadă cum e pe-afară, a zărit cerul luminat spre sud ca ziua și ne-a trezit pe toți. Nu știam ce explicație să-i dăm. Lumina uneori tremura și-și varia intensitatea.

-Poate arde undeva, și-a dat careva cu părerea.

-Când arde, cerul se înroșește.

-Vor fi luminile de la Voila.

-Prea puternice ar trebui să fie, să lumineze așa de intens.

Ne-am culcat din nou negăsind nici o explicație potrivită. Nici într-un caz nu ne-a trecut prin minte că acea lumină are legătură cu noi. Adevărul îl vom afla în seara următoare.

Am adormit iar, dar cât ce s-a luminat de ziua, am fost treziți de strigăte ce se auzeau în marginea pădurii și se apropiau de noi.

-Îs gonacii, a zis careva.

-Pregătiți-vă armele, dar nu vă ridicați !

Zgomotele se apropiau. Două câprioare speriate au sărit peste noi. Ne așteptam să auzim pocnetele armelor de vânatoare. Am rămas și mai mirați când am înțeles ce strigau gonacii: "Hai Gavrilă, hai Hașiu, hai Novac !" Privind printre ramurile desișului am zărit uniforme militare. Strigătele s-au îndepărtat din ce în ce, apoi în pădure s-a făcut liniște.

Spre amiază vremea s-a răzbunat și în pădure s-a făcut destul de frumos, iar zăpada a pornit să se topească. Pe după amiază am îndrăznit să facem foc, să topim zăpadă și în apa fiartă să fierbem găluște din făina furată de la părintele A., pe care le mâncam direct de pe foc. Ar fi fost și mai gustoase dacă am fi avut și sare la noi. Ne-am uscat, cât s-a putut, ciorapii și ne-am pregătit de drum. Am chibzuit ce era de făcut. Cincu nu era departe, dar după ce te strigă pe nume, prin pădure, cum să mă duc la unchi mei, cu urme de zăpadă după mine ?

Leu și-a adus aminte că în satul apropiat, Rotbav, a meditat pe un coleg de-al său, fiu de preot. Gelu a completat că popa îi era rudenie și încă de aproape, fapt ce a avut darul să-i supere pe ceilalți:

-Tu ai mătușă aici, la doi pași și nu spui nimic.

-E ca și când n-aș avea, răspunse Gelu. Ne ducem legeaba.

La rându-mi, mi-am amintit că popa era rudenie cu un cunoscut critic literar și, pe vremuri, se simțea și el dator să aibă talent literar. În foile religioase de duminică se puteau citi sub numele părintelui povestioare frumoase de felul acesta: "Ion și Maria se cunoșteau de mici. S-au jucat în țărână și au mers împreună la școală. Când s-au făcut mai mari s-au prins împreună la horă. După ce și-a făcut armata, Ion a aflat că Maria venise des pe la părinții lui și lui i-a fost dragă. Împreună cu părinții s-a dus în peșit. Cuscii s-au înțeles cu zestrea, preotul i-a cununat. La nuntă au jucat popa și domnu-nvățător. Peste un an părintele le-a botezat un copil și Ion și Maria trăiesc fericiți în sătucul lor drag."

Pe unicul lor fiu, pe care-l meditase Leu, l-au înscris la medicină. Când a venit armata roșie, popa s-a lăsat de popie, rămânând învățător și de când s-a făcut colectiva s-a lăsat de școală devenind contabil. Amănuntele le știa Gelu. Ne-am hotărât să ne ducem la popa și să-l rugăm să-l ia pe Gelu sau măcar să ne dea ceva de mâncare.

-Iar la popă ? întrebă Gheorghe.

Casa popii era chiar în capătul satului, Gelu și Leu o cunoșteau. Poarta de la uliță era deschisă. Am intrat repede în curte și ne-am mistuit în niște șoproane cu lucruri vechi. Leu, mergând la closetul din spatele casei, s-a întors cu o carte în mână. În casă se auzeau voci de bărbați, semn că era cineva în vizită. Desigur, noi trebuia să așteptăm să plece. "Duceți-vă și voi", ne-a îndemnat Leu. Closetul era de zid, frumos, larg. Alături, unde se ține de obicei hârtia igienică, era un teanc de cărți, o adevărată bibliotecă. La început eram foarte porniți pe acest sacrilegiu, dar, mai târziu, i-am găsit scuze fostului preot și învățător. La locul unde erau puse, cărțile erau salvate. Am mai văzut și în altă parte această stratagemă ingenioasă. Vin tovarășii de la partid la d-lui, contabilul. Sunt serviți la masă și după masă urmează a doua necesitate și tovarășii se duc la W.C., unde iau act că fostul preot și învățător s-a dezis de concepțiile burgheze. Și părintele dă o

dublă lovitură: e bine văzut de stăpânire și cărțile rămân nedistruse.

La o vreme, musafirul a ieșit condus de părintele. Îi auzim și ce vorbesc:

-Atunci mi-o scrieți, părinte, cât de lungă.

-În două zile o termin, făgădui părintele.

După plecarea oaspetelui, părintele a încuiat poarta (asta însemna că nu mai era nimeni strein în casă) și când s-a întors s-a trezit cu noii musafiri nepoftiți în casă. A venit și doamna. S-au cam speriat până ce Gelu începu:

-Mătușă, îs eu, Gelu, nu te speria.

-Și eu îs Laur, doamnă, ce-am fost cu Horică aici, la dumneavoastră.

-A, da ! făcu doamna preuteasă vădit emoționată.

Ca să mă vadă că și eu eram în temă cu familia domniilor lor, am întrebat:

-Horică unde-i, doamnă ? Unde s-a realizat ?

-Horică-i medic șef la Galați, a răspuns doamna, vădit mândră, ca orice mamă, de realizarea fiului ei.

Între timp, privirea mi-a fost atrasă pe masă, dar nu de friptură, nici de sticla cu vin, ci de "Istoria Partidului Comunist al URSS (bolșevic)", curs scurt, scris chiar de Iosif Visarionovici Stalin. Era deschis și subliniat apăsător, rând de rând, semn că totul era important. Alături, niște hârtii cu însemnări, poate referatul promis tovarășului plecat. Așa cum arăta scena, era întocmai ca în poeziile din manualele școlare: "Între azimă și blid, dăruită de partid". Și fiindcă Gelu și Leu nu mai ziceau nimic, am început eu: "Părinte, nepotul d-voastră e bolnav de gălbănire. Țineți-l, până se vindecă". "Nu, la noi nu se poate", interveni doamna, "vine și Horică și soția de sărbători... eu zic să vă duceți... este în sat o bătrână... are șură mare..." Era să-i zic "mulțumesc pentru sfat", când mi-am adus aminte că în Rotbav era măritată o fată de la noi din Gura-Văii. Am întrebat-o pe doamna, luând-o deoparte.

-A, da, Maria, dar nu mai stă la socri, i-au dat afară. Stă cu soțul într-o casă părăsită, prima casă după pod pe ulița asta.

I-am mulțumit doamnei cât mai dulce, am rugat-o să nu spună nimănui că am întrebat de Maria. Am mulțumit atât de frumos cu toții, încât am uitat să le cer ceva de mâncare și d-lor, pesemne că tot de emoție, au uitat că niște oameni veniți din zăpadă mai și mănâncă, chiar când unul dintre ei îți e propriul nepot.

-Nu ne mai conduceți, i-am zis fostului preot, care n-a scos nici un cuvânt tot timpul.

Începuse să ningă mai tare și să bată vântul. Mă gândeam pe drum: Maria sigur mă primește în casă. Era doar fata lui Neculae Popa de la noi. Am stat ascuns la părinții ei pe când era fată, dar cine îi era soțul și ce fel de om era nu știam nimic. L-am lăsat pe Leu la ceilalți și, cu Gelu, am coborât ulița și m-am dus la prima casă după pod, pe mâna dreaptă. Nu prea arătau a casă dărăpănăturile ce erau aici. La o ușă stricată se vedea lumină. Am bătut în ușă și cineva a deschis-o. Era Maria, așa cum o știam, mai plină (se vedea că va fi mamă în curând), dar cu aceiași ochi negri strălucitori, cum îi știam.

-Ioane, tresări Maria, ce-i cu tine ? Intră ! Vioarele, el e Ion, de care ți-am spus, mă recomandă ea bărbatului, care mă cerceta de sus până jos. Mă uitam și eu la tânărul ce se ridicase de la o masă improvizată, căci tocmai mânca, și care veni de dădu mâna cu mine.

-Mi-a spus Maria, ședeți la noi, dar să iertați că suntem de câteva zile aici, nici masă n-avem. Necazuri urâte, dar până am mâinile astea, nu mi-i frică.

Mă uitam la el și vedeam că la un astfel de om nu-i e frică de viață. Maria scotocea cratițele să-mi pună de mâncare.

-Marie și Vioarele, nu-s singur, suntem opt inși în zăpadă, primiți-ne o zi-două până trece viscolul ăsta.

-Dac-am avea și noi casă și curte, ca oamenii... aici a fost o casă țigănească. Țiganii s-au mutat în casele sașilor. Dar, stați; în pod s-ar putea, dar îi așa ca la noi.

-Nu-i nimic, i-am zis, îi foarte bine, numai să nu ningă pe noi și să nu știe nimeni.

-De știut îi ușor, noi nu vorbim cu nimeni.

I-am spus unde-s ceilalți, el având ideea să ia o sanie de mână, să se ducă la ei și să-i aducă pe rând, câte trei odată.

Din cauza viscolului ulița era pustie și lucrul s-a putut face fără ochi streini. Acum, întinși în cojoc într-un pod de grajd, fie și fără fân, păream a fi ajuns în rai. Și raiul părea mai adevărat, când Viorel a venit cu o mămăligă fierbinte și cu un blid de brânză. Am rămas la Viorel și Maria Purice din Rotbav vreo trei zile.

A doua zi, spre seară, a venit la Maria un om de la noi din sat, Danu, cam tresărit și neajutorat, dar nu-l știam de om rău. Era ceva rudenie cu Maria. A început să povestească ce s-a întâmplat în satele de sub munte, cum oamenii au ieșit afară noaptea că s-a făcut lumină ca ziua, că lumina era făcută de niște faruri mari de la mașinile securității, că la lumina farurilor s-au urcat în Muntele Trăznita, dar n-au găsit pe nimeni acolo, și mașinile securității s-au întors. A spus însă alte vorbe, care au pus-o pe Maria pe gânduri. Danu susținea că mama mea l-a trimis pe el să mă caute pe la oamenii de la noi, că vrea să-mi spună lucruri importante.

Maria se gândea că dacă mama ar fi vrut să mă caute, nu s-ar fi folosit de Danu. Drept urmare, i-a spus lui Danu că ea nu m-a văzut de ani de zile, iar Viorel n-a auzit de numele meu. I-a devenit Danu și mai suspect când a ținut să plece în prag de noapte în alte sate, unde se găseau oameni originari de la noi din Gura-Văii. Din povestea lui Danu am înțeles că securitatea bănuiește că ne aflăm în Ardeal. După trei zile a bătat un vânt cald și zăpada s-a dus. Am mulțumit gazdelor pentru tot și am pornit într-o noapte la drum.

Toată iarna a avut securitatea treabă cu consătenii mei, risipiți prin satele din Ardeal. Într-o noapte au venit cu o dubă, i-au ridicat și i-au dus la securitate, băgându-i separat în celule. O săptămână au durat chinurile, ca să recunoască că am fost la ei. După întrebări și-au dat seama că securitatea nu știa nimic și au ținut-o una și bună: că nu știu nimic. Căutau numai de-a oarba. Și bănuiala securității a durat apoi ani în șir.

Astăzi, Maria îi o băbuță frumoasă, în sat la noi, cu ochii tot atât de vii ca atunci. Norocul nu s-a ținut nici de ea, nici de Viorel Purice. El a murit destul de tânăr, greutățile rămânând pe umerii ei. Dacă i-ar spune cineva că atunci când

ne-a primit în iarnă la ei au făcut un lucru extraordinar, nu i-ar veni să crează. Și totuși, cu ajutorul unor astfel de oameni am putut supraviețui în acești ani.

După cele aflate de la Danu nu mai vedeam posibilă o aprovizionare în munți, unde zăpada era până la poale. Drept urmare am plecat spre nord. Aveam de gând să vorbim cu Ieronim Mihai din Bârcut. De câte ori am plecat de la acest om, am plecat de la dânsul cu mai multă încredere în noi. Fusese legionar, făcuse lagăr și închisoare, a scăpat ca prin minune de a fi împușcat și nu avea frică. Făcea cele mai riscante lucruri răzând. L-am găsit podindu-și casa. Cu o zi înainte, securitatea i-a făcut percheziție, întorcându-i casa pe dos. Credea că o să-l aresteze și se îmbrăca. "Te luăm când vrem noi, nu când vrei tu", i-au spus la plecare. "Au ei un plan de mă lasă." l-am descris situația în care ne găseam. A stat un pic pe gânduri: "Nu mai plecați nicăieri. E în hotar un pârâu adânc. Nu știu dacă sunt cinci oameni care au călcat în el. Mi-am făcut și eu o iarnă bordei în el. Vă duc eu acolo. Luați unelte și, dacă vă place locul, începeți lucrul. Eu mă ocup de mâncare. Aveți și un semn: dacă la fereastra de către pădure e lumină - e bine la mine. Mai fixăm și alte legături."

Ne-a dus până la pârâu. Am cercetat ziua locul și ni s-a părut bun. Am și început lucrul. Am găsit un perete de marnă care se săpa ca-n caș. Am săpat toată ziua pe rând. Seara am ascuns uneltele și am ieșit cu ranțele să mergem la nenea Ieronim după alimente. Mergeam pe întuneric pe o cale de pădure, când ne-am trezit cu un strein între noi. Era un vânător ce venea din pădure. Neputându-l ocoli, am vorbit cu el, rugându-l să nu spună nimănui că ne-a văzut. Ne-a promis. Vorbea rău românește. Ne-a spus și cum îl cheamă. Când i-am povestit întâmplarea lui nenea Ieronim, acesta a rămas pe gânduri.

-Mai rău om nu puteați întâlni. E colector ungur, de o josnicie de neînchipuit.

Cu acest ghinion am renunțat și la această nădejde de iernare. Ne-am hotărât să găsim undeva un pârâu asemănător și să ne întoarcem numai după alimente la nenea Ieronim. Nu

o pot uita pe soția dânsului, cu câtă grijă ne-a pus de mâncare pentru drum și cu câtă compătimire ne privea.

Plecând spre Cincu, ne-am oprit ziua într-o pădure lângă Poligonul militar, uitându-ne cu binoclul în curtea cazarmei securității la camioanele aliniate, gata oricând de drum. Toată ziua am chibzuit la ceea ce aveam de făcut. "Parcă suntem blestemați", spuse careva. "Nimic nu ne mai reușește." Și cu toate astea, din toate ne-a scăpat Dumnezeu.

Spre seară vremea s-a schimbat din nou și a început să fulguiască. Am ajuns la concluzia că cel mai cuminte lucru de făcut era să ne despărțim. Să nu mai punem toate ouăle într-un coș. -

Victor și Gheorghe urmau să plece spre apus. Victor, făcând liceul la Sibiu, avea ceva speranțe în satul Nucet, unde cunoștea părinții unui coleg de liceu. Dar nu mai știa nimic despre el. Mai avea el și alte speranțe, pe care nu le mărturisea cu glas tare.

Brâncoveanu, Ilioi și Nelu Novac urmau să plece spre nord, unde să bată la poarta lui Leancu în satul Merghindeal. Leu, Gelu Novac și cu mine - urmam să ne îndreptăm spre răsărit.

Am îngenuncheat și ne-am rugat: "Tu Doamne, care, ca și noi, n-aveai unde-ți pleca trupul obosit, îndreaptă-ne Tu pașii acolo unde să ne putem odihni". Ne-am îmbrățișat și ne-am sărutat, apoi ne-am despărțit în nopte, la o răscruce de drumuri, acolo unde cu ani în urmă era o cruce de hotar făcută de mâna noastră.

NE-AM DAT FOC LA BORDEI CU MÂNA NOASTRĂ

După întâmplările din Piscul Netotului, și în Trăznita a fost securitatea. A trecut însă și s-a dus. Alimentele erau îngropate mult mai bine ca ale noastre și securitatea n-a găsit nici o urmă. Spre toamnă, în timp ce noi eram în Ardeal, deasupra satelor Lisa, Breaza, Gura-Văii, două săptămâni,

securitatea s-a așezat ca pe graniță, cu măști în dublu sens. Unii pândeau spre sate, alții spre munte. Din sate, nimeni nu avea voie să meargă în pădure. Lanțul de pândari era atât de des, încât un urs care a rămas blocat spre sat nu a putut să se întoarcă în pădure. Luându-se după "bandit" câteva grupe de soldați, animalul s-a refugiat în satul Breaza și a fost ucis, după ce a spintecat câțiva dintre ei. Apoi linia a dispărut, când s-a aflat că noi eram departe, în Ardeal și ei stăteau degeaba.

Când s-a apropiat iarna, cei patru (Ghiță, Baci, Fileru și Profesorul) au chibzuit că totuși nu-i bine să mai rămână în bordeiul din iernile trecute. În preajma lui poposiseră câteva turme de oi și nu era exclus ca vreun cioban să fi observat ceva. L-au demontat, lemnele erau ușoare, căci erau uscate, și au construit altul, tot atât de încăpător și de frumos, la vreo trei sute de metri, într-un loc mult mai potrivit. La lemnele rămase le-au dat foc într-o zi cu ceață și au acoperit totul cu cetină moartă, să nu se mai cunoască nimic.

Ajunul Sfântului Andrei l-au petrecut în noul bordei, la gura sobei. Venea ziua lui Baci și profesorul ținea să o serbeze deosebit. Făcuseră ceai din flori de munte. Reușiseră să-l învieze și să-l facă să și glumească. Glumea și cu briceagul modela piesele de șah cu care vor juca la iarnă. Când a început să ningă s-au bucurat : "Dă-o Doamne până sub streșină". Noaptea au văzut și ei cerul luminat și, deși erau în ceață, s-a făcut lumină ca ziua. Fel de fel de presupuneri au făcut, dar, ca securitatea să lumineze munții cu reflectoare ca să poată înainta, nu s-au gândit. Le trecuse prin cap chiar că, fiind aproape 1 Decembrie, s-au hotărât în sfârșit să serbeze această zi națională. "Vezi să nu faci asta Mezei, Godra și cu Grunfeld. Până acum te băga la închisoare numai dacă ziceai 1 Decembrie."

Dimineața, Ghiță s-a dus să taie o nuia de soc ca să facă mâner la moară. Cioplea la el afară, când, de jos, din vale, s-a auzit o detunătură. Ca unul ce făcuse frontul, își dădu seama că-i vorba de o rachetă. A urmat o alta sus, spre Vârful Trăznitei. De unde erau, se putea vedea vârful muntelui, unde se zărea pe zăpadă cam un pluton de militari. Asta

însemna că sunt înconjurați. Chibzuiră în grabă ce aveau de făcut și ajunseră la părerea să-și ia ranitele cu strictul necesar și să se mute în "Varniță", la vreo 300 de metri, în stâncile de acolo. De altfel, de doi ani s-a prevăzut că acolo s-ar putea apăra cel mai ușor, în locul acela atât de accidentat. Au închis ușa bordeiului și au plecat la Varniță, găsindu-și fiecare loc de tragere cu vedere cât mai bună.

Au așteptat mult, și-au scos cojoacele și le-au luat pe ei, că-i umpluse frigul. În toată pădurea era liniște. Abia spre amiază Ghiță a auzit în jos mers pe zăpadă. O grupă de soldați securiști înaintau cu pistoalele în mână. În crucea lunetei Ghiță îl urmărea pe șeful grupei cu degetul pe trăgaci. Înaintau greu la deal prin zăpadă, trebuind să-și dea des mâna. La vreo douăzeci de metri, șeful grupei îl zări pe Ghiță, se îngrozi și fugi înapoi cu ceilalți după el. Ghiță îi zări că stau de vorbă, apoi se întoarseră și porniră în sus la vreo sută de metri departe de el. Ghiță îi urmări cu luneta până nu-i mai zări. Imediat după aceea apăru altă grupă, în dreptul lui Baci. Șeful grupei l-a văzut de departe și le-a comandat celorlalți destul de tare: "Haideți după mine!" și s-a îndepărtat de stânci cu grupa după el, coborând în pâraul Varniții. Au fost mai puțin norocoși, pentru că pâraul se înfunda într-un pieptiș, pe care nici vara, pe uscat, nu-l poți urca, necum acum pe zăpadă. După mai multe nereușite, au coborât pe pârau în jos și au luat altă cale, încontinuu cu ochii spre Baci.

Apoi în pădure s-a făcut liniște. Ca să evite o eventuală întoarcere a securiștilor, și-au schimbat locul, la vreo sută de metri depărtare. Au așteptat până spre seară, dar n-a mai venit nimeni. Cu mare grijă, s-au întors la bordeiul părăsit. Au observat urmele lor traversate de grupurile de securitate. Au înconjurat pe departe bordeiul, până s-au asigurat că nimeni nu a intrat în bordei. Două grupe de securitate au trecut pe lângă el, unii pe o parte, alții pe alta, și nu s-au oprit din mers. Se vedea bine acest lucru citind urmele pe zăpadă. Era exclus să nu-l fi zărit. De ce n-au dat alarma? Ușa bordeiului era închisă, cum o lăsasera ei la plecare. Și-acum au făcut un lucru cu totul inexplicabil, chiar pentru ei, mai târziu, când se

gândeau la ce-au făcut. Și-au zis: cel puțin douăzeci de ochi au văzut bordeiul. Cel puțin unul dintre ei va raporta. Se vor întoarce aici ori în noaptea asta, ori mâine. Deci bordeiul e pierdut. Scoatem din el ce putem duce și la rest dăm foc. Aici sunt și lucruri de la oameni din sat. Securitatea se va răzbuna asupra celor bănuți. Inițiativa a fost a lui Baci, dar și ceilalți au fost de acord. Au scos din el ceva alimente, au stropit apoi totul cu petrol și i-au dat foc. Era ceață și zăpadă în pădure, deci focul nu se putea extinde. Au luat ceva mâncare la ei, au așezat restul la o depărtare de bordei și au plecat pe urmele securiștilor spre poale. Se așteptau din moment în moment să întâlnească tabăra lor, dar au ajuns la poale și n-au mai întâlnit pe nimeni. Au intrat în Breaza la Delcă și la Vătășoi, oamenii noștri, dar și aceștia confirmau plecarea securității.

-Bine că vă vedem, că toată Țara Oltului v-a purtat de grijă, s-au liniștit aceștia.

Ce-a fost în casele celor dragi în noaptea aceea de Sfântul Andrei, cine poate descrie, când satele au asistat la un teatru imens al acțiunii securității ? La lumina proiectată pe munți și reflectată de nori și de zăpadă, puteai citi ziarul. În case - mâni se frângeau neputincioase și inimi zdrobite se așterneau la icoana Maicii Domnului. Câte mame n-au putut spune: "Dragul mamei, în lacrimi te-aș fi putut scălda, numai în lacrimile din noaptea Sfântului Andrei !"

Nu știi pe unde au mas câteva zile, dar au ajuns la părerea de a se întoarce la bordei, văzând că securitatea nu mai revine. Se poate ca pâra părintelui A. și a pescarului să-i fi derutat și să le fi îndreptat atenția în altă parte. Desigur, se poate că cei ce i-au zărit la Varniță sau au văzut bordeiul să nu fi vorbit nimic și acesta a fost lucru de mirare, încât ar merita să se știe de unde și cine erau acești tineri ostași ce-au fraternizat cu noi atunci.

Focul făcuse mai multă pagubă decât crezuseră ei. Pereții bordeiului nu arseră, dar acoperiș nu mai era deloc. Făina de grâu, mălaiul, grăunțele de grâu și porumb erau scrum. Au mai ales din putina de brânză câteva calupuri topite și pline de șperlă. Brânza de burduf arsese. Mai aveau

afară îngropate două ranite de cartofi și ceapă. Cu ce-au adus acum, cu ce-au scos la plecare, după calculele cele mai optimiste, patru inși ar fi avut mâncare până la începutul lui februarie. Au încropit la repezeală un acoperiș, au refăcut paturile, masa, soba și s-au așezat pentru iernat. Sperau să poată vâna ceva. Așa a trecut decembrie, Crăciunul, Anul Nou și se apropia Boboteaza.

CARPATINULUI ÎI STĂ BINE CU ZĂPADA SA

Dintre cei opt ce ne-am despărțit, cei mai norocoși au fost Brâncoveanu, Illoi și Nelu Novac. Reușind să ajungă în Merghindeal la familia Leancu, au rămas câteva zile la dâșii, apoi i-a luat Aurel Dăișorean, care i-a instalat foarte bine în podul cu fîn. Au avut toată iarna nu numai liniște (securitatea nu se preocupa pe atunci de Merghindeal), mâncare și căldură, dar și cărți de citit, aprovizionați fiind de o fată sau nepoată a gazdei, elevă de liceu. În afară de asta, nenea Dăișorean făcea căraușie și aducea toate vestile din regiune. Când se putea, mergeau și în casă, să se spele și la povești. În condițiile acestea, n-au prea avut de povestit primăvara, adevărind astfel vorba lui Eminescu, care spune că "oamenii despre care se vorbește mai puțin - sunt cei mai fericiți".

La intrarea în Cincu-Mare, cum vii pe drumul dinspre Voila, era acum patruzeci de ani un stejar bătrân. Lângă stejar era o poartă și după poartă o gospodărie de om înstărit. Pe proprietar îl chema Iftim. Fusesse în America, de acolo îl cunoștea și pe tata, lucrase acolo ca dulgher și cu meseria asta se ocupa și de când s-a întors acasă. Făcea poduri și turnuri de biserică. Clădirile din curte erau mari, rezistente, toate din lemn de stejar. Erau mai mari și mai arătoase decât terenul agricol pe care îl avea meșterul, dar omul le făcuse cu mâna lui. Meseria și mărimea șurii i-au adus primele nenorociri lui

nenea Iftim, fiind declarat de comuniști chiabur și tratat ca atare. Cunoscându-l și pe unchiul meu, Nicolaie Gavrilă, am ajuns să facem popasuri la nenea Iftim. Avea o poziție bună aici, la cap de sat, și loc de adăpost în șura mare. Era așa de bună poziția, că n-a rămas nebanuită nici de securitate. De obicei aici poposeam când veneam în Cincu. Aici veneau și unchiul Nicolaie și mătușa Victoria să mă vadă.

Aici am intrat în noaptea despărțirii, cu mare grijă, pentru că începuse să ningă iarăși. Ne-am culcat în fânul din șură și am dormit până dimineța. Am uitat un lucru foarte important la casa lui nenea Iftim și anume că avea o fată de 17-18 ani (pe care o chema Anica) și care s-a dovedit a fi îngerul nostru păzitor în iarna aceea. Când ne-a văzut dimineța, căci venise să dea fân la vacă, s-a gândit puțin, apoi a zis: "În casă nu le mai spun, să nu le fie frică. Mie nu-mi este. Stați numai cuminți, că am eu grijă de voi. Parcă o văd și acum râzând ștregărește și folosind tot felul de stratageme pentru a ne putea aduce mâncare și apă. Ținea să rămână toată ziua acasă, făcând toate treburile din curte, ca un băiat. "Se miră și ai mei ce harnică m-am făcut !" Ei i s-a datorat vindecarea lui Gelu de gălbenare. Îi aducea numai mâncare de regim. Am stat vreo zece zile. Coboram din ascunzătoare numai noaptea. Cu câinele ne împrietenisem. El ne anunța dacă venea cineva. În fiecare zi venea cineva de la sfatul popular cu fel de fel de motive. Într-o zi au venit să măsoare fânul și Anica le-a deschis poarta șurii râzând și vorbind tare.

Doi s-au urcat pe scară în podul cu fân. Sus, pe fân, nu umblam niciodată, să nu lăsăm urme. "Ce mai loc potrivit de ascuns bandiții", a spus unul. "Crezi că n-au fost aici ?" a răspuns celălalt încet. A fost lăsată o impunere de câteva mii de kg. de fân. "Venim noi și-l ridicăm cu armata", au spus aceștia la plecare. Lucrurile se complicau. Mi-au adus aminte de familia Aroneasa. Cunoșteam această familie cu mulți ani înainte. Aveau două fete, între care cea mai mare, Otilia, era studentă la Brașov. Domnul Aroneasa era un mic funcționar sătesc, un om tare cumsecade, ca de altfel toată familia. Cu un an înainte, mergând pe la dânsul, m-a invitat la ei. Mătușa mea mi-a adus răspunsul: domnul Aroneasa ne așteaptă.

Greul era că locuiau în mijlocul satului și destul de departe. Pe marginea satului am fi lăsat urme. Am găsit că cea mai bună soluție era următoarea: cum se lăsase un ger de crăpau și pietrele, după o vreme, nu mai circula nimeni pe uliță, ne-am așezat ranițele pe o sanie dată de Anica, am acoperit totul cu o pătură, ca și când ar fi fost vorba de saci, am luat cojoacele pe noi, armele sub cojoace, în bandulieră și, când ulița era goală, am pornit în viteză pe mijlocul drumului. N-am întâlnit decât doi oameni pe ulița săsească, cărora le-am dat un "Genü bend" cu cel mai sășesc accent posibil. Domnul Aroneasa ne aștepta la poartă. Ne făcuse un adăpost într-o cameră aflată în continuarea casei. Acasă nu erau decât domnul și doamna Aroneasa și se arătau amândoi curajoși. Mai trecuse o săptămână, când prin sat începură să circule zvonuri, care mai de care mai alarmante, care sigur își aveau izvorul la securitate. Ba că în cutare sat o familie de săteni a fost împușcată pentru că au ținut niște fugari, ba că în alt loc i-a spânzurat. O vecină cu gura mare venea în fiecare zi cu alte noutăți și vorbea atât de tare, încât puteam auzi și noi. Nu era ceva nou folosit de securitate. Peste tot, mașina de zvonuri funcționa din plin. Și nu era numai vorba de zvonuri, ci de crude realități, care sigur s-ar fi întâmplat dacă am fi fost descoperiți la cineva. Gazdele nu ne spuneau nimic, dar vedeam cum în sufletul lor frica se lupta cu dragostea de a ne adăposti. Din când în când, la noi venea Comșa cel Mic, care ne-a anunțat că ne-a găsit un adăpost bun. Am luat însă hotărârea să plecăm din Cincu și să ne îndepărtăm cât mai mult. Ori la cine ne-am fi dus, oamenii n-ar fi putut rezista presiunii groazei până în primăvară. Așa că, într-o seară cu viscol, am ieșit cu aceeași sanie. Când am ajuns în capătul satului la Anica, i-am trecut sania peste gard, ne-am luat ranițele în spinare și am ieșit din sat. Viscoalea mărunț, drumul era troienit și nu era pericol să ne întâlnim cu cineva. Înaintam însă greu, zăpada era până la genunchi. Ne-am oprit în pădurea Calborului într-un șanț. Ne-am oprit în pădurea mare și nu în desiş, pentru că, cel puțin aici, vânătorii n-aveau ce căuta. Am dat cu piciorul zăpada la o parte, făcând loc cât un mormânt, am întins o foaie de cort sub noi, cojoacele pe

umeri, bocancii sub cap, picioarele în raniță, două foi de cort deasupra și gata. Gelu vorbea rar. L-am auzit bombănind și râzând trist: "Călătorului îi șade bine cu drumul și carpatinului cu zăpada sa". După ce s-a așezat zăpada peste foile de cort, nu mai era așa de frig. Am așteptat câteva zile în acest loc, să dăm timp vânătorilor să brăzdeze zăpada prin păduri, să nu fie numai urmele noastre. Ne-au simțit lupii și ne-au dat târcoale urlând. Ziua, un pui de vulpe s-a apropiat până lângă noi și s-a lăsat greu alungat. Pâinea și slănina au înghețat și trebuiau dezghețate ținându-le la piept și la fel făceam și cu zăpada. Umpleam bidonul cu zăpadă, apoi o țineam la piept până se topea. Răul era că apa din zăpadă nu ține de sete. Incepusem să ne obișnuim cu noua situație. Dacă am fi avut mâncare, n-am fi dorit mai mult. Ne-am mai mutat de câteva ori, dacă nu de alta, dar ca să scăpăm de șoareci, care se învățaseră să intre în ranițe la mâncare.

Am trecut pe din sus de satul Galați și ziua am petrecut-o deasupra satului Șona. Era satul natal al profesorului Novac, tatăl lui Gelu. Profesorul Novac avea un prieten țaran, fost coleg de școală primară și Gelu spera ca acesta să ne ajute. Era seara Crăciunului. Ca să nu intrăm în sat prea târziu, am grăbit să fim în marginea lui o dată cu înserarea. Am coborât din pădure pe un câmp, spre drum, și ne-am oprit, pentru că tocmai trecea o sanie cu oameni. Am mers o bucată de drum, apoi Gelu a intrat în sat să-l găsească pe prietenul tatălui său. S-a întors cu omul, care ne-a condus pe marginea satului într-o hudiță, apoi în curtea dumnealui. De dragul profesorului, omul ne-a primit bine și ne-a dus până una alta în grajd. Aici era tare curat, grajdul era mare și, dincolo de răzlogul vacii, erau paie uscate. O căldură binefăcătoare ne cuprinsese după atâtea nopți de frig. Eram fericiți să petrecem Crăciunul chiar în ambianța în care a venit Isus pe lume. Soția gazdei ne-a adus de mâncare o oală cu sarmale, carne friptă și o cană cu vin. Omul era dus la cooperativă, vrând să mai cumpere vin, dar s-a întors repede acasă, vădit îngrijorat. Ne-a întrebat imediat: "V-a văzut cineva când ați coborât din pădure?" "Da, a trecut o sanie cu oameni." Și omul ne-a povestit ce se vorbea la bufet. Unul povestea: "Veneam cu sania pe la râpa roșie și

văd pe coastă, la deal, trei umbre. Nu m-am înșelat, erau oameni, i-am văzut bine. Cum mă vezi și te văd. Eu cred că-s ăia care au evadat din închisoarea de la Făgăraș, ce-aveau să umble oameni cumsecade noaptea pe deal ? Cine-i prinde, om se face. Am zis către ăștia să oprească, dar le-a fost frică. Am vrut să telefonăm la securitate, da-i telefonul defect și de aia s-au dus cu sania la securitate în Făgăraș și-așteptăm să vină securitatea să-i prindă, că nu pot fi departe. Dacă-i prinde oameni ne face”.

N-am mai putut mânca. Era sigur că în noaptea asta sau cel mult dimineată vor fi cu armată și cu câini aici, în Șona. Ne-am ridicat, ne-am făcut bagajul, am luat mâncarea adusă de soția gazdei, ne-am luat rămas bun și am plecat.

Pe Isus, oamenii din vremea lui L-au lăsat să se nască într-un grajd, dar nu l-au îngăduit să se odihnească, pentru că. Irod îl căuta să-l omoare și a trebuit să fugă în Egipt. Cine eram noi să avem o soartă mai bună ? Pentru frații noștri săteni, noi nu reprezentam decât o valoare comercială calculată în bani mărunți. Dacă am fi fost prinși, câțiva bețivi ar fi avut ce bea în crăsmă. Și noi aveam conștiința că ne sacrificăm pentru acești oameni ! Câtă dreptate aveai, Gile Radeș !

Iată-ne dar, iar în zăpadă. Urmăriți anume. Am fi putut intra în pădure, dacă ne-am fi putut lua picioarele în spinare ca să nu lăsăm urme. Am ales singura variantă posibilă. Întrucât Șona e un sat înfundat, neavând decât un singur drum de ieșit în lume și deci cu zăpada bătută, am hotărât să ne îndepărtăm pe acest drum ce ducea spre Galați și Făgăraș. Dar pe acest drum urma să vină și securitatea. Era lună ca ziua, pocnea gheața de frig pe Oltul ce curgea alături cu drumul. Juca gerul deasupra întinderilor de zăpadă. Cei cinci km până în Galați i-am făcut mai mult în fugă, atenți să nu ne întâlnim cu mașinile securității. De altă lume nu ne mai temeam. Încă se păstra obiceiul ca, de Crăciun, fiecare om să fie la casa lui. Am ocolit Galațiul și ne-am ridicat pe dealul de deasupra lui. Aici era câmpul de instrucție al armatei din Făgăraș, zăpada era bătătorită și nu făceam urme. Eram în vârful dealului când clopotele bisericilor din Făgăraș au început să bată, chemând credincioșii la rugăciune. Ne-am

oprit un moment într-o rugăciune mută, gândindu-ne la cei dragi de acasă, ce n-aveau Crăciun cu bucurii, la cei din zăpadă, de care ne despărțisem cu câteva săptămâni în urmă, la cei din închisori, care, în celule, după gratii erau mai oropsiți decât noi. Ne gândeam la acei frați necunoscuți evadați din cetatea Făgăraș, care rătăceau ca și noi prin zăpadă, dar față de care noi ne puteam socoti fericiți. Ei n-aveau nici cojoace, nu cunoșteau nici locurile, nici armă să-și apere libertatea nu aveau, nici cunoscuți la ușa cărora să bată să le dea de mâncare. Ei nu aveau nici un ban la ei, ci numai zeghile de pușcăriași, frica față de urmăritori, de câni și de oameni, care, pentru un "deț" de rachiu, i-ar fi vândut fără milă. În zilele următoare am aflat că securitatea, luând urmele noastre din pădure și mergând invers pe ele, a ajuns la concluzia că ar fi vorba de evadații din cetate, căci erau trei urme. Au controlat și satul Șona. Ne-am bucurat auzind acestea. Poate, le-am fost de folos acelor frați, inducând securitatea în eroare cu cele trei urme ale noastre.

Am luat apoi șoseaua ce duce la satul Șoarș și, pe la orele patru-cinci, eram în pădurile acestui sat. Am sărit din drum într-un lan de trestie ca să nu ni se vadă urmele, am mers pe o vale deschisă tot prin trestie și am făcut un "cârlig", întorcându-ne paralel cu urmele de pe vale. De fapt așa procedam totdeauna când ne așezam în pădure și ne temeam a fi urmăriți cu câni. Dacă s-ar fi luat cineva pe urme, noi vedeam și mai aveam timp să luăm măsurile ce se impuneau.

Ne-am găsit sălașul la umbra unui pâlcc de pini, deasupra unor vii, ca să avem câmp larg la vedere. Ziua aceasta de Crăciun a fost una din cele mai frumoase zile de iarnă pe care le-am petrecut. Bătea un soare cald care-ți mângâia fața și făcea să strălucească zăpada, nu adia nici o boare de vânt. În toată pădurea era atâta pace și liniște, neauzindu-se nici un semn al prezenței omului, ci numai zgomotele obișnuite ale vietuitoarelor pădurii: pițigoii cărora le venise graiul, ciocănitori ce loveau în trunchiuri, gaițe certărete în măracini. Un cârd de câprioare se adunaseră ciopor și se odihneau la soare, nu departe de noi, o vulpe prindea șoareci într-o

poieniță din vale. Doamne, cât îi de frumoasă lumea Ta, când nu sunt în ea oameni ! Căci noi nu ne mai simțeam ca făcând parte din rândul lor.

MĂI BĂIEȚI, VOI ȘTIȚI CĂ EU AM CARNET ROȘU?

Spre seară, însă, cerul se acoperi cu o ceață lăptoasă, care se îndesi, devenind din ce în ce mai întunecoasă. Vântul porni mai întâi doar adîind, dar se înteei repede. Curând începu să ningă și o dată cu întunericul se porni o adevărată furtună de zăpadă. Spre satul Șoarș pornisem cu o anumită speranță. Cum parcă am mai spus-o, tata a fost drumar (pentru asta, poate, am avut parte de atâtea drumuri). De multe ori drumarii șoselelor județene erau adunați la reparat poduri sau la împrăștiat pietriș. Între drumari se născuse o prietenie strînsă, ca între oameni necăjiți. Când lucrau undeva, dormeau și mâncau la cel mai apropiat drumar. Luni de zile, șapte-opt oameni dormeau la noi în fân și ziua mă mâna mama cu mâncare la dînșii. Așa m-am trezit eu crescând pe genunchii acestor oameni, care mie-mi părea că fac parte din familie. Când m-am făcut mare și tata se îmbolnăvise, mă duceam de multe ori de-l înlocuiam la lucru. Nu-i de mirare că, ajuns acum prigonit, am tras la casele acestor oameni, care, o dată cu mine, ne-au primit pe toți cu drag. Așa săraci cum erau, erau oameni credincioși și - din instinct - împotriva comunismului. Așa am tras la Gheorghe Micu din Săvăstreni, la Barbu din Săsciori, la Nică Sasu din Hurez. Fiind cunoscut și de membrii familiilor lor, am îndrăznit cu mai multă ușurință să trag la casa lor.

Între drumari, îl aveam pe cineva deosebit de drag: pe nenea Puia din Șoarș, poate pentru că era cel mai bătrîn și mai copil la suflet decît toți. Nu-l mai întîlnisem de cinci ani, de cînd se pensionase. Atunci era fericit că-și realizase visul

vieții lui: de a avea pământ mai aproape. Îmi aminteam că odată, când eram copil, am fost cu el la lucru. Nenea Puia era om glumeț și sta de vorbă cu cine se întâlnea. Când am ieșit din sat a început să facă cu pălăria, chemând pe cineva la vale. Un sas, prieten cu el, îl întrebă cam ironic:

-Pe cine chemi tu, măi vecine ?

-Chem pământul meu din vârful dealului să vie și să se așeze aici, lângă al tău.

-Asta niciodată, măi vecine !

-Drace nu culcă-te, răspunse bătrânul, câte-am crezut noi că nu se pot și s-au putut... Hai scoate și dă-mi o țigară.

-N-am, măi vecine .

-Atunci ține, că-ți dau eu una.

Și nenea Puia îi întinse pacul cu țabac să-și facă vecinul o țigară.

Când s-a făcut reforma agrară după război, am aflat că nenea Puia împărțea pământ. Dar am aflat și că a fost dat afară că nu împărțea bine. Și anume el pornise așa: o bucată de pământ la român, lângă el, tot atât de mare, la sas, apoi - la țigan și tot așa. Dar mai marii aveau alte planuri și l-au scos din comisia de reformă. La acestea mă gândeam când ne apropiam de sat, orbiți de viscolul care-ți vâra zăpada peste tot. Mai era un drumar în Șoarș: Grecu, care avea doi feciori de-o seamă cu mine, Nicolaie și Ion, pe care îi cunoșteam, dar nu știam unde stăteau. I-am lăsat pe Leu și pe Gelu la marginea satului, mi-am făcut cruce și am intrat cu cojocul pe umeri. Locul se schimbase și nu mai știam care era căsuța lui nenea Puia. Nu prea era potrivită ținuta mea în seara de Crăciun, cu cojocul pe umeri, însă, fără cojoc, cu hainele cu care eram îmbrăcat aș fi fost de o sută de ori mai suspect. Și, sub cojoc puteam avea și armă. Mă dădeam a fi un cioban surprins pe vremea asta cu oile pe câmp. Am mers pe uliță până am întâlnit un cârd de copii cu săniile.

-Măi copii, unde stă drumatul Puia ?

-Moșu ? se desprinsese o fetiță de 12-13 ani, haida că viu eu cu d-ta.

Și mi-a arătat o căsuță micuță luminată.

-Moșu îi acasă. Dar să nu-i spuneți de mine, că nu mă mai lasă la sânius.

-Bunînteles, am asigurat-o eu pe fetiță, care a și zbughit-o înapoi la sânius.

Bătrânul Puia ședea la masă și citea un calendar vechi. Când a recunoscut în viscolitul ce i-a călcat pragul pe feciorul drumarului Gheorghe Gavrilă, bătrânul începu să mă pipăie, ca Toma, lăcrimând:

-Mă Ioane, trăiești, măi copile ? Am auzit atâtea despre tine, că nu mai credeam că ești pe lume. Hai, șezi la sobă, că-i fi înghețat.

-Înghețat nu-s, dar nu-s singur, nene Puia, mai sunt doi frați.

-Unde-s, măi copile ?

I-am explicat unde-i poate găsi. Bătrânul s-a îmbrăcat, a luat o sanie și i-a adus și pe Gelu și Leu. A pus la foc o cană cu vin și carne la fript și, în timp ce mâncam și închinam, moș Puia zise (mai mult pentru Leu și Gelu):

-Măi băieți, să știți că eu am carnet roșu în buzunar, dar vouă să nu vă fie frică de mine.

-Să fie și pestriț, nenea Puia, dacă n-om avea încredere în d-ta, în cine să avem ?

- V-aș culca în casă, dar n-am decât căsuța asta și-s cu nepoata și ziua mai vine lume aici. Vă dau haine și vă culcați în fân, în șopru.

Încălziți de vin și de primirea lui nenea Puia ne simțeam cei mai fericiți oameni de pe fața pământului. A doua zi au venit la noi frații Nicolaie și Ion Grecu, care ne-au luat în primire. În grajdul lui Nicolaie au desprins niște scânduri din tavan, au tăiat o gaură în fân și, peste câteva zile, eram acolo ca într-o căsuță de fân. Peste noi se putea trece fără să se simtă ceva. Pe o fereastră, în zid, aveam lumină și vedeam și curtea și ulița.

EU AM GREȘIT, EU PLĂTESC

În Trăznita, Baci, Ghiță, Profesorul și Fileru își aranjaseră de bine, de rău viața, acoperind din nou bordeiul. Rația de mâncare o reduceră la minimum. "Trebuie să cruțăm sacul de la gură, nu la fund", zicea Ghiță. Cele prin care trecuseră, negreala pereților arși, toate predispuneau la tristețe. Își făcuseră piese de șah, jucau, dar nu se pasionau ca altădată. Câte unul, mai ales Ghiță, încerca să înviorizeze atmosfera, începând să povestească ceva. Se însuflețea, până băga de seamă că ceilalți nu-l ascultă. Crăciunul, cu colindele (erau toți patru cântăreți buni), a mai îndulcit un pic viața, dar Crăciunul a trecut și cu el și veselia.

În dimineața ajunului Bobotezii, vremea s-a tulburat din nou și a pornit o ninsoare mărunță, semn de nins de lungă durată. Pe neașteptate, Baci i-a anunțat că el pleacă jos ca să fie mai puțini la mâncare. Oricât au încercat să-l convingă să nu plece, n-au reușit. "Eu am greșit, eu plătesc." Și-a băgat cojocul în raniță, și-a luat un băț pregătit din timp, i-a sărutat și a plecat. "Ia-ți ceva de mâncare!" l-au sfătuit ceilalți. "Azi îi zi de ajun", replică Baci.

A mers toată ziua prin zăpadă, ferindu-se totuși de poteci. Zăpada cădea întruna și se îndesea o dată cu inserarea. Ajunse în marginea satului Breaza, acolo unde drumul ce vine din Lisa trece peste râu în sat. Își luase cojocul pe el, intră pe drum, voia să treacă podul, dar, privind în lungul drumului spre câmp, zări două umbre venind spre sat. N-a mai trecut podul, ci a traversat drumul, așezându-se în râpa ce cobora la apă, pentru a lăsa să treacă pe cei ce veneau. Negrețele s-au apropiat, dar când au ajuns în dreptul urmelor s-au oprit, uitându-se la ele. Unul din ei s-a dezbrăcat de haină și a aruncat-o pe urme, apoi amândoi au plecat spre sat grăbiți. Baci era convins că pe el anume nu l-au zărit. S-a dus la haină, a ridicat-o, s-a întors la râu, având intenția să-și piardă urmele mergând pe apă în jos, dar lucrul acesta nu era posibil, deoarece acest râu după câteva sute de metri intră în întregime

în pământ și iese la kilometri din nou la suprafață. De aceea a ieșit din apă la o altă hudită ce intra în sat și a ieșit în cărarea morii. Acum se știa ce va fi. Inșii se vor duce la telefon, vor anunța securitatea, care, oricât vor fi de înzăpezite drumurile, într-o jumătate de oră va fi aici. Până atunci trebuia să se ascundă undeva. Mergea pe hudită gândindu-se la fel de fel de variante, în așa fel să nu se ducă la vreun om să-i aducă nenorocirea. La început s-a gândit să ajungă în ulița principală. Aceasta e traversată de o mulțime de tunele prin care oamenii trec vara apa dintr-o parte în alta a drumului. Se întreba, însă, dacă va putea încăpea cu cojocul pe el în vreun canal. Mai trebuia să treacă chiar pe lângă fosta primărie, unde era instalat telefonul. Se hotărî să se urce în turnul bisericii, să intre pe o fereastră fără geam în turn și, de aici, în podul bisericii. A intrat în curtea școlii și, când a trecut pe lângă sala căminului cultural, i-a venit altă idee: să intre în sală și să se ascundă sub scena de lemn. Deschise cu grijă ușa coridorului și intră în sala căminului după ce se scutură de zăpadă cu haina câstigată. Scena avea într-o parte o trapă (își aducea bine aminte că odată, când era copil, într-o piesă de teatru, pe acolo scotea cârciumarul vin pentru mușterii). Pipăi și găsi conturul trapei, dar deasupra erau stivuite niște mese pe care le dădu la o parte, înălță capacul și intră sub scenă. Scena era destul de înaltă ca să se poată sta în capul oaselor. Se desculță și își stoarse ciorapii, și-i trase din nou. Își așeză ranița la cap și își înveli picioarele în haina agentului și nu trebui să aștepte mult, când se auzi zgomot de pași pe coridor, ușa căminului se deschise și înlăuntru începură să intre soldați din armata securității, gălăgioși ca toți soldații. Aprinseră lămpile și aranjară scaunele și mesele în sală. Câțiva aduseră lemne și făcură foc și fum. La început au intrat și cu câinii, dar cineva a dat un ordin prin care "cățelandrii", adică soldații cu câinii, să se ducă în altă parte.

Din locul lui, Baci asistă ca spectator la toate manevrele din noapte și din ziua următoare. Odată venită securitatea, a fost înconjurat satul și păzit până dimineata. Grupele se schimbau din trei în trei ore. S-au dus la locul cu haina pusă

pe urmă și o căutară zadarnic. Erau gata să creadă că agentul i-a indus în eroare, dar au găsit pe marginea apei un călcâi de gheață căzut de pe bocancul lui Baci. În buzunarul hainei, Baci a găsit niște hârtii din care a aflat cine era vânzătorul său și care nu era altcineva decât Vilcu din Breaza, poate cel mai mârșav Iudă cu care a avut de furcă grupul nostru. Zăpada cădea întruna. Înghețați, soldații soseau înjurând. Li se porunci că n-au voie să se dezbrace. Se întinseră pe mese, pe scaune, pe scenă. "Dacă vreunui ăi da în cap să ridice trapa, sunt pierdut !" Se forța să nu ațipească, să nu tușească sau să nu strănute.

Dimineața, satul a fost controlat casă cu casă, peste tot, cu câini. Într-o vreme rămaseră puțini soldați. Obosit și flămând, Baci se lupta cu somnul încheștându-și buzele și pișcându-se să nu moțăie. Spre seară auzi ordinul de plecare și comentariul că banditul s-ar fi întors în munte, dar nu i-au putut găsi urme. Când s-a potolit totul, Baci a ieșit și s-a dus la omul nostru din Breaza, Delcă, care a albit când l-a zărit.

-Unde-ai fost, Andrei ? Omul era singur acasă. De teamă să nu fie totuși ascuns careva, fără știrea lui și să fie descoperit, voia ca măcar familia să scape. De aceea își trimise soția și copiii la socri. Baci mânca și se usca la sobă, când în uliță se auziră din nou mașinile securității. Înapoi, la cămin, nu se mai putea întoarce.

-Du-te și tu la nevastă, îi ceru Baci. Omul s-a dus și a stat acolo și a doua zi. Unde s-a ascuns Baci nu se știe, destul că n-a fost prins. Se crede că și-a găsit loc sub ieslea vitelor. Desigur, revenirea securității s-a datorat vreunui comandant furios, care i-a trimis înapoi, văzând că s-au întors cu mâna goală.

DE BOBOTEAZA VECHE, CERUL S-A APRINS A DOUA OARĂ

Nicicând în satele din mărginimea Sibiului nu-i mai frumos decât iarna. Și vara-i frumos de Sfântul Ilie, când, din toate colțurile țării, vin ciobanii la biserică și apoi la joc. Dar asta ține o zi și se găță. De Crăciun, ciobanii vin și stau până după Sfântul Ion, apoi cei cu rosturile încheiate se întorc la areapa oilor, iar cei neînsurați mai zăbovesc un răstimp prin șezători. În șezătoare, ca, în șezătoare: se cântă, se joacă, fetele și femeile lucrează. Bărbații nu fac alte decât povestesc. Și ce să povestească niște ciobani decât ce li s-a întâmplat mai neobișnuit în lunile de vară, pe unde au fost. Unii s-au luptat cu ursul, altuia i-au rupt lupii nu știu câte oi și apoi, încet, mai în șoaptă, s-au apucat să evoce întâmplări tragice din munți, cu studenți uciși în luptă, cu securitatea și cu cei căzuți în sârmele ghimpate de la granița sârbească. Așa era la o șezătoare în Rășinari în acel an. Povestiseră toți, numai un cioban nu. Îi stăteau pe limbă întâmplările știute numai de el. În față îi apărea o tăbliță de lemn, pe care era scris: "Române, nu vorbi nimic de ce ai văzut aici". Nu se putea abține și a început: "Și mie mi s-a întâmplat un lucru șod. Am vărat cu oile în Galbăna, lângă Moldoveanu. Către toamnă, ne-am tras mai la îndemână, de unde să putem coborî la toată întâmplarea. Așa ne-am oprit într-un munte, Trăznita. De când coborâseră făgărășenii, otăviseră poienile și aveau oile legumă. Numai că aveam jiganie, aveam urs, altminteri n-ar fi fost rău. Vara, în munții ăia a fost lucru mare. Bâjbâia securitatea în toate părțile de mama focului. Și mă gândeam că pentru cine. Într-o seară ne-am pomenit la bordeiul mioarelor cu patru "studenți", tineri și veseli de parcă nu pe ei îi căuta securitatea cu atâta foc. Ba unul, auzind că sunt din Rășinari, a zis că el îi neam cu unul Tavi Goga de la noi din sat. Cred că glumea, că doar eu îi cunoșteam pe toți din neamul lui Goga. I-am omenit și au plecat. Umblau pe munte ca pe șes, atât erau de dedați

muntelui. Mai mult nu i-am văzut. Cum spun, băciuiam în Trăznita. Odată, pe un burhai mi se rupe un clățau de oi și nu bag de seamă numai la târlă. A doua zi, las oile în sama băiatului și, cu cânele, plec să le caut. Umblu toată ziua și numai spre seară dau de ele într-o înfundătură cu brazi răsturnați. Rumegau. Mă miram, că oile se opresc numai în bătătură, unde miroase a așezare de om. Mă uit mai cu de-amănuntul sub cetina la doi brazi răsturnați și văd streșina la o căsuță. Înălătur cetina la o parte și dau de o fereastră și o ușă. Pe ușă era o tăbliță de lemn, pe care scria: <<Române, nu vorbi de ce ai văzut aici.>> Am astupat la loc și am plecat.”

Peste câteva zile tânărul povestitor era legat de un soldat de mâni și silit să urce să arate unde era căsuța de care a povestit în șezătoare. ”Să te puie dracul, banditule, să ne minți, că acolo îți facem mormântul !”

Pe plaiul ce ducea în Trăznita câteva companii de securitate se căzneau să facă potecă prin zăpada înaltă cu lopețile. Treaba mergea greu, soldații nesupravegheați tândăleau și pădurarii aduși-la fel. Vilcu și Dan, agenții cei mai zeloși, au dat altă, idee mult mai bună. Se opintește unul în zăpada din față și merge până obosește, vin alții din urmă și calcă zăpada și o bat cu piciorul și tot așa. În felul acesta se înainta mult mai ușor. Nu știu de ce n-au folosit rachetele, că toți soldații erau echipați cu ele. Explicația mi s-a părut una singură: comandantii de securitate ar fi trebuit să meargă și ei cu rachetele sau cu schiurile și, ca să fie scutiți de efort, au poruncit să se facă potecă în zăpada înaltă cât omul. Și să lase operația în seama celor mici, nu aveau încredere, iar laurii unei reușite sigure nule-ar mai fi revenit lor. Și pentru a putea merge ei, era nevoie de cărare bătută.

O dată cu înserarea, oamenii din Țara Oltului au fost martorii unei a doua luminații. Securitatea a instalat iar la poalele muntelui reflectoarele, luminând poteca suind în Trăznita.

Oamenii ieșeau afară din case și comentau după cum le erau sufletul și mintea. În casele celor dragi era din nou veghe la icoane, lacrimi și sfâșiere de inimă. Mulți vor fi spus: ”Săracii, iar îi caută ! Ajută-le, Doamne, să nu-i găsească !”

Vor fi fost și din cei care să spună: "Acum iar le tâțâie fundul la-ai lui Ogoranu, la ai lui Rucăreanu și-ai lui Lauru Popii !" "Dar lasă-i dracului, va fi spus femeia, că așa le trebuie, dacă n-au stat la locul lor, ca toată lumea, să-și vadă de treabă și să fie supuși, de-au adus atâta necaz în lume", cum a spus și părintele în biserică...

Alții se vor fi uitat la un lucru ce nu-i privește, au încuiat poarta, au dat drumul la câne, au intrat în casă, au coborât un ștuc de slănină din pod și, cu glaja de rachiu alături, și-au pus burta la rând și s-au culcat liniștiți. Pe partea lor putea să ia securitatea tot satul, că pe ei nu-i interesa. Numai lor să le fie bine. Doar la noi, la români, are trecere zicătoarea: "Moară toată lumea, numai Manea să trăiască".

Securiștii au făcut cărare toată noaptea și în ziua următoare, ajungând în poiana stânii pe după-amiază.

După plecarea lui Baci, zăpada s-a tot înălțat, ajungând mai mare decât un stat de om. Nu mai aveau decât o cărare scurtă până la apă, de câțiva metri. Ca să se uite în jur trebuiau să se urce pe grămezi de zăpadă bătătorită. Bordeiul întreg era acoperit cu zăpadă. Se plimbau pe rând pe mica potecă atunci când voiau să facă mișcare, privind la firul de apă ce curgea sub troian fără să facă zgomot. Ce planuri își făcuseră ei cu această apă ! Voiau să mîne moara cu ea și de asemenea să instaleze un dinam primit de la părintele Stanislav din Lisa ca să producă curent electric și, deci, lumină electrică în bordei. Visuri rămase de-acum departe...

Lumina proiectată pe cer au văzut-o și acum nu se mai îndoiau că e pentru ei. Toată noaptea chibzuiră ce e de făcut. O soluție era să-și ia ranița, jocul și ce se mai putea lua și să se depărteze cât mai mult de bordei. Hârzobii, confecționați din nui de brad și sfoară, erau la îndemână. Dar unde să te duci ? Oriunde ai pleca, se vor lua după tine. Soluția avea valoare numai în măsura că-ți da impresia că faci ceva și nu rămâi simplu spectator la propria ta moarte. În favoarea rămânării pe loc erau argumente. Urme nu erau decât pe câțiva metri, chiar dacă soldații care au trecut pe lângă bordei ar fi vorbit, cu greu vor ști să localizeze locul bordeiului. Iar, dacă Baci ar fi căzut în mâinile lor, el nu-i va aduce aici. Au

ales, deci, soluția ultimă. Vor sta pregătiți, în poziție de tragere și se vor apăra. La urma urmei și aici se poate muri ca oriunde în altă parte. În muntele de zăpadă au făcut un tunel de vreo câțiva metri pe unde ar mai fi putut încerca o ultimă retragere. Le-ar fi ieșit securiștilor în spate și-apoi, Dumnezeu să facă ce va voi. Toată noaptea au făcut de santinelă pe rând, ascultând la zgomotele pădurii. Dar nu se auzea decât liniștea munților și a stelelor.

Dimineata și-au zis rugăciunea și s-au împărțășit cu Sfânta Cuminecătură pe care o purtau permanent la ei. Încă de cu noapte s-au postat pe parapet, găsindu-și poziție bună de tragere, având la îndemână tot armamentul disponibil. Tot în noapte, au stins focul și au astupat hornul să nu mai iasă miros de fum. Cât de greu trec ceasurile acestea de așteptare ! Careva se gândea la cele ale condamnaților la moarte, dar îi fu rușine să continue comparația, când ei aveau o armă în mână și șansa de a muri luptând. Așa trecuse ziua în așteptare. Se gândeau că, poate, fac campanie în munții vecini. Le venise întrucâtva liniștea la loc, când, pe la orele patru, au auzit zgomote seci, izbituri în zăpadă, care, de la o vreme, au încetat. Se mai auzea doar un fâșăit de zăpadă, care se amesteca cu cel al vântului. După aproape o oră au izbucnit rafale de pistol mitralieră, o bucată de vreme și apoi se făcu liniște. Zgomotele au fost spre Bordeiul vechi, unde dăduseră foc, în toamnă, la resturile ce-au rămas din el. S-a auzit apoi vorbă multă și comenzi scurte: "Adunarea !" Vocile s-au depărtat spre pâraul lui Bran, apoi tăcerea s-a așternut peste pădure. După o vreme de liniște, s-au hotărât să se ducă să cerceteze urmele. Și-au legat hârzobii și, pe zăpadă, s-au dus până la poteca securistă ce ducea până la poiana stâniei. De aici se vedeau urme de rachete pe zăpadă, pornite să înconjoare bordeiul vechi. Pe locul bordeiului zăpada era dată la o parte și de pe pământ erau ridicați doi tăciuni mari și două capete de grnzi care nu arseră complet.

Toți au ajuns la aceeași concluzie: Baciul a fost prins și, ca să-i inducă în eroare, a compus o poveste cu arderea bordeiului și alta prin care justifica de ce era singur. Și i-a adus până aici să se convingă că declarase adevărul.

Au rămas în Trăznita până la mijlocul lunii martie, când au terminat mâncarea, coborând o dată când a nins. Jos mai era zăpadă. Au intrat în sate și au luat de mâncare și s-au întors la munte trăind în zăpadă. Despre Baci u au aflat că fusese ucis cu două săptămâni în urmă, deci nu cum bănuiseră ei. Dar de unde știa securitatea să meargă, exact la locul bordeiului? Pădurarii, duși cu forța de securitate la campanie, prin ostași, au aflat despre povestea cu șezătoarea din Rășinari. Borgeiul îl va găsi securitatea prin luna mai și, desigur, îl vor studia și fotografia. Și, desigur, vor face critica și autocritica obișnuită că au trecut în două rânduri pe lângă el și nu l-au găsit. Și-și vor lua angajamentul că vor face totul ca "bandiții" să fie răpuși.

ANDREI, NU EU TE-AM VÂNDUT!

Nu ne-au rămas urma pe unde a stat și ce a făcut Baci u după căutarea din Breaza. Destul că în luna februarie 1952 era în șura lui Ciobanu din Voivodeni. Omul acesta ne-a fost credincios încă din 1948. Și el, și familia lui ne primeau totdeauna cu drag. Parcă le văd pe cele două femei, soția și mama, aducându-ne mâncare. Ciobanu era om tăcut, chibzuit, sigur pe sine și găsi nd totdeauna mijlocul cel mai bun de a ne veni în ajutor, fie când era cu oile la munte, fie când era cu ele în câmp, la Voivodeni. Era totdeauna informat de mișcările securității. Locuia într-o margine de sat. Intrarea la el se făcea ușor, printr-o grădină cu pomi, care se prelungea cu o luncă cu tufe. Iarna, grădina era ocupată cu snopi și coceni de porumb așezați călăriș pe prăjini răzimate de la pom la pom. În fața surii în care ierna Baci u, toată ziua, Ciobanu îngrijea oile, până seara târziu, căci acum era perioada fătului. Baci u era tot mai optimist, așteptând topirea zăpezii. Încă ninge a și zăpada era mare, dar primăvara era în față, nu iarna. Era totuși îngrijorat că în ultimele săptămâni fel de fel de zvonuri circulau prin sate cu privire la cei din munți. Se

zvonea anume că, în urma ultimei expediții în Trăznita, câțiva partizani s-ar afla în spital în Sibiu, răniți. Baci se muștră că nu a fost în munte cu ei, să le împărtășească soarta. Din păcate a crezut acest zvon. Ca să știe precis a trimis pe Ciobanu la Gălbingea, un alt om de sprijin, din Sâmbăta de Jos, care avea o rudenie asistentă la spital în Sibiu, să se intereseze care-i situația. La Gălbingea am fost în repetate rânduri. Era un om de patruzeci de ani, cu copii și s-a purtat totdeauna bine cu noi. Mai bine zis mergeam la tatăl său, un om de inimă ce ne înțelegea foarte bine. Practic, cu fiul său aveam mai puțină legătură, el fiind mai mult dus. Și, în toamnă, când au coborât din Trăznita, cei patru au fost la Gălbingea. De când s-a hotărât Gălbingea cel tânăr să servească securitatea nu se știe. S-a hotărât numai acum ? Și mai ales ce l-a determinat s-o facă ? Voia să câștige ceva ? I-adevărat că, după vânzare, a primit un post bun. A făcut-o din frică ? Cine poate înțelege negurile sufletului omenesc ? Un anumit amănunt ne-a făcut să credem că hotărârea de a ne vinde era mai veche. În toamnă, când erau în casă la acesta, au întrebat cum pot intra la un alt om din Sâmbăta de Jos, pe nume Bolovan, dar au renunțat să se mai ducă la el. Mai târziu am ajuns, totuși, la acest om. Omul avea o nelămurire.

-Ați fost voi în decembrie la mine, în șopul cu fân ?

-Am avut de gând să venim, dar n-am mai venit ! De ce ?

-M-am dus dimineața să dau la vite și am găsit totul mișcat în șură: fân căzut, scara - nu la locul ei, urme prin fân. Înseamnă că cineva a fost.

Din toate aceste amănunte am rămas cu bănuiala că Gălbingea a avut gândul vânzării cel puțin din toamnă, dar nu voia să facă acest lucru la el acasă. Voia ca fapta să rămână ascunsă.

Primind informația că Baci se afla la Ciobanu, s-a dus în aceeași zi la securitate, fără să-l fi putut opri cele vreo câteva biserici și troițe întâlnite în drum, până la Făgăraș. Aici i s-a dat o sticlă cu rachiu, desigur cu somnifere în el, i s-a cerut să meargă la Baci și să vorbească cu el și la plecare să-i dea sticla. Gălbingea a făcut cum i s-a cerut. Ce a vorbit cu Baci nu se știe.

Baciu nu era băutor nici ca un om obișnuit. Era ger și poate cel mult va fi gustat din sticlă. Noaptea a venit securitatea, a înconjurat împrejurimea, postându-se în jurul grădinii lui Ciobanu. Alții s-au dus în casă la el, cu o funie, și i-au spus: "Știm că Andrei Hașiu e la tine în șop. Du-te și leagă-l cu funia asta, că doarme." Omul n-a mai putut zice nimic și s-a dus la Andrei. Acesta dormea. S-a trezit ușor: "Andrei, ești înconjurat ! Dar să știi că nu eu te-am vândut !" Andrei s-a ridicat, a pus mâna pe pistolul Beretta, a tras piedica și, desculț, a ieșit afară din șură și și-a făcut cruce și a pornit-o spre câmp. Când a auzit primele rafale ale securității, a răspuns și el, continuând să fugă. A cotit, încercând să sară un gard. De alături, un soldat securist a tras o rafală, lovindu-l drept în inimă. Pistolul Beretta a mai scos câteva rafale, apoi a tăcut. Desigur, ordinul a fost să se tragă în picioare, să fie prins viu. În liniștea nopții, un ofițer îl înjura pe soldatul care se scuza în accent moldovenesc: "Șe să fac tovarășe comandant, venea banditul asupra mea, mi-a fost frică..."

A fost luat și Ciobanu cu toată familia. Nopti întregi au urlat câinii a pustiit în acel colț de sat. Corpul lui Baciu a fost aruncat în curtea școlii și a înghețat. Dimineata au adus o scară și l-au rezemat de ea punându-i pistolul după gât. Alături l-au legat de scară pe Ciobanu, trecându-i și lui o pușcă după gât. l-au fotografiat și au chemat oamenii să-i vadă, ca să se înspăimânte. Au chemat și copiii de la școală și un ofițer de securitate le-a ținut o lecție de patriotism socialist, arătându-le ce pătesc și ce vor păți dușmanii poporului, care se ridică și se vor ridica împotriva orânduiri comuniste.

ȘI CÂNELE ȚIGANULUI IESE DIN IARNĂ, DAR NUMAI PIELEA LUI ȘTIE CUM

Toată ziua, înaintea plecării, Victor și Gheorghe au studiat harta militară 1/100.000 cu regiunea de la apus de drumul Cincului, pe care nu o cunoșteau. Se întâmplase ca ei să nu fi fost când am fost pe acolo. Ținta le era satul Nucet din raionul Sibiu. Odată, într-o sârbătoare, am trecut pe lângă acest cătun de cel mult douăzeci de case. Erau pomii înfloriți și casele alb văruite și ni s-a părut că sătucul înconjurat de păduri e un adevărat rai, mai ales că pe ulițele lui am văzut plimbându-se fete în costume săliștenești. Prin 1985 am ținut să mă reîntorc, să mai văd o dată acest colț de rai. Și-am găsit, în locul satului văzut înăi, mormane de dărăpănături, bălării crescute peste tot și-n locul fetelor de altădată câțiva bătrâni neputincioși ca niște arătări dintr-un iad al neputincioșilor.

Erau tare firave speranțele cu care plecau ei într-acolo. Victor făcuse ultimul an la liceul din Sibiu, avusese un coleg din Nucet, care avea o soră, a cărei prietenă... Ei bine la această fată, de loc dintr-un sat de pe acolo, voia Victor să ajungă. Fusesse și acasă la părinții ei, care-l îndrăgisera, ca și fata. Gheorghe nu era tot atât de entuziasmat, ceea ce îl făcu să recite niște versuri de Anton Pann:

"Este una Măriuca dincolo de Vadu-lat

Eu nu văzut la dânsa, dar rănit la ficat."

Dar asta nu-l împiedica să meargă cu Victor. Cum s-au dedat cu zăpada, cum s-au descurcat cu mâncarea, cu vânătorii, cum s-au orientat pe locuri necunoscute, nu mai țin minte ce-au povestit în primăvară. De Crăciun, însă, se pare că au fost găzduiți de părinții colegului său, care era în armată. Cât despre fata dragă, Victor n-a povestit nimic. Doar Gheorghe a scăpat ceva, că, întrebată dacă mai știe de cineva Victor Metea, ea ar fi răspuns că de numele acesta nu-și amintește. Nici nu putea să-și mai amintească, de vreme ce urma să se căsătorească cu un ofițer de securitate.

După sărbători au trebuit să plece din Nucet și trei luni au viețuit numai în zăpadă, dintr-un loc alungați și, în alt loc, neașteptându-i nimeni. S-au aciuit într-o vreme în satul Glâmboaca, într-un șop cu fân, fără știrea omului și-au trebuit să plece când omul s-a mirat cu voce tare către un vecin: "Nu știu cine umblă la mine în sură noaptea". Au furat dintr-o pivniță cartofi, care au înghețat și, mâncându-i, s-au îmbolnăvit. Au găsit, într-o bucătărie de vară, niște fasole, într-alt loc - un borcan cu unsoare. Au vânat o căprioară și au mâncat-o cu oase cu tot, mai mult nefriptă, au răbdat de sete, că apa de zăpadă nu ține de sete. Și au dormit mai mult în pădure sau în locuri pustii, de obicei la "hotel iufă". Există o plantă agățătoare, neam cu vița de vie (clematis vitalba), curpen i se spune. Aceasta se întinde mai ales pe soci, aceștia se apleacă din cauza greutății și face un fel de cort deasupra pământului, uneori acoperind atât de bine crengile că nici zăpada, nici ploaia nu pătrunde sub cort. Acesta a fost locul lor preferat de stat. Uneori făceau foc, când aveau ceva de fript sau fiert, niciodată pentru încălzit, să nu se obișnuiască cu bojeria.

Într-o vreme, s-au ascuns în niște glugi de coceni în satul Toarcla, dar a venit un om cu un băiețan, cu carul, după coceni și i-a descoperit. Omului i-a fost tare milă de ei: "V-aș duce la mine acasă, dar am o nevastă aturisită. Când ar prinde-o 'mălurile', îi în stare să ne părăsească la securitate. Rămâneți aici, că vă aduc de mâncare." După vreo două ceasuri, omul s-a întors cu pâine, cu slănină, cu mămăligă și cu carne friptă. "I-am spus și nevestii (doar n-o fi de tot nebună) și v-a făcut mămăliga asta." Omul a făgăduit să mai vină, dar au trebuit să plece că, fiind în vecinătatea poligonului militar de la Cincu, se organizau vânători de către ofițerii de securitate. Ar fi fost destul un câne să-i descopere, și-ar fi fost gata. Să nu uit că omul bun din Toarcla a pățit întocmai cum se temea cu nevasta. Când i-au venit "mălurile" și s-au certat, s-a dus și și-a pârât bărbatul că a dat de mâncare la "de-ăia" și bietul om a fost condamnat la zece ani închisoare.

Odată, ajungând cu totul la fundul sacului, în disperare, au intrat într-un sat, pare-se Șomartin, hotărâți să ceară de

mâncare de la prima casă. Au intrat într-o curte, s-au bucurat că nu i-a lătrat cânele și s-au uitat pe fereastră în casă, unde erau doi bătrâni și o fată. Auziră pe bătrân zicând:

-Mărioară, du-te și închide poarta și dă drumul la câne. Când a ieșit fata afară, au strigat-o pe nume.

-Cine mă strigă ? Și fata s-a dus la ei.

-Suntem niște băieți urmăriți de securitate, dă-ne ceva de mâncare.

Și fata le-a dat din pivniță pâne și cartofi.

-Nu le mai spun la ai mei, să nu le fie frică.

Aranjaseră cu fata să se ducă și altă dată, dar au fost văzuți de un vânător și au trebuit să plece departe. În anii următori o pomeneau din când în când: "Așa voce caldă avea fata aceea, că nu poți să o uiti".

Săptămâni întregi au urlat lupii în jurul lor noaptea și, uneori, Gheorghe se distra imitându-i, spre disperarea lui Victor, care nu-i putea auzi. Au găsit, în sfârșit, o răpă, unde (vreodată) a fost o vizuină de vulpi, pe care au amenajat-o cât s-a putut mai bine. Au stat acolo vreo zece zile. I-a scos foamea și de aici și, pe la mijlocul lui martie, au ajuns la vechea noastră cunoștință, Anica, fata lui nenea Iftim, din Cincu, care, când i-a văzut cum arătau, le-a dat haine de schimb și mâncare.

Au fost cei care au trecut Oltul mai întâi și s-au aciuit în pădurile de la Șercăița. Toată iarna purtaseră visul unui bulz. Ce și-au zis? Ne urcăm în Hârtop, căutăm la lada cu brânză, ne luăm partea de avere, intrăm în sat, căpătăm, o traistă de mălai și-o boierim până ne întâlnim cu frații. Au făcut precum au zis. În Hârtop era încă zăpada mare. S-au dus la locul lăzii, dar n-au dat de locul precis. S-a făcut întuneric și au fost siliți să se oprească cu căutatul. S-au tras la stâna din Hârtop, au intrat în ea frânți de oboseală și foame și au adormit buștean. Dimineata au rămas mirați că un urs a făcut cărare învărtindu-se în jurul stânii. A încercat și la ușa stânii, dar n-a intrat. Ursul însă nu s-a mulțumit numai să înconjoare stâna, ci a mers și pe urmele lor. Și dacă ei n-au reușit să găsească lada, ursul a găsit-o. Și nu s-a mulțumit numai cu partea lui, ci a

mâncat toată brânza. Erau cam 50 de kilograme. Clătinându-se pe picioare de foame, s-au tras la poale la o groapă cu cartofi. I-am întâlnit peste câteva zile, pe la începutul lui aprilie. Întrebându-i cum au dus-o în iarnă, Gheorghe a rezumat totul în aceste cuvinte: "Și cănele țiganului iese din iarnă, dar numai pielea lui știe cum".

IARNA ÎN ȘOP

Viața în ascunzătoarea de la Nicolaie Grecu se desfășura în cel mai cazon ritm cu putință. Adormeam după miezul nopții până spre dimineață, când, răsărind soarele, lumina adăpostul unde eram, destul ca să putem citi tot ce frații Grecu puteau procura, fără să dea de bănuț. Citeam "Scânteia" integral, până la ultimul rând, căutând să ghicim adevăratele intenții ale autorilor articolelor.

Gelu Novac compunea și rezolva, singur sau cu Leu, probleme de matematică, sau rămânea ceasuri întregi acoperit cu vestita lui pelerină meditând sau recitind rozarul într-o tăcere perfectă. De altfel, rar vorbeam între noi și atunci numai în șoptă.

Seara, dam scândurile la o parte și, călcând pe o leasă, coboram între oi și făceam, mergând unul după altul, kilometri după kilometri. Prezența oilor ne era de mare folos. Orice zgomot ce s-ar fi auzit în uliță, că grajdul era lângă uliță, era pus în seama oilor. Când oile au început să fete, aveam o ocupație în plus, având grijă de miei, încălzindu-i în cojoc. Mâncarea ne-o aducea Nicolaie sau soția de două ori pe zi, o dată cu oborocul oilor.

Rămânea în seama noastră puțină grijă, greutatea fiind în seama acestor oameni, care ne hrăneau, în condițiile în care, neprimind nimic de la colectivul nou înființat, abia aveau ei și copiii lor ce mânca. Ca să nu mai vorbim de frica de fiecare clipă că securitatea ar putea veni să le facă perchezitie.

Aici ne-a prins cea de-a doua stabilizare monetară, care nu ne-a afectat cu nimic, căci nu aveam bani pe la noi. De obicei, purtam fiecare o sumă minimă, în ipotetica situație în care am fi siliți să ne urcăm în tren sau în autobuz.

Și fiindcă suntem la capitolul "bani", este bine să se știe că, după câte-mi amintesc, singura dată când am obținut bani a fost când doi îmbogățiți ai regimului, din Pojorta, care făcuseră reforma agrară în satele săsești și se puseseră "la rând" cu această ocazie, într-un moment când și-au închipuit că vin americanii, i-au oferit lui Baciuc o sumă de bani, cerând în schimb adeverința de primire. Voiau să se asigure că și în cazul că noi vom muri, ei nu vor păți nimic, când "se va schimba" și li se va cere seamă, ei să se apere cu iscălitura noastră. Unii am găsit cu cale să-l sfădim pe Baciuc că dase această garanție unor astfel de oameni, dar Baciuc a zâmbit trist :

-Voi credeți că dacă se va schimba și vreunul din noi va supraviețui, va avea vreo trecere în ziua aceea ? Îmbogățiții vor rămâne cu averile jefuite și, având bani și avere, vor fi tot în fruntea bucatelor și nu vor avea nevoie de garanția noastră. Ba are să le pară rău că au cheltuit degeaba.

Azi, în 1990, lucrurile sunt așa cum le-a prevăzut Baciuc. Cei doi au rămas mari în continuare, trecând pe la magazine de colectiv, gestionari la cooperativă, merceologi și alte funcții de felul acesta. Copiii lor au urmat școli înalte și au repetat experiența părinților pe un plan superior. Au ajuns mari de tot și au rămas pe aceleași scaune, fără nici o zdruncinătură, convinși fiind că ce au li se cuvine de drept. De cumva ar da peste o astfel de adeverință ar râde ca de o glumă bună și s-ar mira că părinții lor au avut astfel de slăbiciuni. Nu mai țin minte la ce am folosit acei bani, parcă i-a dat tot Baciuc unui om de sprijin să-și acopere necazurile. Bani pentru mâncare și haine n-am dat în acești ani. Am trăit din ceea ce am primit în dar de la părinți, rudeni, oameni de sprijin, turiști și ciobani.

ȘI EU ERA SĂ FIU CA DUMNEATA

Am întrerupt câteva zile scrisul, pentru că a venit în vizită un consătean. Îl cunoșteam numai din vedere, stând la poartă tacticos și la biserică înfipt în strana de lângă altar, strănă câștigată prin licitație. Soția lui aduce prescură în fiecare duminică și plătește crâșnicului să lumineze pentru ea câteva minute candelabru din mijlocul bisericii. Omul ne spune că are "penzie" bună, copiii bine aranjați, unul cu "Ștefan Gheorghiu", că așa a fost pe vremea aceea. Pe mine când mă întâlnea pe uliță, intra în curte să nu fie silit să-mi răspundă la salut și să-l vadă cineva, să gândească cine știe ce. Omul vrea să-i dau sfaturi pentru un pământ ce l-ar fi avut moșu-său și, ca să-mi câștige bunăvoința, mi-a mărturisit:

"Eh... Și eu era să fiu ca dumneata ! Vine la mine nepricopsitul de văru-meu, Florian Șipos din Galda, pe vremea când erau << de ăia >> la munte, de i-a omorât securitatea, și zice: << Mă vere, dă și tu o mierță de mălai să-i ajutăm, că sficiori de aici de la noi, că și Marian lui Bontea și Partenie lui Mitroșănel și tetea Virgil și Aurel Sântimbrean au dat... >> << Măi vere, zic, tu să nu vii la mine cu de-ălea, că eu nu mă bag în prostii. >> Vezi cum ți-l dă Dumnezeu în mână pe dușmanul tău, că părinții lui s-au judecat ani întregi cu tata pentru pământ, și-acum puteam să-l dau în gât și să-l părăsc, dar n-am făcut-o, că nu vream să se afle că i-am băgat la necaz pe oamenii ăștia. Dar vezi, că tot nu i-a ajutat Dumnezeu, că l-or prins când se ducea la ăia și, vezi, cănele, că mai bine s-o lăsat să-l omoare, că nu i-o spus pe oamenii ăștia și s-o prăpădit în pușcărie. Apoi bine-i că le crește iarba verde la câți n-or stat la locul lor ? Eu am stat la locul meu și mi-o ajutat Dumnezeu. Am zis și către copii: Stați supuși și nu vă băgați în prostii."

Mă uitam la acest om mulțumit de sine, care n-a umblat în "prostii" și care nu s-a "răz bunat pe dușmanul său", măcar că i-l dase Dumnezeu pe mână și care era gata să ajungă ca mine și mă gândeam la "ăia" din Munții Gâlzii, dintre care

cunoșteam pe câțiva: pe studentul Popa Ștefan, feciorul popii din Decea, pe Nicu Moldovan din Teiuș și pe feciorul Traian Mârza din Galtiu. Mă gândeam la ei și mă rodea o întrebare chinuitoare: "Pentru cine v-ați dat viața, măi fraților?"

COLHOZUL "PARTIZANILOR"

Într-una din zile, Nicolaie Grecu a venit de la o ședință de la colectivă tare necăjit. Acolo, un activist de partid l-a propus președinte al colhozului (așa i-au spus oamenii aici la început colectivei agricole). În cei doi ani de la înființare colectiva a mers din ce în ce mai rău. O bună parte din pământ a rămas nelucrată, recolta, câtă a fost, a putrezit pe câmp și ce a fost recoltat s-a trimis la baza de recepție. Oamenii au primit mai nimic, doar cât au furat ei, cu traista.

Nicolaie a încercat să scape, spunând că el nu-i pregătit să conducă o gospodărie așa de mare, că nu-i membru de partid, că oamenii nu-l vor. Activistul a spus că îl va ajuta partidul, că-l vor face membru de partid, că oamenii îl vor vrea. Nicolaie a cerut un termen de gândire să-și întrebe și nevasta și a venit la noi să ne afle părerea.

-Ce se întâmplă dacă nu primești?

-Eu știu, ăștia-s în stare de orice. Mă vor lua pentru fratele Ion, care-i destul de deocheat, îmi vor face tot felul de necazuri și se vor întreba cine mă îndeamnă să nu primesc, când alții ar face moarte de om să ajungă în fruntea bucatelor.

-Și ce se întâmplă dacă primești?

-Mai întâi - colectivul va merge tot așa rău. Sașii îs duși în țară pe la șantiere și fabrici, românii, cei mai mulți, lucrează cu ziua în satele necolectivizate, Țiganii îs toată ziua după bureți în pădure, că n-au ce mânca și vin numai la furat. Iarna, vitele zac pe coaste în grajduri fără acoperișuri, oile-s pline de râie. Eu aș putea spune la oameni: haideți la lucru că primiți atâta din recoltă, dar mă pot ține de cuvânt? Că lor le trebuie să ducă tot la bază și nu-i interesează cu ce rămâne

omul. Și de câte ori vin, trebuie să le umpli mașina și să le faci chefuri cu mâncare și băutură. Ce vii, ce piersici, nuci și meri erau când își lucra fiecare via și livada lui, acum te mănâncă lupii ziua-n amiaza mare în ele de când le-au luat de la oameni. Oricât te-ai zbate nu poți urni mortăciunea din loc. Îmi pare rău că n-am plecat din sat și-am cumpărat casa asta și-s legat de ea.

Am fost de părere să primească, totuși, și să-și caute oameni să-l ajute să facă ce putea face. Așa am ajuns să fim adăpostiți la președintele colhozului din Șoarș. Nicolaie a rămas președinte al G.A.C.-ului până în ziua arestării sale. Îndrăznesc să spun (am văzut culturile agricole), colhozul a mers, în condițiile date, destul de bine. Noi nu l-am sabotat, în dorința de a rămâne și oamenilor ceva. Deși frații Grecu ne-au rămas unii din cei mai buni sprijinitori și lor li s-au alăturat și alți oameni chiar din conducerea colhozului, ajutoarele primite de la ei, români și sași, erau din averea lor personală și nu din cea a colhozului. Patru ani securitatea nici n-a bănuit că însăși conducerea colhozului era de partea noastră cu trup și suflet.

LEGĂTURA CU CONSILIUL NAȚIONAL ROMÂN DIN FRANȚA

Cât timp am stat în Șoarș la Nicolaie Grecu am mai avut o legătură de care îmi amintesc cu mult drag: e vorba de familia notarului Moise Câlțea, tatăl studentului Doru Câlțea, care fusese arestat cu un an în urmă. Dânșii locuiau pe atunci în Șoarș și erau furnizorii noștri cu cărți și cu mâncare.

Cam pe la începutul lunii martie, a venit la noi cu o veste importantă: un tânăr din Șona, tot cu numele Câlțea, nepot de-al dumnealor, avea viză de plecare în S.U.A., ca unul ce se născuse acolo și ne întreba dacă nu avem de trimis un mesaj

în străinătate. Notarul susținea că garantează de buna credință și seriozitate a acestui tânăr.

Împreună cu Leu și Gelu am stabilit să trimitem următoarele Comitetului Național Român din Franța:

1. Să știe despre existența noastră ca grup de rezistență armată în Munții Făgărașului, ca și a fraților Arnăuțoi.

2. Dacă pot, să ni se trimită cu un avion ajutoare în arme, echipament și medicamente, parașutate (nu mai țin minte exact data, pe la sfârșitul lui septembrie) în perimetrul dat de unele coordonate din harta militară 1/100.000. Era zona de la izvoarele râului Sebeș-Făgăraș. Ca semn de localizare : semnale intermitente cu lanternă cu lumină roșie. Dacă la data fixată munții ar fi fost acoperiți de nori, cererea rămânea valabilă în săptămâna următoare în aceeași zi și tot așa în săptămânile următoare.

3. Să ni se deschidă în modul cel mai potrivit o legătură permanentă cu C.N.R.

Cererea urma să fie învățată pe de rost de tânăr, să nu rămână nimic scris. Domnul Câlțea urma să se întâlnească cu tânărul, care să repete de atâtea ori până va ști-o pe de rost. Am optat pentru C.N.R. pentru că știam câte ceva despre el de la Vocea Americii. De asemenea, manifestele găsite cu un an în urmă erau semnate de Regele Mihai și C.N.R.

Sceptici din pățite, n-am pus mari speranțe în mesaj, ca, în caz că nu se întâmplă nimic, să nu avem dezamăgiri.

Tot aici am aflat vestea morții lui Baciuc în Voivodeni. La drept vorbind, se vorbea printre oameni că a fost omorât feciorul lui Rucăreanu din Pojorta, un băiat înalt și frumos, la care a fost adus satul să-l vadă mort. Or, și Baciuc, și Ghiță erau înalți și frumoși. N-am știut care din frați era cel mort până când la întâlnirea din primăvară l-am văzut pe Ghiță și nu pe Baciuc. Am zis o rugăciune pentru oricare va fi căzut, căci amândoi ne erau la fel de dragi. Ne întrebam ce căuta în Voivodeni, când trebuia să fie la munte la vremea aceea.

DE CE TREBUIE SĂ CITEȘTI "LUMINIȚA"

Era prin luna lui septembrie. Poposisem într-un desiş în satul Şoarş. Toată ziua auzisem vorbă multă prin pădurea alăturată, vorbă ce uneori venea din copaci. Nu ne explicam ce putea fi. Spre seară se aud nişte paşi mari ce veneau spre noi şi ne trezim cu doi feciori saşi, înalţi şi voinici, în mijlocul nostru, buimăciţi şi speriaţi, nedumirindu-se cine suntem. Aveau 17-18 ani. Gheorghe s-a apucat de un interogatoriu:

-Ce-i cu voi ? Cine sunteţi ?

-Pe mine mă cheamă Hont, răspunse unul.

-Şi eu-s Hant, răspunse celălalt.

Am început să râdem şi, astfel, le-a venit inima la loc.

-Am fost după sămânţuri în pădure, completară ei, cu domnu pădurar.

-Pe plată ?

-O, nu, numai aşa...

-Mă, ce bonetă frumoasă aveţi şi ce insignă cu stea ! Cine vi le-a dat ?

-Am fost la brigadă vara asta, la şantier.

-Nu mai spuneţi, şi cât aţi câştigat, dacă aţi fost la brigadă ?

-O, nu, noi n-am câştigat, am fost numai aşa...

-Păi, v-aţi dus de voie bună ?

-O, nu, ne-a trimis tovarăşul de la partid.

-Părinţii voştri unde sunt ?

-Tata-i la Germania, mama-i la Rusia.

-Şi-atunci, cine vă ţine pe voi ? Cine vă dă de mâncare ?

-O, grossmutter, mama bătrână.

-Şi are ce să vă dea de mâncare ?

-O, da, are...

-Multă, mă ?...

-Un sac plin. A cules spice pe câmp.

-Şi numai la pădurar lucraţi voi, numai aşa ?

-O nu, lucrăm și la brigadier, și la consiliu, și la miliție.

-Tot fără bani ?

-O, da...

Gheorghe, samaritean milostiv, explică lui Honț și lui Hanț că, de fapt, ei sunt niște exploatați, că sunt niște muritori de foame și muncesc numai așa... și că noi am luat armele tocmai ca ei să nu mai lucreze numai așa... și pentru ca tata și mama să vie acasă.

Se vedea, însă, limpede, că predica trecea pe lângă ei și nu se prindea nimic de mintea lor. Gheorghe a reluat lămurirea cu mai multă tărie până i s-a părut că au înțeles. Le-a cerut să nu spună nimănui că ne-au văzut în pădure și cu această făgăduială le-a dat drumul. I-am urmărit cu privirea cum se duceau de repede spre satul luminat de soarele de toamnă, unde se vedea ca-n palmă. Dar nu se îndreptau spre partea săsească, a satului, ci direct spre centrul lui, unde strălucea, în vârful unui catarg, stegulețul de tinichea al postului de miliție.

-Unde se duc ăștia ? se întrebă Gheorghe.

-La miliție, răspunse Gelu.

-Tu, de unde știi ?

-Fiindcă am citit "Luminița". E acolo o istorioară instructivă.

În adevăr, cu binoclul s-a văzut că Honț și Hanț intrau la postul de miliție.

-Ce istorie ai citit ? întrebă Gheorghe supărat.

-”La părinții lui Ion. (ori ai lui Hanț, că au și sașii o Luminiță a lor) a venit un strein într-o seară. Părinții i-au dat de mâncare. Când s-a culcat, streinul și-a pus un pistol sub pernă. Acesta este un dușman al poporului, și-a zis Ion. După ce au adormit toți ai casei, Ion a sărit pe fereastră și s-a dus la miliție. Tovarășul milițian a venit și a arestat pe strein, care, în adevăr, era un periculos dușman al poporului. Tovarășul milițian a lăudat pe Ion.” Honț și Hanț au fost elevi ascultători și vor să fie și ei lăudați de tovarășul milițian. Peste o oră, securitatea va fi aici și ca să nu ne laude și pe noi, trebuie să plecăm cât mai repede. Și cum ei vin din Făgăraș, noi trebuie

să ne îndreptăm tocmai spre Făgăraș. Vor bănuî că am plecat oriunde, numai în Făgăraș, nu.

FAMILIA CRISTIAN

Am amintit până acum și voi aminti și în viitor nume de bărbați vrednici, care au fost cu trup și suflet cu noi, dar asta e numai o jumătate de adevăr. Atunci când ne duceam seara la un om sau se trezea dimineața cu noi în podul cu fân, lucrurile se petreceau după același tipic: în timp ce stăteam de vorbă cu bărbatul, pășind ca o umbră, o mamă, o soție sau o fată apărea, număra câți eram și, fără altă vorbă, curând veneau cu atâtea porții de mâncare. Tot ele observau în ținută noastră ce piese vestimentare trebuiau completate, iar la plecare tot ele pregăteau merindele de drum. În majoritatea cazurilor, noi n-am fost ajutați de oameni izolați, ci de familii. Acolo unde ne duceam mai des, ajungeam a fi priviți ca făcând parte din familie. Eram mângâiați, când ne vedeau triști, încurajați când observau că ne clătinăm, certăți când socoteau că nu eram pe drumul cel bun. Tot ele, cu multă ușurință, adunau informațiile de care aveam nevoie și tot ele făceau legătura cu familiile noastre, de care nu ne puteam apropia. După patruzeci de ani, când mă uit în urmă cu duioșie, alături de icoana mamei și a surorilor, păstrez în suflet imaginea a zeci de alte mame și surori care m-au iubit atunci tot atât ca și cele adevărate și pe care le-am iubit la fel. Când soțul era arestat și dus, asupra femeilor cădea greutatea casei, munca în câmp, achitarea cotelor, drumurile pe la porțile tribunalelor, ale închisorilor și ale lagărelor, plânsul, blestemele, rugăciunile și speranțele, multe dintre ele făcând aceste drumuri ca arestate. Tu, bărbat pornit pe drumul luptei, în munte sau în închisoare, te-aveai pe tine și idealul căruia îi slujeai, dar femeile din această încheștare purtau cu ele durerea familiei. Pentru că, nu în zadar, cuvântul "femeie" derivă din cuvântul latinesc "familia". Ultima dată când am vorbit cu mama, mi-a

spus: "Tu, dragul mamei, te duci și-ți va fi după cum ți-e dat de la Dumnezeu, dar noi rămânem în mâinile lor".

Ceva mai mult, știut și neștiut, ajungeam să apelăm la încrângături de familii. Iată una din atâtea: familia Cristian. Pe când eram copil, trăia în sat la noi un învățător de lege veche, ce umbla în haine românești. Îmi amintesc mai mult de soția sa. Înaltă, voinică, demnă, o vedeam zilnic la câmp împreună cu o parte din cei opt copii ai ei, mai mult fete. Acestea căsătorite în sat sau în satele vecine, au avut la rândul lor alți copii, tot mulți și tot mai multe fete, toate făcute, parcă, după același prototip: înalte, frumoase, de o distincție deosebită- în vorbă, în port și în purtare. Pentru fiecare familie era suprema rațiune a vieții. Nu cunosc un caz de divorț, deși unele au avut o cruce grea de purtat. Căutând pe cei mai buni oameni de sprijin din sate, ne-am trezit în situația de a ajunge pe la o mulțime din această familie: Aurel Cristian ne-a transportat alimente la munte, pe cai, Nicolaie Cristian, învățător, ne-a ajutat cu arme, efecte militare, alimente și informații, la Ioniță Cristian coboram pentru aprovizionare. Maria Șotcan era din această familie, ca și Maria Purice din Roibav, cea care ne-a adăpostit în iarna din 1951. Cu mult drag mi-amintesc de mama ei, Lina și de soțul ei, Nicolaie Popa, la care mergeam cu aceeași încredere ca la noi acasă. Mergând în satele vecine, călăuziți de ceilalți din grup la oameni necunoscuți, nu o dată am avut surpriza să fim serviți tot de o descendentă din familia Cristian. Astfel, a fost o altă Marie și soțul ei din Berivoi, al cărui nume nu mi-l mai amintesc. Și tot la loc deosebit s-a situat alt Cristian, din Pojorâta, care, până la sfârșit, a fost omul de încredere al lui Ghiță și al Profesorului.

Am amintit familia Cristian, din Gura-Văii, pentru că o cunosc mai bine. Dar tot așa au fost alte familii ca bunăoară familia Cornea din Ileni și din satele vecine, din rândul căreia se va ridica peste ani acea "Sfântă Duminică" a neamului românesc, Doina Cornea. Lucrul a fost repede observat de securitate. Era destul a te chema Cristian, Cornea, Petrașcu, Zara, Florea, Sima, Hașiu, Sofonea, Metea sau Gavrilă ca să nu mai caute alt motiv să te aresteze și să te chinuie.

UN PIC DE ISTORIE

Când citești paginile cărților de istorie, mai ales cele din ultima jumătate de veac, găsești scris negru pe alb că, la 1821, toată suflarea românească se afla sub conducerea domnului Tudor, mântuind țara de turci, că, la 1784, tot Ardealul, români, maghiari și alte naționalități s-au strâns sub lancia lui Horia, că la 1848, aceeași suflare, chiuind și cântând, l-a însoțit pe lăncu în munți. Ni se prezintă o istorie înflorită, plină cu fraze patriotarde, o istorie de operetă. Așa să fi stat lucrurile ? Chiar așa ?

Mai trăiește alături, ca o cenușăreasă, o altă istorie, care se pierde în negura uitării. Istoricii dau de ea și o neglijează sau o ascund. Și e păcat, fiindcă istoria se repetă. Dacă nu tragi toate învățămintele dintr-un moment al ei, îl vei mai repeta, cu toate tragediile întâmplare. Tudor a avut cam zece mii de panduri. Dar ce-au mai așteptat sutele de mii de tineri români de n-au venit lângă el ? Cum s-a întâmplat ca Tudor să fie arestat în mijlocul armatei sale ? Ce durere în suflet a avut când la întrebarea unui pandur: "Pe noi, cui ne lași ?" a răspuns: "Cânilor și corbilor". Îs ultimele cuvinte ce ne-au rămas de la Tudor, testamentul lui. Dacă s-ar spune acestea, scade prin aceasta măreția lui Tudor ?

S-a ridicat Horia și i s-au alăturat lui câți îi știm. Și s-a dus Horia în satul Bucium, numai cu câțiva, să vină satul la răscoală. Dar l-a prins solgăbirăul, român și el, și l-a legat pe Horia și pornise să-l predea cătanelor, că se pusese preț pe capul lui. Unde era atunci "intelighenția" din Ardeal ? Cei doi episcopi români colindau satele să potolească agitațiile și popii îl blestemau pe Horia în biserici. Dar milioanele de iobagi din Ardeal unde erau ? Trăgeau la jug, ca vitele, cu capul în pământ, mulțumiți că li se îngăduie să mănecă pită și slană, stând la căldură în bordei. Dar l-au înțeles după aceea ? Au trecut zeci de ani până ce românii din Ardeal să se mândrească cu Horia. Nu s-a găsit măcar un singur om cu carte, român, să-i scrie biografia atunci. Dacă n-ar fi venit streini de la

Viena, istorici și pictori și dacă "securitatea" de atunci ar fi distrus documentele compromițătoare, n-am fi știut nimic despre Horia, nici cum arăta la chip. Ar fi rămas o legendă ca Pinte. La 1847, un protopop din Huedin scria în carnetul său de însemnări: "la anul cutare a fost ciuma, la anul cutare holera, la anul cutare a fost Horia". Ce se va fi mirat sfinția sa când, după un an, niște nebuni de tineri români s-au apucat să destabilizeze rânduielile de veacuri ale Ardealului ! Dar s-a adunat toată suflarea Ardealului în legiunile lui Iancu ? S-au adunat vreo zece mii. Ceilalți au rămas în robie mai departe, înfricoșați. Au plecat la luptă niște naivi idealști, ca bunăoară studentul Micle și prietenul său, păpucarul din Năsăud, tatăl lui Veronica Micle. Oamenii "cuminți", atunci, ca și altădată au stat pitiți acasă, nu s-au băgat în "prostii", au urlat ca lupii dacă așa a fost nevoie, și-au văzut de interese și n-au avut treabă cu nimeni. Cei nebuni au murit sau, dacă au supraviețuit, au suferit în tăcere sau au înnebunit de durere. Istoria ne spune că Iancu a înnebunit din pricina împăratului. Nu-i adevărat ! Nimeni nu înnebunește pentru că dușmanul e crud și mincinos. A înnebunit din pricina mișeliei și a indiferenței alor săi. Am citit în copilărie o scrisoare zguduitoare de-a lui Iancu către Amos Frâncu, în care era atâta durere, încât am plâns cu hohote. Era vorba de purtarea unor români.

Dar măcar s-au grăbit cumva să aibă grijă de văduvele și orfanii Revoluției, ca unii ce au profitat de pe urma ei ? Citiți ce-a scris Veronica Micle despre viața unei spălătorese (văduvă de luptător pașoptist) și a unei copile orfane. Dacă nu și-ar fi adus aminte fostul student Micle de familia prietenului său, istoria literară n-ar fi pomenit de-o Veronică, ci în lume ar fi trăit o "Viroană", neștiută de nimeni, cu degetele umflate și noduroase ca ale mamei sale, spălând rufele murdare ale "cuminților", pentru liniștea cărora s-a jertfit tatăl ei. Frumusețea i-ar fi fost o osândă în plus. Dar câte văduve și orfani de-ai războaielor, revoluțiilor și închisorilor nu și-au dus și-și mai duc suferința neștiută ? Când am luat calea munților, știam destule despre partea cea ascunsă a istoriei. Nu ne-am făcut niciodată iluzii. Nu ne-am bazat că ni se vor alătura și vom fi înțeleși de toată suflarea din Țara Făgărașului.

Când am spus că în 1949-1950 s-ar fi ridicat satele la munte sau că eram primiți și ajutați de oamenii din partea locului, nu m-am referit niciodată la cine știe ce mulțime de oameni. Au venit Mogoș și Mazilu cu tinerii din jurul lor, au venit învățătorul Pridon și Boamfă cu voluntarii din jurul Pârâului, ofițeri ca Mare și Monea și alții de aceeași calitate ca ei, Olimpiu Borzea cu ai lui și alții ca ei din toate satele. Or fi fost o sută, două, o mie ? Dar restul locuitorilor ? Unii n-au venit de frică. Și ei trebuiesc înțeleși. Pe alții nu-i interesează decât propriul lor interes. Orice pas fac în viață, îl fac numai din calcul. Regimurile se schimbă, profitorii rămân. Pleac-ai noștri, vin ai noștri. N-au niciodată principii și muștrări de conștiință. Nu se pot schimba regimurile și ideologiile, pe cât îs în stare ei să se schimbe de repede. Unii se leagă strâns de regim, devenind una cu el și trec de la avere și la satisfacerea tuturor dorințelor și poftelor-la delirul puterii și al trufiei. Încep a crede că fac parte din altă lume decât a noastră. Rămâne apoi marea masă a trudnicilor, a căror viață se reduce la muncă și la hrană, într-un ciclu etern și ale căror conștiințe nu se ridică mai sus de blidul de mâncare de dinaintea nasului. Sunt atât de apăsati și dresați în apăsarea spre pământ, că nu pot, nu gândesc și nu vor să privească mai departe. Li-s ochii atrofiați ca ai sobolilor de sub pământ. Urâsc pe oricine vrea să-i scoată din existența lor de sclavi. Cu ei face orice stăpânire ce vrea. În primul rând să gândească în locul lor. E ceea ce Ghiță spunea despre ei: "Dacă ar ieși poruncă ca o jumătate de sat să izgonească pe cealaltă, s-ar executa supuși". Unii ar face-o chiar cu pasiune. Dacă li s-ar cere să stea să se taie lemne pe ei și asta ar suporta-o, având drept scuză că "dacă a venit lejea asta !" ...Aceștia erau ceea ce regimul comunist dorea și, în bună parte, a și reușit să facă din întregul popor român.

S-ar putea să ni se reproșeze că nu am primit luptători noi. Nu existau ? Ba da, și încă mulți, mai ales în anii de început. Unii, la beție sau la mânie, băteau activiștii de partid, devastau sfaturile populare, distrugând registrele cu cote, cântau cântece interzise, injurau regimul. Căutați de securitate, apelau la noi ca la un adăpost. Dacă situația generală ar fi fost

favorabilă, acești oameni ar fi fost buni. Revoluțiile se fac și cu astfel de oameni, ai faptelor imediate. Unii ar fi devenit eroi. Dar noi nu eram ceea ce își închipuiau ei. Ar fi fost ei în stare să ducă viața noastră ? Erau capabili să se ridice dincolo de ură și răzbunare, să le facă toate numai din dragoste pentru țară ? Ar fi luptat și în condițiile în care nu exista speranță pentru victorie ? Ce-ar fi făcut dacă și-ar fi dat seama că s-au înșelat ? De aceea, la astfel de oferte, îi sfătuiam să se ascundă, așteptând momentul când îi vom chema sau să se predea. Sunt mulți astăzi ce ne pot mulțumi că au făcut așa, scăpând cu doi-trei ani de închisoare sau canal. De s-ar fi dovedit că au stat un ceas în mijlocul nostru, i-ar fi costat viața. Mai greu era cu tinerii. Ciobanii tineri, copii de-ai gazdelor noastre, tineri turiști, băieți și fete, cereau să rămână cu noi. Le admiram sinceritatea sentimentelor, dar ne era milă de temeritatea cererii lor. Dacă ar fi fost o luptă cu termen previzibil și cu un minim semn de victorie, atunci le-ar fi fost locul între noi. Mi-aduc aminte că, prin 1950, au ajuns la familia lui Leu cinci elevi din București, între 16-17 ani. Li se citea sinceritatea pe față, dorința de a face lucruri mari pentru țară. De-abia i-am putut convinge să se întoarcă, cu ajutorul unui șiretlic.

Se uitau la Brâncoveanu, care nu li se părea mai în vârstă ca ei și se simțeau nedreptățiți. I-am dus până la o potecă de munte: "Măi băieți, iată aici un bolovan, cum vedeți, la cinci metri de pod. Când veți auzi la Vocea Americii că a început revoluția, să veniți cu toții, voi și alții ca voi". Sub bolovanul acesta veți afla cum puteți să ne întâlniți. Le-am luat legământul că vor păstra secretul. Bolovanul e și acum la locul lui, intact.

LENUȚA FAINA

După vacanța de Paști 1948, am amintit că în trenul de Brașov, cu care călătoream, s-a urcat o fată tare veselă, pusă pe râs și glume și-mi amintesc chiar ce gândeam privind-o: ce vesel poți fi, dacă nu ai nici o grijă pe lume ! Nici prin cel mai ascuns gând nu mi-ar fi trecut bănuiala că eleva aceea cu

coade bogate ar putea fi implicată într-o organizație de rezistență anticomunistă muncitorească din Brașov, condusă de cumnatul ei, Alexandru Fulicea, muncitor la uzinele Voina, organizație din care mai făceau parte Ionică Fulicea, fratele primului, Țultur, Eugen Dordea, Dinescu, Macrea, Alexandru Salcă. Din casa surorii sale, Victoria, se pleca atunci în Yugoslavia (de aici au plecat studenții Mihai Pop și Vetuța Hălălaie). Organizația avea legătură cu centrul studentesc Brașov, cu muncitorii de la toate fabricile din oraș, cu grupuri din județ, cu organizațiile militare și cu frățiile de cruce.

Spre toamnă, cei doi frați sunt arestați și nu s-a mai știut nimic de ei. (Ionică va fi ucis în 1951 în închisoarea Gherla). Prevăzând vremuri grele, Lenuța ia pe cei trei copii ai surorii sale și-i duce în Mărgineni-Făgăraș, de unde erau toți, în casa bunicilor. Curând, însă, e informată de un fugar, sub numele Dimitriu, că și sora sa Victoria e arestată. Împreună, pleacă la Brașov. Ca să nu se ducă la locuința sorei, locuința ce putea fi supravegheată, se duc la casa Terezei, soția lui Ionică. Dar nu le deschise Tereza, ci doi securiști, care îi somează și unul și trage. Dimitriu răspunde, trăgând în cei doi, apoi se refugiază cu Lenuța pe Tâmpa, pierzându-se în pădure. Cam tot atunci este împușcat muncitorul Dinescu. Din păcate, în zarva luptei, Lenuța și-a uitat legătura de acasă, după care securitatea a putut-o identifica. În bărbatul care a tras, securitatea a bănuțat a recunoaște pe un locotenent al armatei regale, probabil și el căutat de securitate. Dimitriu, pe numele lui adevărat îl cheama Gheorghe Ionele, de loc din Arieșeni, din M-ții Apuseni. Orfan de ambii părinți, este crescut de un meșter de fluier din Vidra, care-l trimite în Cluj să le vândă. Copilul, de 7-8 ani, ce dormea în gară, e găsit de căpitanul invalid Șiancu, conducătorul motoșilor, care-l ia la el și-l dă la școală. Era acum băiat mare. În septembrie 1939, căpitanul Șiancu este împușcat cu alți legionari în piața Clujului și băiatul fuge și se ascunde. Face războiul de Răsărit și se stabilește la Arad, unde e arestat. E torturat la securitate, de trebuie să fie dus la spital, de unde evadează cu ajutorul unui

gardian și al unor surori din spital. Ajunge la Brașov și e ocrotit de familia Ionică și Tereza Fulicea.

Cei doi fugari reușesc să ajungă la Mărgineni, unde află că ambii părinți și sora, Maria, erau ridicați de securitate. Casa e ocupată de ei și copiii plâng în casă, securității nelăsând pe nimeni să intre la ei. Erau acum patru copii de la două surori în casă: cea mai mare, o fetiță de cinci ani și cel mai mic, de opt luni, smuls de la pieptul Mariei, sora Lenuței. Cumnatul Victor, soțul Mariei, care nu era acasă la arestare și care a rămas fugit, s-a predat, cerând securității să-l lase să dea copiii în grija cuiva, dar e arestat și nu i se dă voie. Copiii rămân în continuare în "grija" securității încă trei săptămâni. Când ai casei s-au întors din mâna securității, copiii erau numai buni de dus la spital. În urma operației, cel mai mic, Viorel, va rămâne cu o mână mai scurtă și, cu toții, cu urmări psihice pe toată viața. Cei doi fugari s-au îndreptat spre Mănăstirea Sâmbăta, unde sperau un sfat de la părintele Arsenie Boca, duhovnicul tuturor asupriților din Țara Oltului, dar aflară că și părintele Boca era arestat. După multe umblături, se ascund în casa profesorului Goia, de la Medicina din Cluj, casă aflată în grija lui Ioniță Greavu, în satul Noul-Român. Vor trebui să plece și de aici, refugiindu-se în satul natal al lui Ionele, în Arieșeni, unde stau până în primăvară. Ajung apoi în satele Sebeș, Avrîg și Poiana Sibiului. De menționat - mulțimea oamenilor care îi adăpostesc și-i apără. Securitatea își pusese toată strădania și viclenia pentru a-i prinde. Una din metode era împresuratul satului bănuît în timpul nopții și controlul satului, ziua, casă cu casă. Pădurarii și vânătorii au fost instruiți cum să acționeze dacă se vor întâlni cu fugarii și erau trimiși noaptea pe câmp, la pândă. Iată o întâmplare povestită de Lenuța:

"În Sebeș (e vorba de Sebeș-Olt) intrase seara securitate multă. Bănuind că vor controla tot satul, ne-am decis să ieșim din el. Am apucat pe o cale ce ducea spre Pădurea Racoviții. Eu mergeam ceva mai înaintea lui Ionele. La o încrucișare de cărări, cineva strigă la mine: <<Cine-i ?>> <<Oameni buni>>, răspund eu. Proiectați pe cer, am zărit că-s în

uniforme de pădurar și m-am liniștit că nu-s securiști. Nu bănuiam nimic rău. Nu ne așteptam ca din partea oamenilor din aceste sate să fie cineva de partea comuniștilor. Voiam să stăm de vorbă și formasem cu toții un cerc. Unul dă o explicație că veneau acasă și, dintr-odată, unul dintre ei s-a repezit spre picioarele lui Lonele, să-l doboare. Acesta s-a clătinat, dar n-a căzut, că era om solid, bine construit. După, două-trei secunde de vânzoleală, Lonele, care purta sub haină pistolul mitralieră, a tras, imobilizându-l pe atacator. La rândul meu, i-am șomat pe cei trei rămași în picioare: <<Arma jos ! Mânile sus !>> Trebuie că am comandat tare fioros, că s-au executat imediat. <<Trei pași înapoi !>> Le-am luat armele de pe jos. <<Cine-i cel de jos ?>> <<Bobancea>>, au răspuns ceilalți. <<Așa am fost instruiți la securitate, să vă prindem vii. Noi, cum ați văzut, n-am făcut nimic.>> Culmea tragediei era că rănitul era fratele unui om care ne-a sprijinit. <<Luați-l și duceți-l la spital. Chemați salvarea !>> Le-am aruncat armele lângă un copac. De cel rănit am aflat mai târziu că a murit la spital. Eram îndurerăți de întâmplare, gândindu-ne mai ales la fratele său, un om deosebit de cumsecade.”

Am ales acest episod din amintirile Lenuței, pentru că, peste trei ani, cam în același loc, trei dintre noi (Nelu Novac, Brâncoveanu și Ilioi) s-au întâlnit cu șase vânători, care, somați, și-au aruncat armele atât de repede, de parcă executau un exercițiu învățat dinainte. <<Am învățat lecția acum trei ani, tot în locul acesta>>, au spus ei. Lenuța și Lonele s-au îndepărtat, ajungând la Avrig. În iarnă, el a plecat în Poiana Sibiului, la familia Rodean. Vândut de cineva (casa unde se afla fiind atacată de securitate), Gheorghe Lonele din Arieșeni, din inima Țării Moților, a fost omorât în luptă cu securitatea.

La bădia Oancea, meșter cojocar din Avrig, a apărut într-o zi, ca ucenică, o fată brunetică cu codițe, tot atât de veselă ca și fata gazdei. O chema Ana, din Porumbac. Amândouă, sub supravegherea meșterului, brodau cojoace. Se obișnuise lumea să le vadă mereu împreună. Și vremea trecea fără să se întâmple ceva rău. Am uitat să spun că, de când au fugit cei

doi, au păstrat legătura cu organizația de rezistență din Sibiu, atâta cât mai rămăsese. Spre Crăciunul din 1952, Ana a fost chemată să se ducă în Sibiu. Ea a amânat plecarea, fiind informată că, atât în tren, cât și în gări, se fac controale severe. În noaptea Crăciunului, ușa casei a fost luată cu asalt. În pragul ușii, legat, a fost împins Eugen Dordea, un tânăr muncitor din Brașov, pus paravan, și-n spatele lui trei securiști le somau pe cele două fete trezite din somn. "Lăsați pistoalele, că eu sunt cea pe care o căutați." Securiștii nu se dumireau de ce două fete și nu una. "Nu sunt înarmată. Dumnealui, cel legat, poate confirma că eu sunt. Oamenii aceștia nu știu cine sunt eu." S-a îmbrăcat cât a putut mai liniștită și, făcând un semn de rămas bun meșterului cel bun, pe care sigur îl aștepta o soartă tragică și pe care nu spera să-l mai vadă vreodată, a zis celor ce veniseră să o prindă: "Luați-mă !" În șosea așteptau trei mașini mici și un camion cu ostași. "Așa persoană importantă sunt ?" "Dacă vin cei din munți, să te răpească ?"

Despre cele îndurate la securitate, la tribunalul militar, unde condamnarea la moarte atârna de-un fir de păr, despre cele vreo zece închisori cu fetele, surorile, camaradele, logodnicele, soțiile, mamele și bunicile "bandiților", despre zarca de la Aiud, despre întâmplările celor doisprezece ani de detenție, poate povesti numai cine le-a trăit. Eu, la vremea aceea, coborând cu o noapte mai târziu (încă nu ninsese) în Porumbacul de Jos, la profesorul Budac, îmi făceam mustărări de conștiință că a fost atât de aproape de noi și nu am știut să o salvăm. Să rămână în viață, nu credeam. În rugăciunile noastre o pomeneam în rândul celor morți.

1952. LA COLIBA ARNĂUȚOILOR

Am plecat din Șoarș pe la mijlocul lunii martie, prin pădurile ce dădeau semn de viață. Razele calde ale soarelui, aburii ce se ridicau din covorul de frunze moarte de pe jos, clătinarea nervoasă a ramurilor pădurii, cântecul țiclenilor, toaca ciocănitoarelor, toate îți imprimau o stare de neliniște, de dor de ducă, de dragoste de tot cuprinsul. Era ceea ce se întâmpla cu noi în fiecare primăvară. Acum ne simțeam cu adevărat fericiți, măcar că în acest anotimp eram cei mai vulnerabili. Mai întâi pentru că pădurile nu aveau frunză și te vedeai de departe, stratul foilor de pe jos era umed și nemișcat, așa cum îl lăsase zăpada topită. Trebuiau să vină mierlele și alte păsări ca să-l miște și iarba să-l spargă pe dedesubt pentru a nu se cunoaște urmele noastre. Câmpul, de asemenea, era gol. Prinși în focarul unor faruri puternice, am fi fost urmăriți pe mari distanțe. Solul era moale, unde puneai piciorul lăsați urme pentru mult timp. În afară de asta, nici noi, postiți în iarnă și neantrenați, nu mai aveam forța din toamnă. Acum nu mai puteam face zeci de kilometri într-o noapte. Am avut noroc că în nici o primăvară securitatea nu a băgat forțe mari după noi, lucru de care ne temeam. Se limitau la paza satelor și la întinderea unor curse.

Am trecut pe la Cincu, pe la Anica lui Iftim, aflând de trecerea pe aici a lui Gheorghe și Victor. Am dat semn unchilor mei că încă-s viu. La dâșii toată iarna păziseră în sură grupe de securiști. Cu mâncarea primită, am stat o săptămână în pădurile de la Toarcla, unde am găsit o mulțime de mere pădurețe păstrate sub zăpadă. Am trecut Oltul umflat printr-un vad, destul de greu, ținându-ne toți trei de o prăjină

și am ajuns într-o noapte în Gura-Văii la același Maxim Leabu, la care trăsesem cu un an în urmă, unde am aflat noutățile din zonă, ce numai bune nu erau. Cu alimentele date de unchiul Laurean și Virgil Stroia ne-am ridicat la munte. Ne-am întâlnit la o groapă de cartofi mai întâi cu Victor și cu Gheorghe, străvezii de slabi, cum am mai spus, apoi cu Brâncoveanu, Ilioi și Nelu Novac. După vreo două zile ne-am întâlnit cu Ghiță, Profesorul și cu Fileru. Am zis o rugăciune pentru Baci și ne-am povestit întâmplările din iarnă, mirându-ne cum de-am scăpat. Eram în Săptămâna Patimilor. Am ajutat joia și Vinerea Mare, citind din Biblie versetele potrivite, și am făcut Învierea cu troparele acestei sfinte zile. După-amiază ne-am apropiat de mănăstirea Brâncoveanu și ne-am așezat în vârful coastei de la răsăritul lăcașului. Acolo era multă lume adunată. Se ținea serviciul religios la altarul de afară și vântul aducea până la noi frânturi de "Cristos a înviat din morți". Atunci și acolo a încolțit legământul ca acei dintre noi care vor rămâne în viață să adune oasele celor căzuți și să le înmormânteze aici la mănăstire. (Au trecut trei ani de la Revoluție și revăd aceste rânduri. Oasele nu le putem aduce, căci nu știm în ce groapă au fost aruncate. Nu știm dacă putem să le ridicăm măcar o cruce, din cauza împotrivirii acelorași forțe satanice care au ucis atunci.) Eram câteva zile mai târziu la poalele pădurii, la Breaza, sub Runcu și povesteam, când pe poteca din apropiere auzim tropăituri de picioare și putem și vedea jambierele securiștilor ce urcau pe potecă. Deci era începutul. Și era logic ca ei să pornească din apropierea satelor pe unde ne lăsaseră în toamnă. Cu această ocazie au găsit bordeiul din Trăznita și l-au ciuruit cu gloanțele și grenadele până au îndrăznit să intre în el. Tot acum au așezat o tabără mare în vârful muntelui Văcarea,

unde am găsit mai târziu sute de colibe de cetină clădite pe zăpadă. După această expediție fulger fără rezultat, s-au retras, lăsându-ne o vreme liniștiți.

"Dacă ei ne caută pe aici, atunci noi să ne ducem." Așa am hotărât să trecem creasta, oprindu-ne pe valea Vladului, deasupra stâniei din Mălaia. Cu mălaiul adus din sat și brânza aflată în Ludișor, aveam mâncare vreo două săptămâni. Când am coborât Berevoiescul dimineăța, am nimerit peste o colibă din cetină de brad, destul de încăpătoare, cu o ușă ingenioasă, tot din cetină împletită. Desigur, aici iernaseră Arnăuțoii. În colibă, la mijloc - o vatră de piatră cu cărbunii încă uscați și de-o parte și de alta - patru culcușuri de cetină. O tablă mare de lemn prezenta cu scris de cărbune multele linii ale vreunui joc pornit lângă foc, să le treacă timpul. Toate arătau că nu plecaseră de aici decât cu câteva zile în urmă. În mod cert, sosiseră în miezul iernii, pe zăpadă mare. Dovadă erau brazii tăiați cu fierăstrașul la înălțimea unui stat de om. N-au avut nici o unealtă de săpat pământul, de-au fost nevoiți să ierneze în colibă. Deci nu numai noi o duseserăm rău în această iarnă. Dacă din construcția colibei n-aveam ce învăța, în schimb la treizeci de metri de colibă, într-un loc uscat, le-am găsit o groapă pentru alimente, construită după toate regulile artei: mare, încăpătoare și căptușită cu lemn uscat. Pe fundul ei era un strat de cărbuni pentru a absorbi umezeala. Acoperișul - din scândură groasă, acoperit cu coajă de brad. Deasupra lui s-a pus un strat gros de pământ. "Ăștia au avut grijă să nu le miroase ursul alimentele, nu ca noi!" Ne-am gândit la posibilitatea de a comunica cu ei. Am lăsat în groapă o scrisoare, prin care îi anunțam că am trecut pe aici, i-am sfădit că au lăsat groapa neacoperită, am așezat deasupra capacul și câteva brazde, așa cum a fost. Ziceam că, dacă mai vin pe

aici și se vor mira cine le-a astupat groapa, vor avea curiozitatea să o desfacă și să dea de bilet. Când am mai trecut pe aici, am găsit biletul la locul lui, semn că n-au mai revenit. Bănuind că ar putea fi pe aproape, i-am căutat prin pădurile din jur. Am găsit, imprimate în nisipul râului, urme de bocanci bărbățești și o urmă mică de încălțare femeiască. Desigur, au dat la pește. Am mers pe râu în jos, până n-am mai găsit nici un semn.

PENTRU O ORĂ AM FOST CU TOȚII "SFINȚI"

Ne adunam roată în poieniță și, ca în anul trecut și încă în ceilalți ani, căutam să găsim în semnele vremilor ce era mai bine de făcut. Pare că Brâncoveanu a adus "Scânteia", în care erau criticați și dați de pământ Ana Pauker, Luca și Teohari Georgescu. Era, într-adevăr, ceva de mirare. Și noi care credeam că între ei era o tovărășie la cataramă! Ghiță i-a caracterizat astfel: Ȑștia-s ca lupii, îs uniți cât îi vorba să ucidă pe alții, dar la împărțitul prăzii se sfâșie între ei. Sincer vorbind, din cearta lor speram să câștige cât de cât poporul român. Speram o scâteie de conștiință românească în cei rămași biruitori. Încă nu cunoșteam ce-i comunismul, cum nu l-au cunoscut cei ce s-au minunat de originalul Hrușciiov, cum nu l-au cunoscut cei ce l-au purtat de braț pe Ceaușescu prin saloanele regilor, cum nu-l cunosc cei care azi, când scriu aceste rânduri, îi acordă lui Gorbaciiov Premiul Nobel pentru Pace.

Ca să nu mai prindem o iarnă ca aceea prin care trecusem,

trebuia să ne pregătim din timp pentru cea următoare. Trebuia să ne împărțim în patru: Leu, Fileru și cu mine să trecem în munții de la apus de Victoria. Ilioi, Brâncoveanu și Gelu Novac urmau să treacă în munții Viștii. Ghiță, Profesorul și Nelu Novac să rămână pe loc, iar Gheorghe și Victor să se îndrepte cât mai spre răsărit. Fiecare grupă urma să pregătească loc și hrană și pentru alții. La sfârșitul lui iulie totul trebuia să fie gata. În rest, să ne continuăm viața de luptă, așa cum ne-o croisem cu ani în urmă, fiind cât mai prudenți posibil. Primul lucru era să trecem într-o expediție fulger prin toți munții, să depozităm alimente, să ne întâlnim cu ciobanii cunoscuți și să dăm semne cât mai depărtate, pentru a dispersa forțele securității. În general, ne-am respectat planul făcut în primăvară pentru vara lui 1952.

Era în 28 sau 29 aprilie. Fiindcă în noaptea aceea am fost martorii celui mai fantastic fenomen al naturii pe care l-am văzut în viața mea, și poate că pe vreun specialist îl interesează, încerc să-l descriu cu toate amănuntele ce mi s-au imprimat atunci în memorie. Am văzut în acei ani multe fațete și minuni ale naturii, care aproape că te hipnotizau, dar nici unul ca acesta. Am văzut furtuni ziua și noaptea, când căldările munților fierbeau în lumini și tunete; vânturi ce frâneau brazii și-i răsturnau ca pe niște jucării, avalanșe uriașe de zăpadă, de credeai că totul curge la vale, prăvăliri de stânci în abisuri, grindini cu strat până la glezne, viscole orbitoare, crivățuri în fața cărora nu puteai sta în picioare, troiene de cinci metri, precum cele din februarie 1954, am văzut răsărituri și apusuri de soare ce-ți înduioșau sufletul până la lacrimi, ploi de frunze galbene, ce învolburau pădurile în tristețe, dar nici unul dintre acestea nu mi-a rămas atât de adânc în suflet. Ziua a fost caldă, chiar foarte caldă pentru luna aprilie la vârș

de munte, și urma altor zile la fel de călduroase. Se topise zăpada de pe fețe și iarba crescuse binișor. Pe după-amiază au venit două furtuni cu trăsnete, fulgere și ploaie ca vara, dar dintr-un nor s-au cernut bobite de zăpadă, mielușei, cum le spun ciobanii. În ziua aceea am văzut o mulțime de urși traversând viroagele de deasupra brazilor sau venind la ștevie în stăoina oilor, fără să se sinchisească prea mult de prezența noastră. Păreau bezmetici. Am fi putut să-i împușcăm, dacă am fi avut în gând să facem acest lucru. Și-apoi unii erau atât de slabi, de se clătinau mergând. O neliniște ne-a cuprins și pe noi, un neastâmpăr și o teamă nelămurită, fără obiect. Ne-am schimbat de vreo câteva ori locul de popas. Lucrul era cel mai vizibil la Brâncoveanu, care nu s-a așezat toată ziua. Ne-am și certat atunci. Nu mai țin minte ce i-am spus lui Brâncoveanu, el mi-a răspuns tăios, cum nu mai făcuse niciodată, eu l-am sfădit, Ilioi i-a luat partea și n-am mai vorbit cu ei nimic până seara, când, pe drum, s-au apropiat amândoi luându-mi unul o mână, altul alta, fără să zică nimic.

Spre seară cerul s-a întunecat începând de la apus, un vânt puternic acoperi cu ceață vârful munților. Am hotărât să trecem creasta imediat înapoi și-am pornit la drum. Întâi a plouat slab, apoi s-a coborât un vânt atât de rece încât părea că nu ai nimic pe tine și ne-a obligat, lucru foarte rar întâmplat, să ne îmbrăcăm cojoacele. A început să ningă cu ace de gheață ce-ți înțepau fața și trebuia să înaintezi cu ochii mijiti. Când am ajuns la creastă, norii se ridicaseră, vântul s-a potolit, s-a încălzit, ninsoarea continua să cadă cu fulgi mari și deși, acoperind repede pământul. Când trecurăm prin dreptul stâlpilor metalici de marcaj, fulgii sfârâiau lovindu-se de metal. Am luat muchea Scărișoarei, prin Vârteje, am trecut de Portiță, am coborât o șea și-am pornit să urcăm un gurgui

de piatră. Gelu, Gheorghe și Victor, ultimul cu oala de mămăligă legată pe raniță, erau în frunte. Deodată îi zărim că se trântesc la pământ și vedem că din arme le țâșnesc flăcări verzui, fără să se audă detunătura. Crezând că s-au întâlnit cu securitatea (în față era un desiş de buhaci), am luat și noi poziție de tragere. Îi vedem ridicându-se speriați. Deasupra capetelor lor străluceau coroane de lumină verzuie. Oala, afumata noastră oală de mămăligă, părea un smarald strălucitor. Ei continuau să se studieze înfricoșați. Ne-am apropiat de ei și - am urcat și noi pe promontoriul de stâncă; pe dată, și din armele noastre au izbucnit flăcări verzui-violete, iar în jurul capetelor noastre au apărut aureole de sfinți. Continuum să ne cercetăm unii pe alții speriați. Ridicai mâna și din toate cele cinci degete țâșniră flăcări. Și totul se petrecea fără cel mai mic zgomot. Uitându-ne unii la alții, n-am observat imediat că brazi din stânga și din dreapta aveau lumini în ramurile din vârf, lumini ce creșteau, se micșorau pentru o fracțiune de secundă, dispăreau, pentru a irumpe din nou cu mai multă putere, toate deodată. Continua să ningă des, nu adia nici o boare. Am rămas muți un timp, privind munții verzui-violeți. Departe, spre miazăzi, spre Frunți și Cozia, se învolbura o furtună cu fulgere și trăsnete. O dată cu fulgerul de acolo creșteau simultan luminile de aici. "Fenomenului îi spune <<Luminile sfântului Elm>> și ne putem socoti preferați de soartă să-l vedem, căci se întâmplă foarte rar", curmă tăcerea Gelu. Împreună cu Profesorul, aprecia lungimea flăcării ce se ridica din degete, din țeava armelor, din vârful brazilor. A doua zi vor nota observațiile făcute. Ne-am zis rugăciunile acolo, apoi am fredonat peste munți, încă o dată, marșul nostru drag: "Din vârfuri, unde-s regine furtuna și cremenea, din codrii cu feciorelnice poieni".

Am lăsat natura în măreția ei și am coborât în pădure. Aici fenomenul nu mai funcționa. De altfel, aici ploua, nu ninge. Întâmplarea nu s-a mai repetat niciodată, deși am mai trecut noaptea prin acel loc. Și nici altundeva. Viața ne chema la necazurile noastre cele de toate zilele. Ne-am adăpostit sub o stâncă aplicată ce se află în stânga plaiului din Scărișoara.

CUM AM PETRECUT "MAIALUL" CU VICTOR ÎN POIANA NARCISELOR

Toată noaptea a continuat să plouă, apoi să ningă. Am hotărât ca, până trece zăpada, să ne retragem la un loc mai ferit, într-o sihlă de brazi având ca bază de alimentație porumbul boabe ce nu-l consumasem iarna și care se păstrase bine și carnea de oaie pusă în sare de cu toamnă. Era de așteptat să mai pornească o căutare când va înceta ninsoarea, dar bănuiam că nu vor veni aici, unde fuseseră cu puțin timp în urmă. Doi inși urma să trecem din nou Oltul, ca să-l întâlnim la Șoarș pe notarul Câlțea, să vedem ce-a făcut cu tânărul ce urma să plece în S.U.Ă.; cu acea ocazie trebuia să dăm câteva semne false securității că am fi pe Ardeal și nu în munte. Am plecat cu Victor, pe care Ghiță îl poreclise "cal de cursă", pentru rezistența la mers și ușurința cu care trecea peste obstacole. Într-o noapte și-o zi am fost în Șoarș. Fiind vreme de ploaie și lapoviță, pădurea-pustie, am riscat să mergem și ziua, hotărâre cam fără rost, căci cineva totuși ne-a zărit și securitatea ne-a căutat câteva zile mai târziu prin pădurile dintre Cincșor și Șoarș. Dar noi eram departe, în

pădurile Homorodului și Hălmeagului. În Șoarș n-am stat decât o zi, la frații Ion și Nicolaie Grecu, ducând cu noi vești bune: Nepotul notarului Moise Câlțea plecase în S.U.A., cu cererea noastră către C.N.R. din Franța, învățată pe de rost. Deci în toamnă urma să ne deplasăm în locul cerut de noi, pentru a aștepta avionul cu răspunsul C.N.R.-ului. În pădurile Hălmeagului, în toamnă, Victor și Gheorghe duseră casă bună cu niște ciobani și făcură sloi câteva oi, adică au fript toată carnea oii și au turnat carnea friptă în stomacul ei. Au făcut o lădiță, au pus sloii în ea și au îngropat-o într-o scorbură. Carnea a iernat bine, dar a fost o cantină a șoarecilor din jur. Puțin am mai putut alege din ea. Iarna i-au dus dorul. S-ar fi dus la ea, dar n-au vrut să calce linia de demarcație ce am stabilit-o când ne-am despărțit în toamnă la Cincu. Am trecut Oltul pe la Hoghiz și, după ce am lăsat semne la Mateiaș, în câteva nopți am ajuns în marginea Pădurii Vadului, căreia i se spunea acum "Poiana narciselor". Ne-am adăpostit în niște tufe crescute în cotul iazului ce curge prin satul Bucium. În această pădure se ținea pe vremuri nedeia satelor din jur, la 21 mai, deci nu era pericol să vină lume aici, gândeam noi. Cine și-ar fi închipuit că autoritățile comuniste vor schimba data obiceiului chiar în duminica în care poposiserăm și noi. Abia ațipiserăm spre ziuă, că auzim zgomotul unui camion. Victor se ridică să observe și se întoarce alarmat: "Îs ei! Camionul e plin de miliție." Ne-am sculat, ne-am împachetat cojoacele și am așteptat. Camionul a plecat în pădure, dar câțiva milițieni au rămas la intrarea în poiană. Am bănuir că am fost depistați și acum ne caută în pădure. Dar de ce milițieni, și nu securitate? Curând însă ne-am lămurit. S-au auzit alte camioane cu turiști, apoi căruțe, oameni pe jos din satele din jur. Deci astăzi, duminica, este

maialul! Ce-i de făcut? Să plecăm? Drumurile-s pline de lume. Să stăm pe loc? Deocamdată toată lumea intră în pădure, dar e imposibil să nu vină nimeni la iaz. Primul lucru ce l-am făcut a fost să ne bărbierim și să ne pieptănăm la repezeală. Eram cam pletosi, dar am zărit și pe alții ca noi. Se ridicase soarele. Am dat cămeșile de pe noi, căci numai de duminică nu arătau. Era cam frig de dimineată, dar cine are treabă dacă doi turiști vor să facă baie de soare? Mi-am adus aminte că în raniță aveam o undiță cu sfoară, am tăiat o nua și Victor, care avea pantaloni mai buni, s-a apucat să prindă pește. Bănuiam că nici nu erau pești în iaz, însă după vreun ceas a reușit să prindă o zvârlugă. A făcut o bălțiță în prundul iazului, a pus zvârluga în ea și a continuat să arunce undița ca un pescar amator. Cu bagajele lângă mine și cu armele acoperite, eu ședeam înfășurat până la brâu în pătură. Am scos cartea de rugăciuni și-am început să mă port ca omul ce face lectură. Nu citeam, ci mă rugam. În Poiană se auzeau bubuituri de tobe, cântece de fanfară, chiuituri din gură. Pe vreo scenă, tinerii din sate cântau și jucau pentru distracția secretarilor, activiștilor, deputaților, colectorilor, responsabililor, președinților și merceologilor așezați la mese în mijlocul mării de narcise. Tinerii se întreceau în a distra pe cei ce le trimiteau părinții la Canal sau chiar în fața plutonului de execuție, imagine simbol a unui popor de iobagi, dresați prin veacuri de a se gudura și a linge mâna celor ce le-au pus lanțul și i-au bătut.

Spre locul nostru, venea, când și când, câte unul pentru necesități. Văzându-l, începeam să discutăm tare, iar insul se ducea în altă parte. Odată a venit și un milițian. Către amiazi a apărut o grupă de turiști cu grătare, cărbuni și carne, cu lăzi de bere puse în apă. Câțiva, mai curajoși, ne-au luat exemplul,

dezbrăcându-se. Doi copii s-au dus la nenea cu undița și s-au minunat de zvârlugă și nenea i-a învățat cum se pescuiește. I-au chemat părinții la mâncare și, Doamne, ce poftă ne făcea carnea friptă! Ne uitam la ceas și parcă minutarele stăteau pe loc. Ca să facem față, povesteam ceva interesant și râdeam. Două fete culegeau flori în iarba de dincolo de apă și, văzând un băiat drăguț pescuind, se fâțâiau întruna prin fața lui, încercând să intre în vorbă. Ne temeam să nu vină cineva să ne cunoască, mai ales pe Victor, satul lui, Ileni, era doar la zece kilometri de aici. Spre seară, lumea a început să se ducă, dar veneau mulți să se spele. Unul și-a adus mașina la spălat. Nu mai era timp de plajă. Ne-am îmbrăcat și ne-am vârat sub pături până la gât, chip că dormim. În sfârșit am zărit că pleacă și camioanele cu miliție. Ne socoteam salvați. Seara am intrat la o familie, Bălan, cunoscută de Victor în Bucium, apoi ne-am îndreptat spre munte. În seara următoare am fost oaspeții morarului din Șercăița, din capul satului de sus, apoi ne-am dus la întâlnirea cu ceilalți.

TOT PĂȚITU-I PRICEPUT

Până ne-am întors noi, Victor și eu, ceilalți făcuseră treabă bună. Cât a fost zăpadă, au stat pe loc în Scărișoara, apoi au coborât spre poale. Așa cum ne înțeleseserăm ca să nu ne mai prindă toamna nepregătiți pentru iarnă, au făcut un depozit mare de grâu și porumb boabe, care, după calculele lor, putea ajunge mai mult de o iarnă. S-au folosit pentru asta de bunăvoința oamenilor noștri din Breaza: Delcă, Vătășoi, Oancea, Nelu Ristoaii (cum îi porecleam noi), ca și de cei din Pojorta: Ion Cristian, Drugă și Toria Trâmbițaș, sora lui Ghiță.

Cam acum, dacă îmi amintesc bine, prin Delcă am luat legătura cu Gheorghe Ostecioaia, originar din Liteni-Baia, din miliția Capitalei, care ne-a ajutat cu arme și echipament. Ne-a ajutat mai ales moral, aflând noi că și între opresori există oameni care nu și-au vândut sufletul și sunt capabili de sacrificiu pentru țară. După ideea lui Ghiță, depozitul a fost așezat în poiana Runcu, într-un loc uscat, între două pâraie. Au pus totul în lăzi, au construit tuburi de ventilație, au acoperit totul cu pământ, plantând și brăduleți deasupra. Aici urmau să vină vite la păscut și deci ursul nu se va putea apropia din cauza câinilor. Ceva mai departe au îngropat o puțină cu carne din mistrețul vânat de Ilioii. El plecase spre seară după apă și a dat peste o turmă de mistreți păscând iarbă. A ochit și a tras în cea mai mare țintă, o scroafă imensă și bătrână, cu carnea tare și ațoasă, încât nici ficatul nu l-am putut mânca. Ilioii erau dezolați, ceilalți îl ironizau: "Ce facem cu ea?" "O punem în puțină cu sare", a zis Ghiță, "în doi ani se frăgezește". "Mai trăim noi doi ani?"

Era prin iunie. Am hotărât să ne împărțim în două. Unii, ca în 1951, vor merge spre apus, la Izvoarele Vâlsanului și Argeșului, iar ceilalți - până în Piatra Craiului. Într-o săptămână, prietenii noștri de la stâni ne-au dat destulă brânză de burduf, pe care am îngropat-o în pământ, în locuri unde nu umbla ursul. Aici, o precizare: din condamnările noastre la moarte reiese că am jefuit aceste stâni. Adevărul a fost că nimeni nu va putea mărturisi că am făcut acest lucru, că am fi mâncat un dumaticat luat cu forța. Ce-ar fi fost însă dacă securitaatea ar fi aflat că ciobanii ne-au dat totul de bună voie? Așa că mai bine lăsam un bon prin care arătam că "am luat", "am ridicat" sau "am jefuit" stâna cutare, cu atâtea kilograme de brânză. În speranța că oamenii vor fi scutiți de cota

datorată statului scriam de obicei o cantitate mult mai mare. Și a mai fost un lucru. Eram în Piscul Mănăstirii. La stână era un baci singur, de loc din Șirnea, numele nu i-l mai rețin, care, atunci când l-am rugat să ne dea ceva, a spus: "Luați dumneavoastră care burduf vreți, numai acela mic nu". "E mărul din grădina raiului?", a întrebat unul. "Nu din a raiului, ci din a iadului", a răspuns baciul. "În fața lor a trebuit să frământ brânza cu niște prafuri date de ei. Mi-au dat mânuși pentru asta." "Și-acum ce le vei spune că nu l-am luat?" "M-am gândit și la asta. Am să zic că ați râs și ați zis: <<Noi suntem oameni de un burduf cât un degetar?>> <<Luați-l pe deasupra>>, cică v-am spus. <<Dacă-i să luăm pe deasupra, atunci luăm unul mai mare>>, cică ați fi spus dumneavoastră. Să aveți grijă și în alte locuri, dragii mei, că am încăput pe mâna dracului."

Ne așteptam la o ripostă puternică din partea securității și, de aceea, ne-am tras spre poalele munților. Dar n-a fost. Un singur episod s-a petrecut cam în vremea aceea. Eram așezați în muntele Budiu, într-o tăietură, nu departe de drum, deasupra unui defileu, în dreptul Pârâului Vânturat, când pe drumul din vale a apărut un efectiv de un pluton. Dacă am fi tras, n-ar fi putut riposta, ci doar să fugă în bătaia armelor noastre. Dar cum era să tragi în niște tineri nevinovați? Faptul ne-a dat de gândit că ni se coace ceva special pentru vara asta. Am hotărât să trecem iarăși Oltul și nu-mi mai amintesc cum am tândălit timpul până la sfârșitul lunii iulie.

”ÎNCOTRO ȘOVAI, TOT DE BELEA DAI”

(Anton Pann)

Ne întoarserăm de pe Ardeal. Se pornise o vreme frumoasă de vară, cu cer senin și călduri mari, chiar și la munte. O cam boierisem în ultimul timp și începuserăm să uităm cine suntem și, mai ales, unde suntem. Eram cu Gheorghe, Gelu, Nelu Novac, Victor și Fileru. Careva și-a dat cu părerea că ar fi bine să urcăm la bordeiul mieilor din muntele Izvor, să ne spălăm hainele, să facem baie și plajă. Am ajuns dimineața, am făcut mămliga, ne-am spălat toate hainele de pe noi, le-am așezat la soare pe pietre, să se usuce, am făcut baie în pârau, apoi ne-am întins pe cojoace la soare, urmărind pe cer zborul rotat al vulturilor. Ațipisem. Singurul ce veghea era Nelu Novac, cel mai ordonat dintre noi, care cosea ceva. Din locul unde ne găseam nu se vedea decât un mic segment din poteca ce urca spre creastă și unde a observat urcând un șir de soldați. Nelu ne-a trezit. Am rămas nemișcați crezând că nu ne observă, dar ei s-au oprit uitându-se cum, dezbrăcați ca niște nudiști, ne adunam zdrențele ude și cu ele în brațe coboram pe povârniș. Pe sprânceana povârnișului ne-am oprit și le-am strigat: ”Haideți la floare, măă. În țarcurile de aici crește floarea reginei.” Au început să tragă cu toate armele spre noi. Am răspuns cu câteva focuri de Z.B., apoi, la adăpost de stâncă ne-am îmbrăcat și ne-am încălțat repede. Desculț și dezbrăcat, chiar și cu arma în mână, te simți slab și neajutorat. Pericolul nu era la cei care ne-au văzut, ci la alții care ar fi venit spre bordei sau pe vale și care ne-ar fi putut izola la vârful de munte și înconjura, căci până la pădurea deasă mai era mult. Când au închis cercul de trăgători, era prea

târziu, noi fiind departe de pădure. Am coborât toată ziua, hainele s-au uscat pe noi și-am ajuns la poale. Spre dimineață a venit o ploaie, așa că ne-am așezat sub niște mălini să ne adăpostim până va trece. Era în satul Berivoi. Obosiți, ne-a furat somnul și am ațipit. Când s-a trezit Fileru, se lumina de ziuă. Voia să ne trezească, dar a auzit vorbă. Pe o cărare din apropiere, trecea o unitate militară cu armele în cumpănire. Ne-a strâns brațul și a șoptit: "Nu mișcați, să nu ne vadă!" După ce-au trecut spre munte, ne-am ridicat și ne-am îndreptat tot spre pădure, altă soluție neavând, pentru că se făcea ziuă. Abia ajunși, ne-am așezat în tufișuri, dar curând am auzit în pădurea mare repetându-se mereu cântecul cucului. Ori, în august, cucul nu mai cântă. Desigur vreun deștept de politruc le-a dat consemnul, ca să păstreze legătura între grupele de cercetare, să strige cucu din când în când, ajutându-ne pe noi să știm când s-au îndepărtat. Ziuă am petrecut-o liniștiți, am făcut mămăligă și spre seară ne-am tras chiar în marginea pădurii. Era de așteptat ca noaptea să pună posturi fixe chiar la poalele pădurii, așa că ne-am strecurat în niște tufe așteptând să se întunece, având în plan să ne îndreptăm către răsărit. Urma o zonă de câmp deschis cu pășune. Prudența ar fi cerut să rămânem să se întunece bine, dar uneori uiți. Mai sus se auzea vorbă multă și lovituri de lemne. Crezând că-s oameni la pădure am pornit să traversăm terenul deschis, lat cam de două sute de metri. Am ajuns în marginea lui, aici am dat de un gard de nuiele, ceilalți l-au trecut, eu mă pregăteam să-l trec, când în urma noastră am văzut două umbre și am auzit o întrebare: "Care ești, mă, n-ai văzut niște vite?" Crezând că-s oamenii de la car, care și-ar fi pierdut vitele, m-am întors spre ei, cu gând să-i întreb ce-au observat în pădure. Nu eram departe de ei, când în dreapta și în stânga mea explodează

în flăcări două grenade ofensive, luminând tufişurile de arini în care eram. M-am aruncat repede spre gard şi l-am sărit. În urmă au venit alte explozii de grenade şi - apoi rafale de pistol mitralieră. Am alergat. În lungul gardului şi de la un loc cu vedere bună am răspuns cu toţii deodată spre flăcările celor ce continuau să tragă. Au încetat focul şi i-am auzit fugind. Am mai tras o rafală după ei şi ne-am văzut de drum. Am aflat mai târziu că l-au urcat în car pe unul rănit. Pe mine m-au salvat de schije de grenade şi tufe de arini. N-am mai tândălit locul şi ne-am îndreptat spre răsărit. A doua zi eram pe râul Sebeş, cam în dreptul muntelui Groape.

PE DRUMUL LUI STALIN VOIOŞI NE-AVÂNTĂM

Pe râul Sebeş părea linişte. Ne-am urcat la stâna din Groape. Erau aici nişte "domni", la aer, între care şi un popă, cel puţin aşa susţinea el.

Abia ne-a cunoscut, că "părintele", din "râvnă creştinească", se interesa de starea păcatelor noastre, îndemnându-ne părinteşte să le lepădăm prin spovedanie şi căinţă. Vorbea atât de convingător că ne înduioşase, nu într-atât încât să ne plecăm genunchii sub patrafirul "sfinţiei sale". Între alte vorbe de mângâiere popa ne zicea că situaţia în ţară a ajuns la os, lumea merge spre răscoală şi chiar acum când s-a urcat la munte, în sate era multă zarvă. Din anturajul părintelui - o frumuseţe enigmatică, după ce-a făcut ochi

săgalnici celor mai drăguți dintre tineri, a întrebat așa, într-o doară, la plecare: "Și-acum încotro vă va mîna ursita pașii?" "Spre Dobroneagu, frumoasă doamnă, spre Dobroneagu." "Unde vine asta?" "Depart, doamnă, depart, unde se bat munții în capete", răspunse Brâncoveanu, simțindu-se dator să răspundă, ca cel căruia îi erau adresate mai cu insistență privirile aruncate printre genele întredeschise. Nu ne-am închipuit ca vorba să aibă iar efectul de anul trecut. Am aflat că securitatea, pe vorba noastră, s-a dus din nou la stîna din Dobroneagu.

Am întîlnit un cioban brănean în muntele Țiganul, care ne-a spus că la stîna la el a venit de jos un strein care i-a spus că jos în sate îi zarvă mare. El trimise în sat un cioban să vadă ce-i. Am coborât iar la râu și am căpătat chef să pescuim. Făceam des acest lucru. Uneori râurile de la munte pot fi abătute pe o albie paralelă, cu destulă ușurință. La capătul albiei vechi se face un zăgaz din crengi de brad, îndată ce apa începe să scadă și apoi aduni peștii din cetina de brad și din albie. Răul era că la pescuit două simțuri ți-s ocupate: nu vezi în jur și nu auzi din cauza vuietului apei și, deci, doi trebuie să stea la pîndă în josul și în susul apei, lucru ce l-am făcut și acum. Adunam pești din băltoace, desculți, când de jos a apărut un personaj, după vorbă și chip - strein locului, tare volubil, deloc speriat de prezența noastră și, fără multă introducere, ne aduce o veste uluitoare: că a căzut guvernul și oamenii din Sebeș și din jur s-au răsculat, au dat foc la steagurile rusești și la portretele lui Stalin. Ba chiar ar fi auzit pe oameni zicând: "Acum să vină cei din munți, să le arătăm noi comuniștilor!" Insul a mai tras câteva înjurături la adresa acestora, apoi a plecat în sus grăbit, cu calul de căpăstru. Pe cal era încărcată mîncarea muncitorilor forestieri. "Măine

venim și noi țapinarii la revoluție”, a zis la plecare. S-a oferit să ne dea ceva de mâncare, dar n-am primit, motivând că nu putem primi din hrana muncitorilor. Ce putea fi adevărat în vorba acestui ins? Încă în timp ce vorbea individul mi-am adus aminte de ceea ce îmi spunea Păsărică anul trecut, în Piscul Netotului; cum au fost atrași într-o cursă în Vrancea și au fost lichidați. Ne-am retras o sută de metri în pădure, am întins antena galenei și în căști, la ora exactă, am auzit: ”Pe drumul lui Stalin voioși ne-avântăm”, semnal ce va mai dura la radio încă 38 de ani până la Revoluție. Deci asta era. Mai târziu am aflat că în Sebeș într-adevăr oameni streini și câțiva agenți au făcut ceva agitație aruncând tablourile lui Stalin de pe pereți, dar oamenii i-au privit cu suspiciune și și-au văzut de treabă.

Dacă în privința atragerii noastre la ”revoluție” eram prea vulpi bătrâne să ne lăsăm păcăliți, semnele făcute pe aici cu atâția streini ”binevoitori”, sigur vor atrage o ripostă din partea securității, cel mai probabil pas al lor fiind încercuirea Văii Sebeșului, deci a noastră, lucru nu prea greu de făcut. Deci, seara ne-am îndreptat pașii spre răsărit, în afara văii.

PUTEAM TRAGE ÎN VOI!

Am urcat iar la creastă în dreptul Comisului Mare și am coborât ușurel în șaua Lerescu. Aici era atunci o poieniță lungă, în mijlocul căreia se găsea stâna și o casă de vânatoare. Vara aici nu fuseseră oi. La sud de stână, cam la o sută de metri, se înalță o ridicătură de piatră cu brăduleți deși cu cetină multă. Ziua am petrecut-o în pădurea din sudul stânii.

Spre seară am ieșit pregătiți să luăm drumul mai departe. Am auzit însă uși scârțâite la casa de vânătoare și curând a apărut cam o companie de ostași securiști, care, spre mirarea noastră, își fac armele piramidă, se risipesc în pădurea de din jos de stână și aduc lemne pentru corturi. Un ofițer le-a dat ordin să-și lepede și vestoanele rămânând numai în cămașă. Ne-a înduișat atâta lipsă de prevedere. Ostașii, ca toți tinerii, glumeau și râdeau nepăsători. Ofițerul uitase să pună și santinele. Dacă în alte împrejurări asemănătoare eram tentați să-i speriem măcar trăgând, acum n-am avut această tentație. Nu mai țin minte cui i-a venit ideea să scriem pe o foaie de hârtie câteva rânduri: "Puteam să tragem în voi de aici, între orele..., când întindeați corturile! Aduceți-vă aminte că și voi sunteți români și nu ascultați de comuniști! Nu trageți în frații voștri!" Am legat hârtia de un băț și am împlântat bățul la vedere. Dimineăța sigur îl vor vedea. Am plecat ocolindu-i pe de departe și ne-am văzut de drumul nostru. Am mas ziua următoare în Fața lui Ilie și după altă noapte eram în satul Dejeni într-un crâng ce-i ziceam între noi "Între drumuri".

MAI TÂRZIU AM AFLAT CĂ LA COMANDĂ A FOST NICOLAE CEAUȘESCU

În dreptul satului Dejeni, spre răsărit, o cale de pădure și-a făcut drum printr-o mlaștină în ani și ani, lăsând loc unui teren accidentat plin de tufe de arine, crușin, sălcii și călin. Printre tufe, rugii de mure și buruieni de tot felul îngreuiau locul. Calea de pădure se bifurca mult, cuprinzând mlaștina

ca într-un ochiu. Apoi calea se împreuna din nou și-și vedea de drum înainte, pe un pășunat neted ca o masă, care, după poruncile din timpul războiului, fusese amenajat ca aerodrom de necesitate pentru vreun avion silit să aterizeze forțat. În aceste tufe om cuminte n-avea ce căuta pe timp de vară. Dovadă că era loc ferit e că în câteva rânduri am întâlnit aici un vier mistreț singuratic. Foloseam acest loc pentru popas ziua, atunci când voiam să ne deplasăm departe și să avem un oarecare avans la drum. Aici poposisem acum. Am făcut foc cu lemne uscate de sălbiș, ca să nu scoată fum, am fiert mămăliga, apoi ne-am culcat. Ne-am trezit într-un huruit surd de mașini care se apropiau și care au trecut pe varianta cea mai bună a drumului. Am numărat una-două-trei... De la douăzeci le-am pierdut numărul exact. Îi zăream în mașini acoperite printre frunzele tufelor. Se îndreptau spre poalele munților. După o vreme mașinile s-au oprit. De la noi se auzea zumzetul ostașilor ce-și instalau corturile, ca atunci când asculți de la distanță vuietul mulțimii la târgul de țară. Mai târziu sosi un alt camion, ce se opri în mijlocul pajiștii și din camion săriră ostași prevăzuți cu sape și lopeți și începură să niveleze terenul. Alții ridicau corturi, o antenă și o giruetă cu steag roșu în vârf. Era limpede că pregătesc aerodromul pentru a primi avioane. Spre seară a sosit un avion biplan, care s-a învârtit de câteva ori și a aterizat. Din avion au coborât trei persoane. S-a dat onorul și am auzit și răspunsul gărzii, neclar. Careva auzise: Să trăiți, tovarășe general!

Peste 24 de ani, când mă aflu la securitate pe Calea Rahovei, maiorul Goian (?) când mi-a spus că situația mea se va rezolva de către Nicolae Ceaușescu personal și eu m-am arătat îngrijorat, mi-a spus: Ce să-ți fac, dacă te-ai încumetat să te bați cu șefu. Mai mult n-a vrut să spună. După amploarea

acțiunii și forțele ce le-a folosit, am ajuns la concluzia că aceasta a fost "acțiunea Ceaușescu". Începând cu acest an s-au folosit avioane și elicoptere împotriva noastră. Ne devenise familiar mai ales în 1953 un avion mic, care, la mică înălțime, patrula în suveică, deasupra pădurilor. Nu ne-am putut niciodată închipui pentru ce. Voiau să ne descopere vizual și să ne bombardeze? Foloseau alte metode mai sofisticate, ca bunăoară razele infraroșii, pe care le emană comunitățile umane? Oricum va fi fost, noi n-am avut niciodată de suferit de pe urma lui. Din contră-, ne-a fost de ajutor. Prezența lui era semn sigur de prezența securității pe teren. Tot acum am fost informați că s-au folosit și elicoptere pentru transportul trupei de la poale la creastă.

Am plecat seara spre apus. Întâlnirea cu ceilalți urma să se facă la Drăguș peste două zile. Din prudență nu ne duceam niciodată un timp înainte la locul întâlnirii pentru a nu lăsa urme, care să atragă securitatea și care să dea peste alții veniți în urmă. De aceea ne-am hotărât să rămânem o zi pe drum la Gura-Văii în pădure. Era o noapte liniștită de vară cu lună plină. Am trecut râul Dejanilor pe din sus de sat pe o punte. Era o poveste întreagă cu puntea asta. Ne hotărâsem de-atâtea ori să o ocolim că ar putea fi păzită, dar nu știu cum ne învârteam prin tufișuri că tot la punte ajungeam. Când am ajuns pe pășunatul Dejanilor, ni s-a părut că în depărtare lucesc în lumina lunii niște pete albe, dar am bănuț că ar fi niște corturi țigănești, căci pe acolo se așezau lăieții. Ne-am apropiat de pădure. Era vremea cositului și noaptea aducea în unde miros de fân. Nu aveam de ce ne grăbi și mergeam încet, nepăsători. Eram în hotarul satului meu. Într-un loc ne-am oprit și eu m-am dus să revăd un loc drag. E o luncă cu copacii rari, unde sub coroana unui măr înflorit, cu un an în

urmă, îmi lăsasem o parte de suflet. Acum lunca era cosită. Aveam la mine o scrisoare pe care am ascuns-o sub brazda de fân, cât mai aproape de măr. Măine dimineață când, pe cine o purtam în suflet, va risipi brazdele de fân, va da peste scrisoare și va ști că în această noapte am trecut pe aici și m-am gândit la ea. Am zăbovit un timp, răzimat de trunchiul mărului, închipuind o fericire pe care doar în vis o vedeam posibilă.

M-am întors la ceilalți. Mi-au spus că în fânașuri au zărit mergând niște oameni. "Mai rămân peste noapte oameni, care nu se întorc în sat", am zis. Am ocolit calea ce intra în pădure și bine am făcut, ca să nu lăsăm urme, și am intrat vreo douăzeci de metri în desiş. Ne-am scos cojoacele și ne-am culcat. Dimineața m-am trezit devreme, cu gândul să cobor într-o perdea de tufe la capătul fânețelor. Aveam în gând chiar un plan drag. Pentru asta am coborât câțiva metri de unde poposisem. Urma să traversez o cărare și-apoi să intru în perdea, când pe cărare văd coborând o grupă de ostași: primul ducând o pușcă mitralieră. M-am lăsat jos să nu mă observe. Curând a trecut alta și-apoi alta. Privind cu binoclul pe "Mușinoaie" la Dejani unde noaptea văzusem ceva ce păreau corturi țigănești, am rămas pe gânduri: pe o suprafață de vreo douăzeci de ha, erau numai corturi militare. Zeci de camioane așteptau în linie. Sub noi, chiar la marginea pădurii, era o colibă din crengi, care nu era altceva decât un post telefonic. Plutoane de ostași coborau sau urcau spre munte, înarmați și cu căștile pe cap. Camioane și mașini de teren se încrucișau pe drumurile spre munte. Lucrurile arătau așa cum nu mai văzusem până atunci. Și noi intrasem atât de liniștiți drept în mijlocul lor. M-am dus la ceilalți, care dormeau și i-am trezit. Nu s-au mirat deloc, parcă nu pentru ei umblau atâtea

unități de securitate. Nici măcar nu s-au deranjat să vadă tabăra militară de pe "Mușunoaie".

Mă întorc și azi și cercetez critic acțiunile din acei ani și mă mir de unde lipsa de prevedere de care dădeam dovadă zi de zi. Era curaj? Era o delăsare sinucigașă? Uneori pe Profesorul și pe mine ne înfuria câte-o trăznaie făcută mai de unul, mai de altul, în totală lipsă de prudență. Dacă ne-am sfădit uneori, acesta a fost singurul motiv de neînțelegere. De-abia așteptau să facem și noi un pas imprudent ca să se mângâie: că la urma urmei nu eram nici noi mai buni. Nu era nici curaj, nici delăsare, ci numai o obișnuință cu primejdia. Am observat-o întâi la Leu, Ghiță și Fileru, care făcuseră frontul, apoi i-a cuprins pe toți. Am discutat când eram toți împreună; teoretic îmi dădeau dreptate, dar când acționau repetau aceleași greșeli. Iată bunăoară locul în care intrasem. O minimă prudență cerea să nu ne oprim atât de aproape de locul unde am stat cu o zi înainte, mai ales că pe Mușunoaie am observat schimbări suspecte. Trebuia să nu facem focul unde ne găseam, dar îl văd pe Gelu că ia oala de mămăligă, coboară la pârâu pentru apă, ceilalți strâng lemne și fac o mămăligă pripită. Drept scuză Gelu îmi zice: "Nu fi supărat, moșule, Bismark a spus că moralul începe de la stomac."

Totuși am judecat serios situația. Venind cu atâtea trupe și cu o așa bază materială, înseamnă că au în plan o acțiune mare și de lungă durată. Grupele de dimineată cu puști mitraliere dovedeau că intrările în pădure erau păzite noaptea și poate și ziua. Noi trebuia să ieșim din pădure înainte de a se însera, până nu vin posturile de pândă. Spre seară a început să se înnoreze. Se prevedea o furtună. Am trecut cu toții în perdeaua de tufișuri de la poale și am așteptat sosirea întunericului. De unde eram vedeam mișcările trupelor de

securitate ce se foiau în toate direcțiile. Coliba cu telefoane nu era mai departe de o sută de metri. I-am văzut și pe cei ce se deplasau la posturile de pândă. Profitând de venirea furtunii ne-am îndepărtat și mai mult și, o dată cu înserarea, am pornit spre locul de întâlnire la Drăguș, în Pădurice. Am căutat la locul unde ne puneam corespondența și am găsit un bilet vechi, în care ceilalți scriau că se deplasau unde am auzit râsul și am mâncat agrișe, ceea ce însemna că au trecut pe Vâlsan și Argeș. Toată ziua am așteptat să apară din vreo parte. Am scrutat cu binoclul creasta munților și am zărit șiruri nesfârșite de militari deplasându-se. După cum bănuiam atunci și am aflat mai târziu, unități mari de securitate au venit din patru părți: dinspre Făgăraș, pe care le văzusem, de la Zărnești, cu trenul pe valea Bârsei, din Muscel și Argeș. Practic munții erau înconjuțați și ocupați. Dacă ai noștri n-au venit la întâlnire înseamnă că n-au putut. Puteau fi undeva înconjuțați sau izgoniți. Trebuia ca noi cei liberi să-i ajutăm. Dar cum? Securitatea trebuia să afle că noi nu suntem prinși în cercul lor și că ne aflăm cu toții vii și nevătămați, toți unsprezece. Știind asta nu mai avea rost să rămână în munte și frații vor fi despresurați. După ce ne-am spart capul cu diferite propuneri, am rămas la aceea care ni s-a părut mai bună și anume să ne deplasăm la o cabană în munte spre apus, să ne arătăm la cât mai mulți turiști, să lăsăm impresia că am ajuns acolo cu toții mergând din munte în munte. Odată ajunși la această concluzie am pornit spre cabana Bâlea.

CIOCNIRE PE MOLDOVEANU

În timp ce-i așteptam la întâlnire jos la Drăguș, celălalt grup alcătuit din Leu, Profesorul, Ghiță, Brâncoveanu și Ilioi se afla blocat într-un jnepeniș în culmea Leaotei înspre Zârna. Ca să ajungă în situația asta li se întâmplaseră următoarele: Câteva zile au stat în Valea-Rea. Voiau să caute un loc potrivit pentru iernat și pentru asta au cercetat coclaurile din Gâlcescu până la Galbăna. Se hotărâseră pentru un loc de făcut bordeiul și făcură câteva găuri în pământ, căptușite cu lemne uscate după sistemul Arnăuioiu. Voiau să se întoarcă în Runcu și în două-trei nopți să transporte grâu și porumb în ele. Peste toți munții părea a fi liniște. Spre seară au mers la stâna din Valea-Rea. Aici, în afara baciului, pe care îl întâlnisem și în ceilalți ani, erau tot oameni noi, necunoscuți, dar care se arătară binevoitori. N-au putut vorbi cu baciul numai între patru ochi, căci încontinuu era secondat de un cioban tânăr, care nu-l lăsa singur nici o clipă. Într-un moment de neatenție a acestuia, baciul i-a șoptit lui Ghiță: "Ce faceți dacă sunteți înconjurați?" Cel puțin așa i s-a părut lui Ghiță după aceea că ar fi spus baciul. Mai mult n-a mai putut zice acesta, al cărui nume îmi pare rău că nu mi-l mai amintesc. O dată cu înserarea se puseră la drum spre creastă, la propunerea lui Ilioi de a urca până în vârful Moldoveanului: "Suntem de atâția ani în munte, cel mai înalt munte al țării e aici lângă noi și n-am fost niciodată până în vârful lui. Haideți să fim și noi o dată cei mai înalți oameni din România." De aici urmau să coboare în valea Viștișoarei și-apoi la întâlnire. Era o noapte liniștită cu întuneric de cu seară, luna urmând să răsară mai târziu. Nimic nu prevestea vreun pericol. Au urcat muchea

Galbăanii, erau aproape de muchea Moldoveanului și vorbeau destul de tare. Mai aveau doar vreo douăzeci de pași până în vârf, când de-acolo dintre stânci au auzit un sâsâit încet repetat. Încremeniră atenți. Se auzi apoi o voce ce le-a repetat de două ori: Sunteți înconjurați! Erau vorbele baciului din Valea-Rea. Se trântiră pe buntă, apoi se retraseră câțiva metri. Era limpede că erau soldați la pândă ce-i avertizau să se păzească. S-au hotărât să n-eargă de-a coasta 50 de metri și să treacă muchea pe acolo, bănuind că posturile fixe de pândă ar fi așezate la o sută de metri. Urcau spre muchie atenți, cu piedica la arme trasă. Deodată pe muchie se ridicară două siluete proiectate pe cerul înstelat o dată cu flăcările pistoalelor mitralieră. La vederea flăcărilor de armă au ochit într-acolo și au tras toți deodată. Li s-a părut că au auzit un vaiet și siluetele au alergat în sus. Ghiță a aruncat o grenadă și după ea cei cinci s-au repezit la creastă. În spatele lor au detunat grenade aruncate din stâncile de mai sus. O dată cu declanșarea împușcăturilor, toate posturile fixe de securiști așezați pe muche au început să tragă, observându-se flăcările la gura țevii. N-am înțeles niciodată de ce procedau așa. Cât te întâlneai cu ei și începeau unii să tragă, îndată toți câți erau la pândă porneau să tragă orbește și ei de făceau să răsunе munții, ca bunăoară acum. Din loc în loc se observau luminile lanternelor, iar bubuiturile armelor, repetate în zeci de ecouri făceau din munți un uriaș cazan în fierbere. Pentru noi acest obicei era bun. Era destul să-ți păstrezi un pic de stăpânire de sine, pentru ca să știi unde sunt pândarii și să iei măsurile cele mai potrivite. O lanternă căuta pe unde fuseseră înainte. Frații ajunseră la muchie și o trecuseră, dar aici rămaseră îngroziți. Dincolo de muchie, ceva mai la vale, pe o stăoină, erau așezate o mulțime de corturi, între care unele luminate.

Umbre alergau dintr-un loc în altul, se auzeau ordine scurte de echipare, de adunare, scrâșnit de bocanci pe piatră, toată tabăra era un furnicar. Între corturi nu puteau intra, singurul spațiu de refugiu era de-a coasta, paralel cu corturile. Desigur au fost văzuți, dar au fost luați drept securiști alergând. În sfârșit au ajuns la capătul taberei de corturi, santinelele au dat alarma cam târziu, și când a început să se tragă după ei, cei cinci erau în afara puterii lanternelor. Ca să le mai taie din avânt celor ce ar fi dorit să se ia după ei, au răspuns și ei cu câteva rafale trase spre corturi, apoi s-au depărtat. Ce era de făcut? Desigur în timpul nopții trebuiau să se depărteze cât mai mult de acest loc. Dar încotro? Făceau următoarea judecată: dacă ne-au înconjurat în Valea-Rea, deci au făcut un cerc pe Moldoveanu, Gâlcescu, Dara și Nisipuri. Deci aici îs ei acum. Noi trebuie să fim în afara acestui cerc. Și fiindcă stânilile vor fi păzite, noi trebuie să ajungem la cea mai apropiată mâncare și asta-i în Leaota. Știau o cărare frumoasă ce mergea în lungul muntelui Nisipuri pe versantul sudic al lui, la vreo câteva sute de metri de muchea muntelui. Dar oare nu era păzită? Dacă în Moldoveanu s-au așezat pe muchie e de așteptat ca și în Nisipuri să facă la fel. În adevăr așa a fost. Cărarea era păzită. Între timp ieșise luna. Muntele Nisipuri e alcătuit din nisip în care predomină fluturași de mică. În lumina lunii cărarea părea de argint. Cu toată situația în care se aflau nu s-a putut să nu se oprească un moment și să se minuneze de frumusețea acestui munte bătut de lună. După câteva ore erau la Coada Nisipurilor. Cu mare grijă au trecut Valea-Rea acolo unde aceasta cotește spre sud. Au urcat coasta opusă și spre dimineață erau la limita de sus a brazilor. Voiau să adoarmă câteva ceasuri să fie odihniți pe a doua zi. Era un loc de unde puteau observa culmile munților. Abia

acum își dădură seama de gravitatea situației. Câte culmi puteau cuprinde cu privirea toate erau înțesate de securitate. Pe toate muchiile șiruri lungi de soldați se deplasau în toate direcțiile. O mare tabără cu corturi era așezată în Vârtoape, alta era în Dara. Ridicându-se tiptil pe muchea Leaotei, zăriră pe munții din față aceeași situație; pe Ludișor și pe șaua Zârnii alte tabere. Cu binoclul se vedeau siluete pe țăncurile din Colții Cremenii. Undeva pe pieptul Dării sau în Bindea aterizau elicoptere. În Preutesele au văzut seara focuri multe, semn că și acolo situația era aceeași. Ce era în păduri nu se putea vedea, dar se putea bănuî că se făcea un control la metru pătrat cu alte unități decât cele de pe culmi, care aveau rostul de a nu lăsa pe nimeni să treacă. Erau aproape de muchie și ziua auzeau fluieratul soldatului de pază. Noaptea, din sfert în sfert de oră, ascultau semnalul fluierat al posturilor de pândă. Erau atât de apropiate unul de altul că era imposibil să se treacă muchia fără să fi simțit. Au hotărât că cel mai cuminte lucru e să rămână pe loc așteptând vreun vânt, ceață sau furtună ca să se deplaseze spre sud, bănuind că creasta era și mai greu de trecut. S-au tras lângă ladă, și-au împărțit brânza și au rămas pe loc, observând mișcările trupelor. Tabăra din Vârtoape o vedeau foarte bine. De aici plecau dimineața și se întorceau seara. Desigur cercetau Valea-Rea. Erau hotărâți că, dacă apar aici, să se apere și-abia atunci să încerce să iasă din încercuire. De-abia într-o seară a venit o furtună fără ceață și nu s-au lăsat înduplecați să plece. Erau mulțumiți că aveau apă la un izvor de unde se aprovizionau și securiștii de la pândă. Mâncau numai brânză, căci foc nu puteau face. A cincea zi observară cu mirare că în Hârtoape ostașii desfăceau corturile, vorbind cu voce tare, apoi își făcură ranițele, se încolonară și porniră spre nord. Până seara

se făcu liniște în toți munții. Nu se mai auzi fluierat nici noaptea, nici ziua următoare. Se uitau unul la altul și nu le venea a crede. În noaptea următoare au ieșit și cu mare grijă au trecut creasta, pe locuri cunoscute în Langa și de aici prin pădure spre poalele munților. Peste tot vedeau frunze răscolite, cutii de conserve goale lângă izvoare și păraie. Când au ajuns în Runcu, au întâlnit un cioban ce cobora la vale după "legumă". Omul se grăbea să se întoarcă repede că nu mai aveau mălai la stână. De la el au aflat că securiștii mergeau cu ei cu oile, că au controlat piatră de piatră și dintr-odată au plecat de parcă n-au fost. Era prea tentant să nu profite de situație. Pe om îl cunoșteau dinainte. "Ne faci d-ta un serviciu? Să te duci la securitate și să le spui că ne-ai întâlnit sus pe creastă și că ți-am cerut de mâncare." "Să vă vând eu pe d-voastră?" "Fii liniștit că nu se întâmplă nimic." Tocmai aceasta voiau să știe securitatea: că au adus atâtea forțe și n-au realizat nimic, cu toate că am fost în mijlocul lor. Nu știu dacă am făcut bine, căci după câteva zile a urmat o război sălbatică asupra familiilor noastre și asupra oamenilor din sate.

MAI EXISTĂ UN COLȚ DIN REGATUL ROMÂNIEI CE NU ȘI-A PLECAT CAPUL ÎNAINTEA COMUNISMULUI?

Cum am spus mai sus, urma să ne ducem la cabana Bâlea. Trebuia să fim văzuți de câți mai mulți turiști, care desigur vor vorbi, securitatea va afla și va fi atrasă spre aici. De altfel sigur

între turiști sau la cabană își avea securitatea agenției ei, care se vor grăbi să raporteze cât mai repede. Mai trebuia lăsată impresia că eram mai mulți de șase, că eram toată ”banda” și deci degeaba mai stau ei să caute urma noastră prin Valea-Rea. Am urcat noaptea poteca și ne-am așezat la vreo câteva sute de metri mai jos de cabană, în dreptul unui izvor, supraveghind poteca. Înspre amiază am ieșit în calea turiștilor. Primii sosiți erau din Cluj, un asistent universitar și mai mulți studenți (pare-se de la chimie). Mai mult s-au mirat decât s-au speriat. I-am rugat să rămână câtva timp cu noi: ”Nu vă ptem explica de ce, dar ne faceți un mare serviciu.” Ne-am așezat în pădure câțiva metri sub potecă și am început să-i întreb despre viața universitară din Cluj, spunându-le că unii dintre noi eram studenți la Cluj cu câțivă ani în urmă. Și că ne socoteam și acum studenți. M-am bucurat văzând simpatia cu care eram priviți de acești ”colegi” mai tineri ai Universității de atunci. Au venit apoi grupe după grupe de turiști, băieți și fete. Ne gândeam că ne vom întâlni cu zece-douăzeci de turiști, dar se adunaseră în două ore aproape o sută. Cred că se mirau în sinea lor ce rost avea această ”sechestrare de persoane”. Am petrecut cu ei vreo două ceasuri, oprind mereu și pe cei ce coborau și pe cei ce urcau la cabană. Am primit de la dâșii o mulțime de lucruri folositoare și mai puțin folositoare (chibrituri, piepteni, săpunuri, prosoape, cămeși, forfecuțe, ațe, bricege, binocluri, ba și o oglindă). Câțiva bărbați și-au schimbat bocancii cu noi (rețin pe un inginer de la Săcele-Brașov). Câteva fete ne-au dăruit cruciulițele lor de la gât. Am primit și țigări cu gândul de ale dăru ciobanilor, căci nici unul dintre noi nu era fumător.

Pe la orele trei am ridicat ”tabăra” și cu tot poporul ne-am îndreptat spre cabana Bălea-cascadă. La venirea atâtei

lumi, turiștii din cabană au ieșit la ferestre. Conform planului de a face puțină zarvă, Fileru a tras un foc de armă în spatele cabanei, s-a răspândit zvonul că se va da foc la cabană, l-am chemat pe cabanier, i-am spus că știm că era agent al securității (toți cabanierii erau siliți să fie), știm că mai are alții printre turiști, dar să bage bine de seamă să nu facă rău că vor răspunde odată. S-a jurat pe toți sfinții că el nu-i din ăștia, dar alții sunt că și pe el îl spionează alții. Am luat de la oficiul de primire câteva buletine de bărbați (ne-a părut rău că nu am luat mai multe). Din magazia de alimente am luat câteva pâni, un sac de orez și unul de zahăr și i-am încărcat pe măgari, deși nu aveam nevoie de alimente. Voiam să dăm totuși un sens venirii noastre pentru securitate, care putea deduce că foamea ne-a silit să facem acest pas.

Turiștii erau adunați în fața cabanei amestecându-se cu noi și continuând să ne dea obiecte. Simțeam că trebuie să spun câteva cuvinte acestor oameni: "Spuneți, vă rog, oamenilor din țară că mai există un colț din regatul României, care nu și-a plecat capul înaintea comuniștilor. Și-atâta timp cât ne vor sta capetele pe umeri, acest colț de țară va fi liber. Spuneți-le să-și păstreze încrederea că într-o zi toată România va fi liberă. Rugați-vă să vă ajute și să ne ajute Dumnezeu." Am văzut în ochii multora lacrimi și înțelegere. O fată de șaisprezece-șaptesprezece ani, crezând că între noi sunt și fete, a venit să-mi dea propria ei pereche de bocanci, ea rămânând desculță. Gândindu-mă la ce s-ar întâmpla dacă ar pârâ-o cineva la securitate, i-am zis: "Fetițo, noi nu primim, noi jefuim!" A rămas întristată cu ochii în lacrimi. Fată frumoasă, dacă bocancii ți i-am refuzat, ți-am furat fără să știi chipul drag și ochii umezi de sinceritate, încât după luni și ani, tinerii aceia, ce ți-au trecut o clipă prin viață, cât au mai trăit, se trezeau zicând: "Frumoasă fată, pe unde o fi acum?"

Am făcut semne la niște "luptători de-ai noștri" ce s-ar fi aflat la pândă deasupra cabanei, pentru ca agenții să raporteze astfel și am plecat pe potecă la vale în fluturarea de mâni a acestor turiști, care ne-au dat încrederea că țara e alături de noi. La ieșirea pe poartă am distrus chipul lui Stalin și al conducătorilor (erau vreo zece) Partidului Muncitoresc Român și am tras în steaua așezată sus pe cabană. I-am rugat pe turiști să nu plece o jumătate de oră. La nici o sută de metri de cabană am oprit măgarii și am ascuns sacul de zahăr și de orez, și ne-am continuat drumul în jos. Dacă vor căuta, numai lângă cabană nu se vor gândi să caute! Pe traseu ne-am întâlnit cu câteva grupuri de turiști ce urcau spre cabană. Dimineața eram în porumbiști la Gura-Văii.

BRADUL, CÂND SE USUCĂ, SE ÎNROȘEȘTE, IAR MOLIDUL SE SCUTURĂ

Securitatea a aflat de apariția noastră la Bâlea încă în seara aceleiași zile și a dat ordin trupelor ce se aflau cantonate la poalele munților să se deplaseze la Bâlea, înconjurând văile și munții din jur. Și mai era nevoie, pentru uzul curent, și de o demonstrație de forță. Convinși că la cabană am fost toți unsprezece, au dat ordin să se retragă armata din Valea-Rea și împrejurimi. Au căutat câteva zile degeaba și la Bâlea, fără să găsească nimic. Erau în exercițiul căutării, când un cioban le-a adus (la rugămintea noastră) vestea că s-a întâlnit cu noi în șaua Zărnii. Furioși, s-au întors cu forțele înapoi, au înconjurat munții de la Sâmbăta la Sebeș au reinstalat telefoanele la poalele munților și s-au apucat de căutat.

Ca niște oameni cumiți ce ne socoteam, le-am lăsat cale liberă și, până se potolesc, am trecut la refacere pe Ardeal. Se simțea nevoia, că, după cât am alergat o lună de zile, eram slabi și epuizați. Aici ne așteptau oamenii noștri de încredere (frații Grecu din Șoarș, Comseștii și unchiile mei din Cincu, Leancu și Dăișorean din Merghindeal, Ieronim din Bărcuț, Bârsan din Retiș și alții despre care am mai pomenit sau voi mai pomeni în această carte.

Am spus mai înainte că la început depozitele de alimente le făceam de regulă în peșteri. Munții Făgărașului n-au propriu-zis peșteri (nu-s munți calcaroși), ci numai niște crăpături rămase din prăbușirea stâncilor. Și nu sunt nici acestea prea numeroase. E o problemă a locuințelor și pentru urși. Încă înainte de pățania cu urșii, ne gândeam că nu-i locul de ascuns în peșteri. Dacă ar fi venit securitatea să caute cu de-amănuntul ar fi putut să găsească depozitele. După pățania din toamnă am renunțat la acest sistem. Cam tot atunci am început să ne așezăm lăzile de alimente la umbra răgăliilor. Cine a umblat cât de cât prin pădurile de molizi, a văzut unde și unde câte un molid răsturnat cu rădăcină cu tot, cu pământ și pietre. Rădăcina astfel întoarsă se numește uscat. Căutând locuri uscate, am ajuns repede la ideea de a face gropi la umbra răgăliilor. S-a întâmplat însă ca o astfel de ladă de prin 1949 a fost descoperită de urs și dezvelită. Era în muntele Hermeneasa. Nu mai aveam ceva important în ea și ne-am gândit să o sacrificăm, dând-o cu bună știință securității. Astfel i-am dat ideea lui nenea Pătru, tatăl lui Nelu Novac, să spună securității că ne-a auzit odată vorbind că ducem o raniță de fasole în Hermeneasa. Ori Hermeneasa nu e un munte mare, așa că securitatea a găsit-o repede. Găsind și câteva boabe de fasole pe fundul lăzii, l-au socotit pe nenea

Pătru om de-al lor, lucru ce îl și voiam. Dar securitatea a mers cu judecata mai departe. Găsind lada sub o răgălie, s-au gândit să caute sub toate răgăliile din păduri. Sunt mii de răgălii în munte, dar ei erau cu zecile de mii și astfel am pierdut alte lăzi. Ceva mai mult: pentru ca locul să fie bine camuflat, obișnuiam să sădim brăduleți sau molizi deasupra. Ori aceștia nu se prindeau întotdeauna și, uscându-se, bradul se înroșește, iar molidul se scutură. La o ladă cu răgălie au găsit un brăduleț roșu. Acest amănunt a fost suficient să bage iar diviziile în munți să caute brazi înroșiți și molizi scuturați. Desigur i-a costat timp și oameni, dar altă treabă nu aveau. Și astfel au ajuns să ne descopere depozitul central de grâu și porumb din Runcu. Într-adevăr a fost o mare pierdere. Cu ce aveam aici am fi putut trăi două ierni. Au coborât sacii de grâu și porumb în Breaza, ca pe un mare trofeu și l-au împărțit la agenții locali. Astfel ne-am făcut-o noi cu mâna noastră, dându-le un fir de ghem, pe care să-l depene. Ba a fost ceva mai mult. După cum am mai spus, Ilioî vânase o scroafă de mistreț și carnea am pus-o în sare în puțină și am îngropat-o ceva mai departe de depozit. Or, fie găsind un brăduleț înroșit, fie altfel, securiștii au găsit putina. Au scos câteva bucăți de carne și-au încercat să o frigă, nu le-a plăcut și au aruncat-o. Apoi au minat terenul și o grupă de securiști și agenți din Breaza pândeau la distanță așteptând să venim noi. A venit însă o vulpe atrasă de mirosul cărnii aruncate și s-a sacrificat ea în locul nostru. De altfel noi eram informați despre capcana din Runcu. În Breaza, pe un stâlp de telefon a apărut un scris cu litere mari: "Partizanii să nu se ducă în Runcu că-i locul minat." Bănuiam că a fost scris de unul din ostașii care erau cantonați la școala din Breaza.

Descoperirea depozitului de alimente i-a umplut de

optimism pe securiști. Convinși că nu mai avem mâncare pentru iarnă și că vom fi siliți să intrăm în sate, au luat toate măsurile pentru a nu ne putea apropia de ele. Le înconjurau noaptea, iar la mori au instituit un regim de supraveghere strictă. La poalele munților, de la Sebeș la Sâmbăta de Sus au întins iar telefoanele și s-au instalat ca pe frontieră. Aceasta era situația când ne-am întors de pe Ardeal și ne-am întâlnit la Drăguș în "Pădurice" pe la sfârșitul lui august. Nu ni se părea situația prea gravă. La urma urmei munți erau și la răsărit de Sebeș și la apus de Sâmbăta. Ne-am împărțit după planul din primăvară: Leu, Fileru și Moșu dincolo de Victoria, Gelu Novac, Ilioi și Brâncoveanu între Sâmbăta și Victoria, Gheorghe, Victor și Nelu Novac la răsărit de Sebeș, iar pe loc au rămas Ghiță și Profesorul.

ULTIMA NOAPTE DE DRAGOSTE

Cititorii acestor rânduri se vor mira că nu am scris până acum nici un rând despre vreo poveste de dragoste, pe care să fi trăit-o acești tineri. Erau ei clădiți din alt material decât ceilalți semeni de-ai lor? Bine-ar fi fost dac-ar fi fost așa. Fiecare din acești tineri și-avea mica lui poveste de dragoste, pe care ceilalți o cunoșteau mai mult sau mai puțin, dar pe care toți o respectau cu delicatețe. Toți au avut parte de un moment dureros când au trebuit să renunțe la un vis de fericire, atunci când și-au dat seama că pe drumul pe care au apucat nu putea crește floarea dragostei. Iată pe unul pe care îl cunosc bine. Cu ani în urmă își găsisse fata visurilor lui. Și fata aștepta din parte-i cuvântul ultim, de a o cere în căsătorie.

Și cuvântul acesta îi era scris în priviri, i se întipărise pe buze și s-a stins acolo că n-a fost pronunțat. De teamă că va fi acceptat. De teamă că fata ar fi zis: "Vin cu tine orice ar fi". Fata știa ceva de drumul periculos pe care dragul ei era decis să meargă în viață. Dar drumul era atât de îngust și de greu că doi alături nu puteau merge. Și era mai bine ca inima să sângereze acum la început, înainte de a fi prea târziu. Într-o seară, el i-a spus: "Ce frumos o să-ți stea ție când vei fi bunică și vei sta cu nepoțica ta la gura sobei și, torcând din caierul amintirilor, vei cânta cântecul de acum. Și te va întreba nepoțica: <<Bunică, cine te-a învățat acest cântec?>> <<Un călător nefericit>>, îi vei răspunde tu. <<Și l-ai iubit, bunică?>> <<O, nu, te vei lepăda tu, nu...>> <<Desigur, va zice nepoțica, tu l-ai iubit pe bunicul, doar...>> <<Da, vei confirma tu, eu l-am iubit pe bunicul, căci acel călător era prea nefericit.>>"

Și tânărul și-a închis sufletul într-o carapace a nepăsării și se socotea a fi imun la orice sentimentalism. Dar iată că se poate greși și fără să vrei. Cu patru ani în urmă, pe un drum de hotar între două sate, iarna cu soare și zăpadă multă, se întâmplă să mergi pe jos cu o fetiță de 13-14 ani. Și vorbești..., ce poți vorbi cu o fetiță de treisprezece ani, decât despre lucruri potrivite copilăriei ei. Și-acum, după patru ani, odată, căutându-ți adăpost la tatăl fetei de atunci, îți apare, parcă coborâtă din altă lume, o fată în deplinătatea facultăților ei ademenitoare. Și fata îți amintește toate fleacurile pe care le-ai vorbit cu fetița cu patru ani în urmă și, fără să vrei, ești prins de vraja unui vis, de care nu mai poți scăpa. Din când în când te duci, riscând să fii împușcat, la marginea satului, pentru a sta măcar o oră cu fata. Și iată că au trecut doi ani de atunci. Părinții știu și îi înțeleg pe amândoi. E vară și mâine va fi

Sfânta Maria și pe fată o cheamă Maria. Te hotărăști să te duci. Știi că-i periculos, dar, în ciuda oricărei logici, o faci. La piept porți o carte de rugăciuni și în ea, cu migală, ai strâns și ai presat câteva fire de floarea reginei și voiești să i le dăruiești cu carte cu tot. Când vrei să pleci, cu delicatețea ce-l caracterizează, Brâncoveanu se oferă să meargă și el. Nu-ți va pune nici o întrebare, te va înțelege din priviri și mișcări. Fac amândoi ultimele sute de metri pe brânci, ca să intre în sat, atenți la orice zgomot și se adăpostesc la un om în apropiere de casa fetei. În seara spre Sf. Maria, la ora când se amestecă ziua cu noaptea, te strecuri din grădină în grădină și ajungi în casa fetei, unde erau numai părinții. Fata era la biserică. Era o vreme când fetele mari se mărturiseau și se cuminecau de Sf. Marie Mare, iar fetițele de Sf. Marie Mică. Ca să nu rămâi în lumină, ai intrat în camera dinspre uliță și aștepti în întuneric. Se apropia o furtună. Vântul se întetea și fulgere brăzdau cerul luminând ulița ca ziua, apoi tunetul cutremură casa, făcând să vibreze geamurile și perdelele. Începuse să picure când fata veni pe poartă în fugă și intră în casă speriată. "Tată, la noi la poartă îs vreo cinci securiști cu arme." I se spune cine o așteaptă. Fata intră în odaie și găsește pe cel ce venise. Nu trebuia să spună fata ce-a văzut la poartă că la lumina fulgerelor văzuse și el. Câțiva securiști se adăposteau de ploaie sub streășină. Prezența lor acolo și atunci era semn sigur că așteaptă să vină cineva de Sf. Marie la această casă. Fata îl recunoscuse între ei și pe cel mai netrebnic om din sat, care pentru un țoi de rachiu și pe mamă-sa ar fi vândut-o. Stau numai la pândă? Atunci dimineața se vor retrage. Dar dacă vor veni și alții și dimineață vor face o percheziție în casă? Rămânea apoi marea întrebare: De unde bănuiala că de Sf. Marie ar putea veni cineva aici? Afară

furtuna se dezlănțuia în largul ei, dar nu putea acoperi zbuciumul din sufletele celor doi tineri. Doar prin mâinile încheștate își comunicau teama, deznădejdea, dragostea și speranța. Fata și-a adus aminte că a fost la biserică și a șoptit: "Mă simt curată și la suflet și la trup, zi după mine: Născătoare de Dumnezeu, Fecioară Marie, Domnul este cu tine... Preasfântă Marie, mama lui Dumnezeu, roagă-te pentru noi păcătoșii, acum și-n ora morții noastre, Amin." Și el își va aminti că a spus cea mai curată rugăciune către Maica Domnului din viața lui.

Furtuna se mai depărtase. El s-a hotărât să plece. A venit tatăl fetei și a vorbit cu el. "De unde vă bănuiesc că aș veni aici? Cred că numai bănuiesc. Purtați-vă, să le risipiți bănuiala. Eu nu mai vin. Până pândesc nu vă arestează. Dacă ajungi în situația să nu mai poți negă, luați-vă angajamentul că mă vei vinde. Apoi vedem noi ce e de făcut. Maria nu trebuie să fie arestată." Au aranjat un sistem de întâlnire și corespondență prin scrisori.

Furtuna se îndepărtase. Ce era însă în grădină dacă la poartă erau atâția? După orice furtună mare urmează așazisul "puiul ploii", o ploaie fără trăsnete și tunete. S-au despărțit la ușă. "Viu și eu cu tine!" "Unde?" A ieșit în curte pe încrederea lui Laicu, care ar fi rupt lanțul dacă ar fi fost ceva strein în apropiere. În zgomotul ploii, atunci când tunetul îndepărtat putea acoperi mișcarea, târâș s-a îndepărtat de casă până la gardul grădinii. Ochiul se obișnuiseră cu întunericul. Simțindu-l, câinele se gudură prietenos. Ajunse în sfârșit în gardul vecinului și trecu ușurel în grădină acestuia, așezându-se într-un boschet de viță. De aici se putea vedea ce era în grădina fetii. O patrulă de securitate pășea ușor prin ploaie cu pelerinele pe ei, în lungul grădinii. Când

se apropia prea mult de câne, acesta începea să latre. Se convinge că nu era nimeni în grădina vecinului, trecu în grădina altui vecin și de aici se duse la Brâncoveanu, care nu dormea: "Mă rugam pentru voi..." Au rămas pe loc ziua următoare și au ieșit în amurg din sat prin altă parte decât pe unde veniseră.

S-a întâlnit cu tatăl fetii câțva timp mai târziu. Securitatea păzea casa noapte de noapte. În grădină făcuseră cărare. Securiștii ședea ziua ascunși în casa unui al treilea vecin. Nu putea nicidecum bănuiră de unde i-a venit pericolul că ei nu vorbiseră cu nimeni. O vagă bănuială avea că se mărturisise odată la un preot necunoscut la mănăstire și care insistase să afle dacă are legătură cu "băieții din munți". Nu recunoscuse, dar nici nu negase categoric. S-au sfătuit cum era mai bine de făcut.

În adevăr, după luni de pază, tatăl fetii a fost arestat când era departe de casă și luat direct. Securitatea știa mai multe decât își imagina el. Era vorba de o implicare cu un agent, care îl tatonasă dacă nu are arme pentru noi. Și el fusese supravegheat pas cu pas, și el, și familia. Din comportamentul fetii au dedus că gândurile ei nu erau la lumea din jurul ei. A recunoscut că ne-a întâlnit în pădure, că acasă n-am fost, dar că era gata să facă cum voiau ei. I-au retezat-o scurt că am fost și acasă, că știu de ce fata nu are nici un prieten și, dacă nu-i om de înțeles, o arestează pe fată. "Să lași fata să vorbească cu el și faci cum îți cerem noi." I-au dat bani să-și cumpere cal. "Te duci în pădure după lemne în toată ziua, atrage-l la fată și, când, îl vom prinde, îți vei căsători fata și va dansa toată securitatea la nunta ei." Au înțeles că trebuiau să calce pe muchie de cuțit. S-au întâlnit tot în pădure și pe el și pe "umbra" lui, căci securitatea și-a trimis un agent care să-l

însoțească în pădure. Pentru el era mai bine așa că securitatea avea confirmarea că cele raportate de tatăl fetei sunt adevărate. Împreună au organizat câteva scenarii de felul celui următor: Într-o seară de toamnă prietenul nostru s-a dus pe la "umbră" cerându-i ajutor, lucru la care acesta s-a achitat imediat. La plecare a întrebat așa într-o doară de tatăl fetei, apoi s-a dus la aceasta acasă, cu înțeles ca fata să nu fie acasă în acea seară. A doua zi a anunțat securitatea că prietenul nostru a fost în vizită, a spus ce-au vorbit, ce i-a dat și că a plecat. "De ce nu l-ai ținut la tine până venea fata?" "N-a vrut să rămână, spune că satul îi păzit și l-ar fi putut vedea cineva." "Ai făcut mâncare cu somnifer?" "N-a stat să mănânce că se grăbea să plece." Desigur "umbra" și-a dat raportul lui. În anii următori fata a primit câteva scrisori de "dragoste", fiind duse, cu înțeles, de însuși tatăl fetei la securitate, scrisori iscălite de Ion Munteanu. E greu să scrii o scrisoare de dragoste ca să exprimi tot ce simți pentru fata iubită, dar să scrii ca și fata să înțeleagă tot ce simți pentru ea și securitatea să tragă nădejde că vei cădea în cursă, nu-i ușor lucru de făcut. Copia scrisorilor se afla la securitate prin 1976.

În amintirea acelor vremi, prietenul nostru a purtat ca o rugăciune câteva versuri făcute atunci, pe când se lupta cu dragostea ce căuta să-i inunde sufletul:

DORURI TÂRZII

Vârtejul anilor și-al lumii
Cu ger de crivăț m-a cuprins,
M-a prins în volbura furtunii
Și focul inimii mi-a stins.

În groapă rece și uitată
Te-am pus de vie în mormânt
O, inimă, cu tine-odată
Din suflet, cel din urmă cânt.

Zadarnic doruri ne-mplinite
Sub lespezi reci s-au răzvrătit,
Au pălpăit încă o vreme
Și de amar s-au potolit.

Și am lăsat să se-ndesească
Huceag peste mormântul meu,
Ca mărăcini și rugi să crească,
Să nu mi-l mai cunosc nici eu.

De-atuncea toamne reci deasupra
Te-au biciuit cu vânt și ploi
Și jalnic ți-a doinit pădurea
Plângând cu-ngălbenite foi.

Și ierni mai lungi decât uitarea
Te-au troienit cu vâl de nea
Și însumi eu uitasem locul
În care-mi doarme inima.

Arareori doar amintirea
Mai aducea pe-al vieții rost
Un basm blajin cu amăgirea
A unei dragosti ce n-a fost,

Un foc mocnit ce doarme-n spuză
În codrul adormit de vânt
Și mai adie sub cenușă
Un roșu ochi din când în când.

În suflet hăuia pustiul
Și mă-nvățasem să-l ascult
În nopți când mă prindea târziul
Și mă credeam că-s mort de mult.

Și peste tot ce-a fost odată
Nepăsător când mai treceam,
Pământ credeam că-i vechea vatră
Și în minuni nu mai credeam.

Nu m-am temut când în pustiul
Care-mi umpluse viața mea
Doi ochi mi-aduse albăstriul
Al florilor nu-mă-uita.

Și ce-au ucis noian de rele,
Ce-am îngropat eu ani în șir,
Ce credeam mort pe totdeauna
Au înviat două priviri.

S-au rupt atuncea chingi și lanțuri
Și de sub lespede cea grea
Țâșni în flacăra albastră
Și-n vâlvătăi inima mea.

Te mistui toată de iubire,
Tu, inimă fără noroc,
Cum sfârâie picul ce cade
Pe fierul înroșit în foc.

Și-acuma stau privind la tine -
O, inimă, la ce-ai venit?
Ori în mormânt nu-ți era bine,
Nu ți-e destul ce-ai suferit?

Ce trist acum te rogi la ușă
Ca loc în viață să-ți deschid:
-Mă-ntorc de trebuie-n cenușă,
Dar mai întâi să fi iubit!

ȚARA OLTULUI

"Țara Oltului,
Para focului,
Pchită de secară,
Țară de ocară."
(Vechi cântec făgărășan)

Dacă securitatea s-a întors din munți încă o dată cu mâinile goale, fără să ne prindă, și-a revărsat întreaga ură prin masive arestări atât în Făgăraș, cât și în satele din fostul județ, de-a valma, fără nici o logică. Întâi s-au năpustit asupra familiilor noastre, luând din fiecare ostateci. Ni s-a trimis și vorbă că, dacă nu ne astâmpărăm, îi vor ucide. E arestat profesorul Mihai Novac, tatăl lui Gelu, și fiica lui, Gema, căsătorită de curând. E ținută în frig și umezeală în beciurile securității, unde se îmbolnăvește pentru totdeauna de rinichi. Condamnată la ani de închisoare, va naște o fetiță neavând nici o asistență medicală și nici o hăinuță pentru copilă. Este arestat fratele lui Leu, Gilu Hașiu, precum și sora sa, Mărioara și cumnatul său, Gheorghe. Sunt luate surorile Profesorului, Pătru Novac, tatăl lui Nelu Novac și fratele său, tatăl lui Victor Metea, fratele său, fratele lui Gheorghe, Ana Gavrilă, mama lui Moșu, precum și Nicolae și Ion Gavrilă, unchii lui, Comănici, socrul lui Ghiță, socrul lui Fileru, Cornilă, cumnatul lui Brâncoveanu și mulți alții.

În Făgăraș sunt arestați profesorul Valer Literat, Romul Ursu (care va muri la Canal), profesorul Florea, protopopul Borzea. Li se aduce acuzația de complot, constituind așa-zisul

"Grup al celor patruzeți". Nu le pot găsi numele tuturor. Unii vor muri în închisoare, ceilalți vor veni din infern cu urme grele, nevindecabile, zvârliți la marginea societății.

Îmi vine în minte o întâmplare povestită de un fost coleg de liceu: "Trebuia să merg la Făgăraș pentru niște treburi. Am ajuns cu trenul noaptea târziu. Cădea lapoviță. În gară aștepta o singură trăsură cu un cal slab. Spun birjarului adresa unde să mă ducă. Într-un loc, birjarul cel bătrân mă roagă să-l aștept, va intra să se schimbe că e ud. Rămân mirat unde intră. <<Aici, îi zic, locuia mai demult profesorul Florea>> <<Și acum locuiește, zise birjarul, dar nu în casă, ci în magazie. Eu sunt.>> <<Și cum ați ajuns birjar?>> <<Ceva trebuie să fac, căci pensie nu am.>>"

Sunt arestați preoți, învățători, notari și o mulțime de țărani. Totul făcut cu o ură înverșunată împotriva a tot ce era inteligență, demnitate și omenie. Clădirea securității din casa doctorului Giurcă, devenind neîncăpătoare, este ocupată o altă casă, a avocatului Cosgarea și curând se umple și asta. Tribunalul Militar din Orașul Stalin (numele comunist al Brașovului) scoate la condamnări pe bandă rulantă. Se instituie o teroare asupra celor tineri. Fete și băieți sunt luați și duși la securitate, unde mintea sănătoasă nu poate înțelege rostul chinurilor fizice și morale suferite de acești oameni din acest nefericit colț de țară, nici să le descrie. Pentru ce se întâmpla în beciurile securității ar trebui reținute doar cuvintele unei fete din Șercăița, care ieșise de-acolo cu mintea răătăcită și care, când preotul în biserică vorbea despre iad, a spus: "Părinte, iadul nu-i acolo unde spui dumneata, iadul îi acolo unde-am fost eu".

AVIONUL AMERICAN

După cum am povestit mai înainte, în iarnă, prin notarul Câltea, am avut șansa de a trimite un mesaj către Consiliul Național Român din Franța printr-un tânăr, rudenie cu notarul, ce avea viză de intrare în S.U.A. Mai întâi am comunicat Consiliului că eram un grup de studenți, elevi și țărani, luptători cu arma în munți împotriva comunismului. Îi rugam să ne ajute cu arme și ce vor mai crede; la o dată anume să trimită un avion care să parașuteze ajutoare într-un anumit careu, dat de niște coordonate extrase din harta militară 1/100.000. Ca semn de recunoaștere - semnale cu lumină roșie, când pe cer apărea avionul. Locul ales - la izvoarele râului Sebeș (făgărășan). Tânărul plecase și acum se apropia data fixată de noi. Nu mai țin minte dacă era la sfârșitul lui septembrie sau la începutul lui octombrie. La întâlnire, parcă lipsiseră Ilioi, Gelu și Brâncoveanu. Ceilalți ne-am întâlnit toți. Ne aflam cu vreo câteva zile înainte. Victor, Gheorghe și Nelu Novac aduceau vești foarte ciudate. Intrarea în pădure, în preajma râului Sebeș, era păzită de securitate ziua și noaptea. Toți muncitorii forestieri au fost retrași în sate. Nu făcuseră nici un semn în zonă, să fi dat securității motiv să le cășune pe râul Sebeș. Am ocolit, urcând munții pe la Bucium și-am ieșit la munții Tagu și Fața lui Ilie. Aici am dat peste niște ciobani brăneni cunoscuți, care ne-au povestit că ei, fiind vremea bună, au întârziat cu oile în Țiganul și Buzduganul, dar a venit securitatea de la Zărnești, și-au așezat corturile și și-au întins antenele în poiana stânii, iar pe ei i-au alungat cu oile; că numai cu o zi înainte, voind să pască în poiana stânii din Văcarea, n-au putut s-o facă,

deoarece un cordon de soldați i-a alungat. Am tras concluzia normală că securitatea știe că am cerut ajutor de la C.N.R. Bănuiam că tânărul, cine știe din ce motive, ne-a vândut planul nostru. Rămâneau însă câteva semne de întrebare: De ce n-a fost arestat notarul Moise Câlțea? De ce apoi atâta demonstrație de forță, când mai ușor ar fi fost să pândească la fața locului? Parcă mai mult îs interesați să nu ne putem apropia decât să ne prindă. Ne-am îndepărtat necăjiți la poalele pădurilor de la Ohaba și Șinca-Nouă. Obişnuiți cu nenorocirile, puteam spune că dacă n-am câștigat ceva, n-am pierdut cel puțin nimic și ne-am întors la ale noastre. La data fixată de noi, spre miezul nopții, am auzit zumzetul unui avion deasupra munților, undeva la foarte mare înălțime, ce ba se îndepărta, ba se apropia. Am rămas încremeniți. De unde eram, n-am putut face nimic. Dar dacă avionul era românesc? Ce rost ar fi avut, numai să ne inducă pe noi în eroare? Nu-i puteam da de capăt. În zilele următoare, cred că Olimpiu Borzea ne-a dat ziarul "Scânteia", în care era inserat un articol scurt: "Un avion american, trimis de cercurile imperialiste, a zburat în timpul nopții cutare deasupra Munților Făgăraș, cu intenția de a ajuta bandele de teroriști. Terminându-și benzina, a aterizat forțat în R.P.Ungară, crezând că se află în Iugoslavia."

Era adevărul adevărat? Era o minciună scrisă pentru noi? Atunci nu ne-a dat prin cap să confruntăm o Scânteie vândută în Făgăraș cu alta din Țară, să vedem dacă nu cumva era un articol scris anume pentru făgărașeni. Și de unde știau ei misiunea cu care a venit avionul american? Și cum s-ar putea crede că americanii au fost așa de neprevăzători să nu-și ia benzina suficientă? Oricum ne întrebam și ne răspundeam, adevărul nu-l puteam ghici.

38 de ani mai târziu, aflându-mă în S.U.A., am vrut să lămuresc enigma. Voiam să-l întreb pe fostul ministru de externe Vișoianu, dar bătrânul nonagenar era plecat mai mult în lumea umbrelor decât pe pământ și nu am putut culege mai nimic de la dânsul. Explicația am găsit-o în literatura americană despre acest subiect. Varianta cea mai plauzibilă ar fi următoarea: Tânărul Câlțea a fost de bună-credință și a transmis mesajul la C.N.R. Acesta, prin serviciile secrete americane, a trimis un avion cu ajutoare, la locul și la data cerută de noi. În același timp însă, în respectivele servicii se aflau infiltrați agenți sovietici (Philby și alții), care-i anunțau pe sovietici, iar aceștia - securitatea, despre orice pas făcut de apusenii în România. Deci la vremea aceea se știau locul, data și ora când trebuia să vină avionul. Dintre diferitele reacții, s-a ales cea mai convenabilă. Au făcut tot ce le-a stat în putință să nu ne putem apropia de izvoarele Sebeșului și au lăsat avionul să se învârtă zadarnic pe deasupra munților. Să se convingă că nu-i așteaptă nimeni acolo. Articolul cu aterizarea forțată (adevărată sau inventată) era scris pentru dezamăgirea noastră.

În anul 1953 situația se va repeta într-o variantă nouă, însă cu urmări tragice. Noi ne-am văzut de-ale noastre ca și până atunci. Doar câteodată, Gheorghe, când răbdam de foame, mai spunea: "Ce bună ar fi acum o gumă de mestecat!"

DACĂ VREI SĂ NU TE MÂNCE LUPUL, ASCUNDE-TE ÎN VIZUINA LUI

Pe la mijlocul lunii octombrie, pregătirile pentru iarnă erau terminate. Cum am spus, ne mutasem la răsărit, pe râul Sebeș și la apus pe râul Sâmbăta. De la Sâmbăta spre apus îs munții cei mai înalți și cei mai prăpăstioși din tot masivul Făgăraș. Că erau mai accidentați nu era un lucru rău pentru noi, erau însă două inconveniente mari care ne-au făcut să nu-i preferăm de la început. Mai întâi creasta se putea traversa doar prin câteva puncte obligatorii, trecerea nefăcându-se decât cu lanterna. Dacă aceste puncte erau ocupate de securitate, la creastă nu mai aveai scăpare. Or, de la Fereastră Sâmbetii spre răsărit se putea trece creasta aproape peste tot. Reușeai asta noaptea, fără frică de a cădea în prăpastie. Ce-au pățit Ilioi și Brâncoveanu o dată, pe polei, trecând din Bândeș în valea Vistișoarei, era să le fie lor și nouă de învățătură. Al doilea rău al acestor munți era că se terminau la poale direct în câmp deschis. Din munții de la răsărit de Sâmbăta ies în câmp o mulțime de pâraie și pâraie însoțite de tufe și pajști, pe unde te puteai coborî pe înserat, uneori chiar ziua. Dincoace pâraiele sunt mai mari, dar tufe nu găsești aproape deloc. Dar ne-am obișnuit repede și ne-am dat locul.

Ca oameni de sprijin i-am avut pe Olimpiu Borzea cu oamenii lui, ca și pe Remus Budac, profesor din Cârna și pe sora sa, învățătoarea Elisabeta Malene, din Porumbacu de Jos, amândoi nepoți de-ai haiducului Andrei Budac. E prea puțin spus că ne erau oameni de sprijin. Ei însemnau mult mai

mult, erau una cu noi, solidari la viață și la moarte. Aveau la loc sigur depozitate arme, pe care puteau pune mâna în orice moment. Și în situația asta se aflau mulți din oamenii noștri de sprijin. Majoritatea dintre ei făcuseră frontul și, în afara ajutorului material ce ni l-au dat, au alcătuit un adevărat sistem de informații. Prin scrisori pe care le găseam în anumite locuri, cunoșteam toate mișcările securității și tot ce ne interesa oricând, fără să mai intrăm în sate. Tot pentru a ne fi de ajutor, și-au aranjat să nu aibă posturi în localitățile lor, pentru a avea motiv de a ieși din sat și un câmp mai mare de cules informații. Olimpiu Borzea s-a dovedit un bun organizator de serbări culturale, apreciate de organele de partid și de stat.

Cu ajutorul lor ne-am aprovizionat pe iarnă în condiții bune. Pentru iernat am ales valea Laița, un afluent al văii Bâlea. Era atunci printre puținele văi ce nu aveau căi de pădure, dar te puteai apropia destul de ușor de un loc pentru iernat, ales de Fileru. Având grijă să nu lăsăm nici o urmă, ne-am adus în apropiere grâu și porumb boabe, fasole, cartofi, ceapă, morcovi, sare, unelte de săpat, secure, firez, o plită mică, hoarne, o fereastră, o parte din orezul și zahărul luat de la cabana Bâlea. Am adăugat câțiva burdufi de brânză. Cu atâtea alimente am fi putut ierna nu numai noi trei, Leu, Fileru și cu mine, ci încă alți trei și, la nevoie, mai mulți. Am adus și o raniță cu cărți de la profesorul Budac. Ceilalți se aranjaseră la fel de bine. Gelu, Brâncoveanu și Ilioii își duseră lucrurile pe vale Vistișoarei, cu ajutorul lui Olimpiu, care avea o casuță lângă pădure. Victor, Gheorghe și Nelu Novac s-au aranjat undeva prin Văcarea. În această carte voi aminti puțin de oamenii de sprijin ce i-au ajutat pe ei în acești ani. Pe cei mai mulți nu i-am cunoscut. În câteva rânduri am fost cu

Victor la câteva familii, dar nu le-am reținut numele peste ani. Știu că între ei a fost și Moraru Traian, fratele lui Iancu Morar, studentul medicinist din Ohaba, care se afla atunci la închisoare. Ghiță și Profesorul adunaseră cu mare greutate ceva provizii în valea Pojorții. Dintre toți, numai ei rămăseseră în zona fierbinte a securității, care se menținea în supravegherea satelor și a poalelor pădurii.

Pentru a nu sta în munte și a fi descoperiți, ne-am hotărât să trecem Oltul și să trăim în Ardeal până în apropierea iernii, când trebuia să lăsăm ceva urme pe aici și repede să ne deplasăm la locul de iernat. Până ne-am mai odihnit, am făcut câteva gropi cu cartofi în pădurile din preajmă. Era o toamnă cu o abundență de fructe și struguri și nu toate viile păzite, iar livezile cu meri - deloc. Din ultimii ani cunoșteam câțiva ciobani, dar ca nume nu mi-l amintesc decât pe Feri. Îl găseam întotdeauna singur noaptea, la stână la Bruiu. Era credincios, iconița Maicii Domnului era atârnată la intrarea în stână și era bucuros să ne ajute material și cu informații despre ce se întâmpla în sate și în păduri. Am vrut să-i plătim pentru ce ne da, căci era om sărac, dar a râs și ne-a arătat iconița: "Și eu sunt la mine striin, secui, și oamenii ajută la mine." Nu mai țin minte pe unde am mai fost în acest timp (desigur, am trecut iar pe la oamenii noștri), dar știu că am stat câteva zile într-o rezervație de vânătoare pe la Dealul Frumos, înconjurată cu sârmă ghimpată. Parcul era populat cu câțiva vătui și erau atât de blânzi, că nu fugeau la vederea omului, ci se apropiau de noi. Îi surprindeam, când ne trezeam dimineața, privindu-ne mirați și cumiți și mirosindu-ne.

Ne aflam pe la începutul lui noiembrie, vremea se arăta încă frumoasă, dar se putea schimba de la o zi la alta. Era timpul să facem semnele și să trecem Oltul în munți. Trebuia

să lăsăm securității convingerea că nu avem alimente pentru iarnă și suntem obligați să riscăm orice ca să le putem obține. Hotărâserăm să intrăm la o magazie I.A.S., să luăm ce vom găsi și să ne îndepărtăm repede.

Tot umblând așa fără țel, am nimerit într-un crâng, în poligonul armatei, deasupra cazarmei unde era cantonată unitatea de securitate. Toată ziua am urmărit cu binocul mișcările din curtea taberei. Ne-a atras atenția un joc interesant: Mai mulți inși, cu pufoaice groase, cu mâinile introduse în manșoane, cu căști pe cap, alergau printre pomi. În urma lor veneau alții, cu câni legați. La un moment dat, câinii erau sloboziți din lăntug și se repezeau la momăile din față. Se producea o învălmășeală, o luptă între momâi și câni. Ostașii se precipitau, luau câinii de lăntug și apoi repetau scena. "Dacă facem noi o mișcare ce zic ăștia?" întrebă Fileru. "Pleacă imediat în căutarea noastră cât ce află." "Și unde ne caută?" "Nu există loc unde să nu ne caute." "Ba există unul. Aici unde suntem noi acum, dinaintea nasului lor, aici nu le trece prin gând să ne caute."

La început am luat această propunere de domeniul absurdului, dar în zilele următoare am rumegat-o și, iată, mă mir și acum, cum am fost gata să ne angajăm la una din cele mai riscante acțiuni. Și mai absurdă, am putea adăuga, dar atunci ni s-a părut că toate s-au petrecut în cel mai normal mod cu putință.

În apropierea orașului Agnita, pe drumul ce duce de la Dealul Frumos la Merghindeal se făcea o cale de hotar pe dreapta, pe care, la un kilometru, se afla o fermă de porci a I.A.S.-ului. Lângă fermă era o construcție destul de rudimentară, ce cuprindea cantina, câteva dormitoare comune, precum și câteva acareturi. Spre seară, de la grajdul de porci

veneau spre cantină doi tineri (pare-se tehnicieni), unul sas, altul român. Acestora le-am ieșit în cale. Ne-am mirat că ei nu se miră văzându-ne. "Am auzit că sunt prin păduri oameni ca dumneavoastră, dar nu credeam să vă vedem." I-am întrebat ce este pe la ei. Ne-au spus că la cantină se află cam 20 de flăcăi, toți sași. Le-am arătat că avem neapărată nevoie de alimente pentru iarnă și-i întrebaram dacă la cantină se află ceva. "Ați nimerit rău, că nu se află nimic, sau mai nimic. Chiar astăzi ne-a zis acest lucru bucătăreasa. Dar se află porci în grajdul alăturat." I-am rugat de vreme ce se vedeau oameni de bună-credință, să ne ajute. Să nu dea de știre miliției decât dimineață. "Spuneți că v-am amenințat că vom împușca pe oricine iese din cantină și v-a fost frică. În rest, descrieți exact cum se vor petrece lucrurile." Cu asta am ajuns la cantină. Flăcării erau în sala de mese și, ca orice tineri sași când sunt mai mulți de doi, cântau. Nici ei nu s-au mirat văzându-ne. I-am lăudat ce frumos cântau (și nu era o minciună) și i-am rugat să cante câteva cântece săsești pe care le cunoșteam și eu de la fetele și băieții din Jibert de acum patru ani. Mai văzurăm în sală și câțiva oameni în vârstă din categoria proletariarului ce se va înmulți mereu în anii ce vor urma, oameni veniți cine știe din ce colț de țară și din ce motive.

Magazinera ne-a arătat că, într-adevăr, în afara unor pungi cu cafea de orz și cu sare, nu avea nimic pe rafturi. Tocmai atunci au intrat pe poartă două căruțe. I-am adus pe căruțași în cantină, am pus fân în fața cailor și am tăiat doi porci destul de mari. Mai rău a fost cu pârlitul lor, căci nu erau paie, dar ne-am folosit cum am putut de fân. I-am spălat și i-am tăiat în bucăți, acestea le-am pus în căruțe, învelite în fețe de masă. Pe la ora 11 eram gata de drum. Am găsit însă la fermă ceva foarte folositor pentru noi: niște marmite militare, în

stare bună. Marmita e un termos de tablă, un bidon introdus în alt bidon și între ele - vată de sticlă.

Am lăsat, ca de obicei, și o scrisoare către securitate, în care puneam problema cam așa: "V-ați însușit fără nici un drept alimentele noastre din Runcu. Nu voi reprezentați statul român, ci noi. Voi nu sunteți decât niște slugi de-ale Moscovei fără nici un drept în a conduce țara. Am luat în schimbul celor însușite de voi următoarele bunuri: (venea lista cu tot ce am luat de la fermă). Semnat - Armata națională română."

Am plecat cerându-le celor din cantină să n-o părăsească decât dimineață. Ne-a condus la poartă unul dintre tehnicieni; ne-a promis că ne va ajuta. Nu știu cum au făcut, dar au aranjat ca miliția să afle de cele întâmplare târziu, a doua zi. Ne-am urcat în căruțe, câte trei în fiecare, cu cojoacele pe umeri, și am dat bice cailor. Pentru a ajunge la locul din poligon, deasupra securiștilor, trebuia să trecem pe șosea, prin mijlocul satului Merghindeal. Lumea ieșea din căminul cultural, în sala consiliului popular era lumină, un grup de notabilități discutau în fața lui, între ei fiind și șeful de post. S-au uitat destul de curioși la două căruțe cu ciobani trecători la miezul nopții pe drum, dar nu ne-a oprit nimeni. Am ieșit din sat, am trecut hula Rorii și, la un pârau cu salcâmi, am descărcat bagajele. Căruțele au continuat drumul încă două sute de metri, au întors pe o pajiște și doi dintre noi, Fileru și nu mai știu care încă, s-au întors cu căruțele prin sat, în trapul cailor. La margine, au așezat caii pe inima drumului, ca să meargă singuri la fermă, iar ei au revenit la noi pe căi lăturalnice.

Până atunci, ceilalți am transportat totul în crângul de deasupra unității de securitate. Lucrurile s-au petrecut

Întocmai cum a prevăzut Fileru. Se făcuse ziuă bine când în tabăra securității s-a dat alarma, ostașii s-au urcat în camioane cu câni cu tot și au ieșit pe poartă, luând direcții diferite. În tabără n-au mai rămas decât foarte puțini. După câte am aflat mai târziu, s-au controlat satele casă cu casă, pădurile metru cu metru, s-a verificat mersul tuturor vehiculelor cu cai și "molotovuri" din toată regiunea, s-a căutat peste tot și nu s-a găsit nimic. Lucrurile s-au complicat în favoarea noastră. Un camion trecuse după noi pe același drum, a fost văzut și de santinela de la poarta securității, și ei s-au convins că materialele fuseseră trecute în acest fel. Au fost ridicați și anchematați șoferii, a fost găsit cel cu camionul (se pare că transporta și el ceva ilegal pentru un șef) și, până s-a stabilit adevărul, a trecut timp.

Într-un singur loc nu s-au gândit să caute și anume unde eram noi.

Încă din prima zi am desfăcut cele patru marmite, am separat carnea de pe oasele porcilor și am pus-o în sare, în marmitele mari. Văzând că-i liniște în jur, am adunat lemne uscate și, pe o vatră de bolovani, am fript carnea și grăsimea la un loc în bidoanele mici, pe care le-am îngropat noaptea în pădure. De la fermă luasem și un hârleț. Am îngropat oasele și am așteptat liniștiți. După cinci zile au început să sosească camioanele. Am ridicat și noi tabăra, luând destul de puțină carne, am camuflat locul și am plecat spre munți. Ne-am apropiat fără probleme de Olt, în dreptul podului de la Arpaș. Ne așteptam să fie păzit și pentru asta am ieșit înainte la două femei din Săsăuș care-și duseseră cota de cartofi și-acum se întorceau acasă, și le-am întrebat ce e pe la pod. "Ce să fie, securitate! Îs vreo douăzeci. Caută în car să vadă ce ducem." "Păi, de ce?" "Păi dumneata nu știi? Au venit partizanzii de la

munte cu mașinile și le-au luat toți porcii de la Agnita și s-au dus.” ”Și nu i-au prins?” ”Cum să-i prinză, domnule, că au trecut prin fața armatei din Cinc și le-au zis: <<Stați cuminți dacă vreți să nu pățiți nimic.>> Și s-au tot dus.”

Am pus și noi în mișcare bieteale noastre picioare, mașinile noastre, sortite să fie vai de ele, de vreme ce trebuiau să asculte de niște capete care numai cuminți nu se puteau numi. N-aș fi scris aceste rânduri cu durere în suflet dacă nu mi s-ar fi întâmplat lucrul următor: Am fost azi la judecătoria din Alba Iulia, unde trebuia să se constate că eu, cu martori și sentințe judecătorești (vreo trei cu zeci de ani de închisoare și două de condamnare la moarte, toate în contumacie), să dovedesc că am fost în afara legii timp de douăzeci și nouă de ani. Atât, și nu calitatea mea morală și motivele pentru care am fost în afara legii și ce-am făcut în acest timp. Judecătorul președinte, pătruns pesemne de înalta răspundere ce o are față de lege și de societatea postrevoluționară, mă întrebă de nu cumva atunci când am fost în munți n-am constituit vreo organizație fascistă, teroristă, fanatică. ”Ba da, domnule judecător, așa am fost, de altfel mă aflu în companie bună, doar toată armata ce-a luptat în Răsărit a fost socotită fascistă, deci nu mi-e rușine de calificativele comuniste. Am fost și niște fanatici, domnule judecător, ba, mai mult, am fost niște nebuni. Că dacă un pumn de studenți, elevi, ofițeri, popi, țărani, și muncitori au luat arma în mână ca să se împotrivească imposibilului, numai nebuni puteau fi. Oamenii cuminți, pe vremea aceea, ca și acum la Revoluție, au rămas acasă, nu se băgau ”în prostii”, băteau din palme și urlau ca lupii, ba se făceau înșiși lupi, își vedeau de școală și de meserie, se căsătoreau și aveau fii și fiice. Și-apoi, când vremea se limpezește, vin tot ei și te judecă ce fel de nebun ai fost.” Și

în noaptea aceea de noiembrie 1952, când sclipeau stelele de ger, oamenii cuminți dormeau în pat la căldură. Numai niște nebuni, dezbrăcându-se, spărgeau gheața cu călcâiele la marginea Oltului și-l treceau până la piept, nu de apa rece temându-se, ci de rafalele de pistol automat care ar fi putut izbucni din orice tufă de pe mal.

DOI BĂRBOȘI MOR ÎN LACUL URLEA

În toamna anului 1952 am primit informația că în Bândeș (pentru a câtă oară tot în Bândeș!) se petrec niște lucruri ciudate. Un cioban din Argeș voise să treacă munții spre Țara Făgărașului pe la începutul lunii octombrie. Pornise cu caii și măgarii pe unde a trecut totdeauna: Valea Rea-Bândeș-Fereastra Sâmbetii și jos la poale. Când să urce în Bândeș, a apărut un pluton de securitate. Ostașii, la deal, doi câte doi, urcau grinzi de molid. Ofițerul s-a mâniat pe cioban, l-a întrebat pe unde a intrat în zonă, cum de nu l-a oprit nimeni, ce caută. L-a bătut și l-a dus în Lisa, la miliție, apoi, amenințându-l să tacă, i-au poruncit să se întoarcă pe valea Oltului. Omul, totuși, a vorbit cui trebuia. Dacă duc lemne la creastă înseamnă că vor să construiască ceva. Dacă au construit, vor să locuiască în construcție. Dacă locuiesc, vor să facă aici ceva. Am bănuir că vor să ocupe creasta, lucru de care ne temeam de mult, pentru a nu mai putea trece de pe un versant pe altul, cum obișnuiam. În anul următor am văzut construcția: era un tranșeu lung de vreo zece metri, complet

în pământ (mai bine zis în piatră) și amenajat pentru a se putea dormi în el, cu iarbă și cetină drept așternut. Ușa era apărută de un parapet de piatră în spatele căruia o santinelă putea să acționeze în caz de atac. Un alt tranșeu a fost construit în Berevoiescu. Cel din Bândeia se afla puțin la apus de punctul în care poteca de la cabana Urlea se întâlnește cu poteca de pe creastă. Unitatea aceasta își avea baza de aprovizionare la postul de miliție din Lisa. Aici soseau soldații bolnavi și ceva tot a transpirat despre ce se întâmplă în munte. În fiecare noapte pândeau creasta și potecile ce se uneau cu ea. Și totuși, după ce-am trecut Oltul din Ardeal, am trecut și creasta și încă ziua, pe timp de ceață groasă. Aveam niște brânză în Gâlcescu și trebuia adusă. Eram cei șase ce am fost și la Agnita. Am ieșit repede la creastă și am coborât în Valea lui Mogoș. E drept, nu eram siguri că mai pândesc, căci din Berevoiescu aflasem că s-au retras.

Trebuie recunoscut că paza plasată aici era bine gândită. În acest nod se adună toate potecile ce duc la cabana Urlea, șeaua Zârnii, Valea Pojorții, Zârna, Leaota, Dara, Bândeia și un pic mai departe, spre Moldoveanu, Valea Sâmbetii și Gâlcescu. Având drum în zonă orice om cuminte trece obligatoriu măcar printr-un punct al acestei porțiuni de creastă. Lucrul e aproape identic și în Berevoiescu. Mai era un lucru rău. În locul unde vine șaua Zârnii și intră în Bândeia, poteca se îngustează și trece cam o sută de metri tăiată în stâncă. Totdeauna ne-am păzit de o astfel de capcană. Dacă ai fi fost surprins pe această porțiune, erai sigur pierdut. De aceea, mai bine ocoleam locul acesta spre căciula lui Mușetescu.

Prin noiembrie, după ce trecuserăm noi, niște soldați au adus în Lisa cadavrele a doi bărboși cu următoarea versiune:

Într-o noapte, un grup de bandiți au intrat pe traseul de piatră. Au fost repede înconjurați și atacați cu grenade. Ei s-ar fi apărat și nu s-au predat. Când n-au mai avut altă ieșire, s-au urcat pe parapetul de stâncă și s-au aruncat în prăpastie, căci poteca se afla pe buza unei prăpăstii al cărui fund e lacul Urlea. Securitatea ar fi găsit trupurile a doi bărboși zdrobiți de stânci. Au fost aduși pădurari și oameni ce ne cunoșteau să-i vază. Știam că doi din grupul Marinescu și unul din cel al Arnăuțoilor purtau barbă, la vremea aceea. Atunci am luat povestirea drept adevărată și i-am jelit pe cei doi frați necunoscuți, am zis o rugăciune pentru ei și ne întrebam unde și când ne va veni și nouă rândul. În anul următor, când au apărut din senin și alte cadavre, am înclinat să ne întrebăm dacă nu a fost o diversiune a securității. Acum, când scriu, frații din Muscel încă se întreabă cum au murit doi din grupul Marinescu. Să fi fost ei cei din Urlea?

CUM TREC CINCI LUNI DIN VIAȚĂ

Iarna lui 1952 a fost pentru grupul nostru cea mai liniștită. Am iernat în patru locuri, acolo unde ne-am pregătit, fără nici o problemă. Cu Leu și Fileru, am început pe la mijlocul lui decembrie să ne facem adăpost. Până atunci am stat prin păduri, departe de locul cu alimente, de obicei adăpostindu-ne sub stânci. Am dat peste un adăpost cu lespezi de piatră (se vedea că-i făcut de mână omenească) care fusese sigur al haiducului Andrei Budac, trăitor pe aici prin anul 1910. Fileru a avut răbdarea să caute pe sub pietre, unde a descoperit o sticlă cu rachiu, cartușe coclite de vreme,

un blid frumos încondeiat, o secure cu coada putrezită, după 40 de ani, câți au trecut de la uciderea lui Andrei Budac. În 1992, după alți patruzeci de ani, dacă cineva ar căuta sub pietre, ar descoperi uneltele ruginite cu care ne-am făcut bordeiul, vreo ladă cu haine și cu încălțăminte, putrezite, poate și arme și muniții ruginite, și, sub o sprânceană de stâncă, la loc uscat, o ladă mâncată de vreme, cu cărți și însemnări. Rachiu nu s-ar găsi că nu-l foloseam.

Locul aflat de Fileru era ideal pentru un bordei în munte. Așezat pe o muchie de stânci, ferit la vedere, iarna s-ar fi ajuns greu oridincotro te-ai fi apropiat. Dacă cineva ar fi coborât și ar fi mers pe minima rezistență, l-ar fi ocolit ori pe stânga ori pe dreapta. În spate, un zid de stâncă, înalt și destul de gros ca pe el să crească câțiva brăduleți stufoși. În stânga, alt zid, mai mic, cu alți brazi țâșniți pe el. În față, o prispă cu încă vreo câțiva brăduleți și-apoi prăpastia, unde brazilii mari-mari își ridicau trunchiurile, bordeiul nostru aflându-se la înălțimea coroanei lor. Numai a patra latură se dovedea accesibilă, iar la șase, șapte metri - un brad uriaș și-n spatele lui - pădurea. În fața ușii, o cărare se strecura pe la umbra stâncilor, spre inima muntelui. Astfel așezat bordeiul, nu puteai să-l observi decât când erai lângă el. Căutând să-l coborâm cât mai jos, am scos o mulțime de pietre, devenite parapet în laturile văduvite de stâncă. Așa am găsit o gaură largă ce cobora într-o vizuină de urs. După cetina uscată se vedea că a fost locuită cu un an în urmă. De altfel, ursul a venit de câteva ori în apropiere, dar, simțindu-ne, a plecat mârâind. Bordeiul l-am alcătuit mare, să încapă și ceilalți, dacă n-ar fi avut unde sta. Lor le explicasem unde să vină și cum să ne găsească. Înțelegerea era ca ziua, la ora 12, să ne găsim după semnalul strigătului de huhurez. De asemenea, la poale aveam locuri de

corespondență, pentru cazul când am fi fost nevoiți să părăsim locul de iernat.

Pereții bordeiului i-am făcut din bârne cojite de brad, prinse la capete în cheutori. Tavanul era din scânduri de brad crăpat și acoperișul - din căpriori și cu scânduri de brad, ca și tavanul, însă mai subțiri. Pentru camuflaj, le-am pârlit la foc. Am așezat fereastra adusă și ușa din scânduri groase. Și ușa, și fereastra se închideau perfect. Sub fereastră era o masă ce n-ar fi făcut de rușine orice gospodărie de jos. Pe peretele din spate era priciul de scânduri, cu saltea din mușchi și iarbă de pădure (târsă). În stânga, pe patru picioare trona soba, adică o lespede mare și pe ea - alte pietre și plita. Hornul scotea fumul în pod. Sub sobă încăpeau lemnele scurtate și crăpate. Focul încălzea lespede, iar asta ținea căldură ca o teracotă. Lângă sobă, pe o laviță, erau sacii cu alimente, iar de cealaltă parte a sobei - baia de aburi. Se pripășise pe la noi o carte de medicină a unui neamț ce susținea vindecarea tuturor bolilor prin mijloace naturale (aer, apă, soare, mișcare și, la loc de cinste, transpirația prin baie de aburi). După schița din carte, Fileru a construit-o din scânduri pe aceasta din urmă și, măcar o dată pe săptămână, o foloseam. Tot pentru spălat, Leu a făcut o trocuță din lemn de paltin. La capătul patului era rastelul cu armele și de cui, lângă ușă, ranițele cu un minim de mâncare, haine și muniții. Ne sculam cât se făcea ziuă, aranjam patul, încingeam focul, puneam de mămăligă. Până fierbea, ne spălam cu zăpadă sau la pârlu; ziceam rugăciunile și prânzeam mămăligă cu brânză și carne. După masă urma program la alegere: citit din cărțile aduse, studiam limba germană dintr-un curs condensat. Pe masă zăceau tabla de șah și căștile de la galenă. Puteam asculta foarte bine radio Brașov și seara - Vocea Americii. Ieșeam la o simplă plimbare

sau la alergare pe poteca până la pârau. La ora 12 ascultam afară vreun eventual semnal de huhurez. Când era vreme cu vânt tăiam lemne. De altfel în acel decembrie a fost viscol. Uneori bătea vântul atât de tare, încât ne temeam să nu doboare pe bordei molidul uriaș de deasupra. O rădăcină se afla sub bordeiul nostru și, când se asmuțea vijelia, ne mișca și pe noi. Măsuri speciale de pază nu era cazul să luăm. Nimeni nu s-ar fi putut apropia fără zgomot.

Zăpada definitivă a venit chiar în ajunul Crăciunului. Nu era exagerat de mare, dar destulă pentru a împiedica orice tentativă de a ne căuta. Până nu a nins am descins în sate, pentru vești, la profesorul Budac și la învățătoarea Malene, dar și pentru a controla dacă cineva dintre-ai noștri n-a trecut pe acolo.

La o astfel de coborâre am aflat trista veste despre prinderea Lenuței Faina, în Avrig. Dacă am fi știut că se afla atât de aproape, să o fi luat cu noi! După câtă ură avea la adresa ei securitatea, nu-i mai acordam fetii vreo șansă de supraviețuire. O vor condamna la moarte, dacă nu o vor ucide la sediul lor și de atunci am început să ne rugăm și pentru ea, trecând-o pe lista celor morți.

Când ningeă puternic, ca să nu lăsăm urme, mergeam de aduceam mâncare din lăzi. Când se iveau soarele, era un loc unde, cu spatele în joc, puteai face plajă. În februarie s-a pornit un ger sec cu stele noaptea și soare cu dinți ziua. Seara trăgeam oblonul la fereastră, aprindeam lampa cu petrol, iar pe foc fierbeam grâul. O oală era permanent sub flacăra cu ceai de zmeuriș sau afiniș. Când grâul începea să înflorească ne trăgeam lângă sobă și cu lingura luam din când în când colivă, povestind, citind, jucând șah sau ascultând radio. Ziua și seara ieșeam afară, cu jocul pe noi și, plimbându-ne pe

potecă, luam aminte la toată mișcarea pădurii amortite. În apropiere venea o ciocănitore și bătea într-o scorbură. O pereche de corbi coborau dimineța și se întorceau seara cu atâta precizie, că puteai pune ceasul după trecerea lor. Într-o vreme a venit un cârd de capre negre. Ne uitam cum se târâie prin zăpadă, cum scurmă după frunze de zmeuriș și cum stăteau la soare pe câte un colț de stâncă. O ursoaică cu doi pui mici i-a mânat înaintea ei, undeva la deal. Seara, rareori, huhurezul spărgea liniștea întinderilor înghețate. Nu era multă zbatere în sihăstria noastră, dar era destulă să nu ne simțim singuri.

Un fapt important a venit să ne tulbure monotonia programului zilnic. A fost moartea lui Stalin. Mi-aduc aminte exact scena. Leu și Fileru jucau șah, eu, cu căștile la urechi, ascultam la radio. Leu cânta întruna: "Mă dusei să trec la Olt". Era semn că-l pusese în dificultate pe Fileru. Deodată aud anunțul de necrezut că a paralizat Stalin. Și, Doamne, cum mai plângeau crainicii de la radio! Important a fost faptul că, ascultând cuvântările lui Molotov, Malencov, Hrușciiov și Beria, am intuit din tonul lor, fiecare voind să iasă el în evidență, că între aceștia va avea loc o răfuială pe viață și pe moarte. Mă temeam însă că va învinge Beria. Privind retrospectiv, trebuie recunoscut că, o dată cu dispariția lui Stalin, a avut loc prima crăpătură serioasă în blocul comunismului. Ne-am exprimat bucuria cântând toți trei în picioare: "Mă dusei să trec la Olt".

Și așa au mai trecut cinci luni din viață. Ne lăsaserăm bărbi și cu ele parcă eram alții.

Pe la sfârșitul lui martie a început să se deseneze pe cer, deasupra munților, spre sud, un semicerc de nori și o geană de senin. De dincolo de creste, cineva parcă aducea cu o furcă câte un nor câlțuit și îl arunca în geana ce sta pe loc. Vremea

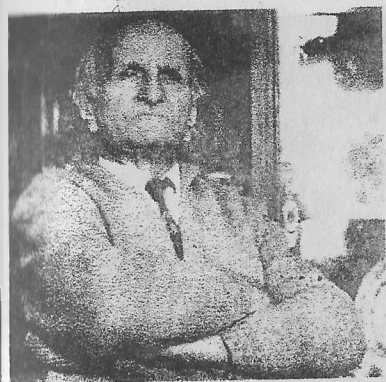
se muiase și nu adia un fir de vânt. Nu departe însă, în căldările munților se auzea, vuind ca o apă mare, bătaia austrului. Din când în când, cuprinsul se cutremura de o bubuitură înfundată, urmată de ecouri prelungite. Pe coastele munților, la golul pietros, se formau avalanșe. Vântul bătuse vreo două zile acolo, apoi, dintr-o dată, crengile brazilor începură să se frământa și vuietul puse stăpânire și pe noi. Vântul era tot mai cald. Cearcănul de nori se muta mereu spre nord și geana de senin se tot micșora până dispăru cu totul. Zăpada se lăsa, îndesindu-se. Ciocănitorele au început să prindă glas, un pițigoi, fără să se sinchisească de noi, a pornit să strige: opinci! opinci! Pe cărarea dinspre pârau, un brăduț și-a ivit capul din zăpadă și se căznea șă-și scoată o ramură îndoită ca o mână de copil. Îl ajutarăm să se ridice și-i șoptirăm: bună dimineața! Peste țară venea primăvara. Un fior nou ne curgea în vine și un dor de ducă nestăvilat parcă te mână o dată cu boarea. Nu mai puteam sta în bordei. Am ieșit afară și ne bucuram cu suflet de prunc. "Nu știi la ce ne veselim atâta, spunea Leu, că mai liniștiți ca iarna nu suntem niciodată." Recunoșteam asta, dar se întâmpla ceva peste puterile noastre ce ne mână jos. Dar vremea s-a întors, au venit din nou viscole, a venit o vreme căreia pe la noi i se spune "puiul iernii". Am petrecut Sfintele Paști 1953, din păcate cu o săptămână înainte, conducându-ne după regula ce determină duminica Paștilor: prima după lună plină, după echinoxul de primăvară. Și dacă paștile evreilor cad tot atunci, paștile creștine se amână cu o săptămână. Or, noi nu știam când cad paștile evreiești și de la radio nu s-a auzit un cuvânt amintind de Învierea Domnului.

Spre sfârșitul lui aprilie au început să apară petice de pământ negru. Am îngropat departe de bordei tot ce aveam

mai important, pentru iarna următoare, am astupat fereastra cu oblonul, am pus pe ușa bordeiului o tăbliță de lemn pe care am scris: Române, nu vorbești numănu! dacă ai văzut acest bordei. Am zis o rugăciune, ne-am uitat încă o dată la locul unde lăsasem o parte din sufletul nostru și am pornit cu pași mari la vale - trei inși cu trei feluri de bărbi: Leu o avea neagră, a lui Fileru - seină, iar a mea - roșie. Jos ne aștepta anul 1953.

1953

A fost anul în care, fără să vrem anume, am purtat securitatea după noi cel mai mult și am ieșit cu bine din toate. Întâlnirea de primăvară cu Brâncoveanu, Ilioi și Gelu Novac o aveam în "Pădurice", la Dragu, pe ziua de 1 mai, dar ne-am găsit încă de pe drum. Înaintam tăcuți pe la poalele pădurii, când, la nici cincizeci de metri alătura, auzirăm zgomotul unei trântituri pe o zonă accidentată. Am făcut și noi același lucru: ne-am trântit la pământ cu arma pregătită și cu degetul pe trăgaci. Ne așteptam să auzim rafalele de pistol și nu veneau. În spatele nostru se afla un șanț și le-am șoptit celorlalți să ne retragem acolo. Am scos semnalul nostru de recunoaștere și ni s-a răspuns.

Traian Trifan

Partenie Cosma

**Toma Pirău
(Porâmbu)**

Nelu Novac

Gheorghe Șovăială

Ion Ilioi

Dr. Pavel Mârza

Victor Metoa

Mihai Maga

Prof. Mihai Novac

Olimpiu Borzea

Remus Budac

Nicolae Gavrila
(la ieșirea din închisoare)

Remus Sofonea
(Brâncoveanu)

Gheorghe Hașiu
(Ghiță)

Gema Novac

Selecție foto - Mihaela Bocan (Alba - Iulia)

**Andrei Hașiu
(Baciu)**

Gelu Novac

Silviu Socol

**Ion Chiujdea
(Profesorul)**

Elisabeta Malene

**Ion Gavrilă
(Moșu)**

Ioan Bărcuțean

Dr. Petru Săbăduș

Lenuța Faina

Paginile acestei cărți au elocvența unui destin singular. Ion Gavrilă e un fost luptător în rezistența armată împotriva comunismului și a sovietizării României. Memoria sa, nutrită de gândul moral, se transfigurează, prin harul evocării, în pagină literară. Comandant al unui grup de luptători anticomuniști din Munții Făgărașului, e nevoit, după ce mulți camarazi ai săi căzuseră în luptă, să stea ascuns, urmărit de vigilența "patriotică" a Securității. Momentele, nu o dată dramatice, ale luptei sale și camarazilor săi sunt, acum, rememorate de un om a cărui viață se împarte între lucrul pământului și scrisul cărților. Talentul de evocator, duhul narației și harul portretizării înscriu cartea lui Ion Gavrilă în Memorialul suferinței demnității românești din timpul ocupației comuniste.

Lectura cărții e cu atât mai pasionantă cu cât povestitorul e dublat de un înțelept. Implicat direct în evenimentele evocate, autorul e un spirit reflexiv, edificat asupra scopului luptei pe care a desfășurat-o. Finalitatea luptei din munți e văzută de Ion Gavrilă într-o triplă dimensiune: anticomunistă, creștină și promonarhică. Această triplă dimensiune concentrează idealurile unei întregi generații a intelighenției românești. O parte din aceste idealuri a fost săvârșită de martirii din decembrie 1989. Prin cartea sa, Ion Gavrilă participă la dorita și imperioasa renaștere a ființei morale a românilor.

AUREL PANTEA

5000 lei

ISBN 973-95729-4-4